

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
GENELTÜRK TARİHİ BİLİM DALI

MUHACERETTEKİ TÜRKİSTANLILARIN GÖZÜNDEN ORTA ASYA
ve
YENİ TÜRKİSTAN DERGİSİ
(1927-1931)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORHAN ÇINAR

İSTANBUL 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK TARİHİ ANABİLİM DALI
GENEL TÜRK TARİHİ BİLİM DALI

MUHACERETTEKİ TÜRKİSTANLILARIN GÖZÜNDEN ORTA ASYA
ve
YENİ TÜRKİSTAN DERGİSİ
(1927-1931)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORHAN ÇİNAR

DANIŞMAN
PROF. DR. AHMET KANLIDERE

İSTANBUL 2010

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Orhan Çınar'ın "Muhaceretteki Türkistanlıların Gözünden Orta Asya ve Yeni Türkistan Dergisi (1927 - 1931)" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Tarihi Anabilim Dalı Genel Türk Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Ahmet Kanlıdere
Üniversitesi Marmara

Üye : Doç.Dr. Nesrin Sarıahmetoğlu
Üniversitesi Marmara

Üye : Doç.Dr. Tuba Çavdar Karatepe
Üniversitesi Marmara

İmza

[Handwritten signatures]

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ...8.../...11.../ 2010 tarih ve 2010/22-4... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR.....	VI
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

1. YENİ TÜRKİSTAN.....	6
A. Çarlık Rusyası'nın Türkistan'a Yayılması.....	7
B. Sovyet Dönemi Başlarında Türkistan.....	8
C. Türkiye'deki Türkistanlıların Faaliyetleri.....	10
D. <i>Yeni Türkistan</i> 'ın Ortaya Çıkışı ve Amacı.....	11
1. Derginin Yayın Politikası ve Biçimsel Özellikleri.....	12
2. <i>Yeni Türkistan</i> Yazarları.....	14
3. <i>Yeni Türkistan</i> 'ın Kapatılışı.....	19

II. BÖLÜM

İÇERİK ANALİZİ.....	21
A. Basmacılığın İçten Görünüşü.....	21
B. Kolektivizasyon ve Sovyetleşme.....	24
C. Milliyet Meselesi ve Göç Siyaseti.....	25
D. Türkistan'ın İktisadi Hayatı ve Pamuk Meselesi.....	27
E. Sovyet İdeolojisine Karşı Tedbirler.....	30
F. İlmi Konuların Kapsamı.....	32
G. Alfabe Meselesi ve Edebiyat Birliği.....	35

III. BÖLÜM

YENİ TÜRKİSTAN'DA YAYINLANAN MAKALE ve MUHTELİF

YAZILARIN ANALİZLERİ.....38

SONUÇ.....152

BİBLİYOGRAFYA.....155

EKLER.....161

ÖZGEÇMİŞ.....191

ÖNSÖZ

Bu çalışma, 1927-1931 yılları arasında İstanbul'da yayınlanan *Yeni Türkistan* dergisinin incelenmesi ve muhaceretteki Türkistanlıların, Sovyet döneminde Türkistan'a bakışını ortaya koymak için hazırlanmıştır. Amacımız, Sovyetlerin ilk yıllarında Türkistan'daki gelişmeleri doğru bir şekilde anlamaya çalışmaktır. Çünkü elimizdeki dergi döneme birincil dereceden kaynaklık etmektedir.

Yeni Türkistan, ayda bir çıkan siyasi, edebi ve ilmi bir dergidir. Derginin siyasi yönü ağır basmaktadır. Nedeni ise, Rusya'da kurulan komünizmin Türkistan'ı etkilemesine karşı kurulan bir dergi olmasıdır. Dolayısıyla çalışmamızda, derginin yayın hayatı, biçimsel özellikleri, yazar kadrosu, politikası ve yazarlarının Sovyet dönemine bakışları detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

Araştırmamıza, derginin tam bir koleksiyonunu temin ederek başladık. Türkiye'de hiçbir kütüphanede koleksiyonun tamamı yoktu. Önemli bir kısmı İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Buralardaki eksik sayıları ise, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Kütüphanesi'nden temin ederek koleksiyonu tamamladık.

Çalışmalarım sırasında tecrübelerini ve desteğini esirgemeyerek çok önemli kaynaklardan haberdar olmamı sağlayan ders hocam ve tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ahmet Kanlıdere'ye teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, İstanbul Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü çalışanlarına, İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi görevlilerine, üzerimden motivasyonunu eksik etmeyen değerli eşim Asya'ya, dünyaya gelişiyle bana en güzel morali veren kızım Doğa Cemre'ye de teşekkürlerimi ifade ederim.

ÖZET

Yeni Türkistan dergisi, Türkistanlı muhacirlerin Türkiye'de çıkardığı ilk ve uzun ömürlü dergidir. Bu dergide, Türkistan dışındaki aydınların lider kadrosu yer almaktaydı. Dergi aynı zamanda daha sonra adı Türkistan Milli Birliği olan bir örgütün yayın organıydı. Bu nedenle *Yeni Türkistan* dergisi, Türkiye'deki Türkistanlıların faaliyetlerini anlamak, onların asli vatanlarındaki gelişmeleri bilmek açısından son derece önem arz etmektedir. Zira, Sovyetlerin ilk dönemlerinde çeşitli kısıtlamalar başlamıştı ve Türkistan hakkında Rus basını gerçeği yansıtmamaktaydı. Bu cepheyi de anlayabilmek için *Yeni Türkistan*'da yazılan makaleler, yorumlar ve değerlendirmeler çok önemlidir. Dolayısıyla bu çalışmanın ana görevi, *Yeni Türkistan* dergisini incelemek suretiyle, Türkiye'de bulunan Türkistanlıların verdikleri mücadeleyi ve onların Orta Asya'ya bakışını ortaya koymaktır. Böylece Bolşevik yönetiminin ilk yıllarında muhaceretteki Türkistanlıların durumu, bağımsızlık mücadeleleri ve Sovyet rejimi karşısındaki tepkileri tespit edilmeye çalışılacaktır.

ABSTRACT

New Turkestan magazine is the first and longest life magazine which published in Turkey by emigrant of Turkestan. The magazine was also publication of an organization which would be named as Turkestan National Unity. So *The New Turkestan* magazine is so important to see minds and works of Turkestan emigrant in Turkey. But kinds of restriction started in Russia and Russian press was not giving the true about Turkestan. By this way the magazine so important to realize the true. So the main mission of this work is to study on this the magazine and to see their struggle. By this way the attraction to the Bolsevic direction will be realized.

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
Bkz.	Bakınız
ev.	Çeviren
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
F.B.E.	Fen Bilimleri Enstitüsü
S.B.E.	Sosyal Bilimler Enstitüsü
T.M.B.	Türkistan Milli Birliği
ty.	Tarih yok
Y.T.	Yeni Türkistan

GİRİŞ

Türkistanlıların çıkardığı ilk ve en önemli dergi olmasına rağmen *Yeni Türkistan* dergisini analiz eden teferruatlı bir çalışma yapılmamıştır. Dergi ile ilgili bu zamana kadar hazırlanmış en önemli çalışma *Yeni Türkistan'dan Seçilmiş Makaleler* (İstanbul, 2005) adlı eserdir.¹ Eserde, dergiden yapılan seçimlerin Latin harfleriyle verilmiş olması, kolay erişilebilirlik açısından eserin en önemli katkısını ortaya koymaktadır.² Bunun yanında eserde, bazı kelimelerin yanlış okunmuş olduğunu da söylemek gerekir. Mesela, Dâd-hah kelimesi Dah-Huvah; Hemrahkul Bek ismi Hemrahkul Bey diye; Sükulu Kayoğlu, Şevkli Kayoğlu olarak okunmuştur. Ayrıca Basmacılık konusunda dergi idaresinin yazdığı bir yazı, Abdullahzade Tevekkül'ün yazısı olarak verilmiştir (s. 41). Yine, dergi yazılarının bir kısmı Latin harflerine aktarılırken bazı cümlelerin de yanlış okunduğu³ da görülmektedir.

Eserde alınmamış, yani atlanan kısımlarda dönemi açıklaması açısından önemli bilgiler bulunmaktadır. Atlanan yerler şunlardır: Her sayının sonunda yer alan "Şuûn-ı Siyasi" kısımları, şiirlerin yer aldığı kısımlar, "Türkistan Haberleri" nin (ki o dönemin değerlendirilmesi bakımından çok önemlidir) büyük kısmı; okuyucu mektupları; Türkistan şivesinde yazılan bazı makaleler (mesela "Mefkûre kaday peydâ boladır?"); kitap kritikleri; kutlama günlerine dair bazı haberler; bazı hatıralar (mesela, Âdil Hikmet Bey'in "Koca Türkistan"

1 *Yeni Türkistan'dan Seçilmiş Makaleler (1927-1931)*, Sorumlu ve Editörler, A. Ahat Andican ve Tülay Duran, Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı, İstanbul, 2005.

2 Bunun yanında Zeki Velidi Togan'ın "Türk Dünyasında Alfabe Meselesi" başlıklı uzun makalesi (s. 311-345) bu eserde bulunmaktadır. Öte yandan yazının elimizdeki sayılarda olmaması bizde , makalenin ilave olarak verildiği kanısını uyandırdı.

3 Mesela, "Rus yönetimine tahammül edemeyen yerlilerin dağa çıkmasıyla, çar yönetimindeki Türkler, yaşadıkları bölgelerin çarı oldular" şeklindeki okuma yanlıştır (s. 41). Cümlelerin aslı şöyledir: "Rus hakimiyetine tahammül edemeyen yerlilerin dağa çıkması Çar zamanında Türkün yaşadığı yerde cârî idi." Bkz. İdare, "Türkistan Milli Mücadelesi Tarihine Ait Mevadd: Basmacılık, *Yeni Türkistan*, sayı 8, Mart 1928, s. 11.

adlı kısa yazısı, *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, s. 28-29); İslam dünyasına dair haberler; "Matbuât" başlığı altında Avrupa ve Türkistan basınında yer alan bazı yazı ve haberlerin kritiği; "Kitabiyat" kısmında yapılan kitap ve dergi tanıtımları; döneme dair haber niteliğindeki bazı yazılar (mesela Amanullah Han'ın Avrupa Seyahati, İran'da şimendüfer inşaatı); Türkiye ve Azerbaycan gibi yerlerdeki gelişmeler hakkındaki yazılar; Türkiye'deki Türkistanlıların faaliyetlerine ve liderlerin (mesela Osman Kocaoglu'nun nutku) verdikleri konferanslara dair bilgiler. Tezimizde bu atlanan kısımları da (ki neredeyse derginin Osmanlıca kısmının yarısını oluşturmaktadır) inceleyerek o dönemde Türkistan'daki gelişmelere dair derginin katkılarını ortaya koymaya çalıştık.

Şunu da söylemek gerekir ki, "Şuûn-ı Siyasi" başlığı altında ele alınan yazıları ayrıntılı bir şekilde incelemedik. Zira oradaki bilgiler daha ziyade, Türkistan dışında, Avrupa ve başka yerlerdeki haberleri vermektedir. Bu anlamda konumuzu ilgilendirmemektedir. Bu kısım ile ilgili olarak, sadece Rusya'daki gelişmeleri haber veren yazılara dikkatimizi verdik.

Yeni Türkistan ile ilgili bir diğer çalışma, Prof. Dr. A. Ahat Andican'a aittir.⁴ Andican'ın "Yurtdışındaki Türkistan Milli Hareketinin Sesi: Yeni Türkistan" adlı makalesi Türkistan dışında bulunan Türkistanlıların faaliyetleri açısından son derece önemli bir çalışmadır. Makalede, derginin çıkışı ve yayın faaliyeti hakkında önemli bilgiler bulunmaktadır.

Yeni Türkistan'ı konu alan ilk tez çalışması, Tevfik Evcî tarafından yapılmıştır.⁵ Ancak Evcî tezinin sadece 25 sayfasını (s. 76-101) derginin incelenmesine ayırmıştır. Tezin geri kalan kısımları daha çok ikincil kaynaklara dayanan bilgilerden ibarettir. Örneğin, Rusların Türkistan'da Yayılması, Türkistan'da Cedidçilik, 1905 İhtilalinin Tesirleri, Rusya Müslümanlarının

4 A. Ahat Andican, "Yurtdışındaki Türkistan Milli Hareketi'nin Sesi: Yeni Türkistan", *Yeni Türkistan'dan Seçilmiş Makaleler (1927-1931)*, Ayaz-Tahir Türkistan İdil-Ural Vakfı, İstanbul, 2005, s. 11-20.

5 Tevfik Evcî, "Yeni Türkistan Dergisi (1927-1931)," Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Yard. Doç. Dr. Seyfullah Yalın, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2006.

Kongreleri, Alaş Orda Hükümeti gibi konulara gereğinden fazla yer verilmiş olup tezin yarısı bu konulara ayrılmıştır. Bu bilgiler de orijinal olmayıp daha önce söylenenlerin bir derlemesidir. Çalışmada, dergi yazarlarının biyografilerinin verilmesi yerinde bir katkı sağlamış ancak dergide şiirleri bulunan ve Türkistan için gerçekten büyük önem taşıyan milli şairlerden bahsedilmemesi bu kısmın önemli bir eksikliği oluşturmuştur. Ayrıca, Evcî'nin tezin sonunda verdiği makale listesi eksiktir. Dergideki tüm başlıkları yansıtmamaktadır. Bunların yanında tezde bilgi yanlışları ve okuma hatalarının da bulunduğunu belirtmek gerekir.⁶

Burada, *Yeni Türkistan* dergisini, çevresini, yazarları hakkında bilgileri anlamak açısından bazı çalışmaları da zikretmek gerekir. Bu anlamda, *Yaş Türkistan* dergisi de (Berlin, 1929-1939) konumuzla yakından ilgilidir. Zira dergimizin yazarlarından bir kısmı orada da yazmışlardır. Bu dergi hakkında Timur Kocaoğlu'nun "Yaş Türkistan'ın Türk Basın Tarihindeki Yeri," adlı makalesi önemlidir.⁷ Timur Kocaoğlu'nun çalışmasında verilen bilgiler, *Yeni Türkistan*'ın son yıllarına doğru çıkan ve derginin daha iyi anlaşılabilmesi için kaynak olarak başvurduğumuz *Yaş Türkistan* adlı eserin giriş kısmında bulunmaktadır. Burada verilen bilgiler *Yeni Türkistan*'ın kapanışına doğru Türkistanlıların içinde bulunduğu durumu göstermesi açısından önemlidir. Fakat, burada *Yaş Türkistan* dergisinin basıldığı yer Berlin olmasına rağmen Paris olarak gösterilmiştir.⁸ Bu çalışmada tespit edebildiğimiz bir diğer nokta,

⁶Tevfik Evcî'nin tezinde tespit edilen hataların bazıları şunlardır: Bazı kelimelerin okunuşlarında yanlışlıklar yapılmıştır. *Türkistan* yerine *Türkmenistan* (s. 99); *Le Coq* yerine *Lukuk* okunmuştur. (s.123). Dergide Türkistan lehçesinde yazılan bazı tabirlerin açıklaması verilmemiştir. (s. 123). Derginin sorumlu müdürü olarak sadece Mehmet Kâzım'ı, imtiyaz sahibi olarak Osman Kocaoğlu'nu göstermiştir. (s. 72). Oysa derginin son sayılarına doğru bu görevler zaman içinde değişikliğe uğramıştır. Tezde, Türkistanlılar tarafından çıkarılan dergilerin verildiği tabloda *Yeni Türkistan*'ın bitiş yılı 1931 olmasına rağmen, 1932 olarak verilmiş, derginin toplam sayısı 39 olmasına rağmen 24 gibi açık ara bir fark gösterilmiştir. (s. 73). Tevfik Evcî'nin bu eksik bilgiyi aldığını tahmin ettiğimiz yerler için bkz. Timur Kocaoğlu, "Yaş Türkistan'ın Türk Basın Tarihindeki Yeri," *Yaş Türkistan*, cilt 1, Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı, İstanbul, 1997, s. 22; Kocaoğlu, "Türkistanlı Göçmenlerin Siyasi Faaliyetleri Tarihine Bir Bakış," *Baymirza Hayit Armağanı*, Turan Kültür Vakfı, İstanbul, 1999, s. 167-168. Aynı tabloda, derginin dili sadece Türkiye Türkçesi olarak verilmiştir. Bkz. a.g.e., s. 73. Oysa derginin ilk sayısında yayınlanan "İfade" başlıklı yazıda denildiği gibi, Türkistan Lehçesi ile de makaleler yayımlanmıştır. Bkz. "İfade", *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 1.

⁷ Kocaoğlu, "Yaş Türkistan'ın Türk Basın Tarihindeki Yeri," *Yaş Türkistan*, cilt 1, Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı, İstanbul, 1997, s. 13-30.

⁸ Kocaoğlu, a.g.m., s. 22.

hem *Yeni Türkistan*'da hem de *Yaş Türkistan*'da geçen *İlter* rumuzudur. Timur Kocaoğlu, bu rumuzun sahibi olarak Abdulvahap Oktay'ı işaret etmektedir.⁹ Ancak rumuz, A. Ahat Andican'a ve bizim tespitlerimize göre Salih Erinkol tarafından kullanılmıştır.¹⁰

Timur Kocaoğlu'nun "Türkistanlı Göçmenlerin Siyasi Faaliyetleri Tarihine Bir Bakış" adlı makalesi de önemlidir.¹¹ Kocaoğlu bu çalışmasında, Türkistan'dan muhaceret eden siyasi ve aydın kişilerin dışarıdaki yayın faaliyetlerini tablolar halinde sunarak önemli bir katkı sunmuştur. Bunun yanında bazı siyasi kadroların Türkistan'da bulundukları dönemde içinde oldukları siyasi faaliyetlerde ele alınmıştır. Ancak Kocaoğlu Türkistanlıların yayın faaliyetlerini gösteren önemli çalışmasının içinde konumuz olan *Yeni Türkistan* ile ilgili yanlış bir bilgi vermiştir.¹²

Yeni Türkistan dergisi çıkmadan önce, Türkistanlı aydınların kendilerine ait bir dergileri yoktu. Hemen hepsi, *Yeni Kafkasya* (İstanbul, 1923-1927) adlı bir derginin çatısı altında yazıyorlardı. Bu nedenle *Yeni Kafkasya* dergisinin bilinmesi de tezimiz için önem arz etmektedir. Bu açıdan Adem Can'ın "Yeni Kafkasya Mecmuası" adlı makalesi, *Yeni Türkistan*'ı anlamamıza en yakın katkıyı sağlayacak bir yazıdır.¹³ Makalede çoğunluğunu Kafkasyalıların oluşturduğu *Yeni Kafkasya* dergisi incelenmiştir. Ancak, *Yeni Kafkasya*'dan bahsederken sanki Türkistanlıların ilk dergisiymiş gibi bir izlenim uyandırmaktadır.¹⁴ Oysa derginin asıl aktörlerini Kafkasyalılar oluşturmuştur. Türkistanlılar ve diğer Rusya Türkleri dergiye katkı sağlamışlardır.

9 Kocaoğlu, a.g.m., s. 23.

10 *Türkistan'ın Bağımsızlığına Hizmet Eden Yeni Türkistan'dan Seçilmiş Makaleler*, Editörler, A. Ahat Andican ve Tülay Duran, Ayaz Tahir İdil Ural Vakfı, İstanbul 2005, s. 14.

11 Timur Kocaoğlu, "Türkistanlı Göçmenlerin Siyasi Tarihine Bir Bakış," *Baymirza Hayit Armağanı*, Turan Kültür Vakfı, İstanbul, 1999, s. 159-169.

12 Bu yanlış, makalenin 167-168. sayfalarında verilen tabloda göze çarpmaktadır. *Yeni Türkistan*'ın bitiş yılını 1932, toplam sayısını da 24 olarak göstermiştir.

13 Adem Can, "Yeni Kafkasya Mecmuası," *Bilgi*, sayı 41, Bahar 2007, s. 109-122; Adem Can, "Yeni Kafkasya Mecmuası (incelemeler ve edebiyatla ilgili metinler)", Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Doç. Dr. Ali İhsan Kolcu, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2005.

14 Adem Can burada, *Yeni Kafkasya*'nın Rusya'ya karşı kurulan Türk dünyasının ilk dergisi diye söz etmektedir. Bkz. a.g.m., s. 109.

Yeni Türkistan ile ilgili, Amerikalı araştırmacı Lowell Bezanis tarafından yapılan kısa bir incelemeyi de burada zikretmek gerekir.¹⁵ Bezanis'in incelemesi, Türkistanlıların faaliyetlerini anlamamız açısından önem teşkil etmektedir.

Tez çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde Türkistan'ın Çarlık Rusya tarafından işgali, Sovyet döneminin başlarında Türkistan'ın genel durumu ve bu yıllarda uygulanan Bolşevik politikaları ele alınacaktır. Ardından *Yeni Türkistan* dergisi ve yayın politikası değerlendirilecektir.

İkinci bölümde, içerik analizi yapılacaktır. Burada dergi yazarlarının daha çok hangi yönde ne tür konulara yöneldikleri anlaşılmaya çalışılacaktır. Ayrıca, Türkistan'da uygulanan Sovyet politikalarının etkileri ve bu etkiler karşısında yerli halkın gösterdiği tepkiler ortaya konulacaktır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde derginin ilk sayısından son sayısına kadar çıkmış makale ve çeşitli yazıların özetleri ve analizleri verilecektir. Makalelerin sıra gözetilerek genel anlamda hangi görüşü ortaya koydukları belirlenecektir. Yazılarında rumuz kullanan, bazen de hem adının hem de soyadının baş harflerini kullanan şair ve yazarların tespit ettiğimiz isimlerinin açık şekilleri köşeli parantez içinde verilecektir.

15 Lowell Bezanis, "Soviet Muslim Emigrés in the Republic of Turkey," *Central Asian Survey*, cilt 13, sayı 1, 1994, s. 59-180.

I. BÖLÜM

YENİ TÜRKİSTAN DERGİSİ

Bu bölümde, Çarlık Rusyası'nın Türkistan'a girişi, Bolşevik yönetiminin ilk yıllarında Türkistan'ın genel durumu ve Bolşevik yönetiminin uygulamalarına karşı Türkistan dışında bulunan Türklerin faaliyetleri üzerinde yoğunlaşılacaktır. Ardından *Yeni Türkistan* dergisine yönelerek, derginin adı, çıkış amacı, yazar kadrosu ve kapatılışı gibi konular üzerinde durulacaktır.

Rus Çarlığı'nın Orta Asya'ya yöneldiği sırada bölgede varlık gösteren Türk boyları arasında meydana gelen siyasi anlaşmazlıklar sonucu, mücadeleler devam etmekteydi. Türkistan'ın kültürel hayatı neredeyse durmuş durumdaydı.¹⁶ Bu durumun oluşmasında; merkezi yönetimin olmayışı, boylar arası mücadeleler ve iktisadi durumun olumsuzlukları etkili olmuştu. XIX. yüzyılın başlarında Türkistan, Rusya ile İngiltere arasında bir hakimiyet mücadelesi alanı haline gelmişti. Özellikle Kırım Savaşı'ndan (1853-1856) sonra Rusya, ekonomik sebeplerin etkisiyle Türkistan yönündeki genişleme siyasetini hızlandırmıştı.¹⁷

16 Zeki Velidi Togan, *Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981, s. 178.

17 Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi Başlangıcından 1917'ye Kadar*, Ankara 1993, s. 257.

A. ÇARLIK RUSYASI'NIN TÜRKİSTAN'A YAYILIŞI

Rusya'nın Türkistan'a girişı 1552'de Kazan Hanlığı'nın işgali ile başlamıştır. Türkistan'ın kuzeyinde bulunan Kazak hanlıklarından Küçük Yüz (Cüz) 1734'de, 1740-1742 yıllarında Orta Yüz Rusların hakimiyetini tanıdı. XIX. yüzyıl başlarında Büyük Yüz Kazaklarının da Rus hakimiyetini tanımaya başlamasıyla Yedisu bölgesi tamamen Çarlık Rusyası'nın eline geçmiştir.¹⁸

Rusya Türkistan'da genişleme siyasetini sürdürürken bölgenin güneyinde siyasi güç olarak, Buhara Emirliği, Hive Hanlığı ve Hokand Hanlığı bulunuyordu. Çarlık Rusyası 1865 yılında Taşkent şehrini, 1868 yılında Semerkant'ı ele geçirdi.¹⁹ Bu işgaller karşısında Buhara Emirliği Rus hakimiyetini tanımak zorunda kaldı. Aynı şekilde 1868 yılında Hokand Hanlığı da Rus nüfuzunu kabul etmek zorunda kaldı.²⁰ 1873 yılında Rus general Kaufman²¹ Hive şehrini ele geçirdi.²² Ruslar, Hokand'daki karışıklıkları bahane ederek 1876 yılında şehri tamamen ele geçirdiler ve burada Fergana eyaletini kurdular.²³ Ardından Teke Türkmenlerinin elinde bulunan Göktepe'ye doğru harekete geçerek 1881 yılında burayı da egemenlikleri altına almayı başardılar.²⁴ 1884 yılında Merv şehrinin alınmasıyla Türkistan tamamen Ruslar tarafından işgal edilmiş oldu.²⁵

18 Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi*, s. 347-348.

19 Ahmet Kanlıdere, "Türkistan'ın Tarihi, Kültürel Gelişimi ve Rus Tesirleri," *YOM Türk Kültür Dergisi*, Ankara, Yaz 2009, s. 36.

20 Ahmet Kanlıdere, a.g.m., s. 36.

21 Kostantin Petroviç Kaufman (1818-1882): Kafkasya'da bulunurken Türkistan'a tayin edilen Kaufman, Orta Asya'nın Rusların eline geçmesinde önemli rol oynadı. Bkz. Rıza Akdemir, *İstanbul'dan Orta Asya'ya Seyahat: Mehmet Emin Efendi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2000, s. 135.

22 Ahmet Kanlıdere, a.g.m., s. 36.

23 Ahmet Kanlıdere, a.g.m., s. 36.

24 Türkistan'ın Ruslara karşı son savunma kalesi olarak görülen Göktepe savunması ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Ziyaeddin Babakurban, *Dış Türkler ve Türkistan Davası*, Doğan Güneş Yayınevi, İstanbul, 1962, s. 15-19.

25 Ahmet Kanlıdere, a.g.m., s. 36.

Türkistan topraklarını ele geçiren Çarlık Rusyası, Buhara Emirliği ve Hive Hanlığı dışında kalan topraklarda 1886'da Türkistan Genel Valiliği ve 1891'de Bozkır Genel Valiliği adıyla iki siyasi teşekkül meydana getirdi.²⁶ Buhara ve Hive'yi bu siyasi teşekküllere katmamasının nedeni 1873'te yapılan antlaşmalarla buraların özerk yönetime dönüştürülmüş olmasıydı.

B. SOVYET DÖNEMİ BAŞLARINDA TÜRKİSTAN

1917 yılında Rusya'da Şubat ve Ekim Devrimleri gerçekleşmiştir. Şubat Devrimi ile kurulan hükümet zamanında Türkistan'da nisbî serbestlik dönemi başlamıştı. Bu dönemde Türkistanlı ceditçiler²⁷ 1917 yılı Mart ayında İslam Şûrası'nı toplayarak ilk siyasi yapılanmalarını oluşturmuşlardı.²⁸ 25 Ekim 1917'de Bolşeviklerin işbaşına gelmesiyle Türkistan'da yeni bir dönem başlamıştı. Türkistan'ın Kazakistan kısmında 1917 Aralık ayında Orenburg şehrinde Alaş-Orda Milli Hükümeti kuruldu. Sovyet Rusya bu hükümeti tanımadı. 22 Ekim 1918'de hükümetin faaliyetlerini yasak etti.

Sovyet yönetimi, Türkistan'ı Sovyetleştirmek için²⁹ yeni idari yapılar oluşturmuştu. Türkistan Genel Valiliği yerine, 30 Nisan 1918'de Türkistan Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kuruldu. Bozkır Genel Valiliği yerine de 26 Ağustos 1920'de Kazak-Kırgız Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti meydana getirildi.³⁰ Aynı yıl Buhara ve Hive'de Buhara Halk Şûraları

26Timur Kocaoğlu, "Sovyetler Birliği'nin Yayılma Siyaseti/ Komünist İhtilal ve Türk Halkları Rus İhtilalleri ve Türk Halkları/ Sovyetler Birliği'nin Yayılma Siyaseti (1905-1991)," *Türkler*, cilt XVIII, s. 747.

27Genel bir ifadeyle, Rusya Türkleri arasında, XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başında ortaya çıkan, yeniliğe açık ve yenilik taraftarları anlamında kullanılan tabirdir. Kelimenin ilk defa ortaya çıkışı, Kırımlı İsmail Gaspıralı'nın 1884'te açtığı usûl-i cedit okulu ile olmuş, "usûl-i cedit taraftarları" veya kısaca "ceditçiler" ifadesi bu tarihten sonra yaygınlaşmıştır. Bu konuda detaylı ve farklı açılardan bilgi sahibi olmak için bkz. Ahmet Kanlıdere, "Sovyet Türk Tarih Yazıcılığında Rusya Müslümanlarının Düşünce Tarihi," *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, cilt 2, sayı 1, 2004, s. 149-163.

28A. Ahat Andican, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye ve Orta Asya*, Doğan Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 321.

29 Ziyaeddin Babakurban, *Dış Türkler ve Türkistan Dâvası*, Doğan Güneş Yayınları, İstanbul 1962, s. 9.

30 Seyfettin Erşahin, "Türkistan'ın "Verilen Bağımsızlık"tan "Alınan Bağımsızlığa" Yürüyüşü Üzerine," *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt XLIV, sayı 1, Ankara 2003, s. 313-343.

Cumhuriyeti ile Harezmi Halk Şûraları Cumhuriyeti'ne dönüştürüldü.³¹ Fakat bu idari yapılanmalar uzun ömürlü olmamıştır. 1924 yılında yapılan bir düzenleme ile Türkistan'da bulunan Türkistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti, Buhara ve Harezmi Halk Cumhuriyetleri ortadan kaldırılarak, Türkistan toprakları millî devletlere bölünmüştür.³² Böylece Sovyet yönetimi, Türkistan'ı milliyet esasına göre bölerek kontrolü daha kolay küçük cumhuriyetler kurmuştur.³³ Bu bölünme sonucunda, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Tacikistan cumhuriyetleri ortaya çıkmıştır.³⁴

Sovyetlerin uygulamaya koyduğu milliyet esasına göre parçalama siyasetine karşı Türkistan dışında yaşayan bazı lider kadrolar Türkistan'ın birliği ve bağımsızlığı için çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimlerin en önemlisi, Avrupa ve Türkiye'de çıkarılan yayın organları aracılığıyla Türkistan'ı ve diğer Türk dünyasını temsil faaliyetleri olmuştur.³⁵

31Seyyid Battaloğlu Abdullah [Abdullah Battal Taymas], "Rusya'daki Türk Cumhuriyetleri: Türkmenistan Cumhuriyeti," *Türk Yurdu*, cilt XVIII, sayı 180-19, s. 31-33.

32Timur Kocaoğlu, a.g.m., s. 763.

33Mustafa Çokayoğlu, "Sovyetlerin Türkistan'da Tatbik Ettikleri Milliyet Siyasetinin Nazarî ve Amelî Cihetleri," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 9-16.

34 Taymas, a.g.m., s. 31-33.

35 Türkistan Milli Teşkilatı ve üyeleri tarafından yayınlanan dergi ve gazeteler şunlardır:

Yeni Türkistan (1927-1931, İstanbul).

Yaş Türkistan : Aralık 1929'dan Ağustos 1939'a kadar Berlin'de 117 sayı çıkmıştır. Başyazarı ve sahibi Mustafa Çokay'dır.

Millî Türkistan: II. Dünya Savaşı (1939-1944) içinde kurulan dergi, Berlin, Ceneve ve Düsseldorf'ta neşredilmiştir. Başyazarı ve sahibi Veli Kayyum Han'dır.

Yeni Türkistan: II. Dünya Savaşı'nda Almanya'ya esir düşen Türkistan Türklerinin meydana getirdiği Türkistan Ordusu'nun yayın organıdır. Berlin'de çıkan derginin idarecileri Türkistan Ordusu'nun subaylarıdır.

Türkeli:Münih'te Eylül 1951'den Mart 1953'e kadar çıkmıştır. Genel Müdürü K. Kanatbay'dır.

Türkistan: Nisan 1953'ten Mart 1953'e kadar İstanbul'da çıkmıştır. Sahibi ve sorumlu müdürü Ziyaeddin Babakurban'dır.

Savtû'l Türkistan (Türkistan Sesi): Mısır'da 1953 yılında Arapça olarak çıkmıştır. Sahibi ve sorumlu müdürü İbrahim Vasili'dir.

Azat Türkistan: Türkistan Türkçesi'yle Arap harfli olarak 1954 yılında üç sayı çıkmıştır. Müdürü Mehmet Emin İslami'dir.

Türkistan Sesi: Ankara'da 1956'dan 1957'ye kadar 11 sayı çıkmıştır. Sahibi ve sorumlu müdürü Mehmet Emin Buğra'dır.

Tercümanı Efkar: Pakistan'ın Karachi şehrinde Arap harfleriyle Türkistan Türkçesi'yle, Urduca dilinde bir dergi içinde iki dilde çıkmıştır. Sorumlu müdürü Azam Haşimi'dir.

C. TÜRKİYE'DEKİ TÜRKİSTANLILARIN FAALİYETLERİ

Rusya Türklerinin, Avrupa dillerinde tanıtım yazıları ve makaleler yayımlama girişimleri 1916-1917 yılları arasında başlamıştır. 1916 yılında Lozan'da toplanan Milletler Kurultayı'nda Buharalı Muhimcan Mahdum, Kazakistanlı Safa, Dağıstanlı Seyid Tahir Efendi ve Yusuf Akçura'nın³⁶ sundukları bildiri ilk girişim olarak gösterilir.³⁷ 1921 ve 1924 yılları arasında Mustafa Çokayoğlu ve Zeki Velidi Togan'ın girişimleri Almanca başta olmak üzere çeşitli Avrupa dillerinde makale olarak yayımlandığı için daha kapsamlı gerçekleşmiştir.³⁸

Türkistan'da Sovyet yönetiminin kurulmasından sonra Türkistanlı siyasi kadroların ve aydınların bir kısmı, 1924 yılından itibaren Türkiye'ye gelmeye başlamışlardır.³⁹ Türkiye'ye doğrudan gelenler arasında eski Buhara Cumhurbaşkanı Osman Kocaoğlu da bulunuyordu. Berlin ve Paris üzerinden gelenler arasında ise o sıralarda Orta Asya Müslümanları Milli Avami Cemiyetleri İttihadı başkanı olan Zeki Velidi Togan ve eski Hokand Muhtariyeti Reisi Mustafa Çokayoğlu vardı.

Zeki Velidi Togan ve Mustafa Çokayoğlu'nun girişimleriyle 1924 yılında kurulan Orta Asya Milli Avami Cemiyetleri İttihadı'nın ismi, Sovyetlerin Türkistan'ı parçalama siyasetlerine karşı değiştirilerek Türkistan Azadlık Cemiyeti olmuştur. Berlin'de kurulan cemiyet, Avrupa'daki Türkistanlıların sayısının azlığı nedeniyle merkezini 1927'de Türkiye'ye taşımıştır. Daha sonra *Azadlık* sözcüğünün Türkiye Türkçesi'nde kullanılmıyor olması nedeniyle cemiyetin adı Türkistan Milli Birliği olarak değiştirilmiştir. Birliğin başına Zeki Velidi Togan, Avrupa temsilciliğine ise Mustafa Çokayoğlu getirilmiştir.⁴⁰

36 Yusuf Akçura (1876-1935): Türkçülük fikrini bilimsel temelde ilk olarak ele alan bilim adamıdır. Daha fazla bilgi için bkz. François Georgeon, *Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri: Yusuf Akçura (1876-1935)*, çev: Alev Er, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2005.

37 İmzasız, "Birleşen Üç," *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 1-3.

38 a.g.m., *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 1-3.

39 Ömer Özcan, "Sovyet Mahkumu Muhacir Türklerin Mücadeleri," *Toplumsal Tarih*, Nisan 2000, s. 56.

40 Daha fazla bilgi için bkz. Togan, a.g.e., s. 484-485; Andican, a.g.e., s. 294-301.

D. YENİ TÜRKİSTAN DERGİSİNİN ORTAYA ÇIKIŞI ve AMACI

Orta Asya'dan ayrılarak dışarıda faaliyet gösteren Türkistanlıların kendilerini ifade ettikleri ilk dergi *Yeni Kafkasya* dergisidir denilebilir.⁴¹ Ancak bu dergi daha önce de belirttiğimiz gibi Azerbaycanlı ve diğer Kafkasyalı aydınlar tarafından çıkarılmıştır. Dergi başlangıçta Kafkasya ve Kırım bölgelerinin temsil edildiği bir yayın organı iken, giderek Türkistan'ın da temsil edildiği bir yayın organı halini almıştır. Bu anlamda, *Yeni Kafkasya* dergisi, *Yeni Türkistan* için bir hazırlık safhası oluşturmuştur. *Yeni Kafkasya* dergisinin kapatılması ile oluşan boşluğu doldurmak için 1927 yılında Türkistan Milli Birliği tarafından *Yeni Türkistan* dergisinin kurulması kararlaştırılmıştır.⁴² Bu kararın alınmasında, Zeki Velidi Togan, Osman Kocaoğlu ve Mustafa Çokayoğlu gibi isimler etkili olmuştur. Dergi, yayın hayatına Afganistan, Hindistan, İran, Türkiye ve Avrupa'ya dağılan Türkistanlılara, Orta Asya'nın durumundan haber vermek, onları dışarıda temsil etmek ve Türkistan milli mücadelesine katkı sağlamak için başlamıştır.⁴³

Yeni Türkistan dergisinin amaçları şu başlıklar altında değerlendirilebilir: 1. Türkistan'ın bağımsızlık taleplerini dünyaya duyurmak 2. Dünyanın değişik coğrafi bölgelerine dağılmış bulunan Türkistan muhacirleri arasındaki bağlantıyı temin etmek 3. Rus emperyalizmi altındaki Türkistan Türklüğünü, birlik ve beraberliği teşvik etmek 4. Türkistan'ın kültürel varlıklarını korumak için gerekli olan manevi yapılanmayı oluşturmak 5. Türkistanlılara bağımsızlık davasını telkin etmektir.

4126 Eylül 1923'te İstanbul'da yayın hayatına başlayan *Yeni Kafkasya*, Azerbaycanlı devlet adamı Resulzâde Mehmet Emin tarafından kurulmuştur. Onbeş günde bir neşredilen dergi, 1927 yılına kadar yayın yapmıştır. Komünizm aleyhinde yayın yaptığı gerekçesiyle, 1927 yılının sonunda dönemin Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılmıştır. Dergi hakkında daha fazla bilgi için bkz. Adem Can, "Yeni Kafkasya Mecmuası," *Bilgi*, sayı 41, Bahar 2007, s. 109-122.

42Bu kararın alınmasında Türkistan Milli Birliği'nin Promethe Birliği'ne katılmasının büyük etkisi olmuştur. Bu birlik, Polonya'nın öncülüğünde Rusların işgaline uğramış milletler tarafından kurulmuştu. Birlik kendi adıyla bir de dergi yayımlamıştı. *Yeni Türkistan* dergisinin finansmanlığını bir süre bu dergi yürütmüştür. Bkz. Abdulvahap Kara, *Türkistan Ateşi: Mustafa Çokay'ın Hayatı ve Mücadelesi*, Da Yayınları, İstanbul 2002, s. 313.

43A.g.m., *Yeni Türkistan*, s. 1-2; Togan, a.g.e., s. 485; Abdulvahap Kara, a.g.e., s. 313.

1. Derginin Yayın Politikası ve Biçimsel Özellikleri

Yeni Türkistan dergisi, Türkistan Milli Birliği'nin yayın organıdır.⁴⁴ Başyazılar genel olarak dergi yönetiminin ortak çalışmasıyla hazırlanmıştır. Yazılarda, Türkiye ile ilgili güncel konulara uzak durmadan daha çok Türkiye dışında yaşayan, kendi milli bütünlüğünü ve milli sınırlarını oluşturmak isteyen muhacir Türklere yönelik sorunlara değinilmiştir. Türkistan'da ve diğer bölgelerde yaşayan Türklerin düşüncelerini, isteklerini ikinci anavatan olarak gördükleri Türkiye Cumhuriyeti'ndeki kardeşleriyle paylaşmak istemişlerdir. Bu makaleler çoğunlukla Sovyet politikalarının eleştirildiği siyasi içerikli yazılardır. Derginin son sayfalarına doğru Türkistan, Kafkasya, Kırım, Rusya ve Türkiye'den güncel haberler verilmiştir. Bu durum derginin tek bir nokta üzerinde yoğunlaşmadığını göstermektedir. Türkistan dışındaki Türklerin yaşayışını, eğitim ve sağlık sorunları, kültür ve tarih gibi konularla da ilgilenmiştir.

Dergiyle ilgili bir diğer tespit de Türkistan dışında meydana gelen olaylara kayıtsız kalmadığıdır. Bilindiği gibi Sovyet politikaları sadece Rusya ve Rusya'nın egemenliği altında bulunan milletlerle sınırlı kalmamıştır. Uluslararası etkileri de söz konusu olmuştur. Bu bağlamda dergi, Türkistan dışındaki gelişmelere son bölümde yer alan değerlendirme yazılarından oluşan "Şuûn-ı Siyasi" kısmında yer vermiştir. Burada yazılan yazıların altında herhangi birinin imzasına rastlanmamıştır. Yapılan değerlendirmeler, derginin yayınlandığı sıralarda Avrupa'da ve Rusya'da meydana gelen olaylar üzerinedir.

Derginin adının *Yeni Türkistan* olarak konulmasındaki amaç, Rusya'da yasaklanan *Türkistan* kelimesinin tüm Orta Asya'yı kapsayan bir isim olmasıdır. *Yeni* kelimesiyle de, milli bağımsızlık sonrası kurulacak olan *Türkistan* kastedilmiştir.⁴⁵

⁴⁴ Kara, a.g.e., s. 313.

⁴⁵ "İfade," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 1-2.

Yeni Türkistan'ın diliyle ilgili, ilk makalede Türkiye Türkçesi ve Türkistan lehçesi olacağı söylenmişse de⁴⁶ buna uyulmadığı anlaşılmaktadır. Dergi neredeyse tamamen Türkiye Türkçesi'nde çıkmış, yazılanların bütünlüğüne bakıldığında Türkistan lehçesiyle yazılanlar çok az bir yer tutmuştur. Bu arada dergi "Türkistan Şivesi" tabirini kullanmıştır ancak bundan kasıt Özbekistan Türkçesi olmalıdır. Çünkü yazılardan bu anlaşılmaktadır. Ama, derginin "şive" tabirini kullanması yine de rastlantı olmasa gerek. Dergi yönetimi, Türkiye Türkleriyle Türkistanlılar arasındaki farkları azaltma, ya da öyle görme eğilimindeydiler. Dergideki yazıların genel yaklaşımı bunu açıkça göstermektedir. Derginin ilk 16 sayısı Arap harfleriyle yazılarak yayımlanmıştır. Türkiye'de Latin harflerine geçişle birlikte Ocak 1929 tarihinden itibaren dergi, Latin alfabesiyle çıkmaya başlamıştır

Yeni Türkistan'ın ilk sayısından 28. sayıya kadar, derginin imtiyaz sahibi Osman Kocaoğlu, sorumlu müdürü Mehmet Kâzım'dır. 28. sayıda derginin imtiyaz sahibi olarak Nasir [Hekimzade] karşımıza çıkmaktadır. 29. sayıdan son sayı olan 39. sayıya kadar sorumlu müdür Mecdeddin Ahmet [Delil] olmuştur. 39. sayıda hem imtiyaz sahibi hem de sorumlu müdürlük görevlerinde Mecdeddin Ahmet [Delil]'i tek başına görüyoruz.

17. sayıya kadar (Ocak 1929) Osmanlı Türkçesi'nin kullanıldığı dergi, içerik bakımından daha zengin, hacim bakımından daha geniştir. Ancak Latin alfabesine geçilmesi, dergiyi hem içerik hem de hacim bakımından fakirleştirmiştir.⁴⁷ Konular daha bir eskinin tekrarı olmuş ve yazı sıkıntısı çekilerek haberlere ağırlık verilmiştir. Aylık olarak yayımlanan derginin bazı sayıları bize göre bu durumdan dolayı birleştirilerek çıkmıştır.

⁴⁶ a.g.m., s. 1-2.

⁴⁷ Bu durumu ilk defa Lowel Bezanis, "Soviet Muslim Emigres in the Republic of Turkey" adlı makalesinde dile getirmiştir. Bkz. a.g.m., s. 59-180.

Derginin kapağında bulunan *Yeni Türkistan* başlığının altında, "Ayda bir çıkar, edebî, ilmî, siyasî, iktisadî mecmuadır" yazısı bulunmaktadır. Bu ibare, derginin içeriğinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Yazıdaki, "ilmi" kelimesi 23. sayıdan itibaren "milli" kelimesine dönüşmüştür. Bu sayıyla beraber derginin ulusçuluk fikri ön plana çıkmıştır. 29. sayıdan itibaren kapaktaki alt başlık tamamen değişerek, "Türkistan Milli İstiklâl Fikrine Çalışan Aylık Mecmua" olarak yazılmıştır. Alt başlığın bu şekilde değişmesi derginin fikri yapısının Türkistan'ın bağımsızlığı yönünde şekillendiğini göstermektedir.

2. *Yeni Türkistan* Yazarları

Burada *Yeni Türkistan* dergisinin yazarlarını tanıtırken şu sorulara cevap arayacağız: Dergide ağırlıklı olarak kimler yazmış? bu kişiler kendi isimlerinin dışında takma isim kullanmışlar mı? Dergide şiirleri yayımlanan şairler kimler? Kafkasya'yı ve Kırım'ı temsil eden yazılar kimler tarafından yazılmış ve Türkiye'den yazı ve şiirleri yayımlananlar var mı?

Dergi yazarlarının büyük bir kısmı Türkistan Milli Birliği üyeleri ve *Yeni Türkistan* idaresinde yer alan kişilerdi. Dergiye baştan sona bakıldığında (Ek 3) Mustafa Çokayoğlu, Abdulvahap Oktay, Osman Kocaoğlu, Abdülkadir İnan, Zeki Velidi Togan, Tahir Çağatay, Mecdeddin Ahmet ve Salih Erinkol gibi kişilerin dergide ön plana çıktıkları görülüyor. Bunların dışında şu isimleri de dergide çalışmalarıyla görüyoruz: Süyergul, Ferganalı, Türkmen, San'an, Çolpan,⁴⁸ Mağcan [Cumabay],⁴⁹ Turab Bik, Ahmed Naim [Öktem], İlsüyer,

48 Çolpan (1897-1938): Çolpan'ın asıl adı Abdülhamid Süleyman'dır. Moskova'da edebiyat ve sanat eğitimi aldı. 1917-1918'de Orenburg'da Başkurdistan hükümeti başkanlığının sekreterliğini yaptı. 1918'de Türkistan'a geri dönerek edebiyat ile ilgilenmeye başladı. Çolpan'ın Özbek edebiyatına katkısı şiirde aruz vezni yerine hece veznini getirmesidir. Yazdığı yazı ve şiirlerinde Sovyet rejimini eleştiren şair, 1938 yılında Sovyet yönetimi tarafından idam edildi. Daha fazla bilgi için şu eserlere bkz. Baymirza Hayit, *Türkistan'da Öldürülen Türk Şairleri*, Kardeş Matbaası, Ankara 1971, s. 25-32; Zeki Velidi Togan, *Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi*, Enderun Kitabevi, s. 568-571.

49 Mağcan Cumabay (1894-1937): Kazak milli şairi Mağcan Cumabay, Balkaş gölü doğusundaki Sasık'ta doğdu. Burada medrese tahsilini aldıktan sonra Omsk'ta Rus öğretmen okulunu, Moskova'da Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'nü bitirdi. İlk şiirlerini 1909'da *Qazaq* gazetesinde yazdı. 1937 yılına kadar Kazakistan'da öğretmenlik yaptı. Türkçülük yaptığı gerekçesiyle aynı yıl Sovyet rejimi tarafından idam edildi. Daha fazla bilgi için bkz. Baymirza Hayit, a.g.e., s. 46-49; Zeki Velidi Togan, a.g.e., 563-568.

Râgıp Hulûsi, Culkunbay [Abdullah Kadiri],⁵⁰ Elbek [Yakup],⁵¹ Yüğürük, Tozoğlu, Ekrem, Kazanlı, Sürgün, Sencer, Fehmi Lenk, Ahmet Haki, Abdullahzade Tevekkül [Babür], Hacı Şemseddin, Mustafa Şahkuloğlu ve S. B.

Dergide Azerbaycan adına yazı yazan iki kişiyi görmekteyiz. Bunlardan birincisi, B. E. Ağaoğlu, ikincisi Hüseyin Baykara'dır. Kırım'ı temsilen yazıları yayımlananlar arasında Cafer Seydahmed görülmektedir. Ayrıca, Türkiye'den yazı ve şiirleri yayınlananlar arasında Aka Gündüz, Faruk Nafiz, Nihal Atsız ve Adil Hikmet Bey bulunuyordu.⁵² Basmacılık faaliyeti içinde yer almış olanlardan yazıları yayınlananlar, Şirmuhammed Beg, Mamur Niyazi, Semerkandlı Hemrahkul, Seyidcan Dâd-hah gibi kişilerdir. Eserlerinden bazı bölümlerinin tercümesi yapılan şahıslar arasında, Albert Le Coq, Burhaneddin Belhî ve Ağabekof yer almıştır.

Çalışmamızda dergide yazı ve şiir yazarların bazıları hakkında bilgi bulmamız mümkün olmadı. Bunda çoğunun asıl isimleriyle değil de rumuz kullanarak dergide yer almış olmaları etkili oldu. Bu sebeple çalışmamızda bu kişilerin hakkında bilgi veremedik. Ayrıca haklarında birçok kaynaktan bilgi bulabileceğimiz kişilerin hakkında detaylı bilgi vermeyi gereksiz gördük.

50 Abdullah Kadiri (1897-1937): Türkistan Türk edebiyatında tarihi romancılık akımını başlatmıştır. 1897'de Taşkent'de doğdu. 1915 yılına kadar medrese eğitimi gördü. 1908 yılında Rus okullarında okumaya başladı. Yazdıkları arasında en fazla ses getiren eseri *Mehrabdan Çayan*'dı. *Yeni Türkistan*'da Culkunbay rumuzuyla yazıları yayınlanan edebiyatçı, Sovyet rejimine muhalefetten 1937'de idam edildi. Bkz. Baymirza Hayit, a.g.e., s. 43-46.

51 Elbek (1899-1974): Asıl adı Yakup Elbek olan yazar, Taşkent'de doğdu. 1914 yılında Türkiye'de öğretmen okulu okudu. 1923 yılında Kandilli Kız Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. 1927 yılında kurulan TTGB'nin kurucuları arasında yer aldı. Aynı tarihten 1932'ye kadar Mecdeddin Delil'in yerine vekaleten TMB genel sekreterliğini yürüttü. 1974'te vefat etti. Bkz. Andican, *Cedidizmden Bağımsızlığa...*, s. 395.

52 Adil Hikmet Bey: Osmanlı Devleti'nde bir Türk subayı olan Adil Hikmet Bey, dört arkadaşıyla beraber, Doğu ve Batı Türkistan'da çeşitli direniş faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Yazar hakkında kesin bir biyografi bulunmamaktadır. En ciddi bilgileri Cemal Kutay, *Anavatan'da Son Beş Osmanlı Türkü* adlı kitabında vermiştir. Kutay'a göre, Adil Hikmet, Trablusgarp'daki Derne'de görevli bir Türk subayının oğluydu. Uzun bir süre Teşkilat-ı Mahsusa'da çalışmıştı. Asya görevine çıkarken on beş günlük evliydi. Bkz. Cemal Kutay, *Anavatan'da Son Beş Osmanlı Türkü*, Tarih Konuşuyor Dizisi, İstanbul 1962. Adil Hikmet Bey'in hatıraları için bkz. *Asya'da Beş Türk*, Haz. Yusuf Gedikli, Ötüken Yayıncılık, İstanbul 1998.

Mustafa Çokayoğlu,⁵³ dergi için toplam 20 makale yazmıştır. Derginin ilk makalesini yazan Çokayoğlu, zaman zaman takma isim ve kısaltmalar kullanarak da yazılar yazmıştır. Böyle bir yolu seçmesinde, makalelerinin siyasi içerikli olması ve Sovyetleri ağır bir dille eleştirmesinin etkili olduğunu tahmin etmekteyiz. Mustafa Çokayoğlu takma isim olarak *Sükulu Kayoğlu* adını ve *M.Ç.* kısaltmasını kullanmıştır. Çokayoğlu yazılarında daha çok, Türkistan'daki Sovyet siyaseti ve Türkistan'ın iktisadi durumu üzerinde durmuştur. Sovyetlerin siyasetlerini, bölgeye Rus muhacirlerin getirilmesi ile Türk nüfusunu azaltmak, köylüyü pamuk ekmeye zorlayarak diğer tarım ürünleri açısından Moskova'ya bağlı kılmak olarak göstermiştir.⁵⁴

Derginin ilk sayılarından itibaren yazan ve 15 makaleyle dergiye önemli katkı sağlayan ikinci şahıs Osman Kocaoğlu'dur.⁵⁵Abdulahap Oktay'dır.⁵⁶

53 Mustafa Çokayoğlu (1890-1941): Taşkent'de doğdu. İlk ve orta tahsilini burada okuduktan sonra yüksek tahsilini Petesburg Hukuk Fakültesi'nde tamamladı. 1917 yılında Türkistan'a dönerek Taşkent'de Türkistan Milli Merkezi Şûrası'nın başkanlığını yürüttü. 1917 yılında Kerenski hükümetinin devrilip Bolşevik yönetiminin kurulmasıyla Türkistanlılar, Hokand Muhtariyeti'ni ilan ettiler. Çokayoğlu'da muhtariyetin cumhurbaşkanlığına seçildi. Fakat Bolşeviklerin 1918'de muhtariyeti dağıtmasıyla Mustafa Çokayoğlu'da birçok Türkistanlı gibi Avrupa'ya göç etti. Uzun süre Paris ve Berlin'de yaşayan Çokayoğlu, 1927'de *Yeni Türkistan*'ın, 1929'da *Yaş Türkistan*'ın çıkarılmasında görev aldı. 1941 yılında Berlin'de vefat etti. Bkz. Baymirza Hayit, *Milli Türkistan Dâvası*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Derleyen, Timur Kocaoğlu, Ankara 2004, s. 589-590; Abdulvahap Kara, *Türkistan Ateşi: Mustafa Çokay*, s. 278-279; Andican, a.g.e., s. 497.

54Sükulu Kayoğlu [Mustafa Çokay], "Türkistan Meselesi," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 2-8; Çokayoğlu Mustafa, "Türkistan'da Pogrom," *Yeni Türkistan*, sayı 23, Ekim 1928, s. 7-10; Mustafa Çokayoğlu, "Turan Devleti Hakkında," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Ocak 1930, s. 6-10.

55Osman Kocaoğlu (1878-1968): Buhara Halk Cumhuriyeti'nin ilk ve son cumhurbaşkanıdır. Buhara'da kurulan Terbiyeyi Eftal derneğinin kurucuları arasında yer aldı. Bu dernek İstanbul'a eğitim için öğrenci gönderen gizli bir dernekti. Kocaoğlu Buharalı öğrencilerin eğitim işleriyle ilgilenmek için dernek aracılığıyla 1910 yılında İstanbul'a geldi. Bu tarihten kısa bir süre sonra Buhara'ya dönerek *Turan* gazetesini çıkardı. Bu gazete aracılığıyla cedit okullarını yaygınlaştırmak istiyordu. 1920'de ilan edilen Buhara Halk Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı oldu. Fakat 1924 yılında cumhuriyetin ortadan kaldırılmasıyla İstanbul'a tekrar dönerek faaliyetlerini buradan sürdürdü. TMB'nin başkanlığını yürüten Kocaoğlu, *Yeni Türkistan* dergisinin çıkarılmasına da öncülük etti. Bkz. İbrahim Yarkin, "Kocaoğlu Osman," *Türk Kültürü*, sayı 70, Ağustos 1968, s. 810-812; Mir Yahya, "Kendine Dönüşün Güzel Bir Örneği," *Türk Dünyası*, sayı 26, 1972, s. 27-28.

56 Abdulvahap Oktay (1904-1954): Taşkent'de doğan Abdulvahap İshakoğlu Oktay, ilk tahsilini Taşkent Cedit okulunda yaptı. Orta eğitim için 1917 yılında Azerbaycan'a gitti. 1922 yılında buradan Almanya'ya tıp eğitimi görmek için gitti. 1929-1939 arasında Berlin'de çıkan *Yaş Türkistan* dergisinde idareci ve yazar olarak çalıştı. 1939'da İstanbul'a gelerek Haseki Hastanesi'nde kadın doğum uzmanı olarak görev yaptı. 1954 yılında Kadıköy'de vefat etti. Bkz. Saadet Çağatay, "Dr. Oktay (Abdulahap, İshakoğlu) 10.2.1904-12.6.1968," *Türk Kültürü*, sayı 69, Ankara 1968, s. 674-676.

Oktay, yazılarında çoğunlukla değişik takma isimler kullanmayı tercih etmiştir. Yazarın kullandığı takma isimler *Canay* ve *Tuygun* olarak tespit edilmiştir.⁵⁷ Bu takma isimler arasında en fazla tercih ettiği *Tuygun* takma adıdır. Abdülvahap Oktay'ın yazıları genel olarak Sovyet politikalarının eleştirildiği siyasi içerikli yazılardır.

Dergiye önemli katkılar sağlayan bir diğer yazar Abdülkadir İnan'dır.⁵⁸ Dergide 10 makalesi bulunmaktadır. İlk sayıdan itibaren makalelerini yayımlanan İnan, bazı yazılarında *Fethülkadir Süleyman* ismini kullanmıştır. F. S. kısaltmasını genellikle siyasi içerikli yazılarında kullanmıştır.⁵⁹ Yazarın makalelerinin genel fikri, Sovyet politikalarının Türkistan'ı istismar ettiği yönündedir. Bu durum özellikle Türkistan'da başlatılan pamuk ekimi siyasetinde kendini göstermiştir.⁶⁰ Ona göre, Rusya'da meydana gelen ekonomik bunalım Türkistan halkı tarafından bağımsızlık yolunda giden bir uyanış olarak algılanırsa kurtuluş gerçekleşebilirdi.⁶¹

Dergi için önemli olan bir diğer yazar, Ahmet Zeki Velidi Togan'dır.⁶² 10 adet makalesi bulunan Togan'ın yazıları aralıklarla da olsa ilk sayıdan itibaren

57 Bkz. Timur Kocaoğlu, "Yaş Türkistan'ın Türkistan Basın Tarihindeki Yeri," *Yaş Türkistan: Türkistan Milli İstiklâl Fikrine Hizmet Eden Aylık Dergi (1929-1939)*, cilt 1, İstanbul 1997, s. 28.

58 Abdülkadir İnan (1889-1971): 1923 yılına kadar Türkistan'da bulunmuştur. Çalışmalarına 1930'lu yıllardan itibaren Ankara Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde devam etmiştir. 1961 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı'nda Kur'an tercümleri üzerinde çalışmıştır. Aynı yıl Türk Kültürü Enstitüsü'ne girerek çalışmalarını burada noktalamıştır. Sayısız esere imza atan İnan, 1971 yılında vefat etmiştir. Bkz. Saadet Çağatay, "Abdülkadir İnan (29.11.1889-1.10.1976)," *Türk Kültürü*, sayı 171, Ankara 1977, s. 147-152; Hikmet Tanyu, "Abdülkadir İnan'ın Hayatı," *Abdülkadir İnan: Makaleler ve İncelemeler I*, sayı, Ankara 1998, s. 15-18.

59 F. S. kısaltması ile yazdığı makaleler için bkz. *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 16-18; *Yeni Türkistan*, sayı 14-15, Eylül-Ekim 1928, s. 17-20.

60 Abdülkadir İnan, "Yine Pamuk Meselesine Dair," *Yeni Türkistan*, sayı 13, Ağustos 1928, s. 3-5.

61 Abdülkadir, "Komünist Fırkasında Buhran," *Yeni Türkistan*, sayı 17, Ocak 1929, s. 1-4.

62 Zeki Velidi Togan (1890-1970): Başkurdistan'da İsterlitamak'a bağlı Küzen köyünde doğdu. Babasının müderris olması nedeniyle ilk eğitimini babasının medresesinde aldı. Dha sonraki dönemlerde İsmail Gaspıralı'nın fikirlerinden etkilenen Togan, 1912'de *Türk ve Tatar Tarihi* adlı eserini yayınladı. Bu sayade Kazan Üniversitesi Tarih ve Arkeoloji Cemiyeti'ne girdi. Türkistan'da yoğun bir siyasi faaliyet içinde olan Togan 1924 yılından itibaren Türkiye'de yaşamaya başladı. Burada İstanbul Üniversitesi'nde tarih dersleri vermeye başladı. 1970 yılında vefat etti. Ayrıntılı bilgi için bkz. Çağdaş Görücü, "Zeki Velidi Togan: Milliyetçilik ve Tarih Yazımı," Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Ayhan Yalçınkaya, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009, s. 59-132.

yayınlanmaya başlamıştır. Siyasi içerikli makaleler yazmaktan uzak durduğu anlaşılan yazarın bu durumunu, İstanbul Üniversitesi'nde ders vermesine bağlayabiliriz. Bu nedenle Togan, yazılarını daha çok tarih, kültür ve eser tanıtımı gibi konulardan seçmiştir.

Yeni Türkistan'da 16 adet makalesi yayınlanan Salih Erinkol, yazılarında hiç asıl adını kullanmamıştır. Asıl mesleği askeri doktor olan Erinkol, muhtemelen mesleği gereği kendi ismi yerine *İlter* rumuzunu kullanmıştır.⁶³ Dergide, Bolşevik politikalarının eleştirildiği siyasi içerikli yazıların çoğu Salih Erinkol'un kaleminden çıkmıştır.

Yeni Türkistan'da çok sayıda yazısı olmamakla birlikte, Türkler açısından bir temsil misyonu taşıyan şahıs, Tahir Çağatay'dır.⁶⁴ Yazar makalelerinde tam olarak adını kullanmak yerine, *Çağatay* ve *Yaş Türkistanlı* isimlerini tercih etmiştir. Yazılarında, Alman basınının Türkistan hakkında taşıdığı izlenimleri kaleme almıştır.

Derginin ilk sayısından 29. sayısına kadar sorumlu müdür olan ancak dergiye çok az sayıda yazı ve şiir yazan kişi Mehmet Kâzım'dır. Dergide, 2 makale ve 2 şiiri bulunan Mehmet Kâzım, yazılarında sadece *Kâzım*'ı veya *M. Kâzım*'ı kullanmayı tercih etmiştir. Makalelerinde Afganistan'da meydana gelen olayların Türkistan'ı da etkileyeceği yönünde iddialarda bulunmuştur.⁶⁵

63 İlter rumuzu konusunda Timur Kocaoğlu ve A. Ahat Andican farklı bilgiler vermektedir. Bu konuyla ilgili muallak görüşü çalışmamızın 3. sayfasında açıkladık. Adı geçen kişilerin verdikleri bilgiler için bkz. Kocaoğlu, a.g.e., s. 22; Andican, a.g.e., s. 14.

64 Tahir Çağatay (1902-1984): Taşkent'de doğdu. İlk tahsilini mahalli okullarda gördükten sonra Usûl-i cedid okuluna, oradan Rus okuluna gitti. 1921 yılında TMB'nin üyesi oldu. 1923 yılında Almanya'da Heidelberg Üniversitesi'nde sosyoloji ve ekonomi eğitimi alarak, doktorasını tamamlayıp uzun oldu. *Yeni Türkistan*'da da yazılar yazan Çağatay, 1929'dan 1939'a kadar *Yaş Türkistan* dergisinin idaresinde yer aldı. 1948 yılından itibaren Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'nde dersler verdi. 1984 yılında Bursa'da vefat etti. Bkz. Saadet Çağatay, "Prof. Dr. Tahir Çağatay (27.3.1902-27.7.1984)," *Türk Kültürü*, sayı 261, Ankara 1985, s. 55-58.

65 M. Kâzım, "Afganistan'da Son Vaziyet," *Yeni Türkistan*, sayı 17, Ocak 1929, s. 4-5.

Uzun süre derginin sorumlu müdürlüğünü yürüten, son sayıda hem müdür hem de imtiyaz sahibi gözüken dergi yazarı Mecdeddin Ahmed Delil'dir. Bazı yazılarında sadece *Mecdeddin*, bazılarında ise *Mecdeddin Ahmed*'i kullanmayı seçmiştir. Delil, Türkistan Gençler Birliği'nin başkanlığını da yürütmesi nedeniyle, birliğin Macaristan seyahatini dergiye taşımıştır.⁶⁶

3. *Yeni Türkistan*'ın Kapatılışı

Yeni Türkistan'ın kapatılmasında, Türk-Sovyet ilişkilerinin 1920-1930 yılları arasında büyük bir ivme kazanması doğrudan etkili olmuştur. Sovyetler Birliği dış ticaret komiser yardımcısı Karahan'ın 1929 yılında Türkiye'yi ziyaret etmesi ile Türk-Rus ilişkileri daha hızlı bir yükselişe geçmiştir.⁶⁷ Bu bağlamda *Yeni Türkistan*'ın sonunu, dönemin Türk-Sovyet ilişkilerine bağlamakta fayda vardır.⁶⁸ Türk-Sovyet ilişkilerinin giderek yükselmeye başlaması ile Türkiye'de yaşayan muhacir Türklere karşı başlatılan siyasi baskı arasında doğru bir orantıdan bahsetmek mümkün gözükmemektedir.

1930 yılından itibaren TMB'nin çalışma alanı geniş bir sahayı içine almıştır. Böylece muhacerette yaşayan Türkistanlılar arasında, Orta Asya'nın bağımsızlığı için ortak bir görüş oluşmuştur. Bu durum Sovyetleri rahatsız etmiş ve Türkiye'de yürütülen istihbarat ve propaganda çalışmalarına ağırlık verilmiştir.⁶⁹ Yürütülen bu takip ve propagandalardan sonuç elde edemeyen Sovyet yönetimi, Pantürkizm ve bölücülükle suçladığı Türkiye'deki Türkistanlıların yayın organlarının kapatılması için, Türkiye ile görüşmelere başlamıştır.⁷⁰ Görüşmeler sonucunda Türkiye'deki Türkistanlıların yayın

66 Mecdeddin, "Türkistan Gençlerinin Macaristan Seyahati," *Yeni Türkistan*, sayı 13, Ağustos 1928, s. 6-7.

67 Kamuran Gürün, *Türk-Sovyet İlişkileri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991, s. 118; Boris B. Potshkveriya, "1920 ve 1930'lu Yıllarda Türk-Sovyet İlişkileri," *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl (1491-1992)*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s. 189-195.

68 Andican, *Cedidizmden Bağımsızlığa*, s. 362.

69 "Alican Meselesinin İçyüzü," *Yeni Türkistan*, sayı 34, Nisan 1931, s. 13-16.

70 Andican, *Osmanlıdan Günümüze Türkiye ve Orta Asya*, Doğan Kitap Yayınları, İstanbul 2009, s. 445.

organları olan *Yeni Türkistan*, *Odlu Yurt* ve *Bildiriş* dergileri, Türkiye ile Sovyetler Birliği'nin ilişkilerine zarar verdiği gerekçesiyle 1931 yılında kabul edilen Bakanlar Kurulu kararıyla kapatılmıştır.⁷¹ *Yeni Türkistan*'ın kapatılacağı ya da kapatılmasıyla ilgili derginin son sayılarında hiçbir haber veya yoruma rastlanmamıştır. Dergi son sayısını devam edecekmiş gibi çıkarmıştır. Sadece, *Yaş Türkistan* dergisinde yorum yapılmadan şu ifadeler kullanılmıştır: “İstanbuldan aldığımız bilgilere göre, Yeni Türkistan dergisi hükümet kararı gereğince kapatılmıştır. 1927 yılında çıkmaya başlayan dergi, Türkistan milli bayrağını yurdumuzun dışında ilk defa yükselten dergimiz idi. Yeni Türkistan, Türkistan milli bağımsızlık idealini ve çağdaş Türkçülük fikrini yaymanın yanında Türkistan ve Anadolu Türkleri arasında dil ve kültür birliği etrafında büyük hizmetler yapmaktaydı. Yaşasın Türkistan Milli Bağımsızlığı! Yaşasın bütün Türklerin Medeniyet Birliği!”⁷²

Türkistanlıların çıkardığı derginin birbiri ardına yasaklanmasıyla, kapatılanların devamı niteliğinde olan yayın organlarının Avrupa'da yayınlanması hız kazanmıştır. Türkistanlılar zaten 1929 yılından itibaren Berlin'de *Yaş Türkistan* dergisini, Azerbaycanlılar ise, *İstiklal* isimli dergiyi çıkarmaya başlamışlardı. Fakat Türkiye'de 1934 yılında çıkarılan Bakanlar Kurulu kararıyla, bu dergilerin yurda girmesi yasaklanmıştır.⁷³

Bu gelişmelerin ardından bazı Türkistanlı liderlerin Türk vatandaşlığından çıkarılması ile ilgili bir dizi karar alınmıştır. 1938 yılında Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle Osman Kocaoğlu, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığından çıkarılmıştır.⁷⁴ Biz burada çalışmamızın içinde yer aldığı için sadece Osman Kocaoğlu'nun durumunu vermeyi yeterli gördük. Bu gelişmeler olurken, dernekler kanunuyla, muhacir Türklere ait tüm derneklerin isimleri değiştirilmiştir. Çalışmamızı yakından ilgilendiren Türkistan Türk Gençler Birliği'nin ismi 1940 yılında Türk Kültür Birliği olmuştur.⁷⁵

71 Andican, *Cedidizmden Bağımsızlığa*, s. 364.

72 *Yaş Türkistan: Türkistan Milli İstiklal Fikrine Hizmet Eden Aylık Dergi*, cilt 1, sayı 23, Ekim 1931, s. 40, Aktaran: Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı, İstanbul 1997.

73 Andican, bu konuyla ilgili, T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri'nde, 1.10.1934 tarih ve 2/1333 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi'ni görmüştür. Bkz. Andican, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye ve Orta Asya*, s. 468.

74 Andican, a.g.e., s. 470.

75 Andican, a.g.m., s. 470.

II. BÖLÜM

İÇERİK ANALİZİ

Yeni Türkistan'da genel olarak, siyasi konular ele alınmıştır. Bunun yanında edebi ve sosyal konulara da yer verilmiştir. Yazıların büyük bir çoğunluğu Türkistan milli mücadelesi, Sovyet rejiminden duyulan rahatsızlık, Türkistan'ın iktisadi durumunun kötüye gidişi ve açlık sorunu gibi ortak konular etrafında birleşmiştir. Biz burada yazıları tek tek ele alma yerine derginin genel bakışını anlamak için ortak konulardan yola çıkarak değerlendirmelerde bulunduk.

A. BASMACILIĞIN İÇTEN GÖRÜNÜŞÜ

Derginin katkılarının başında, Basmacılık hareketi hakkında verilen bilgiler gelmektedir.⁷⁶ Bu hareket, Türkistan halkının Rus emperyalizmine karşı birlikte oluşturduğu siyasi, askeri ve milli bir harekettir.⁷⁷

Yeni Türkistan dergisininin çıktığı dönemde Basmacı hareketi devam etmekte olduğundan, olay henüz canlılığını korumaktaydı ve bu hususta henüz kapsayıcı bir çalışma bulunmamaktaydı. Her ne kadar Joseph Castagné adlı bir Fransız araştırmacı *Les Basmatchis* (Paris, 1925) adlı çalışma yayınlamış olsa da,⁷⁸ bu olayın büyüklüğü düşünüldüğünde kısa bir çalışmaydı (88 sayfa); dahası, neredeyse tamamen Sovyet kaynaklarının

⁷⁶ Basmacılık hareketi hakkındaki ilk elden bilgiler, bu harekete bizzat katılmış olan tarihçi Zeki Velidi Togan'ın eserinde bulunmaktadır: *Hâtıralar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1999, s. 281-400. Araştırma eseri için bkz. Abdullah Recep Baysun, *Türkistan Milli Hareketleri*, İstanbul, 1943; Marie Broxup, *Basmacılar*, ODTÜ Yayınları, Ankara, 1984; Baymirza Hayit, *Basmacılar*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1997.

⁷⁷ İdare, "Basmacılık," *Yeni Türkistan*, sayı 8, Mart 1928, s. 12.

⁷⁸ Türkçesi için bkz. Joseph Castagné, *Türkistan Milli Kurtuluş Hareketi*, Orhun Yayınevi, İstanbul, 1980.

verdiği bilgilere dayanmaktaydı. Zaten bu durum, dergi idaresinin konuya giriş mahiyetindeki yazısında belirtilmiş ve eleştirilmiştir.⁷⁹

Yeni Türkistan, Basmacılığı Türkistan köylerinden çıkan ve en şiddetli safhalarını 1918-1926 yılları arasında yaşayan milli bir ayaklanma olarak görmektedir.⁸⁰ Bu hareket tamamen Türkistan'a ait özellikler taşımaktaydı. Hareketi ortaya çıkaranlar, çağdaş tekniklerden yoksun ancak, ilkel silahlarla mücadele eden kimselerdi. Basmacılığa katılanlar, Sovyet hükümetine tahammül edemeyen ve "esarete karşı eşkıyalığı tercih eden" mahalli halktı.⁸¹

1918 yılında bir tepki olarak doğan Basmacılık, Milli Hokant Hükümeti'nin Sovyet yönetimi tarafından dağıtılmasının ardından özellikle Özbeklerin desteğiyle bir halk hareketine dönüşmüştür. Basmacılık hareketinin korbaşılığını (komutanlığını) ortaya çıktığı zamanlardan itibaren Ergeş, Muhammed Emin Bek ve Şir Muhammed Bek yürütmüştür.⁸² Ancak ilk yıllarda aydın kesimin bazı nedenlerden dolayı harekete destek vermedikleri anlaşılmaktadır. Bu durumda muhtemelen Basmacı liderleriyle aydınlar arasındaki mesafe ve Buhara Emiri'nin baskıları etkili olmuştur.⁸³ 1920 yılında Buhara Emiri'nin Afganistan'a sığınması ile başlayan rahatlama süreciyle harekete aydınların katılımlarının başladığı görülmektedir. Özellikle Semerkant ve Fergane'de bulunan genç aydınlar Basmacılığın liderliği için

79 Joseph Castagné'in eseri hakkında, "yalnız Bolşevik menâbiinden [kaynaklarından] toplanan bilgilere ve Moskova resmi haberlerine istinaden yazılmıştır" denilmektedir. İdare, "Türkistan Milli Mücadelesi Tarihine Ait Mevadd: Basmacılık," *Yeni Türkistan*, sayı 8, Mart 1928, s. 12.

80 Bkz. İdare, a.g.m., s. 11.

81 Bkz. İdare, a.g.m., s. 11.

82 Çar hükümeti tarafından Sibirya'da sürgünde tutuklu bulunan Ergeş, 1915 yılında firar ederek Fergane bölgesindeki Gerbaba'da Basmacılığın başına geçmiştir. Muhammed Emin Bek'de Ergeş ile aynı dönemde Sibirya'da sürgünde bulunuyordu. 1918 yılından itibaren Sovyet yönetiminin uygulamalarına karşı çıkarak Fergane bölgesinin korbaşılığını yürütmüştür. Aynı tarihte Muhammed Emin Bek ile beraber Basmacılığa katılan ve dergimizin de sayfalarında yer bulan şahıs Şir Muhammed Bek'dir. 1923 yılı başında bütün Fergane Basmacılarının lideri olan Şir Muhammed Bek, "mücahitler başlığı korbaşı" olarak tanınmıştır. 7 yıl boyunca Ruslarla mücadele ettikten sonra Afganistan'a iltica etmiştir. Bkz. Abdullazade Tevekkül, "Fergana Mücahitleri," *Yeni Türkistan*, sayı 8, Mart 1928, s. 10-11; İklil Kurban, "Basmacılar," *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı 4, Konya 1997, s. 125-137.

83 Bkz. İdare, a.g.m., s. 11.

girişimlerde bulunmuşlardır. Bu girişimlerin artmasında şüphesiz o yıllarda kurulan Türkistan Milli İttihatı (Türkistan Milli Birliği)'nin desteği etkili olmuştur. Zaten bu destekle beraber hareket teşkilatlı bir milli harekete dönüşmüştür.

1919-1920 yıllarında, Moskova'da bulunan Enver Paşa, Bakü'de yapılan Doğu Halkları Konferansı'ndan sonra Taşkent'e geçerek, 1921 yılından itibaren Basmacılık hareketinin lideri olmuştur. Enver Paşa'nın bu kadar kısa bir süre içinde hareketin lideri olmasında o sırada Buhara Halk Cumhuriyeti Başkanı olan Osman Kocaoğlu'nun desteği bulunmaktaydı. Zaten aynı yıl Kocaoğlu'da Basmacılık hareketine açıktan katılarak Kabil'e geçmiştir.⁸⁴ Ancak Enver Paşa'nın Basmacı lideri oluşu Moskova'yı fazlasıyla endişelendirmiştir. Bu endişe sonucu, Sovyet ordusu Paşa'yı bir baskınla öldürmüştür.⁸⁵ Dergiye göre, Enver Paşa Orta Asya için yeri, doldurulamayacak milli bir kahraman sayılmaktadır.⁸⁶

1923 yılından itibaren Basmacılık hareketinin başına genç yaşından itibaren mücadele veren Şirmuhammed Bek geçmiştir. Bütün Fergana Basmacılarının lideri olan Şirmuhammed Bek, Ruslara karşı gösterdiği gayretlerden dolayı "mücahitler başlığı korbaşı" diye ün kazanmıştır. Teşkilatlı bir örgütlenmeyle mücadele eden Şirmuhammed Bek'in kuvvetleri 8 kıtaya ayrılmıştı. Her kıta bir komutan idaresinde bulunuyordu.⁸⁷

Rus istilasına karşı mücadele eden Basmacılık hareketinin 1923 yılından itibaren Bolşevik orduları tarafından dağıtıldığı ve bu tarihten itibaren öneminin de azaldığı anlaşılmaktadır. Mamur Niyazi'nin "Fergana'da

84 İmzasız, "Enver Paşa'nın Şehadeti," *Yeni Türkistan*, sayı 32, Şubat 1931, s. 9.

85 Enver Paşa'nın öldürülmesiyle ilgili dergide önemli bir yazı bulunmaktadır. Bu yazı Paşa'nın ölümüyle ilgili verilen yanlış bilgileri düzeltmek için yazılmıştır. Ayrıntılı bilgi sahibi olmak için bkz. İmzasız, "Enver Paşa'nın Şehadeti," *Yeni Türkistan*, sayı 32, Şubat 1931, s. 3-9.

86 A.g.m., s. 9.

87 Basmacılık faaliyetinde bulunan korbaşıların ve diğer askerlerden bazılarının listesi için bkz. Abdullahzade Tevekkül, "Fergana Mücahitleri," *Yeni Türkistan*, sayı 8, Mart 1928, s. 10-11.

Basmacılık Hareketi" adlı makalesine baktığımızda eski bir Basmacı olarak kendisinin de bu tarihten itibaren Basmacılığa olan inancının kalmadığını öğreniyoruz.⁸⁸ Yine de zaman zaman ses getiren bazı olaylarla Basmacılık hareketinin tam olarak ortadan kalkmadığı ve 1920'li yıllarda devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu fikrimizi Mamur Niyazi'nin yazısında geçen ve *Kızıl Özbekistan* gazetesinin verdiği bir habere dayandırmaktayız.⁸⁹

B. KOLEKTİVİZASYON ve SOVYETLEŞME

Sovyet hükümeti, Rus olmayan çok sayıdaki milleti komünist rejimi içine alabilmek için ana dili Rusça olan bir Sovyet halkı oluşturma ideoloji benimsemişti. Bu ideoloji aslında tam anlamıyla bir Sovyetleştirme politikasıydı.

Türkistan'ın genelinde uygulamaya konulan milliyetler politikası adı altındaki Ruslaştırma politikasını birçok cepheden ele almak gerekir. Bu cepheler, komünist rejimi Türkistan'a yaymak için uygulanan politikalar, milli bağımsızlık hareketi karşısında Rusların tavrı, bölgede uygulanan iktisadi dayatmalar ve göç siyaseti olarak gösterilebilir.

Ruslar tarafından Türkleri Sovyetleştirmede uygulanacak hedefler sistemli bir şekilde oluşturulmuş ve uygulamaya konulmuştu. Bu hedefler şunlardı: Türk bölgelerinde askeri destekle Bolşevik siyasi kontrolünü sağlamak, Moskova'ya bağımlı bir ekonomik yapı oluşturmak ve ideolojik propaganda ile Sovyet toplum yapısı ve kültürünün korunmasını sağlamaktı.

Sovyet döneminde hem etnik hem de kültürel bölünmeyle karşılaşılın Türkistanlılar sahip oldukları özgürlüklerin birçoğunu kaybettiler. Bunların başında toprak sahipliği meselesi gelmekteydi. Sovyet hükümetinin Birinci

88 Mamur Niyazi, "Fergana'da Basmacılık Hareketi," *Yeni Türkistan*, sayı 10-11-12, Mayıs-Haziran-Temmuz 1928, s. 11.

89 Bkz. Mamur Niyazi, a.g.m., s. 11.

Beş Yıllık Planı'na (1927-1932) göre, şahsi mülkiyet sahipliğine son verilerek kolhoz (kolektif çiftlik) ve sovhozlar (devlet çiftliği) kuruldu. Bu kolektivizasyon düzeni sözde emek ortaklığına dayalı bir sosyal oluşum meydana getirdi. Göçbe yaşayan Türk toplulukları yerleşik düzene sokulmak gayesi ile devlet kontrolüne alındı. Kolektivizasyon ve onu izleyen zorunlu pamuk ekimi sonunda Türkistan'a çok sayıda Rus yerleştirildi. Böylece Çarlık döneminde uygulamaya konulan muhaceret siyaseti Sovyet döneminde de tüm hızıyla devam etmiş oldu.

C. MİLLİYET MESELESİ ve GÖÇ SİYASETİ

Sovyetlerin kendi topraklarında en çok söz konusu ettikleri ve dışarıda en çok propagandasını yaptıkları meselelerin başında milliyetler meselesi gelmiştir. Bolşevik yönetimi Türkistan'ı elinde tutabilmek, bölgeyi Ruslaştırmak ve Türk kimliğini unutturabilmek için ilk olarak milliyet siyasetini devreye sokmakla işe başlamıştır. Milliyet siyaseti Türkistan halkının bölünmesi, toprağa ve dile bağlı bir sınıflandırma yapılması, son aşamada ise siyasal bir mantıkla toprakların bölünüp yönetilmesi üzerine kurulmuştur. Böylece bu politkanın ana hattını, tek bir millet yerine parçalanmış milletler oluşturma şeklinde ifade edebiliriz.⁹⁰ Dergi, Sovyetlerin uygulamaya koyduğu milliyet siyasetinin içyüzünü, Stalin'in 1920 yılında söylediği şu sözlerle ortaya koymaya çalışmaktadır: "Milli denilen şeylerin hepsi, Rusya'nın yeni idari sınırlarını gösteren mıntikalardan başka bir şey değildir."⁹¹

Türk ülkelerinin, tek bir Türk milleti teşkil etmek suretiyle birleşmeye doğru gösterdikleri eğilimleri temelinden kırmak için Bolşevikler, iki durumu ivedi bir şekilde ortadan kaldırmak istemişlerdir. Bunlardan biri toplum ismi olarak *Türk*, diğeri de ülke ismi olarak *Türkistan* tabiridir. Bunu

90 Mustafa Çokayoğlu, "Sovyetlerin Türkistan'da Tatbik Ettikleri Milliyet Siyasetinin Nazarı ve Ameli Cihetleri," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 9-16

91 Çokayoğlu, a.g.m., s. 9.

gerçekleştirebilmek için Türkistan'da *islamcılık ve milliyetçilik* gibi unsurların yaşamasını engellemeye çalışmışlardır. Ardından yoğun bir program dahilinde, mahalli Türkistan halkını devlet kurumlarından uzaklaştırmak istemişlerdir. Çünkü Bolşevik yönetimi için, Türkistan'da oluşan milli birlik bilinci Sovyet menfaatine taban tabana zıt bir durum oluşturmuştur.⁹² Böylece, Özbek, Türkmen, Kazak-Kırgız vurgusu ile her biri için milli cumhuriyetler belirlenmiştir.⁹³ Bu durum tam anlamıyla *Rusçuluk* politikasıdır.⁹⁴ Rusçuluk uygulamaları sonunda, toplum ismi olarak *Türk*, ülke ismi olarak *Türkistan* kavramları kullanımdan kalkmıştır. Bundan böyle Türkistan coğrafyası *Orta Asya* olarak anılmaya başlamıştır. Anlaşılan, milletlere eşitlik getireceği vaatleriyle kurulan Sovyet yönetiminin uygulamalarının, Çarlık rejimi uygulamalarından bir farkı bulunmamaktadır. Çarlık zamanında yürütülen Ruslaştırma politikası tüm hızıyla Bolşevik yönetimi tarafından devam ettirilmiştir. Böylece Türkistan'da halk komünizm rejimi tarafından ezilmiştir.

Sovyetlerin Türkistan siyasetinde öne çıkan ikinci gelişme, yine Ruslaştırma politikası çerçevesinde uyguladıkları göç meselesidir. Bu durum dergide, bölgeye Rus muhacirlerin getirilmesi ile Türk nüfusunu azaltmak ve köylüyü Moskova'ya bağımlı kılmak şeklinde ele alınmıştır.⁹⁵ "Rus olmayan milletlerin hayatlarına yapılmış bir suikast" olarak görülen göç siyasetine, Türkistan dışında kalan ülkeleri de içine alacak şekilde bakılmaktadır.⁹⁶ Bu politika, Rusçuluk siyasetinin en önemli esaslarından birini oluşturmaktadır. Çünkü Rus istilasının peşinden mutlaka bir göç uygulaması gelmektedir.⁹⁷

92 Mustafa Çokayoğlu, "Türkistan'da Milli Mücadele," *Yeni Türkistan*, sayı 29, Kasım 1930, s. 2-4.

93 Mustafa Çokayoğlu, "Sovyetlerin Türkistan'da Tatbik Ettikleri Milliyet Siyasetinin Nazarı ve Ameli Cihetleri," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 9-16.

94 Tuygun [Abdulvahap Oktay], "Türkistan'da Milliyet Mücadeleleri," *Yeni Türkistan*, sayı 29, Kasım 1930, s. 14-17.

95 Sükulu Kayoğlu [Mustafa Çokay], "Türkistan Meselesi," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 2-8.

96 Sükulu Kayoğlu, "Rus Göç Siyasetinin Yeni Uygulamaları Karşısında Türkistanlıların Görevi," *Yeni Türkistan*, sayı 8, Mart 1928, s. 1-8.

97 Mustafa Çokayoğlu, "Rusların Uyguladıkları Göç Siyaseti," *Yeni Türkistan*, sayı 9, Nisan 1928, s. 6-10.

Yeni Türkistan, Rus göç siyasetiyle mücadelede en önemli rolü oynayacak olan etkenin, muhalefet taraftarı komünist Türkistanlıların oluşturacağını ifade etmektedir. Dergiye göre bu gruplar, Türkistan'ın bağımsızlık mücadelesinde lider kadroyu oluşturacaklardır.⁹⁸ Bu kadroların kimler olduğu ya da kimler olabileceği konusunda dergi, açık ifadeler kullanmamıştır ancak, komünist Türkistanlıların göç siyaseti karşısında sergiledikleri tavır ve yöntem şu şekilde ele alınmaktadır: “1. Bu arkadaşlar, Rusların her emrine itirazsız itaat eden, diğer hususlarda olduğu gibi Rus göçmenleri meselesinde de yalnızca Moskova'ya hizmet etmeyi gerçek komünistlik ve realistlik zanneden unsurlara karşı mücadeleye devam ediyorlar. Göç ve sömürü siyasetine destek veren bu "gerçek komünistlerin" artık gerçek Rus olduklarını her fırsattan yararlanarak halka aşılama ve halkı, bu Rus ajanlarının etkisinden korumaya çalışıyorlar. 2. Rusların göç politikalarını uygulamalarından daha önce yerli göçebeleri yerleştirmeye gayret ediyorlar ve Rus hükümetini yerli halkın yerleşmesinden önce göçmen göndermemeye ikna edebilmek için her çareye başvuruyorlar.”⁹⁹

D. TÜRKİSTAN'IN İKTİSADİ HAYATI ve PAMUK MESELESİ

Yeni Türkistan'a göre, Sovyetlerin Türkistan siyasetinde öne çıkardığı Bolşevik iktisadi programı, Türkistan halkının ekonomik özgürlüğünü elinden alma ve onları açlığa doğru itme olarak gösterilmiştir. Makalelere baktığımızda tüm yazılanlar bu görüş etrafında birleşmektedir.

Türkistan halkının iki önemli geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olup, en çok yetiştirilen ürün de pamuktu. Fakat Bolşevikler pamuk ekiminde önemli ölçüde değişikliklere gitmişti. Bu değişikliğin öngördüğü Amerika pamuğuna bağımlılığı azaltmak için buğday yerine daha fazla pamuk ekimi baskısı önemli ölçüde Türkistan halkının ölümüyle sonuçlanmıştı.¹⁰⁰ Sadece bu durumu bile gerekçe gösterirsek Sovyetlerin uygulamaya koyduğu pamuk ekimi siyaseti bir açlık siyaseti olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylece Rusya,

⁹⁸ Çokayoğlu, a.g.m., s. 6-10.

⁹⁹ Sükulu Kayoğlu [Mustafa Çokayoğlu], "Rus Göç Siyasetinin Yeni Uygulamaları Karşısında Türkistanlıların Görevi," *Yeni Türkistan*, sayı 8, Mart 1928, s. 1-8.

¹⁰⁰ Kayoğlu, "Türkistan Meselesi," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 2-8.

Türkistan'da kendisine karşı oluşabilecek gücü kontrol ederek bölgeyi Moskova'ya bağımlı hale getirecekti.¹⁰¹

Türkistan'a medeniyet getireceği iddiasıyla giren Çarlık Rusya'sı, bölgenin iktisadi durumunda yenilikler yapacağı yerde Türkistan'ı kendi menfaatlerine göre kullanma yoluna gitmişti. Yenilik olarak, göz boyamak adına Sırderya ve Amuderya havzasında su kanalları inşa etmişler ancak buralara da Rus muhacir yerleştirmişlerdi.¹⁰²

Bolşevik döneminde ise değişen pek bir şeyin olmadığını sadece uygulanan politikanın kimlik değiştirdiğini görüyoruz. Bu anlamda Bolşevik döneminin iktisadi politikasını öğrenmek için, derginin verdiği Özbekistan, Kazakistan ve Başkurdistan iktisat idarelerinin mecmuaları ile 1924 yılından itibaren Taşkent'te aylık olarak çıkan *Orta Asya İktisadiyatı* adındaki mecmuanın değerlendirmelerine bakabiliriz. Buna göre, Bolşevik devrinde Türkistan'da uygulamaya konulan planın çerçevesi şu şekildeydi: Türkistan toprak, su ve ormanlarının tamamının idaresi millileştirilmek yoluyla Rus idaresine almak, tamamının Moskova'dan idare edileceği pamukçuluğa önem vermek, sanayi ve ticaretin devletleştirilmesi, Bolşevik iktisadi politikası uygulanırken Türkistan yerli halkının kontrolü.¹⁰³ Görüldüğü gibi, bu planlara göre Türkistan'da tam anlamıyla bir sosyalist politika uygulanması öngörülmüştü.

Türkistan'ın iktisadi hayatında başı çeken en önemli sorun pamuk ekimiydi. Çarlık zamanında pamuk ekimi ancak, dünya pamuk piyasasında serbest rekabetle Amerika, Mısır ve Hint pazarlarıyla sınırlıydı. Yerli ziraati engelmeyecek şekilde dışarıdan tahıl satın alınabiliyordu. Bolşevik devrinde ise, bu iki unsurun hiç biri uygulanmadığı gibi, pamuk ekimi konusundaki tüm esneklikler kaldırılarak kısa sürede Türkistan genelinde zorunlu pamuk

101Mustafa Çokayoğlu, "Türkistan'da Açlık Meselesi," *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 8-11.

102Mustafa Şahkuloğlu, "Türkistan İktisadiyatı," *Y.T.*, sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 17.

103 Mustafa Şahkuloğlu, "Türkistan İktisadiyatı," *Y.T.*, sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 18.

üretimi politikası uygulanmıştır.¹⁰⁴ Bu uygulamanın neticesinde yerli üreticiye temel tüketim maddesi olan buğdayın sınırlı şekilde Moskova'dan verilmesi gündeme gelmiştir. ¹⁰⁵

Tüm bunlardan yola çıkarsak Bolşevik İhtilali ile Türkistan'da uyanan umut Lenin'in iktisadi politikasıyla alt üst olmuştur.¹⁰⁶ Bu durumu gözler önüne sermek için Türkistan Milli Birliği'nin 1921 yılında Buhara'da düzenlediği kongrede değinilen durumlara göz atmak gerekir. Buna göre, Türkistan'da rençberlik yerli halkın kendi uyguladığı modern yöntemlerle derebeylik uygulamalarını yıkmıştı. Yine de Türkistan rençberlerinin teknik ihtiyaçları bulunuyordu.¹⁰⁷

Türkistan'ın iktisadi hayatında Bolşeviklerin uygulamaya koyduğu 1931 yılı beklentilerinin ayrı bir önemi vardı. Bu beklenti programını Moskova'nın Türkistan'a tayin ettiği Rozit hazırlamıştı.¹⁰⁸ Plana göre, 1931 yılında 500 bin ton pamuk elde edilecekti. Bunun için, 1 milyon 650 bin dönüm araziye pamuk ekilecek, bu arazinin temini için diğer tahıl ekimi yasaklanacaktı.¹⁰⁹ Aynı yıl pamukçuluğun gelişimi için beş yıllık plan (1932-1937) hazırlayan Bolşevikler, Sovyet dokumacılık sanayisi için gerekli olan 598.700 ton pamuğun 368.400 tonunu 1932 yılından beklemişlerdi. Hazırlanan plana göre, Sovyet hükümeti pamuk ithalinden bu sayede 1937 yılında tamamen kurtulacaktı.¹¹⁰

104 Mustafa Şahkuloğlu, a.g.m., s. 18.

105 Mustafa Şahkuloğlu, a.g.m., s. 19.

106 İlder, "Dünya Cenetinin İyüzü," *Yeni Türkistan*, sayı 24-25, Teşrin-i sani-Teşrin-i evvel 1929, s. 7.

107 Osman Kocaoğlu, "Bolşevikler ve Rençberler," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kanun-i sani 1930, s. 4.

108 Elter, "1931 İstismar Planı," *Yeni Türkistan*, sayı 32, Şubat 1931, s. 2.

109 Elter, a.g.m., s. 2.

110 Mustafa Çokayoğlu, "Pamuk Etrafında Güreş," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 11.

Özetlemek gerekirse, Bolşevik Rusyası, pamuk siyasetiyle Türkistan'dan ne pahasına olursa olsun pamuk ihtiyacını giderecek ve dışarıya olan bağılılığı ortadan kaldıracaktı. Bunu yaparken de Türkistan'ı siyaseten olduğu gibi iktisadi açıdan da Moskova'ya bağımlı kılacaktı.

Yeni Türkistan, Rusların iktisadi politikalarının çok yönlü uygulamalarına çiftçiler üzerinde oynanan oyunu da eklemiştir. Çiftçilik meselesine, Rusya'nın Türkistanlı çiftçileri aldattığını ve onların yerine Rus muhacirleri yerleştireceği şeklinde bakmaktadır. Bu duruma Osman Kocaoğlu, şu şekilde açıklık getirmektedir: ‘Türkistan'da yayınlanan Sovyet basını sevinçle, Türkistan çiftçilerinin bu sene çok iyi ekim yaptıklarını, Sovyetlere gerekli olan pamuk v.s.'nin gerektirdiği oranda fedakârlıkta bulunduklarını yazarak, bu başarının sırrının söz konusu ilkede olduğunu ve bu ilkenin önemli rol oynadığını açıkça yazmaktadırlar. Sovyet basını dikkatle okunacak olursa, zavallı Türkistan çiftçisinin mal sahibi olma ve tasarruf yapma gibi nimetlerin bu ilke aracılığıyla elde edebileceği hayallerinin boş olduğu görülecektir. Gerçekte işin içyüzü bambaşkadır. 17 Nisan 1931 tarihli *Pravda Vostoka*'da Dranova imzasıyla yayınlanan makale, Bolşeviklerin oyununun örtüsünü kaldırarak gerçek sahneyi olduğu gibi gösteriyor. Komünist Partisi tarafından verilen direktifler şöyledir: 1. Özel olarak çalışan çiftçilerin hükümet tarafından verilen planlara göre ödeme yapabilmeleri için tedbirler almak. 2. Kolhozların üretimlerini eşit olarak paylaşmak üzere parti tarafından verilen emirlere göre teşkilatlar kurmak. 3. Orta halli çiftçileri ortadan kaldırmak.”¹¹¹

E. SOVYET İDEOLOJİSİNE KARŞI TEDBİRLER

Dergi, Türkistanlıların Sovyet işgali ve Ruslaştırma siyasetine karşı başlattıkları mücadeleyi bağımsızlık için verilen milli mücadele olarak göstermektedir. Bu durumda Türkistan mücadelesinde karşımıza aynı amaca hizmet eden fakat farklı çizgide bulunan dört Türkistanlı grup çıkmaktadır. Birinci grubu, yıllarca Sovyet idarelerinde çalışan Komünist Partisi içinde bulunan siyasi ve aydın kesim oluştururken, ikinci grubu, daha muhafazakar düşünen ve tamamen Bolşevik karşıtlığı içinde bulunan kesim oluşturmuştur.

¹¹¹Kocaoğlu Osman, "Moskova Türkistan Çiftçilerini Aldatıyor," *Yeni Türkistan*, sayı 36, Haziran 1931, s. 1-2.

Üçüncü grubu, eğitim düzeyi düşük olan ve genellikle kendini silahlı mücadelenin içinde bulan kesim, son grubu ise, faaliyetlerini Türkistan dışında sürdürerek basın-yayın yoluyla milli mücadeleye destek veren kesim oluşturmuştur. Bu durumda Türkistanlıların ideolojik mücadelesi, geleneklerin, siyasi olayların, sosyal zorunluluk ve ekonomik kaygıların doğurduğu bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.¹¹²

Sovyet ideolojisi'ne karşı siyasi kadro çevrelerinde üretilen savunma fikirleri daha çok Türk komünistlerden gelmiştir. Bu kişiler Tatar asıllı Sultan Galiyef önderliğinde, bütün Türkleri Turan devleti çatısı altında toplamayı hedeflemişlerdir.¹¹³ Konuyla ilgili, Mustafa Çokayoğlu, "Sultan Galiyef, komünizm emperyalizminin teorik ve pratik hayatından söz ediyor ve bu sosyalist-komünist emperyalizmde Sovyet Cumhuriyetleri Birliği'ni gerçekleştiren Pan-Rusçuların, yani Rus milli komünistlerin, fiili olarak birleşik Rusya'yı yeniden canlandırdıklarını görüyor. Sultan Galiyef, Sovyet hükümetinin Türkistan'a karşı yürüttüğü siyaseti, Sovyet emperyalizmine bir örnek olarak gösteriyor. Bundan anlaşıldığına göre, Türkistan milliyetçileri ile oradaki Türk komünistleri arasında hiçbir düşünüş ve görüş farklılığı yoktur. Biz komünizmi eleştirirken, bu rejimin milli ihtiyaçlarımızla uyuşmadığını söylerken, onlar da orada, Sovyet idari sistemindeki tecrübelerine dayanarak eleştiri yapıyorlar."¹¹⁴ diyerek düşüncelerini ifade etmiştir.

Yeni Türkistan'ın göç siyaseti ve iktisadi program karşısında halk bazında yapılması gerekenlere gelince, halkın sağlık ve eğitim konusunda kendilerini geliştirmeleri ve bulundukları yerleri her ne sebeple olursa olsun terketmemeleri olarak belirtilmiştir.¹¹⁵ Bu durum Türkistan'ın bağımsızlığını kazanmasında önemli bir etken olarak görülmüştür. Çünkü, Türkistan'ın Rus

¹¹²Tuygun [Abdulvahap Oktay], "Türkistan'da Milliyetçilik Neden İleri Geliyor?," *Yeni Türkistan*, sayı 24-25, Kasım-Aralık 1929, s. 10-16.

¹¹³ Mustafa Çokayoğlu, "Turan Devleti Hakkında," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Ocak 1930, s. 6-10.

¹¹⁴Çokayoğlu, a.g.m., s. 6-10.

¹¹⁵Kayoğlu, a.g.m., s. 1-8.

emperyalizmi altında yaşadığı sürece iktisadi açıdan gelişemeyeceğine inanılmaktaydı. Türkistan'ın ancak siyasi bağımsızlığını elde ettikten sonra iktisadi yönden gelişebileceği düşünülmekteydi.¹¹⁶

Dergi, Türkistan'dan derlediği haberlerde Kadınlar Hareketi olarak görülen bir protestodan da bahsetmektedir. Bu hareket Rusya'nın içki siyasetine karşı çıkmış bir hareketti. Protestonun kaynağında her yerde içki serbestliğiyle aile hayatının yok olacağı endişeleri yatmaktaydı.¹¹⁷ Bir başka haberde ise, Sovyet uygulamalarına karşı münferit çıkışları da görüyoruz. 1929 yılında Yarkar Sadıkoğlu adlı bir komünist çiftçi, pamuk ekiminin yerli halkın aleyhine doğru ilerlemesine tepki olarak Komünist Partisi'nden istifa etmiştir.¹¹⁸ 1930 yılında ise, Türkistan'ın muhtelif yerlerinde çeşitli isyanlar çıkmıştır. Bu isyanlar önce Sovyet idarelerine vergi vermemekle başlamış ardından Sovyet kooperatifleri basılarak birçok Rus yetkilinin öldürülmesiyle sonuçlanmıştır.¹¹⁹

F. İLMİ KONULARIN KAPSAMI

Yeni Türkistan, siyasi, iktisadi ve ilmi ibaresinden hareketle az sayıda da olsa bilimsel araştırma, eleştiri, hatıra, eser tanıtımı ve tartışma makaleleri yayınlamıştır. Siyasi bir dergi olması sebebiyle muhaceretteki Türkistanlıların vatan hasretini, Türkistan'da hali hazırda yaşananları, Rus politikalarını tüm dünyaya gösterme ve bağımsızlık için mücadele yollarının anlatılmasının temel alındığı dergide, ilmi bölümler de ister istemez bu fikirlere uygun eserlerden ve değerlendirmelerden oluşturulmuştur.

116 Ahmed Naim [Öktem], "Türkistan'ın İktisadi Hayatına Bir Bakış," *Yeni Türkistan*, sayı 16, Kasım 1928, s. 21.

117 "Türkistan Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 18, Şubat 1929, s. 4.

118 "Türkistan Haberleri," *Y.T.*, sayı 24-25, Teşrin-i sani – Kanun-ı evvel 1929, s. 18.

119 "Türkistan Haberleri: Köylü İsyanları," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kanun-ı sani 1930, s. 15.

Türkistan'ın tarihi ve coğrafi durumuyla ilgili makalelerde, daha çok birlik ve beraberlik duygusunu güçlendirecek unsurlar üzerinde durulmaktadır. Özellikle, Zeki Velidi Togan tarafından yazılan, İslam öncesi dönemlerden bahseden yazıların amacı, okuyucuya kendi kültürünü tanıtarak okuyucunun kafasında milli şuur oluşmasını sağlamaktır.¹²⁰ Bu alanda karşımıza Albert Le Coq'un çalışmalarının tercümeleri ve değerlendirmesi çıkmaktadır. Türkistan'ın kültürel ilişkileri ve medeni gelişmelerinin verildiği bir diğer yazıda Zeki Velidi Togan, Türkistan ile İdil bölgesinin tarihi yakınlıklarını ve ortak amaçlarını geçmişten başlayarak okuyucuya vermeye çalışmıştır.¹²¹ *Yeni Türkistan* neredeyse tüm tarih konularını Zeki Velidi Togan'a yazdırmıştır. Bunda, dergi yazarları arasında tarihçilik yönüne sahip olması etkili olmuştur. Derginin üzerinde durduğu en önemli tarih ve coğrafya konusunu yazan Togan, *Türkistan* kelimesi ve coğrafyası üzerine son derece önemli bir yazı yazmıştır. *Türkistan* kelimesi üzerine verilen şu bilgiler dikkat çekicidir: "Türkistan kelimesi Göktürklerle tâbi olan ülkeler anlamına gelecek şekilde, önce Sasani İranlılar tarafından kullanılmış olduğu gibi, VIII. yüzyıl Ermeni tarihçisi Musa Harinaki'nin coğrafyasında *Turkastanak* şeklinde, eski Yunanlılar'ın *Skythia* kelimesi karşılığında kullanılmıştır [Von Joseph] (Marquart-Eransahr, 157-170). Musa Harinaki, Türkistan ülkesinin sınırlarını da göstererek, batı sınırını *Etil*, yani İdil (Volga), doğusunu *İmaus*, yani Tiyanşan Dağları'nın doğu kesimleri, güneyini Maverahünnehir'in karşılığı olan *Sadık*, yani *Soğd* ile *Arik*, yani Horasan olduğunu ayrıca belirtmiştir. Arap coğrafyacılarından İbn Hurdadbih (848'de) *Türkistan* karşılığı olarak *Bilad al Türk* kelimesini kullanıyor."¹²²

120Bkz. Ahmed Zeki Velidi, "Şarki Türkistan'da Kadim Kuçahların Medeniyeti," *Yeni Türkistan*, sayı 7, Aralık 1927, s. 29-39.

121 Bkz. Ahmed Zeki Velidi, "Türkistan ve İdil Havzasının Medeni Münasebetleri Tarihinden," *Yeni Türkistan*, sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 25-30.

122Daha fazla bilgi için bkz. Ahmed Zeki Velidi, "Türkistan İsmi, Sınırları ve Yüzölçümü Hakkında," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Ekim-Kasım 1927, s. 30.

Yeni Türkistan'da edebiyatla ilgili makale, şiir, hatıra ve eleştiri gibi edebi türlere de yer ayrılmıştır. Fakat bu türlerin ayrıldığı sayfalar bir kültür sayfası özelliği taşımamaktadır. Çünkü hemen hemen hepsinde siyasi amaç güdülmüştür. Edebiyatla ilgili bölümlerde ağırlıklı olarak, Bolşevik yönetiminin Çarlık Rusya'dan farkının bulunmadığı ile ilgili düşünceler ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında Türkistan'ın bağımsızlığı ile ilgili şiirler,¹²³ Türkistan kültürünü yansıtan eser tanıtımları,¹²⁴ hatıra ve seyahat yazıları ile Rus basınında çıkan haberlerle ilgili eleştiri ve cevap yazıları bulunmaktadır. Dergide yayınlanan şiirlerde, bağımsızlık duygusu ve Türkistan'a duyulan özlem açıkça görülmektedir. Edebiyatla ilgili en genel bilgiler, Osman Kocaoğlu'nun yazdığı Türk edebiyatı ve ideoloji kıyaslamasında görülür.¹²⁵ Bu yazıda ideoloji ve edebiyatın tek bir vücut gibi birbirlerine bağlı olmaları gerektiği savunulmaktadır.¹²⁶ Edebiyatın normal veya hastalıklı bir hal almasının yalnızca tabiat dışı bir irade ile değil, siyasi, edebi ve sosyal sebeplerin birleşmesiyle olduğu, bazen sosyal piramidin tepesine kadar çıktığı, bazen de söz konusu piramidin tabanına kadar indiği belirtilmektedir. Yazara göre, canlı varlıklar hayatlarını sürdürebilmek için beslenmek zorunda

¹²³Dergideki şiirler için bkz. Ferganalı, "Ey Güzel Fergana," sayı 2-3, s. 22; Faruk Nafiz, "Benimle Yürüyene," sayı 2-3, s. 22; San'an, "Mayıs Kızı," sayı 4, s. 21; Çolpan, "Musahabe," sayı 4, s. 21; Mağcan, "Aksak Temir'in Sözü," sayı 4, s. 22; Elbek, "Milli Bayrak," sayı 10-11-12, s. 1; Hüseyin Nihal, "Türkistan İhtilalcilerinin Türküsü," sayı 14-15, s. 26; Abdullahzade Tevekkül, "Min ve Başkalar," sayı 19-20, s. 10-11; Tuygun, "Arkadaşlarıma," sayı 19-20, s. 11-12; Kâzım, "Felek," sayı 26, s. 10; Sürgün, "Hasret İllerinde," sayı 26, s. 14; [Mustafa Çokayoğlu], "İstikbâl," sayı 27, s. 1; Kâzım, "Türk Güzeline," sayı 27, s. 10; M. Fehmi Lenk, "Gençliğe," sayı 28, s. 19; Tuygun, "Yurduma Doğru," sayı 28, s. 20-21; İlter, "Türkistan," sayı 29, s. 23; Fehmi Lenk, "Gençliğin Emeli," sayı 30, s. 8; Fehmi Lenk, "Millet Sesi," sayı 35, s. 11; Türkistanlı Ahmed Hakî, "İstiklâl Uğrunda!," sayı 35, s. 11; San'an, "Vatan Hasreti," sayı 37-38, s. 10; Süreyya Selçuk, "Vatandaşlarıma," sayı 37-38, s. 10-11.

¹²⁴Zeki Velidi, "Mösyö Le Coq'un Yeni Eserleri," *Yeni Türkistan*, sayı 4, s. 22-23; Abdulkadir İnan, "Müderriş Avram Galanti Bey: Arabi Harfler Terakkimize Mani Değildir," sayı 4, s. 26-27; Râgıp Hulusi, "Le Coq'un Orta Asya Sanayi-i Nefise ve Medeniyetine Ait Resimli Atlas Eserlerinden," sayı 5-6, s. 36-39; Burhaneddin Belhi, "Yengi Türkistan Şerefiga Pir-i Türkistan Hazreti Hoca Ahmet Yesevi'nin Gazellerinin Tahmîsidür," sayı 7, s. 26-27; "Resulzade Mehmed Emin Bey, Milliyet ve Bolşevizm," İstanbul 1928, sayı 10-11-12, s. 33; Ahmed Zeki velidi, "18. ve 19. Asır Türk Tarihine Ait İki Eser," sayı 16, s. 38-44.

¹²⁵Osman Kocağlu, "Türkistan'da, Türk Edebiyatı'nın İdeolojik Değişimlerine Genel Bir Bakış," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 26-29.

¹²⁶Kocaoğlu, a.g.m., s. 26.

oldukları gibi, edebiyat da yeni ideolojiler ister. Hayat değiştikçe, bilim ve felsefe de değişir, ideoloji de ona göre eksenini çizer ve edebiyata taze ruh üfler.¹²⁷

G. ALFABE MESELESİ ve EDEBİYAT BİRLİĞİ

Sovyet hükümetinin Türkistan kültürü üzerinde uyguladığı Rusçuluk politikasında ağırlık alfabe değişikliği üzerindeydi. Orta Asya'da kullanılan Arap alfabesinin bir bütünlük arz etmesini tehdit olarak ele almaları bu yoğunlukta etkili olmuştur. Ruslar tarafından temel amaç aslında Türkistan'a Kiril alfabesini getirmektir ancak bu düşünce uygulamaya geçememiştir.

Yeni Türkistan ise, Türk dünyasında sıkça tartışıldığı anlaşılan alfabe meselesini Zeki Velidi Togan'ın kaleminden çıkan yazıdan da anladığımız kadarıyla diğer sorunları unutturacak kadar öne çıkarmaktadır.¹²⁸ Dergide, Türkistan'da meydana gelen yazı ve imlâ bunalımının, Rus dili ve edebiyatının etkisini göstermeye başlamasıyla dil bunalımı haline dönüştüğü gibi siyasi bir düşünce öne çıkmaktadır. Siyasi eğilimin kendini en fazla hissettirdiği yer ise, Rusların Türkistan'da birleşmeyi önlemek için uyguladıkları değiştirilmiş alfabe meselesidir. Rusların kendi dillerini yaymaları, küçük kabileleri bu dile çekmeleri, proleter medeniyetinin gelişmesi açısından çok önemli bir çaba olarak kabul edilmekte, buna karşın, Türk kabilelerinin bir dil etrafında birleşmeleri ise en büyük devrim karşıtlığı sayılmaktadır.¹²⁹

¹²⁷Kocaoğlu, a.g.m., s. 26.

¹²⁸Ahmed Zeki Velidi, "Türk Dünyasında Alfabe Meselesi," *Yeni Türkistan*, sayı 10-11-12, s. 33-50. Bu makaleyle ilgili açıklamamıza bkz. (s. 2).

¹²⁹Velidi, a.g.m., s. 33-50. Müslümanlar için açılan hükümet okullarında Türk dilindeki bütün Arap harfli kitaplar için Rus harflerinin zorunlu olması, 1873 yılında General Kaufman'ın kurduğu komisyon tarafından kabul edilmiş fakat daha sonra terk edilmiştir. 1916 yılında Rus olmayan okullar ve genellikle müslüman okulları için Rus Maarif Nazırlığı'nın ilan ettiği emirle, bütün müslümanlara, Rus harfleriyle yazmak, okumak ve yayın yapmak mecburiyeti getirilmiştir. Bu karara karşı bütün müslümanlar arasında hoşnutsuzluk ortaya çıkmış ve çeşitli delegasyonların gönderilmesiyle sorun yatıştırılabilmektedir. Bkz. *Türkistan'ın Bağımsızlığına Hizmet Eden Yeni Türkistan'dan Seçilmiş Makaleler*, Sorumlu ve Editörler, A. Ahat Andican ve Tülay Duran, Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı, İstanbul 2005, s. 345.

Türk dilini parçalamayı önemli bir hedef olarak ele alan Ruslar, Arap alfabesi yerine, Latin alfabesine geçişi destekleyerek, 1926 yılında Bakü'de, 1927 yılında Taşkent'de, 1928 yılında da Kazan şehrinde Türkoloji toplantıları düzenlemişlerdir. Yapılan bu toplantılarda Türk dilinin parçalanmaya doğru gittiğini gören Türkologlar, bunu önlemek için tek bir alfabe etrafında birleşmeyi uygun görmüşlerdir. Fakat tek bir alfabe etrafında birleşmenin Türk kültürünü koruma anlamına geldiğine inanan Ruslar, bu düşünceye şiddetle karşı çıkmışlardır. Bunun yerine, Türk toplulukları için reforme edilmiş Latin alfabelerinin uygulanmasına karar verilmiştir. Amaç, Türkleri dil bakımından birbirinden ayırarak Türk dilinin gelişimini zayıflatmak ve dil birliğini önlemektir. Böyle de olmuştur. Türkistan'da Latin Alfabeti'nin uygulanmasıyla klasik edebiyat birliğinin koptuğu görülmüştür. Bu kopuş, 1928'de Latin Alfabeti'ni kabul eden Türkiye ile yakınlaşmanın yolunu açmıştır. Bunu hesaplamayan Rus hükümeti gelişmeleri doğrudan tehdit olarak algılayarak Türkiye ile Türkistan'ın etkileşimini kırmaya çalışmıştır. Türkiye edebiyatının hatta Türkiye manzara resimlerinin bile Türkistan'a girmesine izin verilmemiştir.¹³⁰ Sadece İstanbul'da neşredilen ve Sovyet yanlısı politika güden *Orakçekiç* ve *Aydınlık* dergilerinin Türkistan'a girmesine izin verilmiştir.¹³¹

Öte yandan dergide alfabe meselesi üzerine yazı yazan tek kişi olarak Zeki Velidi Togan da, Latin alfabesine geçişe Türk dilini zayıflatacağı düşüncesiyle karşı çıkmıştır. Togan'a göre, Devrimci Latin Türk dillerindeki bütün seslileri ve sessizleri, şivelerin herhangi birisinde işitildiği şekliyle aynen yazmak demektir. Diğer taraftan ne Batı ne de Doğu Türklerinde, ülkelerin her köşesinde konuşulacak kadar benimsenmiş tek bir şive olmadığından, büyük bir dil anarşisi doğacaktı. Bu anarşi Türk dilinin yaşama ve gelişme gücünü zayıflatacaktı. Bu yüzden Arap harflerinin tamamen benimsendiği Türkistan'da başka bir alfabeyle geçilemezdi.¹³²

130 İlder, "Bugünkü Türkistan ve Türk Alemi," *Yeni Türkistan*, sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 13.

131 İlder, a.g.m., s. 13.

132 Zeki Velidi Togan, a.g.m., s. 33.

Yeni Türkistan, Türkistan'daki edebiyat birliği konusuna da eğilmiştir. Özellikle Rus basınında çıkan eleştiri yazılarına verilen cevaplarda Türkistan'ın edebiyat bütünlüğünü benimseyen yazılara rastlamak mümkündür.¹³³ Dergi, o dönemde Sovyet egemenliği altında bulunan Türk kavimlerinin, kendi edebiyatlarını oluşturma ve kurtarma konusuna şu şekilde bakmaktadır: "Yaşadığımız bu edebi dönem, Türkistan'ın geleceği açısından çok önemli ve hayati günlerdir. Bu devre o ülkeye vaadedilmiş geleceğini, geçen ümmet devresinde olduğu gibi soyut söz veya sözlerle değil, fakat geleceğin temel unsurlarını düzenleyerek işe başlamıştır. Bu devrenin samimi ve gerçek ilhamları fizik ötesi kavramlar, tabii olmayan telkinler değil, halkın yüreğinden kaynakarak çıkan ümitler, özünden fışkıran duygulardır. Yani vatan ve millet duygularının titreşiminden ibarettir. Zira insan tabiatına bakıldığı zaman, vatan duygusunun kaynağının özünde, insan kalbinin oluş sebebinin en derin noktasında bulunmakta olduğu göze çarpar."¹³⁴

Dergi, *Kızıl Özbekistan* gazetesinden iktibasla Sovyet yanlısı gazeteci Baybulatîf ile Türk edebiyatını savunan Atacan'ın edebiyat tartışmalarına Azerbaycanlı Hüseyin Baykara'nın kalemiyle yer vermiştir. Atacan, proleter edebiyatının Çağatay edebiyatına zarar vereceği düşüncesiyle bu duruma açıkça karşı çıkmıştır. Baybulatîf ise, proleter edebiyatı överek Çağatay edebiyatına basit gözüyle bakmıştır.¹³⁵

¹³³Kocaoğlu Osman, "Türkistan'da Türk Edebiyatının Mefkûrevî Tahvillerine Umûmi Bir Nazar," *Y.T.*, sayı 1, s. 26-29; Baykara [Hüseyin], "*Kızıl Özbekistan*'da Edebiyat Münakaşası," *Yeni Türkistan*, sayı 26, s. 11-13; sayı 27, s. 7-10.

¹³⁴Kocaoğlu, a.g.m., s. 29.

¹³⁵Baykara, ' *Kızıl Özbekistan*'da Edebiyat Münakaşası," *Y.T.*, sayı 26, Kanun-ı sani 1930, s. 11.

III. BÖLÜM

YENİ TÜRKİSTAN'DA YAYINLANAN MAKALE ve MUHTELİF YAZILARIN ANALİZLERİ

Bu bölümde, dergide yayımlanan tüm yazı ve şiirlerin sıra gözetilerek künyeleri, özetleri ve analizleri verildi. Özetleme ve analiz yapılırken Türkistan ve Bolşevik yönetimi üzerine yazılmış makaleler üzerinde yoğunlaşıldı. Şiirler, eser tanıtımları ve diğer edebi yazılar üzerinde kısaca duruldu. Amacımız, tezimiz paralelinde aradığımız bakış açısını Türkistan ve orada uygulanan Bolşevik yönetiminin etkileri üzerinden bulabilmektir.

Sükulu Kayoğlu, "Türkistan Meselesi," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 2-8. Makalede, Türkistan'da yaşanan gelişmeler tarihsel süreç göz önünde bulundurularak ele alınmaktadır. Yazara göre, Türkistan'ın Ruslar tarafından işgal edilmesinin en önemli nedeni Türkistan'ın öteden beri bir cazibe merkezi olmasıydı. Avrupa'dan gelen ve kuzeye doğru uzanan ticaret yollarının Asya'yı çevrelemesi bölgeyi iktisadi açıdan gittikçe sıkıştırmaktaydı. Rusların medeniyet götürmek için işgal ettikleri topraklarda 1905 yılından itibaren Orenburg'dan başlayan bir tren hattı projesi hayata geçirilmişti. Böylece Rus muhacirleri Türkistan'a daha rahat sevk edilecek ve Rus yönetimin bölgeyi kontrolü daha rahat gerçekleşecekti. Yazar, Sovyetlerin siyasetlerini bölgeye Rus muhacirlerin getirilmesi ile Türk nüfusunu azaltmak, köylüyü pamuk ekmeye zorlayarak diğer tarım ürünleri açısından Moskova'ya bağlı kılmak olarak görmektedir. Türkistan halkı iktisadi ve kültürel esaret altına girmeye karşı tepkisini I. Dünya Savaşı ve Rus İnkılabı zamanındaki

ayaklanmalarıyla ortaya koymuştu. Fakat 1920 yılından itibaren uygulamaya konulan askeri ve baskıcı yönetim Türkistan'ı etkisiz hale getirmeye yetmişti. Yazar bu durum karşısında Bolşevik siyasetinin Çarlık siyasetinden daha ileri gittiğini ifade etmektedir. Bolşeviklerin uygulamaya koyduğu buğday yerine pamuk ekimi siyaseti 1917 yılında beş Özbek vilayetinde iki milyon insanın ölümüyle sonuçlanmıştı. 1921 - 1922 yılları arasında Kırgızistan'ın batısında yarım milyondan fazla insan yine yaşamını yitirmişti. Çarlık döneminde 50 yıl boyunca getirilen Rus muhacir sayısının Bolşevikler tarafından 1919-1920 yılları içinde Türkistan'a yerleştirildiği ve muhacir sayısının 200 milyonu aşmış olduğu belirtilmektedir. Çarlık döneminde Dumalar aracılığıyla bile alınamayan su idareleri de artık Moskova'nın elinde bulunuyordu. Bu durum pamuk ekiminin yaygınlaştırılması ve buğday ekiminin zayıflatılması için bir kontrol mekanizmasıydı. Böylece ekinin büyük bir kısmı pamuk olacak, buna karşılık Türkistan halkının yiyeceği buğday Moskova'dan gelecekti. Ancak bağlantı yollarının kesilmesi ve tren hatlarının zarar görmesi sonucu 1918'de olduğu gibi birçok insan açlıktan kırılabilirdi. Zaten yazara göre, böyle bir durumun olması Türkistan'a ölümden başka bir şey getirmeyecekti. Türkistan'daki muhaceret işlerinin Rusların elinde olması Türkler arasında kabile cumhuriyetlerini ortaya çıkarmıştı. Bu cumhuriyetlerden birinin diğerine yaklaşması Moskova açısından istila siyaseti olarak değerlendirilmekteydi. Yazara göre, Türkistan'ı Ruslaştırmak için iktisadi ve kültürel bakımdan uygulanan siyaset birkaç asır daha devam edecek olursa Türkistan diye bir yer kalmayabilirdi. Bu durumun son bulabilmesi için tek çare, Türkistan'ın Hint, Çin ve İran'ın ürün veren yerlerine uzanan bir tren hattı kurmak ve oralardan buğday gibi temel ürünler getirebilmektir. Böyle bir plan gerçekleşemezse son çare olarak siyasi bağımsızlık mücadelesi görülmekteydi. Bağımsızlık için önce Türkistan'ın kendi kaynaklarını gözden geçirmesi gerekmektedir. Yazar, Türkistan için büyük ve en önemli işin bugüne kadar göçebe halinde yaşayan ecdadın Türkistan dışına dağılmış olan kuvvetlerini toplayıp Orta ve Doğu Asya Türklerinin dikkatini çekmek olduğunu ifade etmektedir. O'na göre Batı Türkleri için Türkiye neyse, Doğu Türkleri için de Türkistan o olmalıydı.

Kocaoğlu Osman, "Ay Tanrı [Şiir]," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 8-9. Şair, bağımsızlık için dua etmektedir. Aynı zamanda şiirde, vatanın eşsizliğinden ve düşman işgaline uğramasının haksızlığından bahsedilmektedir.

Mustafa Çokayoğlu, "Sovyetlerin Türkistan'da Tatbik Ettikleri Milliyet Siyasetinin Nazarı ve Amelî Cihetleri," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 9-16. Yazar, makalede Sovyetler tarafından ilan edilen Türkistan cumhuriyetlerinin bağımsız mı yoksa zaman zaman Sovyetlerin emriyle mi hareket ediyorlar sorusuna cevap aramaktadır. Mustafa Çokayoğlu, Sovyet sistemini bilmeyenlerin bu Cumhuriyetlerin kendi istekleri doğrultusunda ayrı ayrı devletler kurduklarını düşünebileceklerini belirtmektedir. Sovyetlerin uyguladıkları tek bir millet yerine parçalanmış milletler oluşturma siyasetini bilenler için durum, Rusların ayrıştırma politikası olarak karşılarında çıkacaktır. Ayrıştırma politikasından kendi içinde proleter yönetim çıkaramayan mahalli Türkistan halkının devlet işlerinden uzaklaştırılması anlaşılmalıdır. Anladığımız kadarıyla bu politikalar oluşurken Rusya henüz Sosyalist Sovyet Cumhuriyetleri ismini almamış, Federatif Sosyalist Sovyet Rusya Cumhuriyeti diye anılmaktaydı. Bu durum hukuki olarak bir ayrıştırma politikasının olmadığını, ancak fiilen uygulamanın başladığını göstermektedir. Stalin 1920 yılında "milli denilen şeylerin hepsi Rusya'nın yeni idari sınırlarını gösteren mıntikalardan başka bir şey değildir" diyerek Sovyet politikasının gerçek yüzünü ifade etmekteydi. Bu anlayış gereği Rusya, 1920 yılında Azerbaycan'ı, 1921 yılında da Gürcistan'ı işgal etmiştir. Böylece Çarlık dönemi emperyalizminin Sovyet döneminde de hız kesmeden devam ettiği görülmüyordu. Emperyalizm karşıtı tepkileri azaltmak için Komünist Partisi bir dizi tedbirler alarak, Ukrayna komünistlerinden Zatuski'nin önerdiği Rusya'nın isminin değiştirilmesi fikri kabul edilmiştir. Böylece Rusya'nın yeni ismi, Sosyalist Sovyetler İttihadı Cumhuriyetleri olarak belirlenmişti. Stalin kendi hükümetlerinin Türkistan'da ayrıştırıcı bir politika uygulamadıklarının altını çizerek "milli istiklal yalnız Avrupa sömürgecilerine karşı yapılmalı" diyerek Türkistan'da bunun gerekli olmadığını vurgulamaktaydı.

Sovyet egemenliğinden çıkmak isteyenleri de ahmak olarak nitelendirmekteydi. Yazarın burada üzerinde durduğu konu, Sovyet rejiminin göz boyamak için birlik ve beraberlik vurgusu yaptığı fakat asıl amaçlarının Türkistan'ı milliyet esaslarına göre bölerek birbirlerinden uzaklaştırmak olduğudur. Bunun için bağımsızlık mücadelesinde bulunan Orta Asya halklarına karşı Kızıl Ordu'yu kullanmaktan geri durmamıştır. Türk boylarının birbirinden ayrılması siyasetini uygulayarak, Özbek, Türkmen, Kırgız [Kazak] vurgusu yapılarak her biri için milli Cumhuriyet sınırları belirlenmiştir. Ayrıca, Özbekistan Cumhuriyeti içinden Tacikistan Cumhuriyeti çıkararak ayrıştırmayı derinleştirdikleri görülmektedir. Mustafa Çokay, Orta Asya'da ve diğer bölgelerdeki birliğin ancak hariçteki Türkler sayesinde olabileceğini belirterek Özbek, Kazak, Kırgız, Başkurt, Tatar hep bir Türk ailesinin üyeleriyiz. Biz hepimiz bir devlet tesis eden Türk mileti olmak istiyoruz. Ruslara iktisaden bağlı olmak ve onlar tarafından temsil edilmek istemiyoruz" ifadelerini kullanmaktadır.

F.S. Abdülkadir [İnan], "Kazakistan Ahvâli," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 16-18. Makalede, Kazak-Kırgız Cumhuriyeti'nde Sovyet uygulamalarından doğan meseleler üzerinde durulmuştur. Abdülkadir İnan, Sovyet yönetimini eleştirdiği yazısında bu sorunları şu şekilde değerlendirmektedir: 1. İdare merkezinin Kızıl Orda şehrinden Almatı'ya nakledilmesi, 2. Kazakistan hükümet müesseselerinin yerleştirilmesi, 1919 yılında Başkurdistan, Türkistan ve Kırgız-Kazakistan hükümetleri birleşerek Orenburg şehrini merkez yapma kararları Moskova yönetimini endişeye düşürmüştü. Ayrıca, Kazakistan hükümetinin Türkistan'da Sirderya havzasında bulunmak istemesi de Moskova hükümetini bir hayli huzursuz etmişti. Bu nedenle Kazakistan'ın Sirderya'ya yerleşmesine karşı çıktılar. Makaleden anladığımız kadarıyla Kazakistan'ın Sirderya'ya doğru genişlemesi şu nedenlerden dolayı doğru bulunmuyordu: Bozkırlarda aşiret hayatı yaşayan, hayvancılıkla uğraşan Kazak-Kırgız boyları son yıllarda Sovyet hükümetinin saldırıları nedeniyle hayvancılıktan uzaklaşmaya başlamışlardı.

Bu gelişmelerden dolayı Kazak-Kırgız boyları için tek kurtuluş çaresi Sirderya havzasına geçerek buralarda tarım yapmaktır. Ancak Çarlık döneminde uygulanan iskan siyasetine Ruslaştırma, Sovyet dönemindekine ise Proleterize (sosyal sınıf) deniyordu ve temel amaç Türkistan'ın boş yerlerine Rus muhacir yerleştirmektir. Yazara göre, bu durum Rus muhacirlerinin Türkistanı istilasına engel olacak unsurun imhası Sovyet yönetimi için tarihi bir misyondur. Makaleden anladığımız kadarıyla Sovyet Rusya yerlileştirme politikası izlerken Türkistan müesseselerinde Ruslaştırma siyaseti takip etmekteydi. Tüm resmi evraklar Rusça olmak zorundaydı. Yazar, bu durumu Moskova yönetiminin Proleter politikasının gölgesinde izlediği Ruslaştırma amacı güdüldüğü görülmektedir.

Abdullahzade Tevekkül [Babür], "Özbekistan Ahvali," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s.19-22. Makalede, Özbekistan'da başlayan milliyetçilik hareketine karşı Sovyet yönetiminin tavrı ve uyguladığı politika anlatılmaktadır. Bu bağlamda birçok aydın ve yazarın tutuklandığı ve öğretmenlerin mesleklerinden atıldıkları yazılmaktadır. Özbekistan'ın en ünlü simalarından Abdullah Kadiri Komünistlerin Ruslaştırma politikasına muhalif olduğu gerekçesiyle öğretmenlikten uzaklaştırılmıştır. Tüm okullar ve öğrenciler gözetim altında tutulmuştur. Yazara göre, bu baskının ortadan kalkması ancak Türkistan'da bir başkaldırının gerçekleşmesiyle mümkün olabilirdi.

Ahmed Zeki Velidi, "Şaybak Han'ın Şiirleri," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 22-25. Makalede, Şaybak [Şeybani] Han'ın 136 Topkapı Sarayı'nda bulunan divanı ve çeşitli zamanlarda yazmış olduğu şiirleri

136Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen Muhammed Şeybani, Cengiz Han'ın sülalesinden gelen Şah Budak'ın oğludur. Küçük yaşlardan itibaren Taşkent'te bulunan Batı Moğolistan Çağatay Hanı Mahmud Han'ın hizmetinde bulunmuştur. Daha sonra güçlenerek kendi egemenliğini oluşturmaya başlayan Şeybani Han, 1500 yılında Semerkand'a girerek Timuroğulları hanedanını tahttan indirerek Türkistan hükümdarı olmuştur. Egemenlik alanını İran topraklarına doğru genişletmeye başlatınca Safevi Devleti hükümdarı Şah İsmail'le arası açılmıştır. Şeybani Han, Merv yakınlarında Şah İsmail'le giriştiği savaşta yenilerek öldürülmüştür (1510). Şeybaniler ve Şeybani Han hakkında daha fazla bilgi için bkz. Rene Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2006, s. 516-527.

hakkında bilgi verilmektedir. Yazar önce Şaybak isminin yazılışları üzerinde durmuştur. İsim, Şaybak, Şahibek, Şah şeklinde yazılmaktaydı. Yaygın olarak Özbeklerin kullandığı şekilde Şaybak veya Şeybek olarak geçmekteydi. Şaybak Han, şiirlerinde Şiban, Şibani mahlaslarını kullanmıştır. Şaybak Han, 1485 yılından itibaren Taşkent, Fergane ve Semerkant gibi yerleri fethetmiş, 1510 yılında Horasan'ı fethi sonucu meydana gelen savaşta Safevi hükümdarı Şah İsmail'e yenilerek Merv yakınlarında öldürülmüştür. Yazar, Özbeklerin medeni ülkelere yerleşmesi ve gelişmesi hususunda Timur zamanında başlatılan çalışmalar Şaybak Han ile birlikte hız kazandığı yorumunu yapmaktadır. Şaybak Han fatih olduğu kadar iyi bir şairdi. *Mecr Elhüda* isimli şiir mecmuası Londra British Museum'da bulunmaktadır. Bir başka divanı ise Topkapı Sarayı'ndadır. Zeki Velidi Togan'a göre, Şaybak Han'ın şiirleri diğer Çağatay şiirlerine göre daha hayati konuları içermektedir. Semerkant kuşatması, Taşkent ve Herat savaşları, seferlerinin değişik kısımları, esir alımı, ganimet paylaşımı ve komşu devletlerle olan siyasi ilişkileri konu edinmiştir.

Kocaoğlu Osman, "Türkistan'da Türk Edebiyatının Mefkûrevî Tahvillerine Umûmî Bir Nazar," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 26-29. Edebiyatın mefkûre çerçevesinde gelişmesi gerektiğinin anlatıldığı makalede, İslamiyetin kabul edilmesiyle ortaya çıkan edebi gelişim ve değişim üzerinde durulmuştur. İslamiyetin kabulünün ardından önce Fars edebiyatı etkisinde kaldığına ancak bu edebiyatın halk arasında fazla yayılamadığına dikkat çekmektedir. Bu edebiyat daha çok yönetici ve elit kesimde yer bulabilmiş, ileriki dönemlerde ise, bazı kesimler Rus edebiyatı etkisinde kalarak halktan iyice uzaklaşmışlardı. Yazara göre, geride kalan kitle arasında milliyet ülküsü ve halkçılık esasları doğmaya başlamıştı. Anladığımız kadarıyla bu esasların savunucuları yeni bir edebiyat akımı oluşturmayı hedeflemişti. Oluşturulacak olan yeni edebiyatın temelinde Çağatay edebiyatının kurucusu Ali Şir Nevaî (1441-1901) bulunacaktı.

"Şuûn-ı Siyasi," *Yeni Türkistan*, sayı 1, Haziran 1927, s. 30-32. Genel haberlerin değerlendirildiği bu kısımda, 1927 yılından itibaren Rus-İngiliz gerginliğinin su yüzüne çıkmaya başladığı belirtilmektedir. Yazıdan, Sovyet elçiliğinin ve ticaret kurumlarının on gün içinde Londra'yı terk etmeleri istenmiştir. Buna karşılık Sovyet hükümeti siparişlerini İngiliz fabrikalarına vermek yerine Almanya'ya vereceğini duyurmuş ve Rus gemilerinin İngiliz limanlarına uğramaması husunda emir vermiştir. Ayrıca İngiliz sömürgesi altında bulunan halkları kendi himayesine alabileceğini de ilan etmiştir. Yazı, herkesten önce Sovyetleri tanıyan İngilizler niçin böyle bir gerginliğin başlamasına neden oldular? sorusuna verilen cevapla devam etmektedir. Sovyetleri 1924 yılında tanıyan İngiliz işçi hükümetinin yerine Muhafazakâr Parti'nin gelmesi için Sovyetler yoğun bir propaganda içine girmişlerdi. İngilizlerin Sovyetlerle olan ilişkilerini durdurmalarının en önemli nedeni bu olmalıydı. Yazara göre, dünyanın çeşitli bölgelerinde, Bolşeviklerin çıkarlarını yaymak için uyguladıkları propagandalarına karşı ayaklanmalar başlamalıydı. Bu düşüncesini Moskova'da, fabrika, mağaza veya çiftliklerine devlet tarafından el konulmasını kanıt göstererek savunmuştur.

"Türkistan'da Mefkûre Mücadeleleri," *Yeni Türkistan*, sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 1-5. Makalede, Rusya'daki siyasi gelişmelerin Türkistan'da ortaya çıkardığı bağımsızlık mücadelesine değinilmiştir. Makalenin giriş kısmında terminolojik bir bilgi verilerek *salt-sana küreşi* kelimeleri açıklanmıştır. Mefkûre mücadelesine Kırgız-Kazaklar, *salat sana küreşi* demektedirler. *sana* fikir demektir. *Salat* kelimesi ile birleşerek ülkü anlamını doğurmuştur. Küreş ise, mücadele anlamına gelmektedir. Yazıdan anladığımız kadarıyla, Türkçülük, islamcılık, milliyet, vatan, milli edebiyat ve milli tarih, Sovyetler tarafından en başta mücadele edilecek unsurlar olarak görülmektedir. Özbek Komünist Partisi'nin liderlerinden İnamoğlu Rahim'in parti uygulamalarına karşı gelişi ve Özbeklerin milli şairi Çolpan'ın (1897-1938) fikirleri ile 1927 yılında Taşkent'de toplanan Medeniyet Hadimleri Kurultayı'nda sunulan görüşler, Türkistanın milli kültür bilincinin kıvılcımları olarak belirtilmektedir.

1927 yılından başlayarak Türkistanlı Türkler arasında kültürel canlanma ve sahiplenme unsurları hız kazanmıştı. Semerkant'da toplanan Özbek Medeniyetçileri Kongresi'nde Latin harflerine geçiş kabul edildi. Taşkent'deki Medeniyetçiler Kurultayı'nda da benzer bir kararın alındığı ve bu kararı alan aydınların (ziyalılar) Çar rejimine karşı mücadele etmiş milliciler olduğu belirtilmektedir. Yazıdan, Bolşeviklerin zaman zaman kendi çıkarları doğrultusunda aldıkları kararlardan Türkistanlıların fayda sağlamış olduklarını öğrenmekteyiz. Bu faydaların komünist ekseninden uzaklaşarak mı yoksa yaklaşarak mı olacağı hususunda şiddetli tartışmaların yaşandığı da karşımıza çıkmaktadır. Bu tartışmalar inkılâpçılar ve ceditçiler olarak iki grubun doğmasına yol açmıştır. Ancak durum ne olursa olsun, Rusların uyguladığı kültür baskısına sessiz kalan Türk medeniyetçilerinin öncekilerden daha güçlü olarak davalarına sarıldıkları anlaşılmaktadır.

Mustafa Çokayoğlu, "Türkistan'da Siyasi İntibalar," *Yeni Türkistan*, sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 6-8. Makalede, Sovyet basınının objektiflikten uzak oluşu ve Türkistan'ın gerçek durumunu gizlediği fikri üzerinde durulmuştur. Yazar, Rusların bilinmesi gerekenler dışında birçok durumu gizlediği ve gerçekleri yansıtmadıklarını ileri sürmektedir. Sovyetler, kendi menfaatleri için Kazak-Kırgız işçilerine hizmet hakkını vermiyordu. Bunlar aç ve çıplak bir biçimde Moskof kurumlarının kapıları önünde bekliyorlardı. Bunların yanında Özbek işçileri kendi toprakları üzerinde bulunan demiryolu yapımında bile çalıştırılmıyorlardı. Sovyet basınına bakılırsa, Kazak – Kırgız, Özbek, Türkmen ve Başkurtların Sovyet Hükümeti ile Komünist Partisi için can vermeye hazır oldukları yazılıyordu. Yazar, Türkistan'da çıkan bazı gazetelerden gerçek haberlerin alınabildiğini belirterek Türkistan dışındaki Türklerin bu haberler aracılığıyla bilgi edinebildiklerini belirtmektedir. Makalede, Kızıl Orda şehrinde çıkan *Enbekçi Kazak* gazetesinin başlık haberlerinden de alıntılar yapılarak yorumlarda bulunulmuştur. Yazar en çok "Rusun hepsi Rustur. Ruslardan biri baban olsa dahi elinde kara demirden balta taşımalsın" başlığı üzerine yorum yapmıştır.

Bu söz dönemin Türk-Rus arasındaki gerginliği anlamamız açısından önemli bir sözdür. Bu çerçevede derinleşen ayrılıklar sonunda Kazak-Kırgız komünistlerinin Ruslarla birlikte çalışmadıkları, içinde Rus bulunan teşkilatlara katılmak bile istemedikleri anlaşılmaktadır. *Enbekçi Kazak* gazetesinden alındığını anladığımız bir başka haber değerlendirmesi ise, Rusların Türkistanlılara bakışı ile ilgilidir. Onlara göre mahalli halk, aşağılık bir ırka mensup kimselerdi. Bu yüzden Sirderya vilayetinde Ruslar sadece % 12 oldukları halde bölge okullarındaki öğrencilerin % 52'si Rus çocuklarından oluşmaktaydı. Kooperatif kurumları yalnızca Rus çıkarlarına hizmet ediyordu. Yazara göre, Türkistan iktisadi ve kültürel bakımdan Sovyetlere bağımlı bir durumdaysa, Türklerin bağımsız yaşamaları söz konusu olamazdı. Türk Cumhuriyetleri bundan böyle sosyalizmin korunması ve yayılması için hizmet edeceklerdi. Çokayoğlu, "bizim Özbekistan Cumhuriyeti'de bunlardan biriydi" diyerek bir nevi öz eleştiride bulunmaktadır. Ona göre bu durum Özbekistan'ın bir Rus sömürgesi olduğu gerçeğinden başka bir şey değildi. Yazar, Rusya'ya karşı düşüncelerini açıkça ifade ederek Sovyet yönetiminin en büyük düşmanı vatancı ya da ceditçi ıslâhât ve bağımsızlık taraftarlarıdır yorumunu yapmaktaydı. Bir süre sonra susmak zorunda kalan ceditçilerin yerine Mustafa Çokayoğlu'nun da içinde bulunduğu silahlı direniş grubu olan Basmacılık hareketi doğmuştur. Bu hareket siyasi bir isyan niteliği taşımaktaydı. Amaçları komünist hükümeti yıkmaktı. Bu gelişmeler ışığında yazar, Türkistan için tek kurtuluş yolunun derhal Rus esaretinden kurtulması gerektiğini ifade etmektedir.

Süyeröglü [Süyergül], "Bolşeviklerin Şark ve Müstemleke Siyaseti," *Yeni Türkistan*, sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 9-13. Makalede, Bolşeviklerin Doğu'da ve kendi sömürgelerinde uyguladıkları siyaseti değerlendirmektedir. Değerlendirmeye Çin'de meydana gelen ihtilal süreciyle başlanmıştır. Çin ihtilalinin başında, 1911 yılında Sun-Yat-Sen tarafından kurulmuş olan Kuomintang Partisi bulunuyordu. Bir milyondan fazla destekçisi olan Çin Kuomintang Partisi, Sun – Yat - Sen zamanında Moskova yönetimi ile

işbirliği içine girdiğinden parti liderinin ölümü Moskova'da büyük yankı uyandırmıştı. Çin gazeteleri ve Avrupa basını Kuomintang Partisi'nin, Rusya'nın etkisi altında olduğunu yazıyordu. Stalin yönetimi de Çin'i kontrol altında tutmak ve oradaki gelişmeleri Sovyet siyasetine yönlendirmek istediğinden, Tang Partisi ile iyi ilişkileri devam ettirmek istiyordu. Stalin'e göre, Komünistler her zaman tedbirli olmalı, milli burjuvaya aldanmamalı ve Moskova' dan emir geldiğinde burjuva milliyetçilerini devirmeliydiler. Sovyetler açısından Çin'de meydana gelen ihtilal şu anlama geliyordu: Sovyetlerin yardımı olmadan Çin işçileri, hakimiyeti burjuvaların elinden alamayacaktı. Bu anlamda ihtilal desteklenmeliydi. Yazara göre, Çin'deki ihtilal hareketlerinde Sovyetler, ihtilali destekleyerek önce Çin'i bir Rus vilayeti haline getirecek, ardından Tang Partisi'ni içeriden bozarak halkın gözünde itibar kaybetmesini sağlayacaktı. Süyergul, Rusların Çin'de uyguladığı ikiyüzlü siyasetlerini Kazak, Özbek, Başkurt, Hive ve Buhara'da da uyguladıklarını, böylece buralarda Stalin yanlısı komünist sömürgeleri oluşturduklarını ileri sürmektedir.

Kocaoğlu Osman, "Milliyet ve Bolşevizm," *Yeni Türkistan*, sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 13-16. Makalede, Sovyetlerin Türkistan'da Bolşevizmi tam olarak yerleştirmeleri sonucu refah ve huzur döneminin başlayacağı düşüncesine karşı çıkan ifadeler üzerinde durulmaktadır. Yazar bu durumu, "hayal ile hakikatin çarpışmasından doğan bir yanlış inanç" olarak görmektedir. Aynı zamanda milliyet fikrini, demokrasi ve cumhuriyet kavramlarını karşılayacak şekilde yorumlamaktadır. Halkların artık krallık, sultanlık ve şahlık yönetimlerinden uzaklaştıklarını ve milliyetçilik unsurunun peşinden gittiklerini belirtmektedir. Kautsky (Karl Kautsky, Avrupa işçi sınıfı hareketlerinin en önemli liderlerinden biridir) milliyet hedefinin en önemli esaslarını, iktisadi hareketler ve milli kültürün halk kitlelerine yayılmasında görmektedir. Yazar, Sovyetler dahilinde milli sermayeye ve milli teşkilata sahip bir devletin olmadığını belirterek bunu, Sovyetlerin sürekli değişen politikalarına bağlamaktadır.

Bolşevizme muhalif olmakla beraber Bolşeviklerin biraz daha yaşamasını isteyen Rus Kadet Partisinin lideri Milyukof'a göre, Bolşevikler bilerek ya da bilmeyerek, Rus kültürünün ve Rus birliğinin devamı için çalışmışlardı. Eski Çar hükümetinin misyoner teşkilatı bu işi becerememişti. Yazar, Milyukof'a karşı çıkarak "bir kültüre sahip olan millet ayrı ve bağımsız millettir" demektedir.

Çokayoğlu Mustafa, "Türkistan İktisadiyatı," *Yeni Türkistan*, sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 17-21. Yazıda, Çarlık döneminden itibaren Türkistan ekonomisinin Rusya'ya olan bağımlılığı ve bu bağımlılığın etkileri üzerinde durmaktadır. Çarlık döneminde işgal edilen Türkistan'ın iktisadi kontrolü Rusların elinde bulunmaktaydı. Kontrolün devamı ve Türkistan'ı Moskova'ya daha da yaklaştırmak için bölgede demiryolları inşa edilmekteydi. Öte yandan Rusya'nın pamuk ihtiyacını karşılamak için önemli araziler ele geçirilerek buralarda pamuk ekimi zorunlu tutulmaktaydı. Makaleye göre, I. Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla Rusya'da pamuk fiyatları büyük bir artış göstermiş ve diğer tahıl ürünlerinin yerini pamuk ekimi almaya başlamıştı. Bolşevikler başa gelince Türkistan'da baş gösteren kıtlık, Moskova'dan gelen tahılların kesilmesiyle 2.5 milyon insanın ölümüyle sonuçlanmıştır. Yazar, aradan geçen uzun süre zarfında Bolşevikler döneminde nelerin değiştiğini, bu uygulamaların devam edip etmediğini, Kazakistan, Özbekistan ve Başkurdistan iktisadi idarelerinin mecmuaları ile 1924 yılından itibaren Taşkent'te Rusça çıkarılan *Orta Asya İktisadiyatı* adında aylık bir dergi üzerinden değerlendirmektedir. Buna göre Bolşeviklerin Türkistan ekonomisi üzerinde şu planları vardı: Türkistan'ın yer, su ve ormanlarını yerlileştirmek suretiyle Rus idaresine almak, tamamen Moskova'dan idare edilen pamukçuluğu yaygınlaştırmak; sanayi ve ticaretin devletleştirmek. Bolşeviklerin pamuk ekimini zorunlu tutmak için böyle kararlar aldığını belirten yazar, pamuk üretiminin Türkistan için angarya bir iş olduğunu ifade etmektedir. Moskova'nın aldığı tedbirler sonucu serbest rekabet ve pazarcılık kaldırılarak, pamuk alımları devlet eliyle gerçekleştirilecekti. Bu durum pamuk çiftçisini

ekonomik anlamda zor duruma sokacaktı. Çünkü Sovyet yönetimi zorunlu tuttuğu pamuğu az bir ücret ödeyerek satın alıyordu. Yazar, böylece Bolşeviklerin Türkistan'da uyguladıkları iktisadi siyasetlerinden hayır gelmediğini, özellikle Türk bölgelerindeki ziraat faaliyetlerinin büsbütün öldüğünü ifade etmektedir.

Ferganalı, "Ey Güzel Fergane [şiir]," *Yeni Türkistan*, sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 22. Özbekçe yazılmış olan şiirde, Fergane şehrinin güzelliği betimlenmektedir.

Faruk Nafiz, "Benimle Yürüyene," *Yeni Türkistan*, sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 22. Vatan toprağının kutsallığına vurgu yapılan bir şiirdir.

Ahmed Zeki Velidi, "Türkistan ve İdil Havzasının Medeni Münasebetleri Tarihinden," *Yeni Türkistan*, sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 25-30. Zeki Velidi Togan makalede, Özbekler dönemindeki İdil bölgesi ile Türkistan'ın kültürel ilişkileri ve medeni gelişimleri üzerinde durmuştur. Yazara göre, İdil bölgesi ile Türkistan arasındaki ilişkiler Özbekler döneminde başlamıştır. Özbekler Cuci soyundan gelen Altınordu hükümdarı Özbek Han zamanında (1312-1340) bu ismi almışlardı. XI. ve XII. yüzyıllarda Maverahünnehir'e geçerek buraların Özbekistan olarak anılmasına neden olmuşlardı. Maverahünnehir'i fetheden Özbek sultanları ve komutanları bölgeye ayrı bir önem vermişlerdi. Bilhassa komutanlarıyla birlikte İdil havzasında, Astrahan'da yaşayan Şaybak Han, fethettiği yerleri yurt olarak görmüştü. Yazar, siyasi konuların yanında kültürel konulara da değinerek İdil şehirlerinden bahsetmektedir. Şehirler üç kısımdan oluşuyordu. Birinci kısım en içeride ayrı bir duvarla çevrili olup burada hükümet divanı, han sarayı ve camiler bulunmaktaydı. İkinci kısım eskişehir olarak tabir edilen ve halkın oturduğu şehirdi. Üçüncü kısım sonradan gelenlerin ve yabancıların bulunduğu yerleşim yeri idi.

"İdil havzasının gelişiminde, Türkistanın izlerini görmek mümkündür" diyen Zeki Velidi Togan, eserlerin büyük bir kısmının Çağatay dilinde yazılmış olmasını kanıt göstermektedir. XVIII. yüzyılın sonu ile XIX. yüzyılda yazılan eserlerde ise Türkistan etkisinin yanında Osmanlı etkisinin de büyük ölçüde görüldüğünü ifade etmektedir.

"İlmi Haberler: Özkend Hafriyatı Neticeleri," *Yeni Türkistan*, sayı 2-3, Temmuz – Ağustos 1927, s. 31. Arkeolog Masson'un başkanlığındaki bir heyetin Özkend'deki türbelerden birindeki yazıları okuyarak, türbenin Tuğrul Karahan'a ait olduğunun anlaşıldığını haber veren bir yazıdır. Bu buluşla beraber türbenin Sultan Sencer'e ait olmadığı kesinleşmiştir. Yazıya göre Sencer'in kabri Merv şehrinde bulunmaktadır. Özkend etrafında bu türbenin yazıtlarından başka 28 adet okunmayı bekleyen taş bulunmaktadır. 12 tanesini Masson okuyarak yazıtların hicri III. ve IX. yüzyıllar arasına ait oldukları anlaşılmıştır.

"Türkistan Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 31-35. Yazıda, Özbek, Başkurt, Kazak-Kırgız bölgelerinden önemli görülen haberlerin değerlendirmesi yapılmaktadır. İlk haberde Özbekistan öğretmen okulundan 1927 yılında 88 öğrencinin mezun olduğu bildirilmektedir. Yazıda belirtilen ikinci haber Başkurtlarla ilgilidir. Habere göre, Başkurt yurdunu Ruslaştırma siyaseti tüm hızıyla devam etmektedir. Kazak-Kırgız bölgesinden verilen habere göre, arazi ıslahı hakkındaki kanunun tatbiki son zamanlarda tartışılan en önemli konu olarak görülmekteydi.

"Karilerimizin Sahifesi: İdareye Gelen Mektuplardan," *Yeni Türkistan*, sayı 2-3, Temmuz – Ağustos 1927, s. 35. *Yeni Türkistan* dergisinin okuyucalarda meydana getirdiği heyecan onların dergi idaresine gönderdiği mektuplar aracılığıyla verilmiştir. Mektup gönderenler arasında Buharalı Osman, Türkistanlı Ahmed Naim ve Mamur Niyazi (bu iki isim aynı zamanda dergi yazarları arasında da bulunmaktadır) gibi tanınmış şahıslar bulunmaktaydı.

"Şuûn-ı Siyasi," *Yeni Türkistan*, sayı 2-3, Temmuz – Ağustos 1927, s. 36-40. Makalede Mustafa Kemal'in İstanbul'a gelişinin bir bayram havasında kutlandığı belirtilmektedir. Bunun yanında, Türkistan'ın bağımsız olması ve milli kahramanlarının da bu şekilde karşılanması özlemi de dile getirilmiştir.

"Birleşen Üç," *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 1-3. Makalede, Paris'te yayınlanan *Promete* dergisinin, sekizinci sayısından itibaren, Türkistan'ı da temsil etme kararı almasının değerlendirmesi yapılmıştır. Türkistan'ı dışarıda temsil etme ve Avrupa dillerinde beyannameler, makaleler yayınlama süreci yeni bir gelişmeydi. 1916 yılında Lozan'da toplanan Milletler Kurultayı'nda Yusuf Akçura ve Dağıstanlı Seyid Tahir gibi kişilerin sundukları bildiriler birer kişisel girişim olarak kalmıştı. 1917 yılında Türkistanlı Şir Ali Laçin, Almanya'ya kadar giderek Alman başkomutanlığı ve bazı siyasi teşkilatlarla görüşmüş ve Türkistan hakkında bazı sunumlarda bulunmuştu. Ardından Yeni Türkistan yazarlarından Mustafa Çokayoğlu, 1921 yılı itibarıyla Avrupa'nın pek çok yerinde makaleler, konferanslar vererek Türkistan'ın adının duyurulması için çaba harcamıştı. Makaleden anladığımız kadarıyla en kapsamlı kişisel girişim, 1924 yılında Berlin'de toplanan Uluslararası Sosyalistler Konferansı'nda Zeki Velidi Togan'ın bir sunum yapmasıydı. Bu sunum, Alman *Klassen Kampf* dergisinde yayınlanmıştır. Türkistan'ın gelişimi, tanıtımı ve sorunları için yayınların yanında örgütsel faaliyetlerde meydana getirilmiştir. Mayıs 1920 ve Eylül 1921 tarihlerinde Özbek, Kazak ve Başkurt milli partilerini birleştiren Türkistan Milli Birliği adında büyük bir teşkilat kurulmuştu. Teşkilatın programı kısaca şu şekildeydi: Türkistanın bağımsızlığı, Türkistanın demokratik bir cumhuriyet olması, bağımsızlığın gerçekleşmesi için milli bir ordunun kurulmasının gerekliliği, Türkistanın bağımsızlığını ekonomik bağımsızlıkla sağlamak, eğitim ve öğretimde medeni seviyeyi yakalamak ve din ile devlet işlerini birbirinden ayırmaktı.

Türkmen, "Özbek İlinde Moskof Rezaletleri," *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 4-8. Özbekistan mahkemelerinde yargılanan Yadigâr Hocaoğlu ve 35 arkadaşının yargılanma süreci ile ilgili yazılmış bir makaledir. Yazar, Sovyet hâkimleri tarafından Basmacılıkla itham edilen bu kişilerin, yıllarca Sovyet hükûmetine hizmet etmiş olduklarını ileri sürmektedir. Yadigâr Hocaoğlu, 1922-1926 yılları arasında Rus gizli servisi olan Çeka'nın en faal döneminde görev almıştı. Yazar, bu kişinin Sovyetler tarafından Türkistan'daki milli bağımsızlık hareketiyle mücadele için görevlendirildiğini ifade etmektedir. Zerefşan vilayeti Çeka'sının gizli temsilcileri olan Hocaoğlu ve arkadaşları, halka büyük zulümlerde bulunmaktaydılar. Türkmen, konuyla ilgili şu ifadeleri kullanmaktadır: "Zavallı köylülere karınları şişene kadar su içirip sonra da karınlarına sopalarla vurulmuş, köylüler iplerle sıkıştırılarak kan kusana kadar işkence yapılmış. Damarları kesilerek ölmeleri izlenirmiş." Yazara göre, "Moskova İnkılâp Mahkemeleri tarafından görevlendirilen hakimler, Çeka canilerini sorgulayan hâkimler değil, Basmacılara karşı hareket eden Sovyet adamları" olarak değerlendirilmeliydi. Halka huzur ve güvenlik getireceğini her defasında dile getiren Sovyet yönetimi, çıkarları için halkın gözünde iyi izlenim bırakmak adına yıllarca kendisine hizmet eden memurlarını bile idam etmekten çekinmemekteydi.

Mustafa Çokayoğlu, "Türkistan'da Sovyet Hükûmeti'nin Açlık Siyaseti," *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 8-11. Makalede, Çarlık döneminde uygulanan iktisadi politikanın meydana getirdiği açlık ve kıtlığın, bölgeyi ellerinde tutabilmek için Lenin hükûmeti tarafından desteklenmesine değinilmektedir. Çokayoğlu düşüncelerini sadece anlatılanlara değil, Sovyet belgelerine dayandığını ifade etmekteydi. Yazar, Rusya'nın açlık siyasetini, Türkistan'da kendisine karşı oluşacak isyanları önlemek ve bölgeyi iktisadi açıdan Moskova'ya mahkum etmek olarak değerlendirmektedir.

Kaf. Ayn., "Mefkûre Kanday Peydâ Buladır? [Ülkü Nasıl Ortaya Çıkar?]," *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 11-15. Makalede, mefkûre (ideoloji) kavramının toplum hayatında ortaya çıkışı üzerinde felsefi yorumlar yapılmaktadır. Yazar, ülkü kavramını, toplum içinde oluşan ve insanların ruhsal durumlarının bir yansıması olarak tanımlamaktadır.

Ahmed Zeki Velidi, "Türkistan İktisadiyatında Yerli ve Rus Nokta-i Nazarları ve Aris-Simi [Semipalatinsk] Hattı," *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 15-21. Yazı, Türkistan-Sibiryâ demiryolu hattı inşaatının tarihsel süreçteki önemi üzerine yazılmıştır. Merkezi, Otrar şehri olan bu hat Zeki Velidi Togan'a göre, ileride Türkistan'ı Çin'e bağlayabilmesi açısından önemli sayılmaktaydı. Yazar, Otrar şehrinin stratejik bir öneme sahip olduğunu ve sırasıyla Harezmşahlar, Moğol, Timur ve son olarak Özbeklerin elinde bulunduğunu ifade etmektedir. Aris-Simi hattı Ruslar açısından ne derece önem ifade etmekteyse Türkistanlılar için de o derece önem taşımaktaydı. Çünkü, Türkistan Milli Teşkilat Birliği'nin yedi maddelik platformasının en önemli görüşü, Türkistan'ın geleceğinin iktisadi gelişmeyle mümkün görülmesiydi. Bu çerçevede, bu hat Türkler tarafından desteklenmeli ve kendi menfaatleri doğrultusunda kullanılmalıydı.

San'an, "Mayıs Kızı" [şiir], *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 21. Azerbaycan bayrağı ve bağımsızlığı üzerine yazılmış bir şiirdir.

Çolpan, "Musâhebe" [şiir], *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 21. *Okutgucı* gazetesinden alındığı belirtilen şiirde, Özbeklerin milli şairi Çolpan, ülküsüz yaşamının boş bir yaşam şekli olduğunu ifade etmektedir.

Magcan [Cumabay], "Aksak Temir'in Sözü" [şiir], *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 22. Kazak-Kırgız edebiyatından alınan şiirde Timur'un öğütlerinden bazıları verilmektedir.

A. Z. V. [Zeki Velidi], "Mösyö [Albert von] Le Coq [1860-1930]'un Yeni Eserleri, *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 22-23. Makalede, Türkistan'da ilmi çalışmalar yürütmüş olan Fransız kökenli Alman etnologu, arkeologu ve Uygurologu, Albert Le Coq'un¹³⁷ Berlin'de yayınladığı eserleri üzerine değerlendirmelerde bulunulmuştur. Le Coq, Türkistan dönüşü yanında getirdiği sandıklar dolusu ilmi malzeme ışığında eserler yayınlamaya başlamıştı. 1914 yılında, Doğu Türkistan'da bulunan Hoça şehri ile ilgili *Hoça (Chotscho)* adlı eseri yayınladı. Ardından 1924 yılından başlayarak *Orta Asya'da Buda (Die Buddhistische Spulantike in Mitelasien)* adlı beş ciltlik bir çalışma tamamladı. Bu eserinde, Mani dinine ait minyatürler, duvar resimleri duvar resimleri atlası, Uygur yaşantısı gibi konulara değinmişti. Le Coq'un bir başka eseri de, *Orta Asya'nın Sanat ve Medeniyet Tarihine Dair Resimlerin Atlası (Bilderatlas Zur Kunst Und Kulturgeschichte Mittelasiens)* adıyla yazmış olduğu kitaptır. Le Coq'un *Şarki Türkistan'da Bulunan Medeniyet İzbarları (Auf Hellas Spuren in Ost Turkestan)* adlı eseri Leibzig'de basılmıştır. Bu eser halkın okuyabileceği bir dilde popüler maksatla kaleme alınmıştır. Eserde Uygur bölgesinin yaşantısı, mani dininin özellikleri gibi ilgi çekici unsurların bulunduğu belirtilmektedir.

Turab Bik [Töre Bik Oğlu], "Özbek Halk Edebiyatından," *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 24-25. Yazıda, Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele eden fakat 1923 yılında Rusların baskısı sonucu İran'a yerleşmek zorunda kalan Semerkand vilayetinden Cizahlı Turab Bik'in derlemelerine yer verilmiştir. Rusça ve Türkçe eğitim aldığına vurgu yapılan Turab Bik'in derlemeleri Özbekistan halk edebiyatının örneklerini oluşturmaktadır.

Abdülkadir (Kaf. Sin)¹³⁸, "Müderris Avram Galanti Bey: *Arabî Harfler Terakkîmize Mâni Değildir*, İstanbul 1927. *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927,

¹³⁷ Daha fazla bilgi için bkz. Hasan Eren, *Türklük Bilimi Sözlüğü: Yabancı Türkologlar*, Ankara, 1998, s. 204-206.

¹³⁸ Fe. Sin olması gerekirdi. Yanlışlıkla "Fe" yerine "Kaf" yazıldı diye tahmin ediyoruz.

s. 26-27. Bir eser değerlendirmesi mahiyetindeki yazıda, kullanılmakta olan harflerin ıslâhının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Eski harflerin yerine Latin alfabesine geçişin kolay olmayacağını vurgulandığı makalede, yeni harflerin halk arasında tanıtılabilmesi için makalelerin ve kitapların yazılabileceği bir kurum oluşturulmalıydı. Böyle bu kurumun oluşturacağı eserler kalıcı olabilecekti. Yoksa Türkistan'ın geleceği için önemli olacak yeni harflerle ilgili ifadeler, gazete sütunlarında kaybolup gidebilirdi. Abdülkadir İnan, milli kültür sorunlarıyla ilgilenen araştırmacılar için Avram Galanti Bey'in eserini tavsiye ederek, bu eserin Türkistan ve Azerbaycan'da okunmasını arzu ettiğini ifade etmiştir.

"Türkistan Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 27-29. Özbek, Kazak-Kırgız, Başkurt illerinden haberler verilen yazıda, ilk haber Özbeklerle ilgilidir. Sovyetlerin uyguladığı pahta fiyatı politikası üzerinde durulmuştur. Kazak-Kırgız ili haberi de benzer özellikler taşımaktadır. Çarlık döneminde yerli halkın elindeki toprakların Rus muhacirlere paylaştırılması uygulaması, Bolşevikler zamanında da tüm hızıyla devam etmekteydi. Başkurt bölgesi haberinde ise, tüm meslek teşkilatlarının Ruslardan ibaret olduğu duyurulmaktadır.

"Kâriyelerimizin Sahifesi," *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 30. Dergi okurlarından gelen mektupta, *Yeni Türkistan*'dan övgüyle söz edilerek, derginin tüm muhacirler tarafından daha iyi okunabilmesi için Türkistan lehçesinde daha çok yazıların yayınlanması talep edilmektedir.

"Şûun-ı Siyasi," *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 30-32. Türkistan dışında meydana gelen gelişmelerin anlatıldığı değerlendirme yazısıdır.

"Türkistan'da Zelzele," *Yeni Türkistan*, sayı 4, Eylül 1927, s. 32. Habere göre, Ağustos ayının 11. ve 18. günlerinde Fergana vilayeti çevresinde deprem meydana gelmiş ve Namazgan şehri yerle bir olmuştur.

Sükulu Kayoğlu [Mustafa Çokayoğlu], "Türkistan İstiklâl Hareketine Karşı Buhara Emiri," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel - Teşrîn-i sâni [Ekim – Kasım] 1927, s. 1-7. Eski Buhara Emiri Seyid Alim Han'ın, Buhara'da hanlığını tekrar kurmak için Milletler Cemiyeti ve Avrupa bazında bulunduğu girişimler üzerine yazılmış bir yazıdır. Yazara göre, Seyid Alim Han'ın 1917 devriminden 1920'li yıllara kadar konumunu güçlendirmesinin nedeni olarak, yerli halkın Bolşeviklerden korkması olmuştur. 1917 yılında halk üzerinde Emir'in yoğun baskısı oluşmuş ve Rusların yardımıyla birçok kişi idam edilmiştir. Aslında Emir'e ve Ruslara güvenmeyen halk iki ateş arasında kalmıştır. Rus işgalinin ilk günlerinden itibaren Buharalı gençler, hem Emir ile hem de Ruslarla mücadele etmek için Basmacılık hareketine katılmışlardır. 1920 yılında Buhara devrimi sonunda Emir'den kurtulan gençler, milli hakimiyet mücadelesi için yoğun çaba sarf etmişlerdir. Fakat Rusların, bu gençlere karşı Feyzullah Hoca'yı Buhara yöneticiliğine ataması işleri değiştirmiştir. Buradaki gençlerin birçoğu Basmacılıkla suçlanacakları için dağa çıkmak zorunda kalmışlardır. Yine de Buhara'daki milliyetçi isyan hareketleri Alim Han'ın Afganistan'a kaçmasına yol açmaya yetmiştir. Yazara göre, son zamanlarda Emir'in tekrar Buhara'ya dönmek istemesi İngiliz propagandasından ibaretti. Çünkü, İngilizler'in Türkistan bağımsızlığı için çalışan aydınlara ve Basmacılar'a bakışı son derece olumsuzdu. Onlar, Türkistan milliyetçilerinin, İngilizlere karşı düşmanlık beslediklerini ve Hindistan'ı bağımsız yapmak için uğraşacaklarını düşünüyorlardı. Mustafa Çokayoğlu bu İngiliz tavrına karşı şunları söyleyerek durumu özetlemektedir: "Kendi memleketinde gayetdemokratik olan İngiliz milletin, Orta Asya'da, elinin erişemeyeceği bir yerde, Rus hakimiyetini korumak düşüncesiyle, o hakimiyetin müttefiki olan çok reaksiyoner ve tutucu bir ortaçağ feodalitesine arka çıkmasının uzağı gören bir siyaset olmadığına hükmedilebilir. Böyle bir durumda, Çar generali olan Emir Alim Han'ın siyasi bir görev ile ileri sürülmesinin, aydın milliyetçileri kaygılandırması haklı bir sonuçtur. Yazıda, "Çürümüş, bitmiş, tarihte kalmış ve yalnızca bir fesat unsuru olabilecek olan Buhara Emiri, Milletler Cemiyeti çevrelerinde yer bulmamalıdır." denilerek, Emir'in Uluslar arası platformlarda kabul görmemesi dile getirilmektedir.

Mustafa Çokayoğlu, "Türkistan'ı Açlık Tehdit Ediyor," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel - Teşrîn-i sâni [Ekim – Kasım] 1927, s. 7-10. Makalede, Türkistan'da oluşan ekonomik sıkıntı ve açlık olaylarının, Sovyet basını tarafından yansıtılmaması eleştirilerek, Sovyetlerin Türkistan'daki iktisadi politikaları üzerinde durulmuştur. Yazara göre, Sovyetlerin Türkistan'daki iktisadi siyasetleri orada pamuk tarımının geliştirilmesi üzerine kuruluydu. Pamuk tarımının geliştirilmesi için yerli halkın ellerinde bulunan tüm tahıl ekilen tarlalar pamuk ekimi için ayrılmıştı. Bu şartlar altında tam anlamıyla Moskova'ya buğday açısından bağımlı olan Orta Asya'da, pamuk siyasetinin sonucu açlık tehlikesi olarak görülmektedir. Mustafa Çokayoğlu, "Türkistan Türkleri, yalnızca Moskof esaretinden kurtularak kendi memleketinin efendisi olmak şartıyla açlıktan kurtulabilir. Türkistan'ın bağımsızlığı uğrunda savaşmak, kendi ekmeği uğrunda çalışmak ve kendi memleketinin doğal kaynaklarının bir şekilde gelişmesini istemek demektir" diyerek siyasi bağımsızlığın iktisadi güçlenmeyle mümkün olabileceği görüşünü ifade etmekteydi.

S. B. [Sin. Be.], "Kazan Komünistleri Arasında," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel - Teşrîn-i sâni [Ekim – Kasım] 1927, s. 11-12. Makalede, Kazan komünistlerinin ileri gelenlerinden Âlimcan İbrahim'in (1887-1938)¹³⁹ Rusçuluk adına söylemlerde bulunması üzerinde durulmuştur. Yazara göre, Türkistan kültürü için zarar verecek unsurların başında, komünizm etkisiyle gelen Rusçuluk akımı bulunmaktaydı. Bunun yanında Rusçuluk akımının savunucuları arasında Türklerin de olması daha zararlı bir durum olarak düşünülmektedir. Kazan komünisti Alimcan İbrahim, "Tatar Medeniyeti Hangi Yola Gidecek?" başlıklı makalesinde, Rusçuların Kazan temsilcileri arasında şu isimleri sıralamıştır: Salih Atanağulof, Ömer Muhammed, Murtazim İsmail, Fatih Sebfi ve Hüsniddin Kerimof. Kendisi de parti kongrelerinde Kazan kültürünün, Rus kültürünün yardımı olmadan gelişemeyeceği konusunda

¹³⁹Bkz. Abdullah Battal Taymas, *Kızıl Dünya: Ben Bir Işık Arıyordum*, İstanbul 1962, s. 180-204.

söylemlerde bulunuyordu. Fakat zaman zaman da Rusçulara karşı milli medeniyet kavramını savunduğu anlaşılmaktadır. Yazar, Âlimcan İbrahim gibi kişilere güvenilmeyeceği konusunda uyarılarda bulunarak, bu tip insanların menfaatleri uğruna görüşlerini değiştirebileceklerini ifade etmiştir.

Ahmed Naim [Öktem], "Türkistan: Dün ve Bugün," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim – Kasım] 1927, s. 13-15. Ahmed Naim Öktem makalede, Çarlık Rusya döneminde işgal edilen Türkistan ve 1920 yılında Bolşevikler tarafından işgal edilen Türkistan'ın karşılaştırmasını yaparak, her iki Rus işgali dönemindeki millet ve bağımsızlık kavramlarını açıklamıştır. İlk olarak Dükçü İşan isyanıyla başlayan birlik ve bağımsızlık düşünceleri her defasında Ruslar tarafından engellenmişti. Bu engellemeler, Türkistanlılar arasında, yeni bir mücadele dönemi başlatmıştı. 1905 devriminin ardından Türkistanlılar kendilerini Müslüman Türk olarak görmekteydiler. Bu durum din olgusunun millet kavramının önüne geçmesi demekti. 1917 Devrimi'nin ardından, millet ve milliyet kavramları halk arasında yayılmaya başladı ve Türkistanlı aydınlar Türkistan bağımsızlığı için mücadele etmeye başladılar. Yazara göre dün kavramı, Türkistan halkının kendini Rus eline bırakması, bugün kavramı ise, Türkistan halkının milli birlik kavramı etrafında birleşmek istemesi anlamına geliyordu.

Canay [Abdulahap Oktay], "Türkistan'da Müdafaa Haftası," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim – Kasım] 1927, s. 15-17. Bolşeviklerin, İngilizlere karşı savunma propagandası olan müdafaa haftası düzenlemeleri üzerine yazılmış bir yazıdır. Ruslar, eli silah tutan herkesin askere yazılması için yayın organları aracılığıyla propagandalar yapıyorlardı. Bunu yaparken de amaçlarının Türkistan halkının can güvenliğini sağlamak olduğunu belirtiyorlardı. Fakat, Türkistanlıların Ruslara güvenmeyişleri ve Bolşevik aleyhtarlığı yapmaları, İngilizlere karşı ilan edilen müdafaa haftasının Türkistan milliyetperverleri ile mücadeleye dönüşmesine neden olmuştu. Yazar, bu mücadelenin son on yıldır devam etmekte olduğunu ve Bolşeviklerin kendi çıkarları için çok kan döktüklerini ifade etmektedir.

Abdülkadir İnan, "Kazak-Kırgız İlinde Mefkûre Mücadelesi," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim – Kasım] 1927, s. 17-20. Abdülkadir İnan, Kazak-Kırgız komünist partisi üyelerinden Candusoğlu Oraz'ın parti komitesi adına yaptığı konuşma ve sunduğu bildiri üzerine değerlendirmelerde bulunmuştur. Yazar, Candusoğlu Oraz, komünist gençlerin milliyetçi aydınlarla uğraşacak kapasitelerinin olmadığı; alfabe, dil ve edebiyat gibi kültürel konulara önem vermediklerini dile getirmek itirafını yapacak kadar kendisinde eksiklik gördüğünü ileri sürmektedir.

Hacı Şemseddin, "Yeni Türkistan'ga Şarkî Türkistan'ın Tebriknâmesidür [Özbekçe]," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel - Teşrîn-i sâni [Ekim – Kasım] 1927, s. 20-22. Pekin'de yaşamış olan Uygur Türkü Hacı Şemseddin'in, *Yeni Türkistan* dergisine gönderdiği bir kutlama yazısıdır.

Aydın, "Horasan'dan Mektup," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel - Teşrîn-i sâni [Ekim – Kasım] 1927, s. 22-24. Rus işgalinden önce Türkistan'da özgürce yaşanan günler muhaceretteki insanların namına anımsatılarak, o günler özlemle anılmaktadır.

İlter, "Şunday mı? [Özbekçe]," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim – Kasım] 1927, s. 24-27. Rusların Türkistan'da uyguladıkları yerleşim siyaseti üzerine yazılmış bir yazıdır. İlter özellikle Fergana dolaylarında uygulanan Rus muhacirlerine yer bulma konusu üzerinde durmuştur. Bolşevikler, Fergana'nın en güzel yerlerinden biri olan Celal Abad'a Rus muhacirleri yerleştirmeye başlamışlardı. Yazar, bundan sonra Moskova yönetimi ile Fergana vilayeti yönetimi arasında meydana gelen telgraf trafiğinin yoğunluğundan bahsetmektedir.

İlsuyer, "Türkistan Yaşlarının Âvâzı [Özbekçe]," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim – Kasım] 1927, s. 27-28. Makalede Türkistan'ın Rus hakimiyetinde bulunması karşısında bölge gençlerinin neler yapması gerektiği üzerinde durulmuştur. Yazar, Türkistan gençlerinin sorunlar karşısında sessiz kalmasının, sorunların görünür derecede artmasına neden olduğu düşüncesini ifade etmiştir.

Âdil Hikmet, "Koca Türkistan," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel - Teşrîn-i sâni [Ekim –Kasım] 1927, s. 28-29. 1914-1915 yılları arasında Doğu ve Batı Türkistan seyahatine çıkmış olan yazarın, 1916 yılında meydana gelen Kazak başkaldırısı esnasında yaşadığı duyguları anlatan bir yazıdır. Dergi idaresi bu yazıyı *Yeni Türkistan*'ın yayınlanması şerefine ithaf etmiştir.¹⁴⁰

Ahmed Zeki Velidi, "Türkistan İsmi, Hudûdu ve Mesâhası Hakkında," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel - Teşrîn-i sâni [Ekim - Kasım] 1927, s. 30-36. Rusların Türkistan ismi üzerinde oynadıkları oyun ve Türk kimliği ile ilgili tahribatta bulunmaları sonucu yazılmış aydınlatıcı bir yazıdır. Zeki Velidi Togan, Rusların Türkistan yerine neden Orta Asya dediklerini ve Türklerin

140 "Güzel vatan! Sen bir zamanlar hakanlar, kağanlar emrinde doğuya ve batıya hükümdarken, bugün birçok zelil hükümetin emri altında zebun olarak inliyorsun! Hele bir zamanlar *Ak Padişah* diye tanınan Romanofların istilası altında çiğnendiğin kifayet etmiyormuş gibi bir de Yakup Han'ın zevalinden sonra Çinlilerin emri altında ezilip feryat ediyorsun! Fakat ey güzel vatan! Sen şunu bil ki dünyanın en yüce dağlarına sahip olduğun cihetle cihada sen yüceliğin kadar hakim olmalısın. "Tanrı Dağlar" daki "Kara Sarık" geçiti kadar dar olan geçitlerinden kimse geçip de sana hakim olamayacaktır. Türklerin ana beşiği olan Isık Göl'de kurulacak olan kurultay Haysa gölünde Kara Han'ın kurduğu kurultay kadar kuvvetli olacak ve sen o vakit de mahkûmiyet ilamını yırtacaksın! Ve sonra da intisab edeceğin ilim ve hezar ile Altun dağlarında dellal kutlayacaksın. Tiyaşan'da Kardif kömürüne muadil olan taşkömürün ile fabrikalarını, Koçar havalisinde Bay havzasındaki bakır ve gümüş madenlerini kendin işlettireceksin! Kaya ve Saba körükleri o mitin kollarının parmaklarıyla hudul tahtasıyla, kal ile ince hesabı kendin göreceksin. O vakit varlığını alma ispat edeceksin! Sen asil ve necip olan Türklüğün ile pamir ve Yıldı bir yaylalarında Allah'ından varlık ilamını almış olacaksın. Yalnız sendeki kusur nedir bilir misin? Sufut kalbin ile halis niyetindir! Düşman sana hile ile girmiştir, hele Uygur iline giren "Şibit" dedikleri esvek misyonerleri ne gibi melanet siyasilerini temin etmek de olduklarına dikkat edemiyorsak, bunlardan başka seni aldatan, seni ezen hâkimler var kimler? İşte ey sen aldanma, sen herşeyde sebat eden, milletin uğrunda her şeyini feda et ki kendine sahip olasın! Yoksa daima zelil ve hovar kalırsın! Hâkim iken sen mahkum bulunmak layık değil hiçbir zillet." Bkz. *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Ekim-Kasım 1927, s. 28-29.

yaşadığı coğrafyayı nasıl sınırladıkları konusunda detaylı bilgiler vermiştir. Yazara göre, Orta Asya'daki Türkleri birleştirecek bir ülkü olabileceğini belirledikleri için, Türk, Türkistan kelimeleri Ruslar açısından özellikle Bolşevikler döneminde hassas konular arasında görülmekteydi. Bu hassasiyetin sonucu olarak, 16 Haziran 1924 tarihinde Bolşevik Merkezi İdaresi kararıyla *Türkistan*, *Türk* ve *Türk Respublika* kelimeleri yerine *Orta Asya* kelimesinin kullanılmasına karar verildi. Ruslar her fırsatta Türkistan kelimesinin Taciklerin yaşadığı alanı ifade ettiğini belirterek, buraların Türk memleketi olamayacağı konusunda görüş bildirmişlerdir. Özellikle Rus ilim adamlarından Aleksandr Semenov, Andrev, Yatkin ve Nemçenkof gibi kişiler, Türkistan denilen bölgenin Türkleşmesi ancak XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Rus idaresi esnasında gerçekleşmiştir demekteydiler. Makaleden anladığımıza göre önceleri bu görüşe karşı çıkan Barthold bile yukarıdaki tezi savunan beyanlarda bulunmuştu. Ahmed Zeki Velidi Togan, Türkistan kelimesinin tarihteki kullanımını şu şekilde izah etmekteydi: "Türkistan kelimesi, Göktürklerle tabi olan ülkeler anlamına gelecek şekilde, önce Sasaniler tarafından kullanılmış olduğu gibi, VIII. yüzyıl Ermeni tarihçisi Musa Harinaki'nin coğrafyasında *Turkastanak* şeklinde, eski Yunanlıların *Skythia* kelimesi karşılığında kullanılmıştır. Arap coğrafyacılardan İbn Hurdadbih IX. yüzyılda, Türkistan karşılığı olarak *Bilad al Türk* kelimesini kullanmıştı. Eserini 891 yılında yazan Yakubî doğrudan doğruya Türkistan kelimesini kullanıyordu." Anlaşıyor ki Türkistan olarak bilinen fakat Rusların bir türlü kabul etmek istemedikleri bu coğrafya eski çağlardan beri Türk bölgesi olarak bilinmekteydi. Timuroğulları ve Özbek hanları devrinde Türkistan ismi, İran'daki Safevi ve Kaçar tarihçileri arasında kullanılmaktaydı. Asıl Türkistan'da yaşayan Türkler ise, Türkistan olarak şimdiki Türkistan şehrini yani, adını Ahmed Yesevi'den alan Yesi şehrini bilmekteydiler.

Râgıp Hulûsi, "Türkistan Medeniyet Tarihinden: Von Le Coq'un *Orta Asya Sanayi-i Nefise ve Medeniyetine Aid Resimler Atlası Nâm* Eserinden [Tercümedir]," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim-Kasım] 1927, s. 36-39. Bir tercüme yazısı olan bu kısımda, Orta Asya'nın eskiçağlardan itibaren komşuları ve Avrupa ile ilişki içinde olduğu belirtilmiştir. İskender'in Asya seferi, Doğu İran ve Hindistan'ın Kuzeybatı etrafında uzun süre devam eden hakimiyetleri sayesinde buralara Helen sanatı ve medeniyeti yarlaşmaya başlamıştı. Avrupa'ya ise Alanlar, birçok Asya kültürünün girmesini sağlamışlardı. Le Coq, medeniyeti her yerde milletten millete geçen bir eşyaya benzeterek dünyanın hiçbir yerinde etki altında kalmadan bir medeniyetin gelişmeyeceğini ifade etmiştir.

"İlmi Haberler: Âsâr-ı Atika," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim- Kasım] 1927, s. 40. Pravda Vastika gazetesinden alındığı anlaşılan bilgiye göre, Almatı-Kapal yolunda eski su boruları bulunmuştur. Bu boruların bulunduğu civarda yine eskiden kalma bir de kuyu bulunmuştur. Bu kuyuda araştırma yapanlar, kuyunun sıradan bir kuyu olmadığına, yer altı su kanallarının merkezi olduğuna dikkat çekmişlerdir.

"İlmi Haberler: Sağnak Harabesi," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim- Kasım] 1927, s. 40. *Enbekçi Kazak* gazetesinin verdiği habere göre, İlim Akademisi mensuplarından Yakubofski tarafından yapılan kazılar sonucunda Türkistan'ın eski şehirlerinden biri olan "Şişanak" şehri bulunmuştur. Yazıda, bulunan şehrin adı "Sağnak" olarak düzeltilmiştir.

"İlmi Haberler: Müstakil Ural," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim- Kasım] 1927, s. 40. Kazakistan doğal servetini araştırma komisyonunun son raporuna göre, Akmolla vilayetine bağlı Karakandı mıntıkasında zengin demir ve kömür madeni keşfedilmiştir.

"İlmi Haberler: Narin İlmi Seferi," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim- Kasım] 1927, s. 40. Küçük Narin nehrinin kollarını aramakla görevli ilmi heyet Arabel geçidinden inerek nehrin kaynağının sekiz kolla beslendiğini tespit etmiştir.

"İlmi Haberler," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim- Kasım] 1927, s. 40. Habere göre, Doğu Fakültesi hocalarından M. F. Gavrilof, Kırgızistan'ı dolaşarak bölge etnografyasına dair önemli bilgiler toplamıştır.

"İlmi Haberler," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim- Kasım] 1927, s. 40. Kazakistanlı şair E. V. Satayoviç tarafından pek çok Kazak-Kırgız halk şiirleri derlenmiştir.

"İlmi Haberler," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim- Kasım] 1927, s. 40. Hokand civarında yapılan yeni keşifler neticesinde buralarda zengin petrol yatakları olduğu anlaşılmıştır.

"İslam Dünyasında," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim- Kasım] 1927, s. 41-42. Mısır istiklâlcilerinin rehberi olarak, Mısır'a muhtariyet kazandıran ve Mısır meclisi başkanlığını yapan Said Zağlul Paşa'nın 23 Ağustos 1927 tarihli vefatını bildiren bir yazıdır.

"Türkistan Haberleri: Özbek İlinde," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim- Kasım] 1927, s. 43-46. Yazıda, Fergana vilayetinde meydana gelen deprem hakkında bilgi verilmektedir. Bu haber, 4. sayının son sayfasında verilmiş olan haberin detaylı bir şeklidir. Özbek İli ile ilgili bir diğer haber, Semerkant vilayetinde Zerefşan nehrinde yapılan bend ve kanal çalışmasıyla ilgilidir. Ardından verilen haberde, Orta Asya'da taşkömürü çıkarma işini daha da hızlandırmak isteyen Moskova'nın istismar edilmeyen yerleri de istismar etmeye başladığı üzerinde durulmuştur. Sıradaki Özbek İli haberine göre ise, 12 Ekim gününe kadar 50.405 ton pamuk hazırlanmıştır.

Moskova'ya 109 vagon pamuk gönderilmiştir. Pamuk tarlalarında çalışan 2500 Özbek akadın mahalli kooperatif kurmuştur. Özbeklerle ilgili son habere göre, Fergana'da Basmacılar Topçu korbaşı yeniden faaliyete geçmiştir. Bu durum *Kızıl Özbekistan* gazetesinde, Basmacıların tekrar faaliyete geçtiği şeklinde yorumlanmıştır.

"Türkistan Haberleri: Kazak-Kırgız İlinde," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim-Kasım] 1927, s. 46-47. İlk haber, sendikalar barosunun merkez heyetinin Kırgızistan'a yaptığı seyahat ile ilgilidir. Heyetin yazdığı rapora göre, Isık Gölü civarındaki Karakul vilayetinde 120.000 kişi tamamen sefalet içinde kalmıştır. Diğer haber, Sovyet kurumlarının millileştirilmesiyle ilgilidir. Aslında bu durum tamamen kurumların Ruslaştırılması yönünde ilerlemiştir. Kazakistan Matbuat Müdüriyeti'nde sadece bir tek Kazak-Kırgız çalışmaktadır gerisi tamamen Rus memurlardır. Son haberde ise, Türkistan'da yerel halk arasından çıkan komünistlerden bazılarının Sovyet karşıtı görüşler beyan etmeleri sonucu Moskova'ya çağrılmalarına değinilmiştir. Bu kişiler arasında Riskuloğlu Turar, Törekuloğlu Nediz, Rahimbeyoğlu ve İsfendiyaroğlu gibi komünistler bulunmaktaydı.

"Türkistan Haberleri: Başkurt İlinde," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel-Teşrîn-i sâni [Ekim-Kasım] 1927, s. 47-48. İlk haber, Başkurdistan Milli Hükümeti üyelerinin Sovyet Cumhuriyetleri Halk Komiserliği'ne Başkurdistan'ın iktisadi ve siyasi ilerlemesiyle ilgili verdikleri rapor üzerinedir. Son haber ise, Ural Dağları civarına yapılan Rus göçü ile ilgilidir. Sadece bir yıl içinde bölgeye 12.000 kişi yerleştirilmiştir.

"Türkistan Türk Gençleri Birliği," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel - Teşrîn-i sâni [Ekim-Kasım] 1927, s. 48-49. İstanbul'da bulunan Türkistanlı gençler tarafından "Türkistan Gençleri Birliği" adıyla bir cemiyet kurulmuştur. 23 maddelik bir nizamnamesi bulunan birliğin genel merkezi *Yeni Türkistan* idaresinin bulunduğu yerdir. Diğer maddelerinden bazıları şu şekildedir:

1.Birliğin amacı: Türkistan Türk gençliğinin milli kültür itibariyle yükselmesini sağlamak ve muhtaç gençlere maddi yardım yapmaktır.

2. Birlik, kanunen bütün yerel kültür teşkilatlarıyla ilmi ve sosyal ilişki kurabilecektir. 4. Birlik kesinlikle siyasetle uğraşmayacaktır.

"Azeri Türk Gençleri Birliği'nde," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel - Teşrîn-i sâni [Ekim-Kasım] 1927, s. 49. Yazıda, birliğin iki yıldır yaptığı faaliyetler, birlik başkanı Mehmed Said Efendi tarafından değerlendirildiği haberi verilmiştir.

"Matbuat: Yusuf Bey'in Neşrettiği Makale," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel - Teşrîn-i sâni [Ekim-Kasım] 1927, s. 50-53. *Le Journal de Genève* gazetesinde eski Buhara emirinin temsilcisi Yusuf Bey, "İstila Altındaki Bir Memlekette Buhara'dan Bir Ses" adlı makale yayınlamıştır.

"Şûun-ı Siyasi," *Yeni Türkistan*, sayı 5-6, Teşrîn-i evvel - Teşrîn-i sâni [Ekim-Kasım] 1927, s. 53-56. Şubat ve Ekim aylarında meydana gelen olayların değerlendirmesinin yapıldığı bir yazıdır.

"Yeni Türkistan ve Ruslar," *Yeni Türkistan*, sayı 7, Kânun-ı evvel [Aralık] 1927, s. 1-7. Bolşeviklerin, *Yeni Türkistan*'ın yayınlamasından itibaren taşımaya başladıkları genel izlenim üzerine, dergi idaresi tarafından yazılmış bir yazıdır. İdare Rusların amacını, "mecmuamızı Panislamist - Pantürkist, İngiliz emperyalizminin ve Buhara Emiri'nin fikirlerinin aktarıcısı, dinci, burjuva ticaret ajanı olarak görmektedir" diye belirtmektedir. Ruslar, *Yeni Türkistan* ile ilgili görüşlerini daha çok *Zapartiya* dergisi üzerinden ifade etmekteydiler. Anladığımız kadarıyla *Yeni Türkistan*, Bolşevikler üzerinde önemli derecede etki bırakmıştı. Bu nedenle dergide bulunmayan ifadeler üzerinden karalama faaliyeti içine girmişlerdi. *Za Partiyu* üzerinden yaptıkları yorumlarla, *Yeni Türkistan* kadrosunu "hayalci Pan-Türkistler" olarak görmektedirler.

Çokayoğlu Mustafa, "Hokand Muhtariyeti Hakkında," *Yeni Türkistan*, sayı 7, Kânun-ı evvel [Aralık] 1927, s. 7-11. Hokant Cumhuriyeti'nin kuruluşunun onuncu yılı nedeniyle yazılmış bir makaledir. Çokayoğlu, 1917 yılında kurulmuş olan Hokand Cumhuriyeti için, Türkistan müslümanlarının milli hareketinin ilk defa şekillenmesi ve kurum haline gelmesi şeklinde ifadeler kullanmaktadır. Yazar, 10 Aralık 1917 tarihinde toplanan Türkistan Milli Kongresi'ne başkanlık ederek, Buhara Cumhuriyeti'nin ilk kurucusu olarak bilinmektedir. Mustafa Çokayoğlu, Buhara Muhtariyeti'nin oluşum aşamalarını hâtıra dili kullanarak aktarmaktadır. Türkistan hakimiyetinin Bolşeviklerin eline geçmesiyle, Türkistan'da bağımsızlık düşünceleri yükselmeye başlamıştı. Böylece Buhara'nın hemen bağımsız olması kaçınılmaz görünmeye başlamıştı. Fakat Mustafa Çokayoğlu ve Feyzullah Hocayef için bağımsızlık konusu aceleye getirilmemeliydi. Çünkü Türkistan şehirlerinde bulunan askerler içinde tek bir Türkistanlı bile bulunmuyordu. Yazara göre Rus işçileri, Türkistan halkı için sömürge köleleri demekteydiler. Bu durum Sovyet hükümetinin yerli halk karşıtı ve sömürgeci bir siyaset izleyeceği anlamını taşıyordu.

Ayn. Calkıbay, "Türkistan Milli Birliği'ni Takip," *Yeni Türkistan*, sayı 7, Kânun-ı evvel [Aralık] 1927, s. 11-15. Makalede Bolşevik yönetiminin Türkistan Milli Birlik Cemiyeti'ne karşı başlattığı baskı ve izleme siyaseti üzerinde durulmuştur. Yazara göre, baskı ve şiddet 1923 yılı sonlarında başlamıştı. O dönemde Sovyet Çeka'sı Türkistan Milli Birliği ile mücadele etmek bahanesiyle, bütün Türkistan ülkesinde Rus karşıtı görülen milliyetçileri izlemeye başlamıştı. Tespit edilen milliyetçilere çeşitli işkenceler uygulanmaya başlandı. Tutukluların çoğuna Ruslar tarafından yazılan itiraf ve pişmanlık belgeleri imzalatılıyordu. Yazara göre, bu baskılar Türkistan Milli Birliği'ni daha da güçlendirerek halk arasında popüler hale gelmesini sağlayacaktı. Çünkü işgalcilerin sevmedikleri ve kötüledikleri her şey, milletin kalbine daha çok yaklaşıyor ve daha kutsal hale gelirdi. Yazar bunu şu sözlerle ifade ediyor: "Bağımsızlık ateşi ölmez ve öldürülemez. Çünkü o sönmez bir ateştir!"

Şahkuli Mustafa, "Türkistan'da Moskova İktisadi Siyasetinin Neticeleri ve Amele Meselesi," *Yeni Türkistan*, sayı 7, Kânun-ı evvel [Aralık] 1927, s. 20-24. Makalede, Bolşevik ekonomi siyasetinin Türkistan'da meydana getirdiği olumsuz sonuçlar ve Türkistan işçileri sorunu anlatılmaktadır. Yazara göre Sovyetler, uyguladığı iktisadi sistemin olumsuz sonuçlarını bastırabilmek için rasyonalizm, endüstriyalizasyon ve arazi ıslahatı gibi konular ortaya atarak her şeyin iyi gittiği yönünde propagandalarda bulunmaktaydılar. Özbekistan Merkez İktisadi İdaresi'nin 1926 yılında yayınladığı bülten döneme dair önemli bilgiler vermektedir. Bültenden edinilen bilgilere göre yazar şunları ifade etmektedir: Türkistan halkının tarımla uğraşan kesimi gittikçe azalıyor ve tarlalarını sürececek iş hayvanları bile bulmakta zorlanıyorlardı. Köylerdeki yaşamın zorlaşması sonucu şehirlere göçler artıyor ve fabrika işçileri gittikçe çoğalıyordu. Yazar şehirlerde örgütlenen iş borsaları ve hizmet barolarının tuttukları istatistiki bilgilere başvurarak ilginç tespitlerde bulunmuştur. Elde edilen sonuçlara göre Bolşevikler, Türkistan şehirlerindeki Rus nüfusu çoğaltma yolunda önemli çalışmalarda bulunuyorlardı. İşsiz kalan köylü ve şehirli Türkistanlıların işçi barolarına kaydolmasına yol açan bu durum iktisadi anlamda Orta Asya'nın iflası anlamına geliyordu. Mustafa Şahkuli işçi barolarının Türkistanlılar için faydasının dokunmadığını belirterek şu ifadelerde bulunmaktaydı: 1927 yılı içinde Taşkent barosuna 2130 kişi kaydolmuş, bunlardan sadece 63 Türkistanlı kişi işe yerleştirilmişti.

"İran'da Şimendifer İnşaatı," *Yeni Türkistan*, sayı 7, Kânun-ı evvel [Aralık] 1927, s. 24-26. İran hükümetinin başlattığı tren hatları çalışmaları üzerine yazılmış bir makaledir. Makaleye göre, İran'daki tren hatları, Rusların I. Dünya Savaşı sırasında yaptığı Tebriz hattı ve Tebriz'den Urmiye Gölü sahiline kadar kısa bir koldan ibaretti. Şimdi ise, İran hükümeti Tahran üzerinden Türkistan'a kadar uzanacak olan bir tren hattı yapmaya karar vermişti. Bu girişim makalede takdirle karşılanmaktadır.

Burhaneddin Belhî, "Yengi Türkistan Şerefiga Pîr-i Türkistan Hazreti Hoca Ahmed Yesevi'nin Gazellerinin Tahmîsidür," *Yeni Türkistan*, sayı 7, Kânun-ı evvel [Aralık] 1927, s. 26-27. Ahmed Yesevi'nin gazelleri, Burhaneddin Belhî tarafından tahmîs edilmiştir. Bu işlem divan edebiyatında bir gazelin her beyitinin başına üç dize katılması yani beşleme durumudur.

Ahmed Zeki Velidi, "Şarki Türkistan'da Kadim Kuçalıların Medeniyeti," *Yeni Türkistan*, sayı 7, Kânun-ı evvel [Aralık] 1927, s. 29-39. Albert Le Coq başkanlığındaki Alman bilim heyetinin, Kuça bölgesinde keşfettikleri eski Budist Türklerinin medeniyetlerine dair bir inceleme yazısıdır. Kuça şehri Kaşgar'ın yaklaşık 600 km. kuzeydoğu taraflarında oluşmuş tarihi bir şehirdir. Eskiden Kusa olarak isimlendirilen Kuça, M.Ö. dönemlere ait Çin kaynaklarında Kutchi, Fars kaynaklarında Kuca olarak geçmekteydi. Kuça şehri tarihi dönemlerde Budizm etkisine girmişti. Kuça manastırlarında bulunan yazılarda, günlük hayata dair kayıtlar sanskritçedir. Zeki Velidi Togan tarihi belgelere göre bu bölgenin tamamen Türk bölgesi olduğunu yazmaktadır.

"Türk Dünyasında," *Yeni Türkistan*, sayı 7, Kânun-ı evvel [Aralık] 1927, s. 39-40. CHP'nin olağan kongresinde Mustafa Kemal tarafından yapılan konuşmanın Türkistanlı gençleri ilgilendiren kısmı tahlil edilmiştir. Tahlili yapılan kısmı bugün Türkiye'de "Atatürk'ün Gençliğe Hitâbesi" olarak bilinen kısımdır.

"Türkistan Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 7, Kânun-ı evvel [Aralık] 1927, s. 41-44. Özbekistan'dan verilen haberle başlayan yazıda, Bolşevik yayınlarının, Sovyet politikaları sonucunda Türkistan iktisadi hayatının kurtulduğuna dair yazdıkları yazılarının eleştirilmesi üzerinedir. Kazak-Kırgız haberleri *Enbekşi* gazetesinden alınmıştır. Buna göre, hükümet kurumlarında çalışanların çoğunu Ruslar oluşturmaktaydı, bu durum Türkistanlılar için derin bir eşitsizlik anlamı taşıyordu.

"Şuûn-ı Siyasi," *Yeni Türkistan*, sayı 7, Kânun-ı evvel [Aralık] 1927, s. 45-48. Yazıda Rusya'nın batı topraklarında kendisine bağlı bulunan ülkelerin durumu gözden geçirilmiştir. Adı geçen ülkeler arasında Ukrayna ve Letonya gibi Baltık ülkeleri bulunmaktaydı.

Sukuli Kayoğlu [Mustafa Çokayoğlu], "Türkistan Meselesi (Ek)," *Yeni Türkistan*, sayı 7, Kânun-ı evvel [Aralık] 1927. Derginin birinci sayısında verilen bu makale 7. sayının eki olarak tekrar yayımlanmıştır.

Sükuli Kayoğlu [Mustafa Çokayoğlu], "Rus Muhaceret Siyasetinin Yeni Devresi Muvâcehesinde Türkistanlıların Vazifesi," *Yeni Türkistan*, sayı 8, Mart 1928, s. 1-7. Makalede yazar, Bolşevik yönetimi tarafından uygulanan göçmenlik politikasının yeni devresinden bahsetmektedir. Yazar, Türkistan'ın geleceği açısından mevcut göçmen politikasının giderek daha endişe verici bir hal almaktadır diyerek kaygısını dile getirmektedir. Bolşevikler, Rus köylüsünün tarım yapmaması ve giderek aç ve işsiz nüfusun çoğalması sonucunda göç planlarını uygulamaya koymuşlardı. Sovyet resmi gazetesi *İzvestia*, en büyük göç bölgesi olarak Orta Asya'nın belirlendiğini açıklıyordu. Yazar, göç sorununa önlem olarak şunları öneriyordu: Meselenin önü ancak bağımsızlıkla alınabilirdi. Böylece Ruslar göç planlarını kullanarak uyguladıkları genişleme siyasetlerinden vazgeçerek kendi bölgelerinde tarım politikalarını uygulayabileceklerdi. Yazar, göç siyasetine karşı önemli çarelerden biri olarak sağlık konusunu görmekteydi. Rusların bütün sağlık olanaklarını kendi bölgelerine yönlendirmelerinden ibret alınmalıydı.

Süyergul, "A'lâ-i Hazret Amanullah Han'ın Avrupa Seyahati," *Yeni Türkistan*, sayı 8, Mart 1928, s. 7-11. Makalede, Afganistan Kralı'nın Avrupa'ya yapmış olduğu seyahatin yankıları ve sonuçları üzerinde durulmuştur.

İdare, "Basmacılık," *Yeni Türkistan*, sayı 8, Mart 1928, s. 11-16. Yazıda, 1916-1926 yılları arasında Türkistan'da Ruslara karşı direniş mücadelesi veren Basmacılık hareketi anlatılmaktadır. Dergi idaresinin yorumuna göre, Basmacılık, Orta Asya'ya has özelliklere sahip ve modern savaş yöntemlerinden haberi olmayan Türkistanlı köylülerin bildikleri en eski savaş yöntemi idi. Ayrıca Rus yönetimine tahammül edemeyen yerlilerin dağa çıkması sonucu doğmuş kölelik yerine eşkıyalığı tercih eden bir gruptu. Basmacılar Timur, Babür ve Şaybak Hanların da eşkıyalıktan yetiştiklerini biliyorlar ve bunlara ait hikâyeleri dinliyorlardı. 1918 yılında Milli Hokand hükümetinin hizmetinde çalışanlar, bu hükümet Ruslar tarafından dağıtılınca dağa çıktılar ve Özbek basmacılarının güçlenmesine neden olmuşlardı. Yazıdan başlarda aydın kesimin Basmacılık hareketine sıcak bakmadıkları anlaşılmaktadır. Çünkü aydınlar, Basmacı liderlerinin gerici ulemânın etkisinde kaldıklarını düşünüyorlardı. 1921 yılında Buhara Emiri'nin Afganistan'a kaçmasıyla aydınlar Basmacılık hareketinin lider kadrosuna yerleşmeye başlamışlardı. Bu aydınların çoğu, Türkistan Milli Birliği'nin üyeleri arasında bulunuyordu. Dergi idaresi, Basmacılıkla ilgili tek kapsamlı çalışmanın 1925 yılında Paris'te, *Les Basmatchis* adıyla Castagné tarafından yayınlanan bir çalışma olduğunu ifade etmekteydi. Bunun yanında Basmacılık hareketine katılan birçok kişinin hatıralarının Zeki Velidi Togan'da olduğu belirtiliyordu.

"Türkistan Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 8, Mart 1928, s. 16-17. Türkmen ve Özbeklerden haberlerin verildiği yazıda ilk haber Türkmen ilinden verilmiştir. Türkmenistan başkanı Aytakof'un yaptığı açıklama, Bolşevikler döneminde ortaya çıkan yerli hükümet kurumlarında resmi dilin Türkmence olduğu şeklindeydi. Haberdan anlaşıldığına göre, bu durum tıpkı Çarlık zamanındaki iktisadi çıkarlarını korumak için Rusların başvurduğu yollardan başkası değildi. İkinci haber Özbekistan'dan verilmiştir. Habere göre, İvan Voznisinski fabrikasına 56 vagon pamuk gönderilmiştir. Yazar, 56 vagon pamuk karşılığında Rusların vagonlar dolusu komünist ve muhacir göndereceğini alaycı bir üslupla ifade etmektedir.

"Türkistan'da Askerlik Meselesi," *Yeni Türkistan*, sayı 9, Nisan 1928, s. 1-6. Başmakale olarak kaleme alınan yazıda, Türkistan'da oluşan askerlik kavramı ve askerliğin gelişimi açıklanmaktadır. Makalenin ana fikri, milli ordusu veya askerlik uygulaması olmadıkça Türkistan'ın devlet olamayacağı üzerinedir. Askerlik ise, Türkistan'da hangi rejim ve hangi hükümet olursa olsun, o sistemin genel askerlik düzenine göre katılarak öğrenilebilirdi. 1920 yılında Hive ve Buhara ülkeleri, Bolşeviklerin eline geçtiği zaman buralardaki gençler milli bir ordu kurmaya çalışmışlardı. Fakat Ruslar 1921 yılından itibaren bu girişimleri dağıtmışlardı. 1923-1924 yılları arasında da milli ordu kurulması meselesinde, Özbekistan ve Kazakistan'daki yerli Türk temsilcilerinin (komiserlerinin) girişimleri başarısız kalmıştı. Türk komünistler genel askerlik meselesinde Rusları hiçbir şekilde ikna edememişlerdi. Bu durum Bolşeviklerin Türkistan'da eğitim almış Rus olmayan bir başka unsur istemedikleri anlamına geliyordu.

Mustafa Çokayoğlu, "Rusların Muhaceret Siyaseti Hakkında," *Yeni Türkistan*, sayı 9, Nisan 1928, s. 6-10. Makale, 8. sayıdaki "Rusların Göç Siyaseti" hakkındaki makalenin genişletilmiş halidir. Mustafa Çokayoğlu, Bolşeviklerin uygulamaya koydukları göç planının Çarlık dönemindeki göç siyasetinden daha tehlikeli olduğuna dikkat çekmiştir. Bu durumda Rus sömürgeciliğinin en önemli politikası olarak işgal edilen yerleri Ruslaştırmak görülebilirdi. Bu konuda en önemli eserin Masalski'ye ait olduğunu belirten yazar, adı verilmeyen eserde Rusların göç siyasetinin ağır bir dille eleştirildiğini ifade etmektedir. Yazar "I. Dünya Savaşı'na kadar Kazakistan'da Rusların oranı %10, şimdi ise %20'dir" diyerek Kazak-Kırgız topraklarının Bolşevikler döneminde nasıl yağmalandığı konusuna kanıt göstermektedir. Çokayoğlu, Rusların göç siyasetinin iki önemli amaca hizmet ettiğini belirtmiştir. Bu amaçlar; Rus göçmenlerini yerleştirecek araziler bularak, buraları Moskova'nın pamuk tarlalarına dönüştürmek ve yerli halkı (Kazakları) bu tarlalarda Moskova'nın bir parça ekmeği için çalışan köleler ve işçiler haline getirmektir.

Abdullahzade Tevekkül, "Fergana Mücahitleri," *Yeni Türkistan*, sayı 9, Nisan 1928, s. 10-11. Yazıda Basmacı liderlerinden Şirmuhammed Beg ve askerlerinin mücadele ettiği cephelerin isimleri verilmektedir. Yazının sonunda dergi yönetiminin bir açıklaması mevcuttur. Açıklamaya göre, ismi geçen komutanların ve askerlerin büyük bir kısmı Castagnè'nin eserinde zikredilmektedir.

Şirmuhammed Bek," Şirmuhammed Beg'in Hatırasından," *Yeni Türkistan*, sayı 9, Nisan 1928, s. 12-13. Yazıda Şirmuhammed Beg'in Basmacılar safına nasıl geçtiği, Gerbaba ve Yağ Zavutu Savaşları'na ait hatıralarından bir kısmı kendi ifadeleriyle verilmiştir. Şirmuhammed Beg'in hatıralarını yardımcısı Nezir Kabavi'ye yazdırdığı anlaşılmaktadır.

Kocaoğlu Osman, "Türkistan'da Mesleki Ahlak Ne Merkezdedir?," *Yeni Türkistan*, sayı 9, Nisan 1928, s. 14-15. Makalede yazar, Türkistan'da mesleki ve sosyal ahlak neden anormal bir durumdadır? sorusuna cevap aramaktadır. Osman Kocaoğlu'na göre, mesleki ve sosyal ahlakın gelişimi için milli iktisadi sistemle, dünyanın ekonomik sisteminin örtüşmesi gerekiyordu. Yazar düşüncelerini Türkistan mesleki ahlak kuruluşlarından biri olan kooperatifler üzerinden devam ettirmiştir. Kooperatifler her türlü gelişimden uzak köhne yerlerdi. Buraların işgal şartları altında kurulduğu için Türkistan'ın faydasına işler yapmaları beklenemezdi.

Abdulkadir [İnan], "Rus Menşeviklerinin Rusya'nın İstikbâline Dair Fikirleri," *Yeni Türkistan*, sayı 9, Nisan 1928, s. 15-17. Rus Sosyal Demokrat (Menşevik) Partisi'nin muhacerette bulunan liderlerinin ve Menşeviklerin, Avrupa temsilcilerinin organı olan *Sosyalistçiki Vestnik* dergisinin yazarları Dan ve Abramoviç'in Bolşeviklerle mücadele söylemleri ve Menşevik fikirlerinin anlaşılması için yazılmış olan bir makaledir. Yazıya göre, her iki yazarın, Rusya'da gelecekte ortaya çıkacak siyasi durumla ilgili değerlendirmelerinde, sosyalist rejimin yıkılması halinde Rus olmayan milletlerin Rusya'dan ayrılacağı düşüncesi ortaya çıkmaktadır.

"Türkistan Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 9, Nisan 1928, s. 17. Yazıda, Özbekler tarafından satın alınmayan çiketlerin (pamuk posası) sokaklarda çürümeye terkedildiğinden haber verilmektedir. Çiketlerin alınmaması, *Pravda* ve *İstoka* gazetelerinin yorumuyla bildirilmiştir. Buna göre, çiketlerin hayvanları zehirlediği nedeniyle satın alınmadığı anlaşılmaktadır.

"Şuûn-ı Siyasi," *Yeni Türkistan*, sayı 9, Nisan 1928, s. 18-20. Yazıda, Avrupa'da meydana gelen gelişmeler ve Rus-Avrupa ilişkileri üzerinde durulmuştur.

"Türkistan Milli Bayrağı," *Yeni Türkistan*, sayı 10-11-12, Mayıs-Haziran-Temmuz 1928, s. 1. Türkistan bayrağının tanıtıldığı kısa bir yazıdır.

Elbek, "Milli Bayrak," *Yeni Türkistan*, sayı 10-11-12, Mayıs-Haziran-Temmuz 1928, s. 1. Nisan 1924 tarihinde *Kızıl Özbekistan* gazetesinde yayınlanmış olan şiir, Özbek lehçesinde kaleme alınmıştır. Elbek şiirde, milli bayrak etrafında toplanmanın gerekliliğine vurgu yapmıştır.

"İki Nutuk," *Yeni Türkistan*, sayı 10-11-12, Mayıs-Haziran-Temmuz 1928, s. 2-4. Afgan kralının Türkiye ziyaretinde bulunması üzerine kral ve Mustafa Kemal tarafından yapılan konuşmalardır.

Ayn. Calkıbay, "Kazak-Kırgız Ülkesinde Toprak Meselesi," *Yeni Türkistan*, sayı 10-11-12, Mayıs-Haziran-Temmuz 1928, s. 5-11. Bolşeviklerin göç politikasının eleştirildiği makaledir. Calkıbay, "Çar hükümetinin elli senede gerçekleştirdiğini Bolşevikler beş senede gerçekleştirmeye kalkışmışlardır" diyerek tepkisini göstermiştir. Yazar, Bolşevik göç politikasının özellikle Kazak-Kırgız ülkesine verdiği zararlar ilgili, Sa'd Vakkasoğlu İsmail'in, Moskova'da yayınlanan *Bolşevik* dergisinde Aralık 1927'de yazdığı makaledeki düşüncelerini paylaştığı anlaşılmaktadır. Vakkasoğlu'na göre, Rus sermaye sahiplerinin serbest pazarları ele geçirmek konusundaki eksikliklerini,

Rus bürokratları, göç politikasını uygulayarak desteklemekte ve tamamlamaktaydılar. Calkıbay, göç politikasının en feci tarafını Rusların, ne söz söylemeye ne de ağlamaya izin vermemeleri olarak ifade etmekteydi. Bu durumdan kurtulmak için Türkistan gençlerini göreve çağırıyordu.

Mamur Niyazi, "Fergana'da Basmacılık Hareketi," *Yeni Türkistan*, sayı 10-11-12, Mayıs-Haziran-Temmuz 1928, s. 11-12. Yazıda, Basmacı çetelerinin 1923 yılında dağıtılmasının ardından Fergana'da ortaya çıkmaya başlayan direniş hareketi üzerine yorumlarda bulunulmuştur. Mamur Niyazi, yazısının büyük bir bölümünü *Kızıl Özbekistan* gazetesinin 11 Haziran ve 13 Haziran 1928 tarihli, Basmacılık yazılarına ayırmıştır. Gazeteye göre, Türkistan'da Basmacılık hareketi yeniden başlamıştı. Türkistan köylülerinin yeniden kanlı mücadele meydanına atılmaları, Çarlık döneminin sömürge siyasetiyle bugünkü kızıl sömürge siyaseti arasında hiçbir fark olmamasından ve Bolşeviklerin yönetim tarzından kaynaklanmaktaydı. Çar döneminde Türkistan genel valisi vardı. Valinin emirlerini yerine getiren Zakaspi, Yedisu, Semerkand valileri ile Buhara Emiri ve Hive Hanının yerine Ahunbabayef bulunmaktaydı. Yazara göre, bu durumda Çar hükümeti ile Bolşevik hükümeti arasında fark bulunmamaktaydı. Birincisi Rus milleti ve Rus kültürü adına zulmediyordu, ikincisi ise Rus işçisi, Rus vatandaşı ve Dünya devrimi adına zulmetmekteydi.

Semerkandlı Hemrahkul, "Hemrahkul Bey'in Mücadele Hatıraları," *Yeni Türkistan*, sayı 10-11-12, Mayıs-Haziran-Temmuz 1928, s. 13-17. Yazı, Basmacı liderlerinin en önemli simalarından biri olan Hemrahkul'un kendi ağzından verilen mücadele hatıralarıdır. Hatıraları arasında Zerefşan havzası mücahitlerinin isimleri ve kişilik özellikleri tespit edilmiştir.

Tozoğlu, "Feyzullah Hoca'nın Dakladı [Konuşması]," *Yeni Türkistan*, sayı 10-11-12, Mayıs-Haziran-Temmuz 1928, s. 17-18. Feyzullah Hocayef'in Moskova'da parti toplantısında yaptığı konuşmasının verildiği yazıda, Tozoğlu konuşmaya dair kısa değerlendirmelerde bulunmuştur.

Tahran Muhabirimizden, "Afganistan Kralı Tahran'da," *Yeni Türkistan*, sayı 10-11-12, Mayıs-Haziran-Temmuz 1928, s. 18-20. Makalede Afgan kralı Amanullah'ın İran ziyareti haber verilmiştir. Dergi yönetimi bu konuda olumlu değerlendirmelerde bulunarak gezinin verimli olacağı konusunda ifadelerde bulunmuştur.

"Rusya'da Vaziyet," *Yeni Türkistan*, sayı 10-11-12, Mayıs-Haziran-Temmuz 1928, s. 20-22. Rusya'dan çeşitli haberlerin verildiği yazıda ilk haber, Avrupa gazetelerinden alınmıştır. Buna göre, Bolşevikler Avrupa ve Amerika'dan tahıl satın alacak kadar zor durumda bulunmaktaydılar. Tespit ettiğimiz kayda değer bir haber de, Sovyet yönetiminden kaçarak çeşitli ülkelere kaçan bazı kişilerin geri dönmek istemeyişleridir. Dergi yönetimi Rusya'ya geri dönmek istemeyen kişiler hakkında "realist insanlar" yorumunda bulunmuştur.

San'an, "Turgut'un Sualleri" [şiir], *Yeni Türkistan*, sayı 10-11-12, Mayıs - Haziran-Temmuz 1928, s. 26. Şiir anne özlemine benzetilen Türkistan için yazılmıştır.

"Şuûn-ı Siyasi," *Yeni Türkistan*, sayı 10-11-12, Mayıs-Haziran-Temmuz 1928, s. 27-32. Dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen gelişmeler üzerine yorumların yapıldığı bu bölümde 1 Mayıs işçi gününün olaysız geçmiş olmasından, Afgan kralının Türkiye'ye gelecek olması gibi olaylar üzerinden yorumlar yapılmıştır.

"Kitabiyat: Resulzade Mehmed Emin Bey, *Milliyet ve Bolşevizm*, İstanbul 1928," *Yeni Türkistan*, sayı 10-11-12, Mayıs-Haziran-Temmuz 1928, s. 33. Derginin son sayfasında yer alan kitabiyat köşesinde, makaleler toplaması olan bu eser tanıtılmıştır. Eserde Bolşeviklerin Doğu politikası hakkında önemli makaleler bulunmaktadır.

"İki Enternasyonel Kongresi Münasebetiyle," *Yeni Türkistan*, sayı 13, Ağustos 1928, s. 1-3. Brüksel'de Milletler Cemiyeti'nin, Moskova'da Komünist Enternasyoneli'nin toplanması dolayısıyla başmakale olarak yayınlanmış bir yazıdır. Milletler Cemiyeti ile Lenin'in ortaya attığı III. Komünist Enternasyoneli dünya siyasetini yönlendirmek konusunda birbirlerini büyük birer rahip olarak görmekteydiler. Milletler Cemiyeti, demokrasi ve burjuvazi sistemi koruyan Batılı devletleri desteklemekte, III. Enternasyoneli ise, dünyanın tek proleter devleti olan Sovyet Cumhuriyetleri Birliği'nin menfaatlerini desteklemekteydiler. III. Enternasyonel, Sovyet hükümetinin elinde kapitalist ve emperyalist devletlere karşı bir silah, bir karakoldu.

Abdulkadir [İnan], "Yine Pamuk Meselesine Dair (Hacıbayof'un Makalesine Cevap)," *Yeni Türkistan*, sayı 13, Ağustos 1928, s. 3-5. Yazıda, *Yeni Türkistan*'da pamuk siyaseti ile ilgili yayınlanan yazılara eleştiri getiren *Kızıl Özbekistan* gazetesi yazarı Hacıbayof'a cevap verilmektedir. Hacıbayof, "Yine Pamuk Meselesine Dair" başlıklı yazısında Türkistan'da pamukçuluğun gelişmesi için en başta Türkistan çiftçilerinin mücadele ettiğini yazmaktaydı. Abdulkadir İnan, "Hacıbayof pamukçuluğun Türkistan çiftçilerine çok kârlı bir ziraat şekli olduğunu *Yeni Türkistan*'a ispat etmek istiyor" diyerek cevap vermektedir. Yazara göre, Moskova'nın Türkistan'da uyguladığı pamuk politikası, çiftçileri acımasız bir şekilde istismar etmekten ibaretti. Rus çiftçisinin beceremediği pamuk tarımında Türkistanlıları bedava kullanıyorlardı.

Mecdeddin [Delil], "Türkistan Gençlerinin Macaristan Seyahati (2-20 Ağustos)," *Yeni Türkistan*, sayı 13, Ağustos 1928, s. 6-7. Makale bir seyahat yazısıdır. Türkistanlı bazı gençlerin Macaristan'a yaptıkları gezi aktarılmıştır.

Calkıbay [Abdullah Kadiri]," Komsomol Ahlâkı," *Yeni Türkistan*, sayı 13, Ağustos 1928, s. 7-8. Yazar, Komünist Gençler Birliği üyelerinin (komsomol) Sovyet ülkesinde ayrıcalıkları olduğunu, bu durumun ahlâki kurallara sığmayacağını belirten bir makale yazmıştır. Yazara göre komünist gençler hiçbir sınava girmeden en güzel devlet okullarına girebiliyor hatta üniversitelere bile kaydolabiliyorlardı.

"Türk Dünyasında," *Yeni Türkistan*, sayı 13, Ağustos 1928, s. 11-12. Yazıda İtalyan ressam Kanunifa [Pietro Canonica] tarafından Türkiye'de yapılan Taksim Cumhuriyet Anıtı'nın açılışı haber verilmiştir. Yazıdan, 8 Ağustos'ta gerçekleşen açılışa 30.000'nin üzerinde kişinin katıldığı anlaşılmaktadır. Döneme dair ciddi bilgilerin verildiği haber yazısından Türkiye'de harf değişikliği için hazırlıkların yapıldığı belirtilmektedir. Dergi yönetimi 12. sayfada yeni harfleri tanıtan bir tablo vermiştir ancak kendilerini bu değişikliğin nasıl etkileyeceği yolunda hiçbir yorum yapılmamıştır.

Seyyidcan Dâd Hah, "Şarkî Buhara'da Basmacılık Hareketleri Tarihinden," *Yeni Türkistan*, sayı 13, Ağustos 1928, s. 15-17. Buhara Cumhuriyeti'ni temsil eden görevli olarak Rus işgal kurmay heyeti ile birlikte Doğu Buhara Basmacıları ile görüşmeye giden yazarın hatıralarıdır. Hatıraların devamı niteliğindeki yazılar 14. ve 15. sayılarda yayımlanmıştır. Bolşevik devriminden sonra Ruslar, Buhara ve civarını işgal etmeye başlamışlardı. 1921 yılından itibaren buralarda Özbek İbrahim Lakay liderliğinde Basmacılık hareketi oluşmaya başladı. Türkistan Bağımsızlık Komitesi'nin kararı gereğince Doğu Buhara basmacılarıyla barışçı yollardan görüşmek için Rus heyetinin yanında yazar da görevlendirilmişti. İlk ve son görüşme Belcivan yakınlarındaki Kend-i Kavurd'da gerçekleşti. Basmacıların başında Devletmend bulunuyordu. Devletmend, heyet ile yapılan toplantıdaki konuşmasında şunları ifade etmiştir: "Bugüne kadar Buhara toprağına Rus ayağı basmamıştı. Rus askeri Buhara'da bulunduğu sürece biz savaşa devam edeceğiz."

"Şuûn-ı Siyasi," *Yeni Türkistan*, sayı 13, Ağustos 1928, s. 17-21. Temmuz ve Ağustos ayında Avrupa'da meydana gelen gelişmelerin değerlendirilmesi yapılmıştır. Değerlendirmenin ana konusu Almanya'daki hükümet değişikliği idi.

"Rusya'nın İstikbâline Nazarlar," *Yeni Türkistan*, sayı 14-15, Eylül-İlkteşrin [Ekim] 1928, sayfa 1-4. Başmakale olarak yayınlanan yazıda, değişen dünya ekseninde Rusya'nın geleceği değerlendirilmiştir. Emperyalist devletlerin uzak sömürgeleri hariç tutulursa, dünyada kendi sınırları içerisinde, kendi medeniyetleriyle yaşayan milletleri elinde tutmayı sürdüren tek devlet olarak Rusya kalmıştı. Bu nedenle Rusya, sömürgesi olan milletlerin dış dünyadaki propagandaları ve içeride giderek güçlenen milli hareketlerden fazlasıyla kaygılanıyordu. *Yeni Türkistan*'ın idare heyetinin düşüncesine göre, Kızıl ve Beyaz Rusların tüm çabalarına rağmen, Türkiye, İran, Afganistan ve Çin ile Rusya arasında yeni devletler kurulacaktı. Yeni devletlerin kurulmasıyla hem Avrupalılar hem de Doğulular Rus istilası ve hakimiyeti kaygılarından kurtulacaklardı.

Mecdeddin Ahmed, "Türkistan Gençlerinin Macaristan Seyahati," *Yeni Türkistan*, sayı 14-15, Eylül-İlkteşrin [Ekim] 1928, s. 4-7. Yazıda Macaristan'ın tarihi ve doğal güzelliklerinin yanında Macaristan Milli Kütüphanesi'ne dair olumlu izlenimlere değinilmiştir.

Ekrem, "Türkistan Türk Gençleri Birliği'nde Bir Müsamere," *Yeni Türkistan*, sayı 14-15, Eylül-İlkteşrin [Ekim] 1928, s. 8-9. Eylül ayında İstanbul'da, Türkistan Gençleri Birliği'nin kuruluş yıldönümü nedeniyle bir gösteri yapılmıştı. Birliğin başkanı Mecdeddin Ahmed'in açılış konuşmasıyla başlayan kutlama, çeşitli etkinliklerle devam etmişti.

"28 Eylül Münasebetiyle Osman Bey Tarafından İrad Edilen Nutuk," *Yeni Türkistan*, sayı 14-15, Eylül-İlkteşrin [Ekim] 1928, s. 9-12. Osman Kocaoğlu olarak tahmin ettiğimiz Osman Bey'in konuşması, Türkistan Gençleri Birliği'nin kuruluş yıldönümü nedeniyle İstanbul'da yapılan konuşmasıdır. Kocaoğlu konuşmasında, birliğin önemli bir amaç etrafında bir araya geldiğini ve Türkistan'ın bağımsızlığı için mücadele ettiğini ifade etmiştir. Ardından birliğin prensipleri hakkında açıklamalarda bulunmuştur. Bu prensipler genellikle Türkistan kültürünün korunması ve bağımsızlığının sağlanması etrafında yoğunlaşmıştır.

Kazanlı, "Ahmed Salikatini Bey'in Vefatı," *Yeni Türkistan*, sayı 14-15, Eylül-İlkteşrin [Ekim] 1928, s. 12-13. Kafkasya'nın tanınmış siyaset ve gazetecilerinden biri olan Ahmed Salikatini (Tasalbekof) Bey'in vefatı üzerine yazılan makaledir.

Seyidcan Dâd - hah, "Şarkî Buhara'da Basmacılık Hareketleri Tarihinden," *Yeni Türkistan*, sayı 14-15, Eylül-İlkteşrin [Ekim] 1928, s. 14-17. Seyidcan'ın bu sayıda yayınlanan hatıralarından Rusların zulümlerine karşı Basmacılara katıldığı anlaşılmaktadır.

Abdulkadir (F. S.) [İnan], "916 Senesi Türkistan Umumi Kıyamı," *Yeni Türkistan*, sayı 14-15, Eylül-İlkteşrin [Ekim] 1928, s. 17-20. Makalede 1916 yılında Türkistan'da Rus işgaline karşı çıkan isyan ve sonuçları üzerinde durulmuştur. Yazar bu isyanı tarihi bir olay ve örneği görülmeyen bir ayaklanma olarak değerlendirmiştir. İsyân önce Yedisu Kırgızları bölgesinde çıktı. Ardından Semerkand Özbekleri, Aral bölgesi Karakalpakları, Hazar ötesi Türkmenleri ve Kazak-Kırgızlar da isyana katılmışlardı. Abdulkadir İnan, "ayaklanma yalnız Rus yönetimine karşı değil tüm Rus milletine karşı çıkmıştı" yorumunu yapmıştır. Yazıdan Rus hükümetinin, isyanın bastırılması için Kuropatkin'i Türkistan Genel Valisi olarak gönderdiğini anlıyoruz. Kuropatkin'in ayaklanma sonrası hazırladığı rapora göre, isyancılardan 347 kişi idam edilmiş, 168 kişi kürek cezasına çarptırılmış, 357 kişi de hapse atılmıştı.

1916 yılı ayaklanması ile ilgili *Cumhuriyet* gazetesinde bir yazı dizisi yayınlanmasının o dönemde bir hayli ses getirdiği anlaşılmıştır. Ses getirmesinin nedeni olarak "Asya'da Beş Türk" adlı yazı dizisinin yazarı Adil Hikmet Bey'in bizzat bu ayaklanma içinde liderlik görevinde bulunması gösterilmiştir.¹⁴¹

Ahmed Naim, "Türkistan'da Kızıl Ruslar," *Yeni Türkistan*, sayı 14-15, Eylül-İlkteşrin [Ekim] 1928, s. 20-25. Makalede, Türkistan'da devam eden Rus hakimiyetinin hangi yöne doğru gittiği, Rus sömürgeciliğinin nasıl uygulandığı ve buna karşı Türkistanlılardaki milli ve siyasi gidişin durumu genel olarak anlatılmaya çalışılmıştır. Yazıya göre, Türkistan'da Rus hakimiyeti tam anlamıyla huzursuz bir döneme doğru gitmekteydi. Ruslar her fırsatta Türkistan'a Rus köylülerini doldurmakta ve oradaki Rus işçilerinin yaşayışına gereğinden fazla önem veriyorlardı. Her türlü kuruluştaki Rus işçiler ve memurlar çoğunluğu oluşturmaktaydılar. Ahmed Naim'e göre, milliyet ve sınıf mücadelesini ortadan kaldırmak isteyen Rusya'nın Rus olmayanlara hayat hakkı vermemesi tezat bir durumdu. Bu durum Kızıl Rus emperyalizminin içyüzünü göstermekteydi.

Hüseyin Nihal [Atsız], "Türkistan İhtilalcilerinin Türküsü [şiir]," *Yeni Türkistan*, sayı 14-15, Eylül-İlkteşrin [Ekim] 1928, s. 26. Türkistan'ın bağımsızlığına hizmet edenler için yazılmış şiirdir.

"Dağıstan'da İstiklâl Mücadeleleri," *Yeni Türkistan*, sayı 14-15, Eylül-İlkteşrin [Ekim] 1928, s. 29-30. Yazıda, 20 Haziran 1928 tarihinde Dağıstan'ın Büyük Kabardin bölgesinde Rus yönetimine karşı çıkan ayaklanmadan bahsedilmiştir. Ayaklanmanın, Türkistan gibi muhtariyet elde edebilmek için çıktığı ifade edilmiştir.

¹⁴¹Bu hatıralar daha sonra kitap olarak yayınlandı. Bkz. Adil Hikmet Bey, *Asya'da Beş Türk*, Hazırlayan, Yusuf Gedikli, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1998.

"Türkistan Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 14-15, Eylül-İlkteşrin [Ekim] 1928, s. 30-33. Çeşitli Türk bölgelerinden elde edilen haberlerin yorumunun yapıldığı yazıda, ilk haber Özbekistan'dan verilmiştir. Haber son zamanlarda Özbekistan'da eğitim işlerinin iyi yürütülmemesinden dolayı halkın tepki vermeye başladığıyla ilgilidir. İkinci haber Rusların pamuk ekimi için Türkistanlıları zorladığı haberidir. Kazak-Kırgız bölgesinden verilen haberde, petrol tesislerinde yerli işçilerin en ağır işlerde çalıştırıldığı ifade edilmiştir.

"Kazakbay'a Cevap," *Yeni Türkistan*, sayı 16, Teşrin-i sâni [Kasım] 1928, s. 1-7. Makalede, Sovyet görevlisi ve taraftarı olan Kazakbay takma adlı yazarın, *Yeni Türkistan*'ın fikirlerine karşı dergi yönetimine gönderdiği eleştiri mektubuna cevap verilmiştir. Kazakbay'a göre, Bolşevizm yıkıldığı zaman ardından büyük bir reaksiyon (gericilik) başlayacaktı. Bu nedenle derginin Bolşevik yönetimine karşı haksız ve taraflı yayınlar yaptığını ileri sürmüştür. Özellikle Sovyetlerin Türkistan'a yaptığı yardımlardan hiç bahsedilmediği konusuna açıklık getirilmesini istemiştir. *Yeni Türkistan* idaresi, "1917 yılından sonra Rusya'da yaşanan olayların genel sonuçlarını ve özellikle de Türkistan'a olan etkilerini incelerken Rus devrimi ile Bolşevizm kavramlarını birbirinden ayırmak gerekiyor" diyerek savunma niteliğindeki açıklamalarına başlamıştır. Dergi idaresinin düşüncesine göre, Bolşevizm'in olumsuz yönleri şunlardı: 1. Bolşevizm, enternasyonal ilkesini, eski Rusya emperyalizmini yeniden canlandırmak için kullanmıştır. 2. Bolşevizm, Türkistan'ı yağmalamış ve yağmalamayı sürdürmüştür. 3. Yaptığı her suçu, sosyal devrim adı altında anlamlandıran ve yalanlayan Bolşevizm, "Devrim kurbansız olmaz" diyerek olaya farklı bir anlam vermeye çalışmıştır. 4. Bolşeviklerin en büyük suçu, milletimizin Ruslaşması konusunu önemsiz bir mesele haline getirmesi olmuştur. Makalede son olarak, dünyada Faşizm, Royalizm (Krallık, İmparatorluk) ve Komünizm gibi hastalıklar sosyal maceralar sonucu ortaya çıkmıştır vurgusu yapılmıştır. Bu sosyal maceranın en kötü şeklinin Rusya'da yaşandığı ifade edilmiştir.

Kırımlı Cafer Seydahmed, "Ukrayna Milli Hareketi ve Kırım-Ukrayna Münasebeti," *Yeni Türkistan*, sayı 16, Teşrin-i sâni [Kasım] 1928, s. 8-12. Makalede Ukrayna'nın tarihi geçmişi ve Kırım'la ilişkileri üzerinde durulmuştur.

Sin. Be. Elif. Ayn., "Bugünkü Rusya," *Yeni Türkistan*, sayı 16, Teşrin-i sâni [Kasım] 1928, s. 13-16. Makalede, "Gariplikler Ülkesi" olarak tanımlanan Rusya'nın 1928 yılındaki durumu çeşitli cephelerden değerlendirilmektedir. Yazara göre, Sovyet Rusya'nın dış ilişkileri gün geçtikçe kötüleşmekteydi. Karl Kautsky'nin makalesinde belirtmiş olduğu gibi "Çin nasıl tüm dünyadan soyutlanmışsa bugün Rusya'da aynı durumdaydı."

Ahmed Naim, "Türkistan İktisadi Hayatına Bir Bakış," *Yeni Türkistan*, sayı 16, Teşrin-i sâni [Kasım] 1928, s. 17-21. Makalede Türkistan'ın yer altı ve yer üstü zenginlikleri hakkında bilgi verilmiştir. Yazara göre Türkistan, Asya ve hatta dünya ekonomisinde çok önemli bir rol oynamıştı. İpeği, tahılı ve pamuğuyla sınırsız zenginliğe sahip olan Türkistan, daha sonraları Rus istilasına uğramış ve bütün iktisadi hayatı da Rusların eline geçmişti. Ahmed Naim, Türkistan'ın ürünlerinin Rus baskısı olmadığı takdirde, Türkistan'a rahatlıkla yeteceğini ifade etmiştir.

Mecdeddin Ahmed, "Türkistan Gençlerinin Macaristan Seyahati," *Yeni Türkistan*, sayı 16, Teşrin-i sâni [Kasım] 1928, s. 24-32. Mecdeddin Ahmed Delil başkanlığında Macaristan'a yapılan seyahatin devamının anlatıldığı yazıdır.

"Türkistan Haberleri: Tacik İlinde," *Yeni Türkistan*, sayı 16, Teşrin-i sâni [Kasım] 1928, s. 32-33. Yazıda, 1924 yılında Rusların Türkistan'ı milli cumhuriyetler adı altında beş vilayete bölmeye sonucu ortaya çıkan karmaşanın devam ettiğine dikkat çekilmiştir. Bu karmaşa sonucu bir zamanlar Enver Paşa'nın Basmacı liderliği yaptığı yerlerde şimdi aileler arasında meydana gelen kavgaların yaşandığı ifade edilmiştir.

"Türkistan Haberleri: Özbek İlinde," *Yeni Türkistan*, sayı 16, Teşrin-i sâni [Kasım] 1928, s. 33. Taşkent'de bulunan özel ekmek fabrikalarıyla hükümet fabrikaları arasındaki kıyaslamanın yapıldığı bir yazıdır. Habere göre, özel ekmek fabrikaları kâr içinde iken hükümet fabrikalarının zararına satışlarının devam ettiği belirtilmiştir.

"Türkistan Haberleri: Kazak-Kırgız İlinde," *Yeni Türkistan*, sayı 16, Teşrin-i sâni [Kasım] 1928, s. 33-35. Habere göre, Kazakların elinde bulunan hayvanlar tüm hızıyla müsadere edilmektedir. Müsadere edilen hayvanların üçte biri kolhoz adıyla kurulan Sovyet kurumları idaresine gitmektedir. Bu kolhozlar genellikle Rus muhacirleri veya Ruslara hizmet eden yerli komünistlerdi.

"Şûun-ı Siyasi," *Yeni Türkistan*, sayı 16, Teşrin-i sâni [Kasım] 1928, s. 35-38. Fransa'da hükümet bakanları arasında çıkan görüş ayrılığı belirtilmiştir.

Ahmed Zeki Velidi, "18. ve 19. Asır Türk Tarihine Ait İki Eser," *Yeni Türkistan*, sayı 16, Teşrin-i sâni [Kasım] 1928, s. 38-44. Yazıda Zeki Velidi Togan, iki eser tanıtmıştır. İlk eser, Kırım Han'ı Fatih Giray'ın (1736-1821) divan kâtibi Kefeli İbrahim Efendi tarafından yazılan *Tarih-i Tatar ve Dağıstan ve Deşt-i Kıpçak* adlı eserdir. Yazar bu eserin İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu ve Kırım Türkü olan Emir Fuad'ın elinde olduğunu belirtmiştir. Eserde, Rus-Türk ilişkileri, Tatar ulusu, Ukrayna ve Lehistan tarihi gibi konular ele alınmıştır. İkinci eser, Hindistan müslüman aydınlarından Mir İzzetullah'ın seyahatnamesidir. Mir İzzetullah, İngiliz Moorcroft'ın maddi desteğiyle Keşmir ve Tibet yolunu kullanarak Kaşgar'a geçmiş ve buralarla ilgili notlar almıştı.

"Türkistan'ı ve Azerbaycan'ı Öğrenme Derneği," *Yeni Türkistan*, sayı 16, Teşrin-i sâni [Kasım] 1928, s. 45-48. Makalede, adı geçen derneğin kurucuları ve derneğin amacı gibi konular üzerinde durulmuştur. Dernek, 15 Temmuz 1927 tarihinde İstanbul'da kurulmuştu. Kurucuları arasında, Zeki Velidi Togan, Türkiye Devlet Müzesi İslam Şubesi müdür yardımcısı Ağaoğlu Ahmed, Halkalı Ziraat Okulu Bitki bölümü müdürü Hacızade Mirza bulunuyordu.

Abdülkadir [İnan], "Komünist Fırkasında Buhran," *Yeni Türkistan*, sayı 17, Kânun-ı sâni [Ocak] 1929, s. 1-4. Yazar, Stalin yönetiminin doğurduğu bunalıma karşı çıkan Komünist Partisi'nin iki büyük grubunun siyasi düşüncelerinden bahsetmektedir. Bu gruplar sol cenah ve sağ cenah komünistleri olarak ikiye ayrılmıştır. Grubun liderleri¹⁴² Stalin yönetimini ekonomik kaygılarla eleştirmişlerdir. Solları ekonomik bunalımın getirdiği sıkıntılarla, yönetimin komünizmden uzaklaştığını, sağlar ise köylülerin elinde bulunan ürünlerin müsadere edilmesinin ekonomik bunalımı daha da kötüleştirdiğini ileri sürmüşlerdir. Makaleden çıkan düşünce şudur: bu muhalif grupların ve çekişmelerin nedeni olarak Bolşevik ekonomik modelinin doğurduğu buhrandı. Bu buhran her yıl işsizlik, sefalet ve açlığı doğurmaktaydı. Her iki grup da ekonomik bunalımın sebebi olarak NEP'i¹⁴³ gösteriyorlardı. Yazara göre, Bolşevikler bu krizi aşamayacağından, rejimin sonu gelmiştir. Bu yüzden Rus boyunduruğu altında bulunan Türkistan ve diğer Türk illerinin gençliğinin bu bunalımdan istifade ederek bağımsızlıklarını kazanmaları gerekmektedir.

¹⁴²Solların liderleri, Troçki, Zinovyef, Radek, Kamenev ve Yoffa iken Sağ grubun lider kadrosu Rıkof, Kalinin, Vorosilof ve Frumkin gibi partide ve Sovyet kurumlarında önemli görevlerde bulunan kişilerden oluşmaktaydı. Bkz. Abdülkadir [İnan], "Komünist Fırkasında Buhran," *Yeni Türkistan*, sayı 17, Kânun-ı Sâni 1929, s. 1.

¹⁴³"Savaş komünizmi" nin sonunda Sovyetler Birliği'nde sefalet, işsizlik ve açlık başgöstermişti. Lenin, bu kaosu önüne geçebilmek ve ekonomiyi canlandırmak için kısa süreyle de Komünizm esasları dışında daha pragmatik önlemler alma yoluna gitti. 1921 yazında "Savaş Komünizmi" nin ilga edildiğini ve bunun yerine yeni iktisadi siyasetin konulduğunu ilan etti. Böylece özel girişimin yolu açıldı. Hükümet temel müesseseleri elinde tutmak kaydıyla küçük çaplı endüstri, şahsi ticaret alışverişi ve köylülerin yiyecek üretimini serbest bıraktı. NEP kısa zamanda başarı sağladı ancak bu ideolojik yöneliş komünistleri rahatsız etti. Stalin 1928'de NEP'e son verdi ve 5 yıllık planlar ile zirai kolektivizasyonu getirdi.

M. [Mehmet] Kâzım, "Afganistan'da Son Vaziyet," *Yeni Türkistan*, sayı 17, Kânun-ı sâni 1929, s. 4-5. Yazı, Afganistan'da meydana gelen bir isyan üzerinde durmaktadır. İsyan, Afganistan'ın doğusunda Şinvari aşireti tarafından nedeni belli olmayan bir şekilde başlamıştı. Özbekistan İcra Komitesi Başkanı Ahunbabayef, bu isyanda İngilizlerin parmağının olduğunu iddia ediyordu. Yazar, Afgan kralının isyanı başarıyla bastırmasını temenni etmektedir.

"Türkistan Haberleri: Özbek Elinde (İstiklal Mücadelesi)," *Yeni Türkistan*, sayı 17, Kânun-ı sâni 1929, s. 5-6. Moskof İcra Komitesi'nin dördüncü toplantısında Türkistan Umumi Valisi (Komünist Fırkası Orta Asya Bürosu'nun Baş Katibi) Zelenski'nin yaptığı konuşmayı eleştirmektedir. Zelenski'ye göre, Türkistan burjuvazisi sistematik bir şekilde bağımsızlık için mücadele ediyordu. Bağımsızlık taraftarları ilkel mübadele usulündeki iktisadi sistemleri diriltmeye çalışıyorlardı. Dergi idaresi Zelenski'nin iddiasını şu şekilde eleştirir: Bolşevikler o zamana kadar Türkistan bağımsızlık mücadelesini İngiltere ve diğer emperyalist devletlerin Bolşeviklere karşı entrikası olarak tanımlıyorlardı. Şimdi ise iktisadi bir irtica (eskiye dönüş) demeye başlamışlardı.

"Türkistan Haberleri: Özbek Elinde (Sıhhiye İşleri)," *Yeni Türkistan*, sayı 17, Kânun-ı sâni 1929, s. 5-6. Sovyet gazetelerinden biri olan *İzvestiya*'da yayınlanan Özbekistan Komiserler Şurası'nın başkanı Feyzullah Hoca'nın demecinin eleştirildiği bir yazıdır. Feyzullah Hoca'ya göre Özbekistan'da her şey yolunda gitmektedir. Öyleki sağlık işlerinde Komünist Partisi önemli atılımlar gerçekleştirmiştir. *Yeni Türkistan*'ın değerlendirmesine göre, işler sanıldığı gibi her yerde eşitliğe aykırı muameleler görülmektedir.

"Türkistan Haberleri: Kazak-Kırgız Elinde," *Yeni Türkistan*, sayı 17, Kânun-ı sâni 1929, s. 6. Kazak-Kırgız bölgesinde meydana gelen yağma işlerinin araştırılması için Bolşeviklerin kurduğu bir komisyondan bahsedilmektedir.

"Siyasi Şuûn," *Yeni Türkistan*, sayı 17, Kânun-ı sâni 1929, s. 6-8. Milletler Cemiyeti'nin tarafsızlığını yitirdiğinin bahsedildiği yazıda, İngiltere ve Fransa'nın kendi çıkarları doğrultusunda önceden aldıkları kararların sonradan cemiyetin toplantılarında göstermelik olarak gündeme getirilmesinden söz edilmektedir. Milletler Cemiyeti'nin son olarak bir araya gelmesinin nedeni olarak I. Dünya Savaşı sonrası Almanya'nın ödeyeceği savaş tazminatı gösterilmektedir.

"Afganistan Müşkilâtı," *Yeni Türkistan*, sayı 18, Şubat 1929, s. 1-3. Yazı, Afganistan'da meydana gelen olayların, Afganistan'ı her geçen sene daha da geriye götürdüğünün belirtilmesiyle başlamaktadır. Bu durumun oluşması Afgan kralı Amanullah Han'ın Avrupa seyahati dönüşü ülkesini modernleştirme gayretinin doğurduğu boşluğa bağlanmaktadır. Ortaya çıkan bu boşluk ayrılıkçı isyanları da beraberinde getirmiştir. Afganistan'ın geleceğinin tehlikeye girmesinde etkisi olan son büyük isyan, Beçe Saka'nın liderliğini yaptığı ayaklanmadır. Fakat bu isyan Amanullah Han ve kendisini destekleyen yerel hanlıklar tarafından bastırılarak merkezi otorite yeniden tesis edilmiştir.

"Türkistan Haberleri: Özbek Elinde," *Yeni Türkistan*, sayı 18, Şubat 1929, s. 3-4. Rus kolonizatörlüğüne karşı Andican komünistlerinden İbrahim oğlu adlı kişinin Kızıl Özbekistan gazetesine yazdığı şikayettin duyurulduğu haberdır. Şikayete göre, Özbekistan kurumlarında haksızlıklar giderek artmaktaydı. Kurumlara hep Moskova'nın eliyle rüşvet karşılığı kişiler yerleştirilmekteydi.

"Türkistan Haberleri: Kazak-Kırgız Elinde," *Yeni Türkistan*, sayı 18, Şubat 1929, s. 4. *İzvestiya* gazetesininden alınan habere göre, Kazakistan'ın Moskova'ya ödeyeceği verginin son günü gelmeden fazlasıyla tedarik yoluna gidilmiştir. Bu haksız uygulamada Çeka'nın bizzat görev aldığı duyurulmaktadır. Bölgeden verilen bir diğer haber de Kadınlar Hareketi başlığıyla duyurulmuştur. Bu hareket Rusların uyguladığı içki serbestliğine

karşı ailelerini korumaya çalışan kadınların başlattığı bir protesto hareketidir. Kazak – Kırgız Elinden verilen üçüncü haber Kazakistan Valisi Galaşçukin'in *İzvestiya* gazetesine verdiği yağmalama hareketiyle ilgili açıklamadır. Bölgeden verilen son haber Çin'e Hicretedenler başlığını taşımaktadır. Buna göre, Rus yağmasından kaçanlar Çin'e sığınmışlardır.

"Siyasi Şuûn," *Yeni Türkistan*, sayı 18, Şubat 1929, s. 5-8. Rusya'da Stalin yönetimine karşı Troçki taraftarlarının mücadelesi ve bu mücadeleye karşı hükümetin aldığı tedbir anlatılmaktadır. Rusya'nın çeşitli bölgelerinde Troçkistler, hükümet karşıtı propagandalarda bulunmakta, işçi ve köylüler üzerinde etki oluşturmaktaydılar. Bu etkiler genellikle Stalin yönetiminin eleştirilmesi doğrultusunda göze çarpmaktadır. Bu durumdan hoşnut olmayan Moskova yönetimi ise Troçkistlere karşı ciddi tedbirler alarak onların G.P.U.144 tarafından izlenerek yakalanmaları yönünde çalışmıştır.

"Son Haberler: Afgan Zabitleri Gittiler," *Yeni Türkistan*, sayı 18, Şubat 1929, s. 8. Türkistan'a staj için gelen Afgan askerlerinin görevlerinin sonunda ülkelerine dönüş haberi verilmektedir.

"Son Haberler: İlkbaharda Şiddetli Hareket," *Yeni Türkistan*, sayı 18, Şubat 1929, s. 8. Afgan askerlerinin ilkbaharda ülkelerinde meydana gelen isyanlara karşı yapacakları taarruz duyurulmaktadır.

"Son Haberler: Sefir Hazretleri Ne Diyor?," *Yeni Türkistan*, sayı 18, Şubat 1929, s. 8. Afgan sefiri Gulam Ceylani'nin askerlerin yapacağı taarruzun olumlu sonuçlar vereceğine dair yaptığı bir açıklamadır.

144 K.G.B. Öncesi Sovyet Güvenlik Teşkilatları: 1917-1922 yılları arasında Karşı Devrim Sabotaj ve Spekülasyona Karşı Güvenlik Teşkilatı adıyla kısa adı ÇEKA olan bir Sovyet Güvenlik teşkilatı kuruldu. 1922 yılında ÇEKA'nın yerine GPU kuruldu ve bu teşkilat OGPU Unified State Political Directorate) olarak da anıldı. 1934 yılında NKVD (People's Commissariat of Internal Affairs) kuruldu. Bu kuruluş 1941 yılında NKGB adını aldı. 1954 yılında bugün de aynı adla kullanılan KGB (Organization of the Committee for State Security) ismini aldı. KGB teşkilatı olarak 1991 yılında sona ermiştir.

"Rusya'da Vaziyet," *Yeni Türkistan*, sayı 18, Şubat 1929, s. 8. Stalin taraftarlarının Troçki yanlılarına dair başlattığı takip mücadelesi haber verilmektedir.

Kocaoğlu Osman, "Troçki, Troçkizm ve Bizim Nokta-i Nazarımız," *Yeni Türkistan*, sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 1-5. 1917 İhtilali'nde önemli rol oynayan ancak daha sonra Stalin döneminde kendi adıyla anılan muhalefet grubunun başında olan ve Moskova yönetimi tarafından sürgün edilerek muhacir durumuna düşürülen Troçki üzerinde durulmuştur. Yazar, Troçki'nin başına gelen çok garip olaylar olduğunu belirterek onunla ilgili birtakım yorumlarda bulunuyor. Buna göre: Troçki, Stalin yönetiminin cansız bir cenaze olduğunu düşünüyor ve durumun düzeltilmesi için hükümetin siyaset yolunun temizlenmesi gerektiğini savunuyordu. Yazar, Troçki ve Troçkizm ile ilgili kendi düşüncelerini, "Troçki'nin yolu sosyalizmden geçmeseydi halkın ihtiyaçlarının karşılanması ile hakettiği şahsiyeti kazanabilirdi" diyerek ifade etmektedir.

Abdülkadir [İnan], "Mamur Niyazi," *Yeni Türkistan*, sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 6. Yazar, 1917 yılından itibaren Rus general İvanof'un Özbekistan'ın Cızak şehrindeki saldırılarına karşı bağımsızlık için mücadele eden güçlere katılarak Basmacılar'a yardımlarda bulunmuş olan Mamur Niyazi'nin vefatı üzerine hayatı hakkında bilgi vermektedir. Buna göre: Mamur Niyazi, 1894 yılında Semerkant vilayetinin Cızak şehrinin Cam köyünde doğmuştur. 1916 yılında Rus saldırılarına karşı ayaklanmalara katılmış ve Basmacılar'a destek vermiştir. 1921 yılında Türkiye'ye gelen muhacirler arasında yer alan Mamur Niyazi aynı yıl Kütahya-Tavşanlı hattında çalışırken vefat etmiştir.

Abdülkadir [İnan], "Mamur Niyazi'ye Ait Bir Hatıram," *Yeni Türkistan*, sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 7-8. Yazar ve arkadaşlarının Buhara Basmacıları ile görüşmek üzere Nur Ata şehri yakınındaki Koy-Taş dağlarına gelmeleri ve burada Kızıl Ordu askerleri tarafından yakalanacakları sırada Kızıl Polis Teşkilatı'nda çalışan Mamur Niyazi sayesinde kurtulmalarının anlatıldığı bir hatıra yazısıdır.¹⁴⁵

A. Culkunbay [Abdullah Kadiri], "Rusya'da Millî İstiklâl Hareketi ve Beyaz Rus Matbuatı," *Yeni Türkistan*, sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 8-10. Birbirlerine düşman olan Kızıl ve Beyaz Rusların Türkistan Türkleri karşısında

145 "Türkistan'ın en güzel çağı olan Mayıs ayı idi. Semerkant civarındaki Basmacı çetelerinin kumandanlarından Açıl Bey ve Nayman Karakul korbaşılarla görüşüp bazı kararlardan sonra batı Buhara Basmacılarının karagahı olan Nur-Ata şehrine gitmek üzere Koy-Taş dağlarına gelmiştik. Koy-Taş'da bulunan çeteler Cızaklı Hemrahkul kumandası altında bulunuyorlardı. Şaybani Han'la Babur Mirzanın mücadeleleri zamanında Özbek ordusunun karagahı, merkezi olan ve bu güne kadar o zamanların hatıralarını yaşatan Koy-Taş tepelerinde 1-2 saat istirahat ederek yirmi süvari askerle birlikte Nur-Ata'ya doğru hareket ettik. Bu vakitlerde Nur-Ata'da dört-beş yüz kadar Basmacı vardı. Reisleri Abdülkahhar idi. Koy-Taş dağlarından sahaya çıktığımız esnada uzakta birçok süvari, yahut hayvan sürüsü gibi bir karaltı göründü. Bu görünen karaltı eğer hayvan sürüsü değilse Kızıl Rus taburu olacağı muhakkaktı. Biz ne yapacağımızı düşünürken bu kalabalığın Rus askerleri olduğunu anladık. Ruslar bizim üzerimize yürümeye devam ederek muharebe vaziyeti aldıkları da anlaşılınca biz ne yapacağımızı büsbütün şaşırдық. Artık ölüm saati gelmişti. Tam bu esnada bir mucize gerçekleşti. Ruslar ani olarak durdular ve beş dakika sonra istikametlerini değiştirerek Semerkant'a doğru doludizgin gittiler. Biz de Nur-Ata'ya doğru hareket ettik. Bizim Basmacı arkadaşlarımızı hayrete düşüren ve yirmi iki mücahidin hayatını kurtaran bu harikanın ne olduğunu sonradan öğrenebildik. Bu harikayı yapan arkadaşımız Mamur Niyazi idi. O günlerde Mamur Niyazi, Cızak polis müdürü olup aynı zamanda Kızıl milislerin bir kısmına nezaret ediyordu. O gün Rus kumandanı tarafından verilen bir emir üzerine Ruslara ferakat etmekte imiş. Bizim Basmacı olduğumuzu anlar anlamaz Ruslara bizim Açıl Bey ve Bahram çetelerinin avcı müfrezeleri olduğumuzu, Koy-Taş dağlarından binlerce Basmacı çetelerinin manevra yaptıklarını işitmiş olduğunu söylemiş ve doğru Semerkant'a gitmeye Rusları inandırabilmişti. Mamur Niyazi'nin Kızıl Polis teşkilatında çalışması Türkistan İstiklal Komitesi'nin onayı ile olmuştu. Mamur Niyazi'ye ait bu hatıramı yazarken birçok simalar gözümün önünden geçiyor. Abdülhamit Arif, Açıl Bey, Hamrahkul Karakul ve diğer birçok Basmacı kumandanları, İbrahim İshak, Evhedi İşmurza, Süyündükoğlu o günlerde mücadele safında bulunuyorlardı. Bunların bir kısmı muharebe meydanında şehit düştüler bir kısmı da Ruslar tarafından idam edildiler. İstiklal mücahitleri, İstiklal tuğu altından ebediyete doğru bir birini takip ediyorlar. Bu erlerin yerini yeni ve daha kuvvetli genç nesil dolduruyor. Ölmeyecek ve daima parlayacak olan şet: İstiklal tuğumuz ve İstiklal gayemizdir. Bu mukaddes gayemizin bir gün varlığa çıkacağına inandığın halde ebediyete kavuşan arkadaş Mamur sen bahtizarsın. Toprağın uçmağ olsun!" Bkz. *Yeni Türkistan*, sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 7-8.

birlikte hareket etmeleri üzerinde durulmuştur.¹⁴⁶ Mesela Seperatizm¹⁴⁷ ve işgal edilen Türk topraklarına Rus muhacirlerin yerleştirilmesi düşünceleri, iki Rus unsurun aynı cepheye baktıklarını göstermektedir. Türkistan, Kafkasya ve Ukrayna milletlerinin bağımsızlık hareketleri içinde özellikle Kerenski¹⁴⁸ grubu Türk bağımsızlıkçılarına karşı katı bir tavır sergilemekteydi. Beyaz liderlerden Kerenski'ye göre Türkistan milli bağımsızlık hareketi İngiltere'nin ve Uluslararası burjuvazinin kışkırtmalarından başka bir şey değildir. Cılkıbay'a göre, Beyaz ve Kızılar her ne kadar ortak bir gayede birleşseler de Türkistan ve diğer Türk memleketleri bağımsızlık yolunda ilerlemeye devam edeceklerdir (s.10).

Abdullahzade Tevekkül [Babür], "Min ve Başkalar [şiir]," *Yeni Türkistan*, sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 10-11. Bir Özbek kızı ağzından yazılan şiirde, kızın kendisi ile başkalarını kıyaslaması ele alınmaktadır. Bu kıyaslamada Özbek kızı diğerleri kadar özgür olamamanın verdiği burukluğu yaşamaktadır.

Tuygun [Abdolvahap Oktay], "Arkadaşlarıma [şiir]," *Yeni Türkistan*, sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 11-12. Yalnızlığın, özlemin, özgürlüğün ve esaret altında kalmış bir memleketin ardından beklenen bağımsızlık duygusuyla yazılmış bir şiirdir. Tuygun, esaret altında kalmış yurdu için kurtuluş ümidi içindedir.

İlter, "Bugünkü Türkistan ve Türk Âlemi," *Yeni Türkistan*, Sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 12-14. *Yeni Türkistan* yazarlarından Canay'ın *Gortsi Kafkaz* mecmuasında yayımlanan "Türkistan'da Milletler Arasında Münasebet Mes'elesi" adlı makalesinden esinlenerek yazılmıştır. Yazıda, Türkistan'ın Türk dünyası ile ilişkilerinin kesilmesinden bahsedilerek bu durumun meydana

¹⁴⁶Makalede, Beyaz Rusların önde gelen şahsiyetleri arasında Kerenski, Mililof ve Gusakov gösterilirken, Kızıl Rusların önde gelenleri arasında Stalin, Zelenski ve Latsis gösterilmektedir.

¹⁴⁷Ayrılıkçılık, bölücülük anlamında kullanılan bir sözcüktür.

¹⁴⁸Yazara göre, Rusya'nın en ileri gelen demokrati olarak sayılan be Birinci İnkılâp Hükümeti'nin başında bulunmuş kişidir. Bkz. *Y.T.*, 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 9.

gelmesinde Rusların izlediği sistemli politikanın etkisi olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Makaleye göre bugünkü Türkistan, Türk dünyasından tamamen yalıtılmış durumdadır. Yazıdan anlaşıldığına göre Ruslar, Türkistan'da milli birlik ve beraberliğin uyanmasını engellemek için dışarıdan basın yayın organlarının girmesini engelleme siyaseti izlemişlerdir. Özellikle Türkiye'den Türk edebiyatının, hatta manzara resimlerinin bile girmesi engellenmiştir. Bu yalıtma faaliyeti sadece Türkiye için olmamış, Azerbaycan için de söz konusu olmuştur. Bu anlamda Ruslar, Azerbaycan için "Türkçülük harsi ile zehirlenen diyar"(s.13) diyerek kendi adlarına tehlikenin buyutunu göstermekteydiler. Bunun yanında Azerbaycan basınının Türkistan'a girmesini engelledikleri gibi, öğrenci gönderilmesinde de zorluklar çıkardılar. Fakat İstanbul'da çıkan ve kendi propagandalarını yapan *Orakçekiç* ve *Aydınlık* mecmualarının Türkistan'a girmesine göz yummuşlardır. Yazara göre, Türkistan halkına karşı Rusların oynadıkları bu gibi roller gittikçe halkın gözünü açmakta ve Rus siyasetinin amaçlarını ortaya koymaktadır. İlder, "siyaset ölür fakat hırs ölmez!" diyerek Türkistan'ın bir gün bağımsızlığına kavuşacağını ve kendi yolunu çiziceğine olan ümidini ortaya koymaktadır.

"Türkistan Haberleri: Özbek Elinde," *Yeni Türkistan*, Sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 14-15. Lenin tarafından bir süreliğine başlatılan yeni iktisadi politika olan NEP 'ten istenilen sonucu alamayan Rusların, zorla tarım yaptırmalarına dair verilen haberdır.

"Türkistan'da Kıyam: Talebe Arasında Gizli Teşkilat Keşfedilmiş," *Yeni Türkistan*, sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 15. Rusya'nın Moskova Üniversitesi'nde Sovyet idaresine karşı Özbek gençlerin kurduğu bir teşkilatın ortaya çıkarıldığını iddia ettiği yazıdır. *Yeni Türkistan*'ın bu konudaki yorumu şöyle: "Acaba Bolşevikler bu bahane ile kendi ellerinde yetiştirdikleri birkaç Türkistanlı talebeyi de yok etmek mi istiyorlar?"

"Matbuat: *Odlu Yurt*," *Yeni Türkistan*, sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 15. Resulzade Mehmet Emin Bey tarafından çıkarılmaya başlanan *Odlu Yurt* dergisinin haberidir. Bu dergi Azerbaycan ve Kafkasya'yı temsil eden önemli bir dergidir. Derginin birinci sayısının içindekiler bölümü de ayrıca verilmiştir.

Kocaoğlu Osman, "Afganistan'da Terakkî ve İngiliz-Rus Rekâbeti," *Yeni Türkistan*, sayı 21-22, Haziran-Temmuz 1929, 1-11. Yazar, 1748 yılına kadar Turan ve İran komutanlarının Hindistan üzerine yaptıkları seferlerde bir geçiş yolu olarak kullandıkları Afganistan'ın değişim sürecinde geçirdiği sıkıntılı günlerinden ve İngiliz-Rus rekabetinin bölge topraklarına yansımından söz etmektedir.

"Azerbaycan İstiklâl Günü," *Yeni Türkistan*, sayı 21-22, Haziran - Temmuz 1929, s. 12-13. Yazıda, 28 Mayıs 1918 tarihinde bağımsız olan Azerbaycan'ın istiklâl yıldönümü şerefine düzenlenen kutlamalardan bahsedilmektedir. 28 Mayıs'ın şerefine, *Odlu Yurt* mecmuasının girişimleri ile Azerbaycan'ın ilk cumhurbaşkanı ve Azerbaycan için Mehmet Emin Resulzade'nin başkanlığında Milli Azerbaycan gecesi düzenlenmiştir.

Baykara [Hüseyin], "İstiklâl Uğrunda!," *Yeni Türkistan*, sayı 21-22, Haziran-Temmuz 1929, s. 14-17. Baykara, makalesini *Kızıl Özbekistan* (no: 581256, 11 Mart 1929) gazetesinde yayınlanan bir yazının eleştirisi maksadıyla yazmıştır. Yazar, Moskova'daki Özbek Rabfakı'nda (İşçi Fakültesi) okuyan Mehmet kızı Metlube'nin, yazdığı şiirden dolayı *Kızıl Özbekistan* gazetesi tarafından ağır bir şekilde eleştirilmesine karşı çıkıyor. Makaleye göre, Rabfakda kurulan ve Özbek sanatkar ve edebiyatçıların toplandığı bir dernek söz konusudur. Bu derneğin başkanlığını Özbek şair Tahirof yapıyordu. Dernekte ünlü Özbek şair Çolpan sık sık gençlerle fikir sohbetlerinde bulunmaktaydı. Bu durum Sovyet yönetimi tarafından bölücü fikir hareketlerinin oluşması olarak algılandığından derneğe gelen gençler kısa bir süre sonra tutuklanarak Çeka [Sovyet Güvenlik Teşkilatı] tarafından sorgulanmaya alınmışlardır.

İlter, "Rus Kılıcı Altında : Türkistan Yiğitleri ve Türkistan'ın Geleceği," *Yeni Türkistan*, sayı 21-22, Haziran-Temmuz 1929, s. 17-20. Moskova Üniversitesindeki Türkistanlı öğrencilerin gizli teşkilatlarının Sovyet yönetimi tarafından anlaşılması ve teşkilata üye olan öğrencilerin tutuklanmaları üzerine yazılmıştır. Yazar bu meselenin çok hayret uyandıracak bir mesele olmadığını, çünkü buna gelinceye kadar daha nice sorunların yaşandığını belirtiyor. Bu sorunların bazılarını kısaca değinmiştir: Dokçi İşan [Dükçi İşân]¹⁴⁹, Fergana'da önde gelen dini liderlerden biridir. Türkistan gençlerini Ruslara karşı direnişe geçirmiştir. Rusların bu durumdan paniğe kapılmaları Dokçi İşan'ın sonunu hazırlamıştır. Bundan sonra I. Dünya Savaşı'nda Ruslar'ın, Türkistan gençlerini zorla askere almak istemeleri sonucunda başlayan yeni bir direniş, Cizak şehrinin yakılıp yıkılmasına neden olmuştur. Makalede Ruslar'ın, bu durumun sorumlusu olarak Basmacılar'ı gösterdikleri ve tüm isyana kalkışanların Basmacı olduklarını iddia ettikleri görüşü ifade edilmektedir.

İdare, "Orta Asya'da Bolşevikler Nezdinde," *Yeni Türkistan*, sayı 21-22, Haziran-Temmuz 1929, s. 20-23. Mustafa Çokayoğlu'nun, Paris'te Fransızca neşredilen *Orta Asya'da Bolşevikler Nezdinde*, adlı kitabına, Fransız yazar Piyer Renoldel'in yazmış olduğu önsözün Türkçe tercümesidir.

"Özbek İlinde Alla[h]sızlar Cemaati," *Yeni Türkistan*, sayı 21-22, Haziran-Temmuz 1929, s. 23-24. *Pravda* gazetesinin 5 Haziran 1929 tarihli sayısından alınan habere göre, Fergana'nın Şahimerdan kasabasında ortaya çıkan

¹⁴⁹İşân, Türkistan'da ve İdil Türklerinde ulemâ, şeyh ve dervişlere verilen bir unvandır. Bu unvan üzerinde daha çok 1898 yılında Türkistan'ın Fergana vilayetinde ortaya çıkan ayaklanmanın başında bir İşan'ın bulunması üzerine durulmaya başlamıştır. MinTübe İşan'ı olan Mehmet Ali Sabiroğlu (Dükçi, İkçi), halkı Ruslar'a karşı cihada çağıran bir fetva yayınlamış ve halk da bu fetvaya uyarak ayaklanmıştır. 18 Mayıs 1898 tarihinde Endican'daki Rus karargahına yapılan bir baskınla başlayan isyan şiddetle bastırılmış ve isyanı idare edenlerden 38 kişi idam, 38 kişi de ömür boyu kürek mahkumu edilmiştir. İsyanın bastırılmasından sonra İşan ve İşanlık Türkistan'daki Rus makamlarını uzun süre meşgul etmiş ve Rus yazarları, İşanları, dini taassubun, cehaletin ve geriliğin sorumlusu olarak göstermeye başlamışlardır. Bkz. Mirza Bala, "İşan," *İslam Ansiklopedisi*, M.E.B., s. 1224-1226.

Allasızlar topluluğundan [örgütünden] bahsedilmektedir. Hekimzade adında birisi Şahimerdan kasabasında Hudâsızlar Kulübü adı altında bir cemaat teşkil etmişlerdir. Bu cemaat peygamberler ve tüm evliyalara küfürler ederek yaklaşık beşyüz yıldır orada bulunan Şahimerdan adında bir Türk evliyasının türbesini de yıkmaya kalkışmışlardır. Halk bu haberleri duyunca cemaate saldırarak topluluğu dağıtmış ve reisleri olan Hekimzade'yi linç ederek öldürmüştür.

Kocaoğlu Osman, "Afganistan ve Türkistan," *Yeni Türkistan*, sayı 23, Birinciteşrin [Ekim] 1929, s. 1-3. Ortak bir geçmişe ve din birliğine sahip iki coğrafya olan Afganistan ve Türkistan'ın ortak noktaları üzerinde durulmuştur. Osman Kocaoğlu, Afganistan ile ilgili yayınlardan yola çıkarak oradaki gelişmeler üzerine düşüncelerini açıklamıştır. Bu düşünceler daha çok Nadir Şah ve isyancı gruplar arasındaki otorite mücadelesinin üzerinde yoğunluk kazanmaktadır.

M.Ç. [Mustafa Çokayoğlu?], "Rus-Çin İhtilâfına Dair," *Yeni Türkistan*, sayı 23, Birinciteşrin [Ekim] 1929, s.3-7. Rusya ile Çin arasında meydana gelen demiryolu meselesi üzerine yazılmış bir makaledir. III. Aleksandr (1881-1814) döneminde Ruslar, Büyük Sibiryâ hattını yapmaya karar vermişlerdi. Bu hat Rusya'nın uzakdoğu eyaletlerini Avrupa ile birleştirecekti. Rus maliye bakanı Vitte, bu hattın Mançurya'dan geçirilmesi gerektiğini savunmaktaydı. Çünkü Ruslar, Çin ile Japonya arasında meydana gelen gerilim sonunda Japonya'ya terkedilen Liya Odun [Liaotung veya Port Arthur] yarımadasının Çin'de kalması gerektiğini savunarak Çin ile ilişkilerini iyi tutmaktaydı. Fakat aradan geçen süre zarfında Çin'de meydana gelen hükümet değişikliği sonunda Sovyet yönetim düşüncesinin aksini savunan bir yönetim olan Nankin hükümeti kurulmuştu. Moskova'ya göre: Çin'in başında bulunan Çan-kay-şek, Çin'in Mustafa Kemal'i gibiydi ve milli bir hükümet kurma yolunda ilerliyordu. Sonunda Çin hükümeti Rus ajanları sınır dışı etti. Sovyetler kovulan bu memurların geri çağrılmasını talep ediyorlar, Çin ise bunun mümkün olamayacağını çünkü memurların Çin hükümetini devirmek için orada bulunduklarını savunuyordu.

Çokayoğlu Mustafa, "Türkistan'da Pagrom [Pogrom]," *Yeni Türkistan*, sayı 23, Birinciteşrin [Ekim] 1929, s. 7-10. Rusların Türkistan'da uyguladıkları sindirme siyaseti ve hatta yazara göre, katliam politikalarından bahsedilmektedir. Pogrom, katliam anlamına gelmektedir. Ruslar bu kelimeyi, Yahudileri katliam ve yağma etmek anlamında kullanmaktaydılar. Çokayoğlu, pogromun Sovyet yönetimi tarafından Türkistanlılar üzerinde de uygulandığını ifade ederek bu görüşünü çeşitli örneklerle desteklemeye çalışmaktadır. Stalin, yapılan katliamlar sonunda bu kelimeye siyasi bir temel oluşturarak "cihan devletinin bayrağını ilk defa yükselten Rus milleti temsilcilerinin haklı ve büyük kanunlarının uygulanmasıdır" ifadesini kullanmıştır (s.8).

"Türkistan Gençleri Birliğinin Yıldönümü Bayramı," *Yeni Türkistan*, sayı 23, Birinciteşrin [Ekim] 1929, s. 11-14. Ekim 1924 tarihinde Sultanahmet civarında, Mehmet Paşa yokuşunda faaliyet gösteren Özbek Tekkesi'nde¹⁵⁰

¹⁵⁰Selçuklu Devleti Anadolu'da güçlenip Türk-İslam merkezlerini kurmaya başlayınca, Anadolu'da güçlü bir tasavvuf cereyanı meydana geldi. Osmanlı Devleti'nin kuruluşuyla beraber, Türk dervişleri ve Yesevi düşüncesini Anadolu'ya taşıyanlar, bulundukları yerlere vakıf kurumlar ile yerleşmişlerdir. Bunlar yüzyıllar boyunca dergâh, hankâh, zâviye ve tekke gibi adlarla kurumlaşarak kimliklerini devlet teminatı altında muhafaza etmişlerdir. Bu bağlamda Türkistan ve Horasan'dan XII. yüzyıldan itibaren Anadolu'ya gelen mistik zümreler, dervişler, Anadolu'nun her tarafında çeşitli fonksiyonların temsilcileri olmuşlardır. Bu tekkeler, Türkistan'dan gelen bir takım sanat, ticaret sahibi insanların toplandıkları yerlerdir. Buralarda Yesevi tarikatına ait ayinlerini yaparlardı. Çağatay ve Uygur lisanındaki ilahileri ve bilhassa Ahnet Yesevi'nin şiirlerini besteleriyle okurlardı. Türkistan'dan her sene İstanbul yoluyla hacca gitmek üzere gelen Türkler , İstanbul'da kendi tekkelerinde kalırlardı. Bu tekkelerden biri Buhara Tekkesi olarak da bilinen Özbekler Tekkesi'dir.Sultanahmet civarında Şehit Mehmet Paşa yokuşunda yer alan Buhara Tekkesi, 1692 yılında İstanbul Defterdarı İsmail Efendi tarafından yaptırıldı. Tekkenin ilk şeyhi, Süleyman Efendi olmuştur. Tekke, 1887'de II. Abdülhamit 'in talimatıyla onarım görmüştür. Osmanlı Devleti, 18.yüzyıl'dan itibaren Buhara Özbekler Tekkesi'nin şeyhleri ile yakın temasta bulunarak, Türkistan'daki Türk Hanlıkları ile devlet arasında bir tür elçilik görevi yerine getirmelerini istemiştir. Tekke'de 18. yüzyılda şeyh olan Yahya Efendi ile 19. yüzyılın şeyhlerinden Mehmet Efendi, aynı zamanda Bâbüâli nezdinde elçilik görevi yürüttü. Tekkenin bazı bölümleri de Özbekistan ve Buhara'dan İstanbul'a resmi görevle gelen bazı üst düzey görevlilerin konaklamasına ayrılmıştı.

Türkistan Gençleri Birliğinin yıldönümü etkinlikleri kapsamında yazılmış bir yazıdır. Kutlamalarda, *Yeni Türkistan* dergisi sahibi Kocaoğlu Osman, *Odlu Yurt* dergisi yazarlarından Mirza Bala, *Yeni Türkistan* dergisinin yazarlarından Abdülkadir [İnan] ve son olarak *Yeni Türkistan*'ın müdürü Mehmet Kâzım sırasıyla konuşma yapmışlardır.

"Afganistan Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 23, Birinciteşrin [Ekim] 1929, s. 14-15. Afganistan'da çıkan Habibülislam gazetesinden alınan habere göre, Nadir Han ile isyancılar arasındaki görüşmeler devam etmektedir.

"Kâbil'in İşgali," *Yeni Türkistan*, sayı 23, Birinciteşrin [Ekim] 1929, s. 15-16. Nadir Han'ın Emanullah Han askerlerini yenerek başkente girmesi duyurulmaktadır. Bunun üzerine Afganistan'ın eski Londra sefiri Fransa'ya çıkmaya mecbur edilmiştir. Habibullah ise, Afganistan'ın kuzeyine kaçmıştır.

Kocaoğlu Osman,"Nasîyonalizm Önünde Bolşevizm İnhilâl Ediyor [Parçalanıyor]," *Yeni Türkistan*, sayı 24-25, Teşrîn-i sâni - Kânun-ı evvel [Kasım - Aralık] 1929, s. 1-4. Kocaoğlu Osman, Bolşeviklerin yönetim anlayışının günden güne etkisini hızla artıran ulusçuluk karşısında parçalanarak yok olacağını yazmaktadır. Her ne kadar Sosyalistler, sosyal olayların tecrübelerle üstesinden gelinebileceği konusunda ısrar etseler de yazara göre, Sovyetlerin içinde bulunduğu durum bunun aksini göstermektedir. Çünkü Bolşevik Partisi, her yerde sosyal sınıf farklılıklarını körükleyerek işçi ve çiftçiye silahlandırıp toprak ağaları ve burjuvalar üzerine salarak sorunları

Özbek tekkeleriyle ilgili daha fazla bilgi için bkz. Baha Tanman, "İstanbul Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri Tipoloji Denemeleri," Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü., S.B.E., İstanbul 1990; Esra Dişören, "İstanbul'daki Ahşap Cami, Mescit ve Tekkeler," basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü., S.B.E., İstanbul 1993; Kaşif Yılmaz, "Ahmet Yesevi'nin Şöhreti ve Tesiri," *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Selçuk Üniversitesi, Konya 1997; Nurcan Altuğ, "18. Yüzyıl Tekkeleri ve Şeyhülislam Tekkesi," Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Üniversitesi, İstanbul 2006.

çözebileceğini düşünmektedir. Rus olmayan nasyonalistler ise sosyal sorunların çözülebilmesi için ilk önce milletlerin bağımsızlıklarına kavuşmaları gerektiğini söylemektedirler. Bolşevikler, kendi ideolojilerinin karşısında duran ve yeni bir oluşumdan şüphe ettikleri kişiler hakkında sert tedbirler almışlardır. Paris'te çıkan Rus gazetesi *Pravda*'nın yazdığına göre, bazı Türkler Sovyet Komünist Fırkası'ndan ihraç edilmişlerdir. İddialara göre Mensur oğlu Firdevs, Enbiyaoğlu ve diğer Türkmen, Tacik, Özbek, Kazak ve Tatar vekiller, Moskova'da Sultan Aliyef [Galiyef] başkanlığında toplanarak Turan devleti kurmak için çalışmalar yapmaktaydılar. Programlarına göre, Tatar komünist ulusçuların yakın bir zamanda hedefleri Turan devleti oluşturmaktı. Bu devletin sınırları Tataristan, Başkurdistan, Özbekistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Kazakistan coğrafyasını kapsamaktaydı. Yazara göre, Turan devleti ve Turancılık fikri Orta Asya'da eskiden beri varolmaktaydı. Timur (1336-1405), Şeybani (1451-1510) Han dahi bu fikri uygulamaya koymaya çalışmışlardır. Bu durum Orta Asya'da Rus diplomatların siyasi propagandalarına temel teşkil etmiştir. Yazar bu konuda şu bilgileri vermektedir: Sultan Ali oğlu [Galiyef] ve arkadaşları ilk defa toplumsal hayatta rol oynamaya başladıkları zaman milliyetçilik merdiveni, sosyal merdivenin basamakları üstünde çok hassas davranarak yürüyenlerdendirler. Sosyal ve siyasi meseleleri milliyet ilkesine uygun olarak çözümlemeyi sevenlerdendirler. Fakat 1917-1918 senelerinde daha Bolşeviklerin içyüzü ortaya çıkmadan, Sultan Galiyefler Bolşevik yolundan milletlere hayır gelir ümidiyle Bolşevik grubuna dahil olmakla beraber, pek çok Türk ve Tatar askeri grupları ile, çiftçi ve işçileri Bolşevik cephelerine güçlendirmeye davet ederek çoğunluğu Türk ve Tatar İdil-Ural'ın büyük şehirlerinde bizzat bulunup Bolşevizm yanlısı pek çok propagandalar yapmışlardır. Bu vesile ile Sultan Galiyef Kızıl askerlerin başarısında etkili olmuştur. Sultan Galiyef ve arkadaşları Bolşevizmi kendi açılarından yorumlayarak sonunda Türk unsurunun Turan devletinin temel taşlarını oluşturacağına inanıyorlardı. Ayrıca, "sömürgeler beynelmileli" oluşturarak "üçüncü beynelmilele" karşı mücadele etmeyi amaçlamışlardır.

M. [Mehmet] Kâzım, "Nadir Han Kimdir?," *Yeni Türkistan*, sayı 24-25, Teşrîn-i Sâni - Kânun-ı Evvel [Kasım-Aralık] 1929, s. 5-6. *Vakit* gazetesinde Afgan kralı Nadir Şah ile ilgili yazarın övgü dolu bir yazısı *Yeni Türkistan*'da da aynen yayınlanmıştır.

İlter, "Dünya Cennetinin İçyüzü!," *Yeni Türkistan*, sayı 24-25, Teşrîn-i Sâni - Kânun-ı Evvel [Kasım-Aralık] 1929, s. 7-10. Yazar, makalesine şöyle bir soruyla başlıyor: "Milyonlarca amele ve çiftçi kanıyla sulanan bugünkü dünya cenneti (Bolşevik Rusyası) amele ve çiftçiyi refah ve saadet içinde yaşatabildi mi? Soruya cevap ararken, o yıllarda Rusya'da yaşanan durumun ayrıntısına girmekte ve Komünizm ülkesinde işçinin maruz kaldığı durumun çok vahim korkunç olduğunu iddia etmektedir. Mekteplerde de durum farklı değildir. Halkı tamamen işçilerden oluşan mahallelerde mektep bulunmamaktaydı. İşçilerin iyi mekteplere kabul edilmesi mümkün değildi. Yazar bunu M. Troçki'nin kitabında (Almanca olarak yayınlanan) Rusya'da her gün binlerce muhacir gelmekte, fabrikaları işgal ederek yerli işçileri kovmaktadır. Bu arada yazar Amerika ve Avrupa'daki işçilerin durumlarını karşılaştırmakta, işçilerin "cennette" yaşadıklarını savunmaktadır. Yazar, Türkiye'deki olumlu gelişmelere de atıf yapmaktadır. Ona göre Kemalizm, doğuda şafak atan bir güneş gibi parlamış, Rusya bu güneşten çoktan korkmaya başlamıştı.

Tuygun [Abdolvahap Oktay], "Türkistan'da Milliyetçilik Neden İleri Geliyor?" *Yeni Türkistan*, sayı 24-25, Teşrîn-i Sâni - Kânun-ı Evvel [Kasım-Aralık] 1929, s. 10-16. Türkistan'da meydana gelen milliyetçilik anlayışının ne zaman ve nasıl başladığını anlatan ve çarlık döneminden başlayarak güncel konularla bağlantı kurma tekniğiyle kaleme alınmış bir makaledir. Yazar, Türkistan milliyetçiliğinin, Rusların iddia ettikleri gibi yeni olmadığını düşünmektedir. Ruslar, Türkistan milliyetçiliğini şuursuz bir zümrenin ortaya attığı ve başkalarının tesirinde kalan bir hareket olarak tanımlamaktaydılar

(s.10). Yazar, Türkistan'daki milliyetçiliğin "Türk kadar eski" olduğunu iddia etmekte, fakat memlekette esen uyuşuk havanın etkisiyle 1865 yılından itibaren Ruslar tarafından işgal edilerek Petro'nun başlattığı işin¹⁵¹ yerine getirilmeye çalışıldığını ileri sürmektedir. Ruslar, Türkistan'ı işgal ettikten sonra ilk nitelikli ciddi isyan Dükçi İşan isyanı ile karşılaştılar. Bu isyan sonrası Ruslar, Türkistan'da ötekileştirme siyasetine başladılar. Milli mektepler açmayı, kitap ve gazete gibi milli yayınlarda bulunmayı yasakladılar. Sadece dini eğitimin verilmesini bir çeşit oyalama taktiği olarak serbest bıraktılar. Diğer yandan Türkistan'da Rus nüfusu çoğaltmak için iskân siyaseti izlemeye başladılar. İzlenen bu siyasetin ardından 1905 İhtilâli ile ortaya çıkan gevşeme döneminde Türk milliyetçiliği hız kazandı. 1917 İhtilâli ile Çarlığın yıkılması sonucu yeni bir dönemin başladığı Rusya'da, Türkistan, Azerbaycan, İdil-Ural ve Kırım muhtariyetleri ortaya çıkmaya başladı. Ancak kısa sürede Sovyet yönetimi, buraları tekrar işgal etti. Tüm bu gelişmeler, milliyetçiliğin dalga dalga her tabakaya kadar yayılmasını sağladı. Türkistan'ın muhtelif yerlerinde Basmacı hareketleri görülmeye başlandı. Yazarın bu anlatımlardan sonra vardığı tespit, Türkistan'daki milliyetçilik, geleneklerin, acı olayların, sosyal zorunluluk ve ekonomik kaygıların doğurduğu sonuç olarak çıkmıştır.

"Türkistan Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 24-25, Teşrîn-i Sâni - Kânun-ı Evvel [Kasım-Aralık] 1929, s. 16. *Kızıl Özbekistan* gazetesinden derlenen haberlerin verildiği bu bölümde ilk haber, Taşkent Demir Yol Posta İdaresinde çalışan Türk işçileriyle ilgilidir. Buna göre, 33 Türk işçi kadro fazlalığı bahanesiyle işten çıkarılmıştır. İdareleri Özbekleştirmek için mücadele eden Ahunbabayef'in bu kararına karşı çıkan Pilçeşkof'un uygulamaları Türk işçilerin işten çıkarılmasında önemli rol oynamıştır. Bir diğer haber, Buhara emirinin oğlunun Moskova'dan babasına yazdığı mektupla ilgilidir. Mektupta oğul Şahmurat babasına ağır ithamlarda bulunmuştur. Dergi idaresi bunun bir Bolşevik komedisi olduğunun altını çizmiştir. "İdareleri Moskova Usulü

¹⁵¹Çar I. Petro'nun (1689-1725) iktidara gelmesi ile birlikte Rusya, sıcak denizlere inmek için Kafkasya rotasını kullanmayı, böylece Türkistan'a geçmeyi hedeflemiştir.

Türkleştirme" adlı başlıkla verilen habere göre ise, Moskova Özbekistan'da Ruslara Özbekçe kurslar açmıştır fakat bu kurslar istenilen başarıyı gösterememiştir. "Ham Mal Hazırlığı" adlı başlıkta verilen haberde Rusya'nın Türkistan'ı bir hammadde deposu olarak gördüğünün altı çizilmektedir.

"Haberler: Türkistan Haberleri (Hükümetin Pamuk Siyasetine Karşı)," *Yeni Türkistan*, sayı 24-25, Teşrîn-i Sâni - Kânun-ı Evvel [Kasım-Aralık] 1929, s. 18-19. *Kızıl Özbekistan* gazetesinden alındığı anlaşılan habere göre, Yarkar Sadıkoğlu isimli bir Komünist Parti üyesi çiftçi, Bolşeviklerin tarım politikasını protesto etmek için partiden ayrılmıştır. Ardından verilen habere göre, Ferganalı Tohtabay'ın pamuk şirketinden borç alamaması üzerine çocuğu açlıktan ölmüştür.

"Haberler: Türkistan Haberleri (Muhaceret Siyasetinde Yeni Oyunlar)," *Yeni Türkistan*, sayı 24-25, Teşrîn-i Sâni - Kânun-ı Evvel [Kasım-Aralık] 1929, s. 19. *Yeni Fergana* ve *Kızıl Özbekistan*'dan alınan habere göre, Türkistan'da Yahudilere tarla verilmesi konusunda hazırlıklar yapılmaktaydı. Ardından verilen haber yerli işçinin iş bulma olasılığının gün geçtikçe azaldığı üzerinedir.

"Rusya Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 24-25, Teşrîn-i Sâni - Kânun-ı Evvel [Kasım-Aralık] 1929, s. 20. Kasım ayında Moskova'da hükümetin işçi politikasına karşı çıkan ayaklanmalardan bahsedilmektedir. Anlaşıldığına göre bu ayaklanmalar bir hayli taraftar bulmaktaydı.

"Rusya Haberleri: Ukrayniya Milliyetperver Talebelerinin Protestoları," *Yeni Türkistan*, sayı 24-25, Teşrîn-i Sâni - Kânun-ı Evvel [Kasım-Aralık] 1929, s. 20-21. Ukrayna'da çıkan *Posledniye Movosti* gazetesinin haberine göre, Ukraynalı milliyetçi öğrenciler Rus temsilciliğini taşa tutmuşlardır. Bu esnada temsilciliğin camında bulunan Lapoşinski öğrencilere birkaç el kurşun sıkmıştır.

"Rusya Haberleri: Rusya'da Türkçülük," *Yeni Türkistan*, sayı 24-25, Teşrîn-i Sâni - Kânun-ı Evvel [Kasım-Aralık] 1929, s. 21. Habere göre, Komünist Partisi'nde bulunan altı Türk, 1923 yılında partiden ihraç edilen Sultan Galiyef'in idaresi altında bulunan teşkilata üye oldukları gerekçesiyle Komünist Partisi'nden atılmışlardır. İsimleri verilmeyen bu altı Türk Türkçülük yaptıkları gerekçesiyle suçlanmışlardır.

"İran Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 24-25, Teşrîn-i Sâni- Kânun-ı Evvel [Kasım-Aralık] 1929, s. 22-23. İran'da çıkan *Vatan*, *Ehrak* ve *Akşam* gazetelerinden alınan habere göre, İran demiryolu inşaatının hızla sürdüğü ve İran ile Irak arasında hacılar yüzünden meydana gelen gerginlikten bahsedilmektedir.

"Türkiye'de," *Yeni Türkistan*, sayı 24-25, Teşrîn-i Sâni- Kânun-ı Evvel [Kasım-Aralık] 1929, s. 1. Kasım 1923 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin toplanması haber verilmiştir.

"Afganistan'da," *Yeni Türkistan*, sayı 24-25, Teşrîn-i Sâni- Kânun-ı Evvel [Kasım-Aralık] 1929, s. 24. Afganistan'da Nadir Han'a karşı isyan eden Beha Saki'nin yakalanarak idama çarptırılması haber verilmiştir.

Kocaoğlu Osman, "Bolşevikler ve Rençberler," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 1-5. Bolşevik Fırkası'nın Türkistan ve kendisine bağlı diğer bölgelerde zorla uygulamaya koyduğu tarımsal programın birtakım yayın organlarının¹⁵² verilerine göre eleştirme yoluyla yazılmış bir yazıdır. Sovyetlerin bu programından önce Türkistan çiftçilerinin tarımsal alanda zaten kendi programlarını oluşturduklarını ve hatta çiftçilik literatürüne heşer (yeni kanallar açma), kepsen (mahsülün bir kısmını devlete ve muhtaç olanlara ayırma), hişabe (ekinleri yabancı otlardan temizleme), gap (çiftçilerin eğlence merkezi) gibi terimler kazandırdıkları belirtilmektedir. Türkistan'daki

¹⁵²Za partiyu mecmuası ve *Yengi Fergane* gazetesi.

tarım sektörünün herhangi bir ıslâhâta gerek duymadığı çünkü kendini sürekli olarak bir geliştirme çabası içinde olduğu konusu da göze çarpmaktadır. Fakat, Sovyetlerin uyguladığı politikalar tarım sektörünü ilerleteceği yerde derin ayrılıkların başlamasına neden olmuştur. 1917 Devrimi sonrası mujiklerin¹⁵³ haklarının genişletilmesi ve feodal düzenin tasfiyesinin gündeme gelmiş olmasına rağmen hiçbir çaba gösterilmemiştir. Makalede ayrıca, Türkistan Milli Birliği'nin 1920-1921 yıllarında arazi reformunun nasıl olacağına dair kararlarının bir sıralaması aktarılmıştır.¹⁵⁴ Bu maddelerin haricinde çalışmalar yapan Bolşevik Partisi ile bütün dünya için örnek oluşturabilecek çiftçiler arasındaki ilişki olumsuz bir atmosfere doğru gitmektedir.

Mustafa Çokay[oğlu], "Turan Devleti Hakkında," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı sâni [Ocak] 1930, s. 6-10. Yazar, bu önemli makalede Turan devleti projesinin nasıl ve kimler tarafından ortaya atıldığını, bu projeye Rusların bakış açısını ve aldıkları tedbirleri kendi görüşü çerçevesinde izah etmektedir. Bolşeviklerin en önemli korkusunun Turan devleti kurmak olduğunun altını çizen Mustafa Çokay, bu endişenin Çarlık döneminden itibaren var olduğunu anlatıyor. Ruslar, Turan kavramını Türkistan Türkleri ile İdil Türkleri arasındaki kavmiyet hissi olarak açıklamıştır. Bu durumu ortadan kaldırmak için birtakım çabalar içine girmişlerdir. Kazak çocuklarının Kazan, Ufa, Orenburg'daki okullarda eğitim görmelerinin önü kesilmiş, Tatar okullarında tahsil gören çocuklar Rus ajanları tarafından fişlenmiştir. Sovyetler döneminde de durum değişmemiş, Türkistan, Turan, Türk gibi kelimeler sakıncalı görülmüştür. Bu kavramların yerine Tatar, Başkurt, Kazak, Kırgız, Özbek, Karakalpak gibi ayrıştırıcı kelimelerin yerleştirilmesi yönünde çalışmalar yürütülmüştür. Yazara göre, Sovyet hükümetinin bu ayrıştırıcı çabaları Turan devleti kavramının doğmasına yol açmıştır (s. 7). Turan devleti projesinin mimarı, Sultan Aliyef [Galiyef] adında bir Tatardır. Galiyef, 1923

¹⁵³Rus literatüründe "cahil rençber" anlamında kullanılan terimdir.

¹⁵⁴Bu kararların sıralandığı maddeler için bkz. *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı sâni 1930, s.

4.

yılında Komünist Partisi'nden ihraç edilmiştir. Bolşevik Partisi, Turancılık ile ilgili olduklarını tespit ettikleri bazı Türk komünistleri (Budayli, Veli İshaki, Burundukof, Sagidullin) partiden atmışlardır. Bu durum Özbekistan'da Maarik Komiseri iken, Türkistan öğretmenlerini Rus öğretmenlerine tercih ettiği için cezalandırılan Rahim İnamof meselesini de yeniden gündeme getirmiştir. Turan Devleti projesi hakkında Sovyet gazeteleri (*Pravda*, *Veçirni Moskova*, *Krasniya Tatariya*) detaylı derecede malumat vermişlerdir. Gazetelerde dönemin önde gelen Komünist yazarları (Kosta Tabolof, Razunof, Kut) çeşitli düşüncelerini ifade ederek bu projenin karşısında olduklarını açıkça belirtmişlerdir. Tataristan ve Kazan'da bütün Komünistler için Turancılarla mücadele çağrısı yapmışlardır. Sovyetlere karşı isyan edenleri muhacerette bulunan Türkistan mültecileri ile iletişim kurmakla itham ederek, onlardan aldıkları emirler doğrultusunda hareket etmekle suçlamışlardır. Mustafa Çokay, bu değerlendirmeler karşısında, aralarında bir iletişim söz konusu olmadığını, sadece Türkistan adından ilham aldıklarını belirtmektedir.

[Mehmet] Kâzım, "Felek [şiir]," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 10. Türkistan'ın gittikçe Ruslaştığından bahseden yazar, bunu edebi sanat yoluyla "kızarmış bak Türkistan" olarak betimlemiştir.

Baykara [Hüseyin], "*Kızıl Özbekistan*'da Edebiyat Münakaşası," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 11-13. Baykara yazısında, Semerkant'da çıkan *Kızıl Özbekistan* gazetesinde yer alan Özbekistan'da proleter [emekçi] edebiyatı yaratmak meselesi ile ilgili tartışmaya değinmiştir. Tartışmanın tarafları adı geçen gazetede yazan Atacan ve Baybulatıf adlı iki yazardır. Atacan, Çağatay edebiyatının lüzumundan bahsetmiş, Baybulatıf ise, Özbek edebiyatını Çağatay edebiyatına dayandırmak gerektiğini iddia etmektedir.

"İran'da Yeni Teftiş İdaresi," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 13. *Odlu Yurt* dergisinden alına haberde, İran'da rüşvet ve iltiması önlemek için yeni bir teşkilatın kurulduğundan bahsedilmektedir.

Sürgün, "Hasret İllerinde [şiir], *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 14. Bolşevikler tarafından Salufka'ya sürgün edilen şairin vatan hasretini anlattığı şiiridir.

"Türkistan Haberleri: Türkistan'da Köylü İsyanları," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 15. *Pravda Vastoka* gazetesinin haberine göre, Türkistan'ın çeşitli vilayetlerinde Sovyet hükümetinin uyguladığı iktisadi programa karşı köylülerin isyanları yoğunlaşmıştı. Yine aynı gazetenin haberine göre, Taşkent'in birçok yerinde köylüler ellerinden zorla alınan erzakların bulunduğu depoları ateşe vermişlerdir.

"Türkistan Haberleri: Yeni Özbek Alfabeti," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 16. 1 Ocak 1930 tarihinden itibaren Latin alfabesi temelli yeni Özbek alfabesinin uygulamasına geçildiğinin haberinin verildiği bir yazıdır.

"Türkistan Haberleri: İdamlar Devam Ediyor," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 17. Basmacılıkla suçlanan bazı kişilerin yargılanmasıyla ilgili verilen bir haberdır. Buna göre, Parman, Abdullah Tağay ve Hayri Sultanoğlu adlı kişilerin idamına, Buri Fermanoğlu, Revşen Arzıkuloğlu, Nurmuratoğlu, Tan Atar Razakoğlu ve Huda Yarmirzeoğlu adlı kişilerin de bütün mal varlıklarına el konulmasına ve 10 hapis ile 5 yıl vatandaşlıktan çıkarılmalarına karar verilmişti.

"Türkistan Haberleri: Türkistan Bütçesi, Pamuk Hazırlığı," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 17. *Kızıl Özbekistan*'a göre, 1930 yılının Orta Asya bütçesi açıklanmıştır. Buna göre, Özbekistan için 131 milyon 278 bin ruble, Türkmenistan için 48 milyon 275 bin ruble, Tacikistan için ise, 42 milyon 320 bin ruble ayrılmıştır. Bir diğer haber Özbekistan'ın Moskova'ya 1930 yılı için vereceği pamuk miktarı ile ilgilidir. Buna göre Özbekistan 1930 yılı için 19.5 milyon put oamuk verecekti. Bu miktar beş sene zarfında 36.5 milyon puta çıkacaktı.

"Türkistan Haberleri: İdam Kararı," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 17-18. Ünlü Basmacı reislerinden Şir Aksakal'ın idamının duyurulduğu haberdır.

"Kafkasya Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 18-20. İlk haber Batum'da meydana gelen petrol borusu yangını ile ilgilidir. İkinci haber ise, Azerbaycan Bolşevik temsilcisi Hacıyef'in yerine Selimof Ali Evset'in tayini ile ilgilidir. Azerbaycan'dan verilen diğer habere göre, Devlet Üniversitesi'nde ders veren profesörlerin hepsinin Sovyet karşıtlığı bir çizgide bulundukları ile ilgilidir. Kuzey Kafkasya'dan verilen habere göre ise, halkın içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıdan ve Dağıstan'da G.P.U askeri kıtasına yapılan saldırı haber verilmektedir.

"Ukrayna'da," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 20-21. Yazıda, Ukrayna'da yaşayan 50.000 kadar Yunan'ın Sovyet Rusya'yı terketmek istedikleri haber verilmektedir. Bir diğer haber, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Ukraynalıların, Ukrayna'da kurulması planlanan Yahudi kolonisini protestolarıdır. Ardından verilen haber yazısında G.P.U tarafından hapsedilmiş olan Ukrayna'nın siyasi simalarından Etromof, Gantsof, Holondi, Hermayze, Nikovski, Mutuşeskaya ve Çekovski'nin mahkemelerinin ileri bir tarihe ertelenmesi duyurulmaktadır.

"Amerika Senatosu'nda Ukrayna Meselesi," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 21. Ukrayna hükümetinin Sovyet işgaline karşı Amerika Birleşik Devletleri'nde destek aramasını bildiren haber yazısıdır.

"Köylülerin Taarruzu," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 22. Ukrayna'da Bolşevik Devrimi'nin onikinci yıl kutlamalarında komünistlere karşı bulunulan saldırılardan haber verilmiştir. Peşinden verilen haberde ise, yine Ukrayna'da Kızıl Ordu içinde meydana gelen silah hırsızlığı konu edilmiştir.

"Sovyet Rusya Haberleri: Komünistlerin Hali," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 22-23. Poltava vilayeti Komünist bürosunda meydana gelen karşıklığın haber verildiği yazıdır. Habere göre, Poltava'da ki parti üyelerinden bazılarının nedeni belli olmayacak şekilde kaybolduğu, bazılarının da dövüldüğü görülmüştür. Diğer haber göre ise, Sovyet hükümetinin uygulamaya koyduğu Beş Yıllık Plan dahilinde İdil ve Don ırmaklarının birleştirilmesi projesi ertelenmiştir.

"Sovyet Rusya Haberleri: Kremlin'de Gizli Teşkilat," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. Çeşitli gazetelerden (*La Lutte pour la Russie*, *Berliner Tagblatt*, *İzvestiya* ve *Pravda*) derlenen habere göre, Stalin ve yakın arkadaşlarını devirmek amacıyla Moskova'da gizli bir teşkilat kurulmuştu.

"Sovyet Matbuatı ve Ermeniler: Daşnaksutuyun Kongurası [Taşnak Sütyun Kongresi]," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 24-25. *Zarya Vastoka* gazetesinin haberine göre, Taşnak Sütyun Kongresi tarafından bir beyanname yayınlanmıştır. Bu beyannamede büyük Ermenistan hayalinden bahsediliyormuş.

"Afganistan Haberleri: Nadir Han Ne Diyor?," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 26-27. Nadir Han'ın *Pöti Pariziyen* gazetesine verdiği bir demeçte, Afganistan'ın henüz beklenen medeniyet seviyesine yükselmediği bildirilmiştir.

"Afganistan Haberleri: Veziriler ile İngilizler Dövüşüyorlar," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 27-28. Afganistan'ın Vana vadisinde İngilizler ile Veziriler arasında meydana gelen mücadele söz konusu edilmiştir.

"İran Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. 28-29. İran'da meydana gelen enflasyondan bahsedilmektedir. Bu konuda *Yeni Türkistan*'ın yorumu ise şöyledir: "Şah Rıza Han'ın memlekette temin ettiği düzen neticesinde İran'ın iktisadi durumu gelecekte daha iyiye gidecektir."

"Türkiye Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. Türkiye'den verilen habere göre, halkı tasarrufa alıştırmak amacıyla Mustafa Kemal Paşa'nın himayesinde Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti kurulmuştu. Cemiyetin ilk kongresi 1931 yılında toplanacaktı.

"Hindistan Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 26, Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930, s. İngiliz sömürmesine karşı Gandhi tarafından bağımsızlığı öne çıkaran bir belge Londra'da toplanacak olan İngiliz-Hint Konferansı'na gönderildiğini ele alan bir yazıdır.

"İstikbal! [şiir]," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 1. Gazi Mustafa Kemal'in liderliğinde Cumhuriyet ve halkçılık doğrultusunda istikbal yolunda ilerlemeyi amaç edinmiş ve yazarı belli olmayan bir kalemin elinden yazılmış şiirdir.

Koşarız biz sana büyük istikbal. Başbuğumuz ulu Gazi Mustafa Kemal.

Bayrağımız Cumhuriyet, gayemizdir halkçılık. Bâki kalır ilelebet bu ideal.

Kocaoğlu Osman, "Müstakil Tacikistan Şûrâlar Cumhuriyeti'nin İçyüzü," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 1-5. Bolşevikler tarafından ilan Kasım 1929'da ilan edilen Tacikistan Cumhuriyeti'nin ilan ediliş nedenlerinin içyüzünün anlatıldığı bir makaledir. Yazara göre, Türkistan'da Tacikistan ismi ile anılabilecek bir memleket yoktur. Bu durum Sovyet rejiminin ayrıştırmayı körüklemek için uyguladığı bir plandır. Tacikistan diye tabir edilen bu coğrafyada Türk ve Tacikler bir arada yaşamaktaydılar. Köylerinin çoğunu Türk kabileler olan Lakay, Kulluk ve Kongrat Türkmenleri oluşturmaktadır. Buralarda kısmen Kırgız ve Kazaklar vardır. Buradaki Türk-Taciklerin dini İslam, konuştukları dil Türkçe'dir. Fakat Sovyetlerin, Tacikleri Özbekistan'dan ayırmalarının başlıca nedenleri vardır. Bunlar: 1. Buralarda hiç Rus bulunmamasından dolayı bu coğrafya Türkistan milliyetçilerinin ana ocağıdır. 2. Türk-Tacik çiftçilerinin ellerindeki malları doğrudan Moskova'ya taşıyıp, Türkistan ile ilişkiyi kesmektir. 3. Afganistan halkı üzerinde propaganda yaparak Hindistan'a ulaşmaktır.

Abdülkadir [İnan], "Müessif Bir Ziya [Üzücü Bir Kayıp]," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 6. 17 Ocak 1930'da vefat eden Macaristan Turan Cemiyeti 155 üyesi ve Macar asıllı Mösyö Dzsoffi (Dejkffi)'nin anısına kaleme alınmış bir makaledir.

Baykara Hüseyin, "Kızıl Özbekistan'da Edebiyat Münakaşası," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 7-10. Sayı 26'da yayınlanan yazının devamı olan makalede, Türkistanlı edebiyatçıların (Nevaî, Hüseyin Baykara, Avlaz, Behram Beg, Çolpan) şiirleri üzerinden tartışmalara devam edilmektedir.

155Toplumun önde gelen bilim adamlarının, siyasetçilerinin ve yazarlarının bir araya gelmesiyle 1910 yılında kuruldu. 1913'de *Turan* dergisi çıkarıldı. İddiası, Macar ve Türk halklarının tarihi akrabalığı ve Macar kavminin Asya kökenli olduğuydu. Bkz. Tarık Demirkan, *Macar Turancıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000.

[Mehmet] Kâzım, "Türk Güzeline [şiiir]," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 10. Vatan hasretini yansıtan bir şiiirdir.

Çokayoğlu Mustafa, "Türkistan'da Pamuk Etrafında Güreş [Mücadele]," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 11-17. *Yaş Türkistan* dergisinden iktibas edilen makalede, Ruslar tarafından Türkistan'da başlatılan pamuk siyasetinin Türkistan halkına vereceği zarar üzerinde durulmaktadır. Çar hükümetinin ziraat işlerinden sorumlu bakanı Krivoşeyn, "Türkistan pamuğu meselesi, Rusya dokuma sanatının Amerika pamuğundan kurtulması demektir" diyerek konunun önemine dikkat çekmekteydi. Bolşevikler döneminde bu bağımlılığın en aza indirilmesi için yeni planlar yapılmıştı. Komitelerin verdiği rapor bu planlar dahilinde Sovyet hükümeti, pamuk ithalinden ancak 1937 yılında kurtulabileceğini öngörmekteydi. Bolşeviklerin hazırladığı plana göre, Türkistan arazilerinde pamuk haricinde hubûbat yetiştirilmesi azaltılacak, halk tahıl ihtiyacını Moskova'dan karşılayacaktı. Yazara göre, bu yol Türkistan halkı için korkunç sonuçlar doğuracaktır. Türkistan halkının Rus tahıllarına bağlı kalması yalnız siyasi yönden değil ekonomik açıdan da tehlikeli bir boyut teşkil edecektir: 1918-1919 yılları arasında açlıktan ölen iki milyon insanın durumunun tekrar baş göstermesi an meselesiydi. Çiftçilerin bu hoşnutsuzluğu, *Pravda Vastoka* gazetesine göre, "milli matbuat pamukçuluk işine lakayt bir vaziyet aldı" başlığıyla duyuruyordu. Çokayoğlu, Türkistan'ın bağımsızlığı ve geleceği açısından herkesin tahıl yetiştirilmesi için mücadele etmesi gerektiğini savunarak, memleketin kurtuluşunun ekonomik bağımsızlıkla paralel gitmesi gerektiğini savunuyordu.

Ahmed Zeki Velidi, "Mevlâna Beqa'î," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 18-21. Ahmet Zeki Velidi Togan, XV. asrın veya XVI. asrın ilk yarısında Şeybanîler döneminde yaşamış olan Türkistanlı şair Beqa'î'nin hayatı ve şiiirleri ile ilgili kısa bilgi vermektedir.

"Sovyet Rusya Haberleri: Troçkilerle Mücadele," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 22. Stalin'in Troçki taraftarlarıyla mücadelesine devam ettiğini bildiren bir yazıdır.

"Sovyet Rusya Haberleri: Troçki'nin Kitabı," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 22. Haberde, Troçki'nin Rusya'nın güncel durumuna dair yazdığı kitabın Bolşevik saflarında endişe oluşturduğu belirtilmiştir.

"Sovyet Rusya Haberleri: G.P.U.'ya Taarruz," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, Habere göre, Rusya'nın Tsaritsin şehrinde 6 işçi G.P.U. ajanları tarafından tutuklanmıştır. Tutuklanan kişilerin arkadaşları G.P.U. idaresine saldırılarda bulunmuşlardır.

"Sovyet Rusya Haberleri: Köylüler Hayvan Vermiyorlar," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 23. Haber, Rusya'da meydana gelen iktisadi buhranın et meselesinde de kendini göstermiş olmasıyla ilgilidir.

"Sovyet Rusya Haberleri: Rusya'da Katiller," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 23. Sovyet gazetelerinden öğrenildiği anlaşılan habere göre, Bolşevik hükümeti tarafından nedenli nedensiz uygulanan idamların arttığı belirtilmiştir.

"Sovyet Rusya Haberleri: Milisler Arasında Yolsuzluklar," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 24. Moskova'da görev yapan polis teşkilatı arasında çıkan yolsuzlukların bildirildiği bir haberdir.

"Sovyet Rusya Haberleri: Kolçamakları İmha Projesi," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, 25. Stalin'in hızla uygulamaya koyduğu kolektivize programı dahilinde kolhoz teşkilatına yardım adı altında kolçomakları (en alt sınıf) ortadan kaldırma planı üzerine verilen bir haber yazısıdır. Ardından gelen haberde, kolçomakları ellerinde arazileri alarak ortadan kaldırma planının yapıldığı duyurulmaktadır.

"Sovyet Rusya Haberleri: Kolhozların Vaziyeti," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 26. *Pravda*'dan alındığı anlaşılan habere göre, ziraat komiseri Yakovlev, kolhozların uygulayacağı tarım politikasını açıklamıştır.

"Sovyet Rusya Habeleri: Yahudi Kolçomakları," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 27. Bolşevik politikası gereği Yahudi yerleşmelerinin de kolhoz haline getireleceğinin duyurulduğu haber yazısıdır.

"Sovyet Rusya Haberleri: Rusya'da Pahalılık," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 27. Rusya'da meydana gelen ekonomik sıkıntıların fiyatları son derece artırdığının ve halkın iktisadi açıdan zor duruma düştüğünün belirtildiği yazıdır.

Kazanlı, "Siyasî Şuun, " *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 27-32. Kazanlı, derginin kendisine ayrılan bu kısmında, Rusya, Birleşmiş Milletler ve Balkanlar ile ilgili çeşitli haberlerin yorumlarını yapmıştır. Yazısının başında İngiltere ve Fransa'da Rusya'ya karşı esen matbuat muhalefetinden söz etmektedir. Ardından Rusya ve Çin arasında meydana gelen demiryolu ihtilafının bir uzantısı olan güvensizlik ortamından söz ediyor. Buna göre, Çin'in Nankin hükümeti, Rusya'daki rejimin kendi bölgelerine sıçramasından endişe ettiği için Rusya'ya karşı bir güvensizlik duygusu içinde olduğunu açıklıyor. Yazar, verdiği ikinci haberde 1920 yılında ilk açılışını yapan ve aldığı kararlarda hep büyük devletlerin tarafını tutan Milletler Cemiyeti'nin faydalı işler de yaptığını belirtiyor. Balkanlardan bahsederek Romanya'da iş başında olan Çiftçi Partisi'ne karşı eski Liberal Parti tarafından başlatılan şiddetli mücadelenin detaylarını anlatmaktadır.

Kocaoğlu Osman, "Yaş Türkistan," *Yeni Türkistan*, sayı 27, Şubat 1930, s. 32. 1929 yılında Paris'te çıkmaya başlayan *Yaş Türkistan* dergisinin idareye gelen 1. sayısının üzerine yapılan bir değerlendirmedir. Değerlendirmeye göre, *Yeni Türkistan*'ın açmış olduğu yolda ilerleyecek ikinci dergi olarak *Yaş Türkistan* gösterilmektedir.

İdare, "İtizar," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrinievvel [Ekim] 1930, s. 1. *Yeni Türkistan*'ın maddi imkansızlıklardan dolayı Mart, Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında çıkarılmadığının açıklamasının yapıldığı özür yazısıdır.

Kocaoğlu Osman, "Bolşeviklerin, Türkistan Kültürasına [Kültürüne] Karşı Olan İmhakâr Siyasetleri Akamete [Başarısızlığa] Uğramak Arefesindedir," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrinievvel [Ekim] 1930, s. 2-4. Bolşeviklerin Türkistan kültürüne karşı düşmanca hisler besleyerek bu kültürü ortadan kaldırmak için uygulanan ekonomi planı hakkında yazılmış bir makaledir. Sovyet yönetiminin planına göre, Türkistan pamuk sanayiinin geliştirilmesi ile Türkistan gençliği proleterize [emekçileştirilerek] edilerek ekonomik açıdan Moskova'ya bağımlı hale getirilecektir. Bolşevikler, bu sene başında [1930] ekonomi siyasetlerini uygulamaya girişmişler fakat bu emre karşı birçok rençber silahsız isyana kalkışarak 15 Mart'a kadar hiçbir yerde ekin ekmeme kararı almışlardır. Daha sonra ise pamuk ekimine ayrılan tarlalarda Türkistanlı çiftçiler zahire ekimine giderek Bolşeviklerin beş yıllık planlarını kesintiye uğratıyorlardı. Bu durumdan yola çıkan yazara göre ise, Bolşeviklerin Türkistan kültürüne karşı olan yok etme politikaları başarısızlığa uğramış durumdadır.

Sencer, "Türkistanda Son Zamanlarda İsyandar Münasebetiyle," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrinievvel [Ekim] 1930, s. 4-7. Bolşeviklerin ıslâhât gerekçesiyle Rusya'dan getirdikleri mujiklerin [Rus köylüsü] ve Kızıl Ordu askerlerinin Türkistanlılar üzerinde kurdukları baskılar sonucu ortaya çıkan isyanların tahlili maksadıyla yazılmıştır. Yazar, Türkistan'daki isyanın iktisadi sebep ve temellerini ele almaktadır. Türkistan kendi inisiyatifini kullanarak hareket etme kabiliyetini öldürmeye çalışmaktadır. Türkistan geleneksel olarak hürriyet, içtihat [anlayış] ve temellüt [direnme] gibi unsurlara dayanıyordu. Şimdi Bolşevikler, Türkistan'ı sanayileştirmek bahanesiyle burayı Sovyetler merkezine bağlamak, Türkistan'ın yerli halkını ise amele derecesine indirerek

proleterleştirmek istiyorlardı. Buna karşılık Türkistan halkı bu siyasete direnç gösteriyor, Sovyetlerin büyük propaganda faaliyetlerine rağmen yerel sanayiye yöneliyorlardı. Çünkü hürriyet ve güvenliklerini ancak yerel sanayinin gelişmesine bağlı olarak sezinliyorlardı. Bolşeviklerin 1930 yılı başında kolektifleştirme siyasetlerini uygulamaya koydukları gibi çıkarmaya giriştikleri anlaşılmaktadır. Bu amaçla daha fazla köleleştirmek deneyiminde bulundular. İşte bu emre karşı Türkistan köylüleri hep birlikte, bilinçli silahsız isyana giriştiler ve hiçbir yerde ekin ekmemeye karar verdiler. Bu durum karşısında Sovyetler, geri adım atmak zorunda kalmış, kolhoz teşkilatları da kesintiye uğramıştır.

İlter, "Çar'ın Bendeleri ve Biz," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i Evvel [Ekim] 1930, s. 7-10. Bolşevik devriminden sonra Sovyet yönetimine bağlı bazı Türkistan emirleri ve adamları teslimiyetçi bir tavır sergileyerek Moskova yönetiminin hizmetinde olduklarını bildirmişlerdir. Yazar, yazısını Türkistan'ın mücadelesinde iki cephe bulunmaktadır düşüncesi üzerine hazırlamıştır.

Tuygun [Abdulvahap Oktay], "Türkistan'da Milliyet Mücadeleleri," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i Evvel [Ekim] 1930, s. 10-14. Makalede Rus milliyetçiliği karşısında Türkistan halkının karşılaştığı durum değerlendirilmiştir. Yazar, Türkistan'daki bütün Sovyet idare ve kurumlarının Rusçuluk düşüncesine yönelerek faaliyetlerini bu yönde sürdürdüklerini söylemektedir. Bolşeviklerin işbaşına geldikleri dönemde vaadettikleri yerlileştirme (yerli halkı yönetime katma) politikası çerçevesinde Türklerin Sovyet kurumlarında görevlendirilmesi gibi kararların uygulanmadığı, anlaşılmaktadır. *Enbekîçi Kazak*, *Azat Buhara* ve *Türkmenistan* gazetelerinden alınan haberlere göre Bolşevik yönetiminin sergilediği bu tutarsızlık kendi içlerinde bile eleştirilmeye başlanmıştır. Özellikle Komünist Fırkası'nın önde gelen isimleri¹⁵⁶ bu konuda açıkça özeleştiri yapmaktan çekinmiyorlardı. Bu makaleye göre Rusçuluk akımı çerçevesinde Türkistan'daki önemli okul,

156 Galaşçukin, Aranştan, Ekmel İkrâm ve Velikof.

posta, demiryolu, fabrika ve askeri kurumlarda çoğunlukla Rusların veya Ruslaşmış yerlileri görevlendirmekteydi. Türkler ise mümkün olduğu kadar geri plana itilmiş ve vaatlerin dışında bırakılmışlardı.

Yaş Türkistanlı [Tahir Çağatay], "Alman Muharrirlerinin Türkistan İntibaatı [İzlenimleri]," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i Evvel [Ekim] 1930, s.14-18. Makalede, Türksib (Türkistan-Sibirya) demiryolunun resmi açılışı nedeniyle Moskova Hükümeti'nin açılış için Almanya'dan davet ettiği yazar ve gazetecilerin Türkistan hakkında edindikleri izlenimlerin bir değerlendirmesi yapılmıştır. Yazıda Alman yazarların kaleme aldığı makalelerin bir kısmının *Yeni Türkistan* okuyucularına aktarılması amaç edinilmiştir. Alman muhabir ve yazarlar Türkistan'ın çeşitli yerlerini dolaşarak ve birazda şaşırarak yazılar kaleme almıştır. Makaleden anlaşıldığı üzere yazılar birer seyahatname niteliğindeydi. *Vossische Zeitung* gazetesinin muhabiri makalesinde: Moskova'dan uzaklaştıkça yiyecek bulmakta zorlandıklarını, istasyonlarda ekmek, yumurta, sigara gibi tüketim ürünlerinin bulunmadığını belirterek o dönemin Sovyet Rusya'sının ekonomik çehresine ışık tutmaktadır. Muhabir, Türksib demiryoluna yaklaştıkça Moskova treninin adeta bir propaganda treni halini aldığını belirtmektedir. Anladığımız kadarıyla Bolşevikler hükümet adına özel propagandacılar belirleyerek istasyonlarda halka seslenmekteydiler. Yine Almanya'nın önde gelen gazetelerinden biri olan *Kölnische Zeitung* gazetesinde de buna benzer durumlar anlatılarak Sovyet yönetiminin doğu topraklarını ihmal ettiğini iddia ediyordu. Aynı makalede Basmacı hareketinden de bahsedilmiştir. Makalenin yazarı Basmacılık hareketinin sanıldığı gibi sosyal nedenlerden dolayı çıkmış bir hareket olmadığı, bu hareketin asıl nedeninin Kızıl Rusların Türkistan topraklarına yerleşme siyasetine karşı bir tepki olarak doğduğu düşüncesini ifade etmektedir. Alman muhabirin makalesine göre Taşkent'teki okulların yarıdan fazlası Sovyet okullarıdır. Müslümanların ibadethaneleri okul, çayhane ve birtakım kulüplere tahsis edilmiştir. Camilerin mihraplarına Lenin'in resmi asılmıştı. Yaş Türkistanlı'nın anlattığına göre, Beylerbeyi Medresesi olarak tahmin ettiği bir mescidin

avlusuna Lenin'in heykelinin dikildiği de bilinmekteydi. Aynı makaleden Sovyet hükümetinin zengin Türklerin elindeki evlere el koyarak buralara Rus işçileri yerleştirdiği anlaşılmaktadır. Genel olarak bakıldığında ise Alman gazetecilerin Türkistan hakkında verdikleri bilgiler pek de iç açıcı görünmemektedir. Sovyet yönetimi Türkistanlıların yararına olacak konularda üzerinde ihmalkar davranırken kendi sistemi açısından olumlu olabilecek durumlarda baskı kurmaktaydı.

M. Fehmi Lenk, "Gençliğe, Vatana, Düşmana," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i evvel [Ekim] 1930, s. 19. Vatanseverlik duygularını işleyen bir şiirdir.

Tuygun [Abdulvahap Oktay], "Yurduma Doğru," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i evvel [Ekim] 1930, s. 20-21. Şiirlerin arka arkaya sıralandığı bu sayıda Tuygun, dokuz kıta ve kıta aralarındaki yedi dizeden oluşan şiirinde bağımsız bir vatanın özlemini coşkuyla dile getirmektedir.

"Türkistan Haberleri: Türkistan Matbuatı," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i evvel [Ekim] 1930, s. 22. Türkistan'da neşredilen gazete ve dergilerin adeti ve dili hakkında bilgi verilen haber yazısıdır. Buna göre, Türkistan'da 43 gazete neşredilmektedir. Bunlardan 12'si Rusça'dır. 31'i Türkçe olup genel trafiği 396.700'dür. Gazetelerin yanında 71 dergi ve 1 adet broşür vardı. Bunların 28'si Rusça'ydı. Türkçelerin trafiği 221.000'di.

"Türkistan Haberleri: Beş Yıllık Pamuk Planı," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i evvel [Ekim] 1930, s. 22. Türkistan'da uygulamaya konulan pamuk planının beklenen verimi vermediğini gösteren bir haber yazısıdır. Plana göre, 980.824 ton pamuk alınması gerekirken ancak 795.659 ton pamuk alınabilmiştir. Bu da gösteriyor ki planın ancak % 22'si uygulanabilmişti.

"Türkistan Haberleri: Linç Edilen Bir Komünistin İtirafı," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i evvel [Ekim] 1930, s. 23. Taşkent iskân idaresinin reisi Abdürrezzak Hakimbay'ın linç edilerek öldürülmesinin verildiği yazıdır. Linç edilmesinin nedeni olarak Moskova yanlısı izlediği politikalar gösterilmiştir.

"Türkistan Haberleri: Türksip-Türkistan Sibiryâ Hattının İçyüzü," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i evvel [Ekim] 1930, s. 23. *Enbekçi Kazak* gazetesinin haberine göre, Bolşeviklerin büyük propagandalarla hizmete koydukları Türksip hattında halkı zor duruma sokan durumlarla karşılaşmıştır. Örneğin, vagondaki yolculara kötü muamele, vagonlarda su bulunmaması gibi durumlar halkı bir hayli zor durumda bırakmaktaydı. Rusların "Türkistan'a cennetin kapısını açıyoruz" diye övdükleri bu hat *Yeni Türkistan*'a göre beklenen neticeyi vermemiştir.

"Kafkasya'da Umumî Vaziyet," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i evvel [Ekim] 1930, s. 24-25. *Bildiriş* gazetesinden alındığı anlaşılan habere göre, Azerbaycan, Gürcistan ve Kuzey Kafkasya'da milli hareketlerin güçlendiği belirtilmiştir.

"Kırım'da: Kırım İcra Komitesi'nin İçtimai," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i evvel [Ekim] 1930, s. 25-26. *Pravda* gazetesinin verdiği malumata göre Kırım'da köylüye erzak dağıtılmıştır. Dergi idaresi geçmişte Kırım'da yaşanan açlık olaylarını hatırlatarak yorumda bulunmuştur.

"Ukrayna'da: Evlere Taarruz, Köylü Mukavemeti," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i evvel [Ekim] 1930, s. 26. Sovyet askerlerinin Ukrayna'nın bazı şehirlerinde evlere saldırarak yaptıkları yağmalar duyurulmaktadır. Ardından verilen habere göre, hakları olan buğdayı kolhozlardan almak isteyen köylülerin kolhoz idarelerine saldırıları verilmiştir.

"Rusya'da: Müthiş Buğday İhracaatının İcyüzü," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i evvel [Ekim] 1930, s. 27. Rusların daha önceki senelere göre buğday ihracaatını artırmış olmaları haber verilmiştir. Bunun nedeni olarak Rusların büyük bir savaşa hazırlandıkları gösterilmiştir.

"Türkiye'de," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i evvel [Ekim] 1930, s. 28. Türkiye'de yeniden kurulan İsmet Paşa kabinesi duyurulmaktadır.

E. "Siyasî Şuun," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i evvel [Ekim] 1930, s. 28-32. Hindistan harekatı, Hindistan-Afganistan ve Rusya üçgeninde meydana gelen siyasi gelişmeler, Almanya Rusyası'nın durumu ve Amerika-Avrupa ilişkileri üzerinde durulan değerlendirme yazısıdır.

İdare, "Cumhuriyet Bayramı," *Yeni Türkistan*, sayı 29, Teşrin-i sâni [Kasım] 1930, s.1. Türkiye'deki Cumhuriyet Bayramı'nın sekizinci yılı için okuyuculara bayram kutlaması mahiyetinde yazılmış bir tebrik yazısıdır.

M. Çokayoğlu, "Türkistan'da Milli Mücadele," *Yeni Türkistan*, sayı 29, Teşrin-i sâni [Kasım] 1930, s. 2-4. Çokay, makalede, Türkistan'da Sovyet gazetelerinin, milliyetçilik fikrinin hız kazanması üzerine yaptıkları yorumların bir tahlili mahiyetindedir. Yazar Bolşevik hakimiyeti uzadıkça Rus Bolşevizm sömürgeciliğinin Çar sömürgeciliğinden daha tehlikeli olabileceğini belirtmektedir.¹⁵⁷ Çokayoğlu makalesini Türkistan'daki milli mücadelenin şahsi menfaatlerle olmadığını kanıtlamaya çalışmaktadır. Bu düşüncesini iki madde etrafında toplamaktadır: 1. Türkistan milli menfaati Rusya devlet menfaatine zıttır. 2. Halkın bu iki zıt menfaati iyi kavraması ve idrak etmesi gerekir.¹⁵⁸

157 Bkz. M. Çokayoğlu, "Türkistan'da Milli Mücadele," *Y.T.* sayı 29, Kasım 1930, s. 3.

158 Bkz. a.g.m., s. 4.

İlter, "Hint Harekâtının Tehlikeli Cihetleri," *Yeni Türkistan*, sayı 29, Teşrin-i sâni [Kasım] 1930, s.5-9. Yazar, Hindistan'da ortaya çıkan İngiliz emperyalizmi karşısında mücadele veren Hint milli hareketinden ve Hint ihtilalcilerinden bahsetmektedir. Hint gençlerinden bazıları Moskova'da komünist üniversitelerde okumaktaydılar. Bu durum onların milli direniş hareketine Bolşevik rengi vermekteydi. Yazar, bu eğilimin tehlikelerine dikkat çekmektedir. Nitekim MOPR (Dünya Proleter İnkılapçılığına Yardım Cemiyeti) adlı Sovyet güdümündeki örgüt bu işin içindeydi. Bu örgütün asıl gayesi Sovyet çıkarları doğrultusunda İngiliz ve Fransız hakimiyetlerine karşı olan direniş hareketlerine sızarak bunları manipüle etmekteydi. Fas'ta Fransızlara karşı Abdülkerim'in istiklal hareketini desteklemişlerdi. Ancak Çin'de milli devlet kurma müvadelesi veren kimselere karşı mürteci (reaksiyoner) generalleri desteklemiş, onlara askeri ve parasal yardımlarda bulunmuştur. Görüldüğü gibi asıl amaç bu hareketleri Bolşevik düşüncesi doğrultusunda dönüştürmek ve dolayısıyla çıkarlarına hizmet ettirmektir. Hint ihtilalcilerinin Sovyetler tarafından desteklenmesi Türkistan'ın geleceği için de bir tehlikeydi. Sovyet Rusya Afganistan'ın kuzeyinde muntazam şose yollar inşa etmekte ve böylece ileride Hindistan'a karşı girişeceği askeri müdahaleye hazırlık yapmaktaydı. Bu durum Afganistan'ın Ruslar tarafından çiğnenerek Hindistan'ın bir Rus sömürgesi haline gelmesine yol açabilir, İran'ı ise daha fazla tehdit edebilirdi. Türkistan'ın komşuları olan devletlerin (Afganistan, Hindistan, İran) ayakta kalmaları Türkistan'ın Rus boyunduruğundan kurtulması açısından önemliydi; zira ülkenin arkasının emniyetinde olması gerekiyordu.

İdare, "Hamdullah Suphi Bey'in Çok Mühim Bir Nutku," *Yeni Türkistan*, sayı 29, Teşrin-i sâni [Kasım] 1930, s. 9-11. Cumhuriyet Halk Fırkası [Cumhuriyet Halk Partisi] grubunun olağan toplantısı esnasında Türk Ocakları başkanı Hamdullah Suphi Bey'in yapmış olduğu konuşmasının yorumsuz bir şekilde verilmiş halidir. Hamdullah Suphi Bey, konuşmasını saltanatın

memlekete verdiği zararları ve Anadolu halkının padişaha karşı düşüncelerini şu mısralarla gösteriyor: "Ferman padişahın, dağlar bizimdir." Sovyet Rusya'nın geçmişi ve şu o anki durumunu da şu çerçevelerle belirtmiştir. "Kızıl ihtilal hakiki manasıyla yeni bir din getirmiştir. İhtilal kütüphanesinin neşriyatını Rusya üzerine bir kağıt tipisi halinde yağın bir durum olarak arz etmek gerekir. Kitaplar, mecmualar, gazeteler okullarda komünistlik yolunda eğitim vermek için adeta yarışır. Bunu yaparken de Çarlık megalimini uzun uzadıya anlatırlar. Radyolarda sürekli ihtilal hutbeleri okutulmaktadır." Hamdullah Bey'in bu düşüncelerinden anlaşıldığına göre eskinin kötülenmesi yeninin yerleşmesi açısından Sovyet yönetimi için çok önemli bir durumdur. Hamdullah Suphi Bey, konuşmasında irticanın mevcut bir tehlike olduğunu fakat taraftarlarının seneler geçtikçe azaldığını belirtmektedir. Asıl tehlikenin Bolşevik tehlikesi olduğuna vurgu yapmaktaydı. Bu yüzden "fikre karşı fikirle mücadele edilmelidir" demektedir (s. 10).

Sencer, "Pamuk Siyaseti ve Halkımız," *Yeni Türkistan*, sayı 29, Teşrin-i sâni [Kasım] 1930, s. 11-14. Daha önceki sayılarda defalarca değinilen pamuk siyaseti ve Bolşeviklerin bu siyasetten elde edecekleri kâr, Türkistan halkının uğrayacağı zarar anlatılmaktadır. Yazar makalade, Bolşevik Rusyasının bu pamuk siyasetini adil olmayan bir şekilde tatbik etmelerindeki başlıca maksadını iki noktadan izah ediyor. Bunlardan ilki, Moskova fabrikalarına dışardan getirmeye ihtiyaç kalmadan pamuk tedarik etmek, diğeri de Türkistan'ı bir pamuk üretim yeri haline getirmek erzak ihtiyacı açısından Moskova'ya bağlı duruma sokmak. Makaleden anlaşıldığı üzere yazarın pamuk siyasetine dair tespit ettiğimiz fikir Türkistan'da uygulanan sömürgecilik siyasetinin Türkistan halkını beyaz altın¹⁵⁹ üretiminde kullanılan köle durumuna get

Tuygun [Abdulahap Oktay], "Türkistan'da Milliyet Mücadeleri," *Yeni*

¹⁵⁹Rusların pamuğa verdikleri isim. Bkz. *Yeni Türkistan*, sayı 29, Kasım 1930, s. 14.

Türkistan, sayı 29, Teşrin-i sâni [Kasım] 1930, s. 14-17. Derginin 28. sayısında yayımlanan aynı adlı makalenin devamı olan yazıda yine çeşitli Türkistan gazetelerinin haberlerinin yorumları yapılmıştır. Yazarın ana fikri, Ruslardaki koyu Rusçuluk akımının sonuçları Türkistan halkını işçi ve köylü durumuna sokmuş olduğu yönündedir. Makalede *Türkmenistan* gazetesi yazarı Veltner'in yerli milliyetçilik ile Rusların yerleştirme siyasetleri üzerine düşünceleri açıklanıyor. Ruslar hâlâ Çarlık dönemindeki gibi sömürgecilik siyasetlerini devam ettiriyorlardı. Bu durumun karşısında Türkistan halkının birleşmesi gerektiğini savunmaktaydı. Türkistanlı talebeler eğitim ve kültür konularında Türk edebiyatından yararlanmalıydılar.

"Ecnebi Matbuatından: Türkistan'da Sovyet İdaresi,"¹⁶⁰ *Yeni Türkistan*, sayı 29, Teşrin-i sâni [Kasım] 1930, s. 17-20. Türkistan ziyaretinden yeni dönen Amerikalı gazeteci Lindsay Hopsen (veya Çopsen) Bolşeviklerin, her zaman doğu halklarının Avrupa emperyalistleri tarafından ezildikleri yönünde bir politikası olduğunu ileri sürmekte, Hindistan, Çin, Mısır ve başka ülkelerde inkılap ve istiklal hareketlerini ateşlendirmek için milyonlar sarf ederek sömürge halklarını kurtarmak istediklerini ifade etmektedir. Fakat Sovyet ittifakının hiçbir yerinde halk ile devlet arası, Türkistan'da olduğu gibi keskin bir şekilde ayrılmadığını belirtir. Lindsay Hopsen, *Paris Midi* gazetesinde bütün Türkistan bölgesinin muharebe halinde olduğunu belirtir.¹⁶¹ Bolşevik hakimiyetinin ilk sekiz yılı Basmacı hareketine karşı mücadele ile geçmiştir. Makale bu durumlardan hareketle Türkistan ile Rusya'nın birbirlerine tamamen ters iki ayrı unsur oldukları üzerinde durmaktadır. Bu ayrılıkların oluşmasında Bolşeviklerin uyguladığı Ruslaştırma siyaseti dikkatimizi çekmektedir. Bu düşüncemizi makalenin "Bolşevik inkılabı yerli halkın vaziyetini eskisinden daha güç duruma düşürmüştür" cümlesi desteklemektedir (s.18). Yazara göre, ayrılıkların derinleşmesini sağlayan bir başka unsur da 1917 yılında Türkistan

¹⁶⁰İsviçre'de yayımlanan *Der Bund* gazetesinin 13.08.1930 tarihli ve 373 numaralı akşam nüshasında yayımlanmış baş makalesidir. Bkz. *Yeni Türkistan*, sayı 29. Kasım 1930, s. 17.

¹⁶¹Bkz. a.g.m., s. 17.

Sovyet Kongresi'nin yerli halkı devlet işlerine karıştırmama kararıydı. Sovyet siyasetinin Türkistan'daki önde gelen isimlerinden biri olan Galaşçukin, Kırgız vekillerine: "sizin protestolarınızı dinlemeyeceğiz" (s.19) diyerek gözdağı vermiştir. Orta Asya bürosunun başkanı Zelenski'nin izlediği siyaset daha da katıydı. Onun fikrince Rus muhacir siyaseti tüm hızıyla devam ettirilmeliydi. Çünkü bu durum Rusya ile Türkistan arasının yakınlaşmasının en önemli koşuluymdu. Uygulanan bu siyaset neticesinde her yıl binlerce mujikleri (Rus köylüsü) Türkistan'a getiriliyor ve önemli yerlere yerleştiriliyordu. Onun için Kazak-Kırgızlar açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalıyorlar ve yerlerinden her an atılma korkusuyla yaşıyorlardı. Bolşevikler Türkistan'da demiryolu yapıyorlar, çalışan tüm memur ve işçileri, Ruslar arasından seçiyorlardı. Sovyet hükümeti tüm dikkatini Türkistan pamuğuna vermiş gözükmektedir. Pamukçuluk Türkistan'da oturan halkın baş kazancıdır. Bolşevikler ise pamuk üretimini artırmak için mutlaka Rus işçilere ihtiyaç duyulduğundan bahsetmekteydiler. Fakat anlaşıldığı üzere Sovyet hükümetinin Amerika'ya rekabet etmek için başlattığı pamuk siyasetini tamamen Türkistan halkının zararına gözükmektedir. Çünkü hububat ekilmesini yasaklayan Rusya Türkistan halkının Moskova'ya bağımlı hale gelmesi için çalışmakta, bir yandan da Türklerin elindeki arazilere Rusları yerleştirmektedir. Anlaşıldığı üzere Türkistanlılar kendilerini yalnız Bolşevik yönetiminin aldığı kararlara karşı değil, bir de tüm hızıyla ilerleyen Rusçuluğa karşı korumak zorunda kalmışlardı.

"Türkistan Türk Gençler Birliği'nin Üçüncü Sene-i Devriyesi," *Yeni Türkistan*, sayı 29, Teşrin-i sâni [Kasım] 1930, s. 20-22. İdare tarafından yazıldığına kanaat getirdiğimiz yazıda, İstanbul'da Türkistan Türk Gençler Birliği'nin kuruluşunun 3. senesi adına yapılan kutlamalar anlatılmaktadır. Makaleden tespit ettiğimiz önemli husus, bu etkinlik yazılarının içinde bir çok önde gelen Türkistanlı ve diğer bölge Türklerine dair bilgi bulunabilmesidir. Yine anladığımız kadarıyla bu seneki kutlamalara daha öncekilerden farklı

olarak kadınlar davet edilmişti. Kutlamalar üç kısımdan oluşuyordu. Birinci kısım konuşmalar, ikinci kısım çay ve dinlenme, üçüncü kısım gösteriler. Açılış konuşması birliğin başkanı ve aynı zamanda *Yeni Türkistan*'ın müdür ve yazarı Mecdeddin Bey tarafından yapılmıştır. Ardından *Yeni Türkistan* adına derginin ilk sahibi imtiyazı ve yazarı Osman Bey [Kocaoğlu] sözü almıştır. Osman Bey konuşmasında mürteci gençliğin tarihe saplanıp kaldıklarını, Kızılların ise tarihi tahrip ederek kayı bir tarih oluşturmak istediklerine değinmiştir. Konuşmasını milliyetçi gençliği överek ve onların, tarihine hizmet ettiklerini söylemesiyle bitirmiştir. Osman Bey'den sonra Azerbaycan Muallim ve Talebe birliği adına Caferoğlu Ahmet Bey söz almıştır. Konuşmasını Türkiye'de yaşayan milliyetçi Türk gençliğine ithafen yapmıştır. Almanya'da bulunan Türkistan gençliği adına Ahmet Naim Bey, Almanya'dan gelen Türkistanlı gençlerin tarihlerini anlatarak söze başlamıştır.

İlter, "Türkistan, [şiir]" *Yeni Türkistan*, sayı 29, Teşrin-i sâni [Kasım] 1930, s. 23. Elter'in coşkuyla kaleme aldığı şiir, Türkistan'ı tanımayanlar için kendi topraklarının duygusal bir anlatımla tanıtmayı amaçlamaktadır.

"Türkistan Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 29, Teşrin-i sâni [Kasım] 1930, s. 24-27. *Yeni Fergana*, *Enbekçi Kazak*, *Pravda* ve *Türkmenistan* gazetelerinden iktibas edilen çeşitli haberlerin dikkat çekenleri arasında "Mektep İşleri" başlıklı haber gelmektedir. Habere göre, Taşkent'teki Orta Asya Devlet Üniversitesi'nde Pedagoji Fakültesi açılacaktı. Bu fakültenin yarısı yerli Türklerden olacaktı. Dergi idaresi bu duruma şüpheyile yaklaşmaktadır. Bu yaklaşım bir sonraki haberde doğrulanmıştır. Habere göre, üniversiteye kabul edilen 2901 öğrenciden sadece % 12'si Türklerden oluşmuştur. "Buhara Emiri'nin Yeni Hülyaları" başlıklı yazıda, Afganistan'a kaçan eski Buhara Emiri'nin Milletler Cemiyeti'ne başvurarak eski itibarını geri almak istemesi konu edilmiştir. *Türkmenistan* gazetesinden alınan "Fabrikalardan İşçiler Kaçıyorlar!" başlıklı haberde ise, Aşkabat ipek fabrikasında çalışan işçilerin yaşadıkları yerin olumsuzluklarından dolayı işlerini bırakıp kaçmalarına değinilmiştir.

"Azerbaycan Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 29, Teşrin-i sâni [Kasım] 1930, s. 27-28. Azerbaycan bölgesinden çeşitli haberlerin verildiği yazıda ilk haber, Türk köylerinde Rus zulmüne karşı başlatılan ayaklanma haberidir. İkinci haber ise, *Bildiriş* gazetesinden iktibas edilerek verilmiştir. Buna göre, Azerbaycan'da kolektivitize hareketi yeniden canlanmıştır. Sebebi de Moskova'nın uygulamaya koyduğu planlarda tam bir ulaşamamış olmasıdır. Üçüncü haber ilginç bir haber olarak karşımıza çıkmaktadır. Sovyet yönetimi tüm mezarlıkları üç yıl içinde ortadan kaldıracak ve bundan böyle cenazeler yakılacaktı. Son haber yine mezarlıklarla ilgilidir. Türk-Ermeni ve Yahudi mezarlıklarının birleştirileceği haber konusu olmuştur.

"Türkiye Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 29, Teşrin-i sâni [Kasım] 1930, s. 28-32. Türkiye'den verilen ilk haber, Yunanistan başbakanı Venizelos'un Türkiye ziyaretiyle ilgilidir. Ardından İsmet Paşa ve Venizelos'un konuşmalarının bir kısmı verilmiştir. Benzer bir haber de, Macaristan başbakanı Kont Bethlen'in Ankara ziyareti ve konuşmalarıyla ilgilidir. Türkiye'den verilen üçüncü haber, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışıyla ilgilidir. Son haber "İzmir Felaketi" başlığıyla verilmiştir. Haber, İzmir'de meydana gelen şiddetli yağışın şehri büyük zarara uğratmasıyla ilgilidir.

Kocaoğlu Osman, "Bolşevik Saflarında Millî Temayüller," *Yeni Türkistan*, sayı 30, Kânun-ı evvel [Aralık] 1930, s. 1-2. Moskova'da toplanan Komünist Fırkası'nın onaltıncı krultayında ele alınan konular hakkındadır. Stalin bu kurultayda, kendi siyasetine dair hesap verirken "fırkamız safında oldukça hükümrân olan millî temayüllere karşı çok kuvvetli karşı koymalara başlamalıyız" demiştir. Yazar, Komünist Fırkası'ndaki bu milliyetçi oluşumların çıkış noktasını zenginler ve aydınlar olarak görmemekte, bu durumu ekonomik ve sosyal bunalımın içinde olan alt kesime bağlamaktadır.

İlter, "Çin İnkılâbı Muvacehesinde Şarkî Türkistan," *Yeni Türkistan*, sayı 30, Kânun-ı evvel [Aralık] 1930, s. 2-5. Makalede, Çin'de meydana gelen yönetim değişimi Doğu Türkistan'ı hangi cepheden ilgilendirmektedir? sorusuna cevap aranmaktadır. Yazara göre, Çin İmparatorluğu zamanında her vilayeti bir vali merkeze bağlı idare ederken, Doğu Türkistan valisi de istediği gibi idare ederdi. O günlerde Doğu Türkistan'daki devlet idaresi feodal bir yönetim esasına göre teşkilatlanmıştı. Bu anlamda vali istediği gibi hareket edebiliyordu. Doğu Türkistan, öteden beri Rus ve İngiliz egemenlik sahası için cazip bir ülkeydi. Çarlık Rusyası ile İngilizlerin siyasi, iktisadi çıkarları bu bölgede çarpıştığından buralar daima gelişme açısından ilerleme gösterememişti. Bu iki çarpışmada kendi menfaatini düşünen Çin ise tamamen rahat tavırlar sergileyerek ilgisiz kalmaya devam ediyordu. Ortada ezilen, istismar edilen Doğu Türkistan Türkleriydi. Yazar, ileride Rusya'nın Doğu Türkistan'a olan ekonomik ilgisinin daha da artması sonucu kötü sonuçlar doğabileceğinden endişe etmektedir. Duyduğu bu endişenin Batı Türkistan'a gelecek olan bağımsızlıkla, dolayısıyla bu bağımsızlığın Doğu Türkistan'ı da etkilemesiyle son bulacağını düşünmektedir. Yazar düşüncelerine Batı Türkistan'da meydana gelen olaylardan ders alınmaması sonucunda Doğu Türkistan için felaketler zincirinin ortaya çıkmasından da endişe etmektedir. Yazara göre, Doğu Türkistan'da gericiliğin daha egemen bir vaziyette olduğu görülmektedir. Doğu Türkistan ulemâsı gerçekleri görememektedir. Bunun bedelini Batı Türkistan'ın yaşadığı gibi yaşayarak göreceklerdir.

Çokayoğlu [Mustafa], "Cellatlar Provakosyonu!," *Yeni Türkistan*, sayı 30, Kânun-ı evvel [Aralık] 1930, s. 4-5. Özbek Komünist Fırkası kâtibi, Yusifoğlu Osman'ın, Hokant parti toplantısında Mustafa Çokayoğlu hakkında söylediği sözler üzerine, yazarın kendini savunma yazısı olarak kaleme aldığı makaledir. Yusifoğlu Osman'a göre, Sovyet hükümetinin parası ile Berlin'de eğitim gören bir öğrenci Özbekistan'a dönüşte Mustafa Çokay'dan Türkistan milliyetçilik teşkilatı hakkında bilgi almıştır. Çokayoğlu ise, savunmasında şunları söylemektedir: "Hiç bir zaman Sovyet parası ile

Berlin'de okumakta olan Türkistanlı bir öğrenci, benden teşkilatla ilgili tarif ve emirler almamıştır. Ben Türkistan'da meydana gelen olayları yakından takip edemeden Türkistan dışından nasıl bir direktif verebilirim" demiştir. Yazara göre, Moskova cellatları ve onların satılmış ajanları, dünyada görülmemiş kanlı sömürge siyasetlerinin sonucu olarak Türkistan'da meydana gelen "milli mücadele" nin nedenlerini hariçte aramaktadırlar.

B.E. Ağaoğlu, "Solovki Menfasında [Solovetski Sürgününde] Türkistan Mücahitleri," *Yeni Türkistan*, sayı 30, Kânun-ı evvel [Aralık] 1930, s. 5-8. İdare tarafından bir giriş yazısıyla tanıtılan Ağaoğlu, Bolşeviklerin sürgün yeri olan Kuzey Buz Denizi'nde bulunan Solovki Adası'na sürgün edilmiş ve oradan kaçmayı başararak hatıralarını İstanbul'a geldikten sonra *Bildiriş* dergisinde yayınlamıştır. Makale, İdare tarafından hatıralarının bir kısmı ve Türkistan gençliğinin milli mücadeledeki rolü ile ilgili yazısının aynen yayınlanmış halidir. Ağaoğlu, "uzun süreden beri Rus baskısı altında inleyen milletlerden biri de Türkistan Türkleri'dir" diye yazısına başlamıştır. Yazara göre, Rusların, Kafkas, Kırım ve İdil-Ural Türklerinde uyguladıkları Ruslaştırma ve sömürü siyaseti Türkistan Türkleri üzerinde de uygulanıyordu. 1917 Devrimini takip eden günlerde Rusya'da yaşayan Türkler bağımsızlıkları için ayrı bir hükümet kurmaya başlamışlardır. Yazara göre, bu durum uzun sürmedi ve Bolşevikler eskisinden de beter bir vaziyette bağımsızlıklarını geri almaya başladı. Ardından Türkistan'da milli mücadele dönemi başladı. Meydana gelen bu mücadele Rusları ciddi tedbirler almaya itti. Türkistanlı aydınların bir çoğu mücadelede olmamasına rağmen kimisi idam edildi, kimi hapsedildi, kimi de Solovki'ye sürgün edildi. Yazarın da aralarında bulunduğu bu adada Türkistan'ın değişik yerlerinden gelen binlerce milliyetçinin olduğu anlaşılmaktadır. Yazar ada hakkındaki düşüncelerini, "mahkum milletlerin on binlerce mücadelecisine, vatan ve milliyet uğrunda çalışan gençliğine mezar olan ada" diyerek belirtmektedir. Kuzey Buz Denizi'nde Rusların Akdeniz dedikleri bir kaç ıssız, vahşi adanın en büyüğünün Solovki adası olduğu anlaşılmaktadır. Türkistan mücahitleri ceza olarak bu adada çalıştırılmaktaydı.

Daha ziyade yol yapım çalışmaları, ağaç kesme gibi ağır işlerde alıştırılıyorlardı. Ağaoğlu, adada meydana gelen büyük tifo salgınının binlerce kişiye öldürdüğünü belirtmektedir.

Fehmi Lenk, "Gençliğin Emeli" [şiiir], *Yeni Türkistan*, sayı 30, Kânun-ı evvel [Aralık] 1930, s. 8. şairin Türkistan gençliğine seslendiği şiiirde, gençliğin mücadele ederek Kızıl Rusları Türkistan'dan atmaları ve bağımsızlıklarına kavuşmaları gerektiği belirtilmektedir.

"Türkistan Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 30, Kânun-ı evvel [Aralık] 1930, s. 9-10. Türkistan'ın çeşitli gazetelerinden alınan haberlerin verildiği yazıda "Eltay Ernazaroglundun Yalanı!" başlıklı haberde, Kazakistan Cumhurbaşkanı Eltay Ernazar'ın (Ernazarov, 1927-1933) Moskova'ya verdiği raporda, Kazakistan göçebelerinin yerleşik yaşama geçirilmesi için atılan adımların bir çoğunun yanlış olduğu iddia edilmektedir.

"Türkiye Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 30, Kânun-ı evvel [Aralık] 1930, s. 11-13. "Harici Borçlar Mes'elesi" başlıklı yazıda, Türkiye Cumhuriyeti saltanat devrinden kalan dış borçların ödenmesi ile ilgili karşısına çıkan problemi düzeltmek için altı milyon liranın derhal ödeneceği sözünü yenilemiştir.

"Sovyet Rusya Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 30, Kânun-ı evvel [Aralık] 1930, s. 13-15. "Mahut Muhakeme Mes'elesi" başlıklı yazıda, Rusya dahilinde Bolşevik yönetimini devirmek için kurulan gizli bir teşkilatın yakalanmasıyla başlayan dava süreci haber verilmektedir. Bu teşkilatı idare edenler Rusya'nın belli başlı mühendis ve sanat çevresinden oluşan kişilerdi. Başlarında Ramsine isimli bir profesör bulunmaktaydı. Yazıdan anlaşıldığına göre, teşkilat üyelerinin mahkemesi Moskova'da yaygaralı bir şekilde devam etmiştir. Fransa ve İngiltere hükümetlerinin bu teşkilata destek olduklarının da iddia edildiği yazı, Rus zulmüne karşı böyle teşkilatların giderek artabileceğinin yorumuyla sona ermektedir.

"Gazetelerden: Sovyet Rusya'nın İktisadi Ahvali Bozuktur, Türk Köylüleri Çok Feci Vaziyettedir," *Yeni Türkistan*, sayı 30, Kânun-ı evvel [Aralık] 1930, s. 15-16. *Türkmenistan* gazetesi ve Mısır'da çıkan *Essiyaset'ül Üsbuiye* dergisinden derlenen bu iki haberde, Rusya'nın içinde bulunduğu bozuk iktisadi durum ve köylülerin açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalmaları değerlendirilmiştir.

Elter [İlter], "Sovyet Merkezinde Değişmeler, Şovenist Rus Tababeti ve Türkistan," *Yeni Türkistan*, sayı 31, Kânun-ı sâni [Ocak] 1931, s. 1-5. Yazıda, Bolşeviklerin "Sanayileşmek" ve "Müşterek köy hocalıkları"(tarım,ziraat) tesis etmek gibi çeşitli uygulamalarının olumlu sonuçlar doğurmaması üzerine meydana gelen değişiklikler ele alınmıştır. Yazara göre, komünistlerin beş yıllık planlarının daha üçüncü senede yürürlükten kaldırılması bütün komünistlerin devrim siyasetlerini sarsmıştır. Komünist Partisi, yaşanan bu gelişmeler üzerine yeni yapılanmalara girerek komünizm "Amentü"sü etrafında toplananlara yeni ümit getirme yoluna girmiştir. Bu ümit yapılanması doğrultusunda ortaya çıkan bir dizi değişiklik şu şekilde başlamıştır: Rikof'un Sovyet İcra Komitesi'nden çekilip yerine Molotof'un getirilmesi, Stalin ile muhalifleri arasında anlaşma zemininin sağlanması. Yazar, makalenin içinde "Şovenist Rus Tababeti ve Türkistan" adlı bir başlık göstererek, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi hocalarından Server Kâmil Efendi'nin Moskova seyahati dönüşü izlenimlerini aktardığı *Fakülte Mecmuasının* Eylül-Ekim sayısından alıntılar vermektedir. Yazar, bu alıntılar etrafında Bolşeviklerin kendi gazetelerinde yayınlanan haberlerine dayanarak Rus sağlık teşkilatının Türkistan'da oynadığı rolü göstermeye çalışmıştır. Yazar, "Türkistan'ın her neresine bir hastane yapılmışsa mutlaka Rusların yoğun olarak bulunduğu kısımlara yapılmıştır. Son yıllarda inşa edilen Türksib hattı güzegâhında Rusların yerleştirilmesi ve istasyon civarında inşa edilen hastanelerin masraflarının Kazakistan'dan karşılandığı" ifadelerine "her memlekette olduğu gibi Türkistan'da da sıtma, frengi, verem gibi hastalıklarla mücadele edilmesi, Rus tıbbının vicdani borcu iken Türkistan bunlara milyonlarla para tahsis ettiği

halde bir fayda görmüyor" diyerek devam etmektedir. Son olarak yazar, Rus şovenist tıbbının Türkistan'da oynadığı rolün, Rus hakimiyeti ve nüfus siyaseti açısından çok önemli olduğunun altını çizerek, Türkistan'ın Ruslaştırılması anlamını taşıdığını ifade etmektedir.

"Mefkûre Meydanında Güreş [Mücadele]," *Yeni Türkistan*, sayı 31, Kânun-ı sâni [Ocak] 1931, s. 5-9. Makale, Bolşeviklerin Türkistan'ın bağımsızlık mücadelesi karşısında başarısız oluşlarına dair bilgiler içermektedir. Bu görüşü çeşitli Sovyet ve Türkistan gazetelerindeki¹⁶² yazılara dayanarak savunmaktadır. Makalede, Özbekistan Parti başkâtiplerinden Ekmel İkramof'un Semerkant Parti Aktifleri Meclisinde yaptığı konuşmadan alıntılar bulunmaktadır. Buna göre, Ekim İnkılâbından sonra oluşumu başlayan Bolşevik yönetiminin Türkistan yapılanmasına karşı "Hokant Muhtariyet" hükümetinin uğradığı baskılara karşı Basmacılık hareketi ortaya çıktı. Bunun gibi bir çok teşkilatın değişik yerlerde değişik isimlerle ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Bölgenin ileri gelenlerinden Münevver Kâri'nin, "Bizim maksadımız, Şûrâlar [Sovyet] hakimiyetini Türkistan'da devirmektir. Sovyet hükümeti, yine 5-6 yıl devam etsin, bu fırsattan istifade biz de kendi kuvvetimizi toplarız ve kendi hakimiyetimizi elimize alırız" diyerek silahlı direnişin önünü açmış olduğu anlaşılmaktadır.

"Türkistan Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 31, Kânun-ı sâni [Ocak] 1931, s. 9-13. Rusya'dan Türkiye'ye gelen Alican ismindeki bir Türkistanlı gencin verdiği bilgilere göre, Türkistan'da bir çok aydın, Rus Bolşevik hakimiyetinin takip ve uyarılarına maruz kalmıştır. Abdullah Kadiri gibi aydınların, milliyetçi teşkilata mensup oldukları gerekçesiyle Taşkent G.P.U.'sunun hapishanelerinde bulundukları anlaşılmaktadır. Türkistan'dan alınan bir başka habere göre, pamuk saklamaktan bir çok çiftçi tutuklanmıştır. Kökçe şehrinde sekiz çiftçi pamukları iyi yetişmediğinden bildirdikleri kotayı dolduramamışlardır. Bu çiftçilerden Ata Gürrun, 22 kilo noksan pamuk nedeniyle evinden alınarak on

¹⁶²Türkmenistan, Azadbuhara, Kızıl Özbekistan, Yeni Fergane, Şark Hakikati, Enbekçi Kazak, Pravda Vastoka, Sovyetskaya Step.

yıllığına hapse atılmıştır.

"Türkiye Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 31, Kânun-ı sâni [Ocak] 1931, s. 13-14. İdare, Menemen'de meydana gelen ayaklanma sonucunda "Çirkin Bir Hadise!" başlığıyla, olay hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur. Ayaklanmada sorumlu kişilerin mahkemesi sonunda, hak ettikleri ceyayı bulmaları temenni edilmiştir. Yazıda, Türkistan Türk Gençler Birliği'nin Menemen Olayı nedeniyle Mustafa Kemal'e çektikleri telgrafa da yer verilmiştir:

"Reisicumhur Gazi Hazretlerine,

Aziz vatan ve milletimize, mukaddes genç Cumhuriyetimize karşı ika edilen bu ihaneti, Menemen suikastını bütün mevcudiyetimizle te'in ederiz. Eski devrin mülevves ve bethâh bekayasından olan bu tekkeçilerle mürtecilerin; artık bu mübarek vatanda bir daha baş kaldıramayacak surette tecziye ve mahvedileceğinden eminiz. Sefil irticanın caniyane bir surette şehit ettiği Cumhuriyet kurbanı aziz Kubilay'ın şehadeti münasebetiyle kahraman Türk ordusuna beyân-i taziyat ve derin teesürlerimizi eyleriz."

"Muhtelif Haberler: Bir Türk Ülkesi Tehlikededir!," *Yeni Türkistan*, sayı 31, Kânun-ı sâni [Ocak] 1931, s. 14-15. Kırım'da Ruslar diğer milletleri saf dışı bırakmak için muhaceret siyasetini devam ettirmektedirler.

"Muhtelif Haberler: Kafkasya'da İsyan," *Yeni Türkistan*, sayı 31, Kânun-ı sâni [Ocak] 1931, s. 15. Azerbaycan ve Gürcistan arasında meydana gelen gerginlik söz konusu edilmiştir.

"Muhtelif Haberler: Azerbaycan'da," *Yeni Türkistan*, sayı 31, Kânun-ı sâni [Ocak] 1931, s. 15. *Bildiriş*'ten alınan habere göre, Komünist Partisi'nden ayrılanların Sovyet yönetimi tarafından Azerbaycan'ı terk etmeleri istenmiştir.

"Rusya Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 31, Kânun-ı sâni [Ocak] 1931, s. 15-16. Rusya'dan verilen ilk haber, Sovyet meclis başkanı Rikof'un istifası ve yerine Molotof'un tayin edilmesiyle ilgilidir. İkinci habere göre, Sovyetler Birliği'nin kendisine bağlı cumhuriyetlerin özerkliklerini kısıtlamasıyla ilgilidir. Bu haber dergi yönetimi tarafından Sovyetlerin merkezileşmesi olarak yorumlanmıştır. Bir diğer haber Ruslara karşı mücadele etmiş Gürcistan'ın eski dışişleri bakanı Noy Ramişvili'nin Paris'te öldürülmesi ile ilgilidir. Son haber ise, Afganistan'ın Taşkent sefiri üzerine yapılmıştır. Habere göre, sefir Seyit Mir Mehmet Haşim, Taşkent'e gelirken yolda haydutlar tarafından öldürülmüştür.

İlter, "1931 İstismar Plânı," *Yeni Türkistan*, sayı 32, Şubat 1931, s. 1-3. Makalede, Türkistan Sovyet temsilcilerinden Rozit'in 1931 yılında uygulamaya konulacak olan ekonomik plan dahilinde, Sovyet yönetimine verdiği rapor ile ilgili düşünceler yer almaktadır. Rapora göre, 1931 yılı planının en önemli kısmı Taşkent, Çimkent ve Fergana hattıdır. Bu hat biterse, Özbekistan pamuğunun Moskova'ya taşınmasının daha kolay olacağı anlaşılmaktadır.

[Akagündüz], "Enver Paşa'nın Şehadeti," *Yeni Türkistan*, sayı 32, Şubat 1931, s. 3-9. Makale eski Çeka'cılardan biri olan Ağabekof'un hatıralarında Enver Paşa'nın ölümü ile ilgili yanlış bilgilerin görülmesi üzerine yazılan düzeltmeleri içermektedir. Ağabekof, Bolşeviklerin casus teşkilatları G.P.U'nun içyüzünü açmak amacıyla yazdığı hatıraları Türkiye'de çeşitli gazetelerde yayınlanmıştır. Yazıdan anlaşıldığına göre yayınlanan bu bilgilerin çoğu doğru değildir. Buhara'da başlayan bağımsızlık mücadelesi sonunda, Enver Paşa Bakü'den buraya gelmiş bulunuyordu. Buhara'da eski Buhara Cumhurbaşkanı sıfatıyla Kocaoğlu Osman Bey, tarafından Ruslar'a karşı bir direniş başlamıştı. Enver Paşa ve arkadaşları da bu mücadelenin içinde bulunuyordu. Türkistan'ın her tarafından gelen katılımcılar Enver Paşa'nın etrafında toplandılar. Rusların propagandalarına rağmen ilerleyen bu bağımsızlık hareketi iyi sonuçlar veriyordu. Bir çok şehir Enver Paşa'nın eline geçmiş bulunuyordu. Meselenin

ciddiyetini anlayan Ruslar, Budinof süvarilerinden Birkaç grubu Enver Paşa üzerine saldırlar. Bu saldırıda istenilen sonucu alamayan Moskova, Ağabekof'u Enver Paşa'nın takibine tayin etmiştir. Bu arada Enver Paşa, yaklaşan kurban bayramını geçirmek üzere Balcuvan'a yakın bir köy olan Çegen'e gelmiştir. Burada bulunduğu sırada Abdere köyü yakınlarında Rus birliklerinin olduğu haberini alan Enver Paşa, 25-30 kişilk bir kuvvetle Ruslara karşı koymaya çalışmıştır. Ancak kendisine yardıma gelen bir başka grup lideri Devletment Bey ile beraber burada öldürölmüşlerdir. Her ikisinin de mezarı Çegen köyünde bulunmaktadır. Bundan sonra Enver Paşa'nın yerine Danyal Bey, Devletment Bey'in yerine de oğlu Abdölkadir Bey lider olmuşlardır.

Çokayoğlu Mustafa, "Mefkûre Meydanında Güreş [Mücadele]," *Yeni Türkistan*, sayı 32, Şubat 1931, s. 10-14. Sayı 31'deki makalenin devamı olan yazıda, Türkistan milliyetçiliğı ile Rus milliyetçiliğı arasında meydana gelen mücadele anlatılmaktadır. Özellikle Özbekistan Komünist Partisi Merkez Komitesi liderlerinden Ekmel Yemelyonof'un bazı tespitleri üzerinde durulmaktadır. Yazarın, Ekmel Yemelyanof için "kuru lâf ile kahramanlık gösteriyor" diyerek görüşlerine karşı çıkmaktadır. Makaleden anlaşıldığına göre, Yemelyanof kendi partileri içindeki Rus milliyetçilerini eleştirmiştir.

Hususi Muhabirimizden, "Türkistan'da Bugünkü Vaziyet," *Yeni Türkistan*, sayı 32, Şubat 1931, s. 14-16. Türkistan Afganistan'a kaçan Türkistanlıların verdikleri bilgiler üzerinde durulan makalede, Rusların kollektifleştirme siyaseti sonucu, çiftçiler, Ruslar ve propagandacılar arasında kanlı mücadelelerin meydana geldiğı anlaşılmaktadır. Öte yandan 1920-22 yılları arasında Sovyet hükümeti tarafından hapsedilerek Sibirya'ya sürölen Andicanlı Cemalhan'ın, sürgün hayatını bitirdikten sonra ailesi ile birlikte Afganistan'a kaçtığı belirtilmektedir.

"Azerbaycan'da Vaziyet," *Yeni Türkistan*, sayı 32, Şubat 1931, s. 16. Azerbaycan haberlerinin verildiği makalede, Gence etrafında birleşen Samuh, Gedeбай, Tavus grupları ve onların yardımına gelen Kazak, Borçalı, Şeki, Zaktal grupları ile birlikte Gence üzerine yürümeye karar vermişlerdir. Yazıdan anlaşıldığına göre, Komünist yönetimi bu durumun üzerine Bakü'den ve Tiflis'ten Gence'ye yardım takviyeleri getirerek buradaki Türk gruplarını uzaklaştırmaya çalışmışlardır. Aynı zamanda Gence Komünist Fırkası temsilcisi Ali Haydar Karayef'in de güvenliğinin artırıldığı belirtilmektedir.

Çokayoğlu Mustafa, "Beyaz-Kırmızı," *Yeni Türkistan*, sayı 33, Mart 1931, s. 1-4. Sovyetlerin devlet kurumlarını millileştirme siyasetlerinin sonucu olarak, Türkistan kültürünün ayakta kalabilmesi için milli dilin korunmasının gerekliliği üzerine yazılmış bir makaledir. Yazara göre, milli kültürün yükselmesi ve sosyalizm kurmak, Sovyet siyasetinin esasını teşkil etmektedir. Çokayoğlu Mustafa, "Eski Rusya dilimizin gelişmesine izin vermemiştir. Taşkent'deki Rus mahalli okullarına öğretmen yetiştiren İslam dünyasına, özellikle Türk milletine düşmanlığı ile meşhur misyoner Nikola Usturmof'un baş müdürlüğü altındaki öğretmen okulundan başka okullarda bizim dilimiz okutulmazdı. Bütün eski idare yarı okumuş - yazmış tercümanlara bağlıydı. Onun için Çarlık Rusyası'nın yarım asırlık egemenliği döneminde Türkistan'a hiç yeni bir kültür giremedi" diyerek Çarlık Rusyası'nın yapmadığı kültür hizmetini Bolşeviklerin hiçbirinin yapmayacağını belirtmiştir. Yazıdan anlaşıldığına göre, Lenin Türkistanlıları kendi vatanında yabancı durumuna düşürmüştür. Bunu da Lenin'in, "sosyalizm", ve "enternasyonalizm" esaslarına uydurulmak için gösterişten ibaret olan "millileştirme" politikası ile yaptığı anlaşılmaktadır. Yazara göre ise, "millileştirme" politikası kurumların Türkistanlılara teslimi değil, Türkistan Türkçesi bilen Ruslara teslimi anlamını taşımaktadır. Mkaleden tespit edebildiğimiz kadarıyla, yazar ayrıca proleter sistemin, Türkistan edebiyatının gelişmesini son derece engellemiş olarak görmekte ve bunu şu şekilde ifade etmektedir: "Ahmet Baytursun ve Çolpan milli edebiyatımızın en ilerideki kıymetli şahsiyetleridir. Bunların eserlerinde

biz Rus zulmü altında ezilen dilimiz, edebiyatımızı görürüz. Şimdi onlar neredeler? Niçin suskunluğa mecbur edildiler? Niçin bizim halkımız Puşkin, Türgenof [Turgenyev] ve Tolstoy yerine Baytursun, Çolpan gibi kendi edebiyatçılarımızı okuyamıyor?" Yazar, tüm bunları "sosyalizm" gerçeğine bağlayarak, "bütün milletler kendi geleceğini kurmadan sosyalizm'den bahsedilemez" diyerek ifade etmektedir. Makaleden anlaşıldığına göre, Türkistanlı genç komünistler ortak bir görüş olarak "Ruslar Türkistan'da bulundukça hiçbir zaman sosyalizm olamaz" demişlerdir. Lenin, bu düşüncelerin yaygınlaşması üzerine bazı komünistleri şalgama benzeterek, "onların yalnız görünüşü kıvılcık, içi bembeyazdır" ifadelerini kullanmıştır.

İlter, "Türkistan Gençliği, Şarkın İhtilâli ve Moskova," *Yeni Türkistan*, sayı 33, Mart 1931, s. 4-7. 1930 yılında Taşkent'de toplanan Orta Asya Genç Komünistleri Kurultayı'nda söz alan Elâgin'in konuşmalarına eleştiri mahiyetinde yazılmış bir makaledir. Elâgin, Orta Asya okullarında 261 bin öğrencinin okumasını bir başarı olarak göstermektedir. Yazar, bunun bir başarı sayılamayacağını, Rus okullarında verilen eğitimin Çar okullarındaki gibi Ruslaştırma siyaseti izlediğini belirtmektedir. Yazar, Elâgin'in "Türkmenistan'da tutucu Rus milliyetçilerine karşı mücadele olmamıştır" ifadelerine de karşı çıkarak, böyle bir mücadelenin olduğunu, bu mücadeleyi yapanların da genç komünistler değil Türkistan Türk milliyetçileri olduğunu belirtmektedir.

"Müessif Bir Ziya!," *Yeni Türkistan*, sayı 33, Mart 1931, s. 7-8. İdare tarafından yazıldığı anlaşılan makalede, Türkiye'de uzun yıllar öğretmenlik yapmış Türkistanlı muallim Ziya'nın vefatı üzerine biyografisi verilmektedir. Muallim Ziya, 1893 yılında Taşkent'de doğmuştur. İlk eğitimini kendi mahallesinde yeni usul okulunda bitirmiştir. Ardından Orenburg'da Medrese-i Hüsnîye'de bir yıllık eğitim aldıktan sonra Türkiye'ye gelerek 1913 yılında Bursa Öğretmen okuluna kayıt olmuştur. 1916'da buradan mezun olarak Haydarpaşa Darü'l-eytam'ına (Yetimhanesine) nakledilmiştir. I. Dünya Savaşı

sırasında Ruslarla imzalanan antlaşma gereği, Rus vatandaşı sayıldığı için öğretmenlik görevine son verilmiştir. Rusya'ya dönemediği için lokantalarda ve tramvayda çalışarak sıkıntılı günler yaşayan Muallim Ziya, 1925 yılında Türkiye vatandaşlığına geçerek İstanbul Kocamustafa semtinde tekrar öğretmenliğe başlamıştır. 1931 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

"Türkistan'da İktisadî Mübarezeler," *Yeni Türkistan*, sayı 33, Mart 1931, s. 9-10. Türkistan ile ilgili çeşitli ekonomi haberlerinin yer aldığı makalede, Kazakistan'ın 20 Ekim'e kadar teslim etmek zorunda olduğu hububatın sadece % 28.5'ini teslim etmesi üzerine Ticaret Komiserliği'nin kapıldığı endişe ve yaptığı uyarılar belirtilmektedir. Bunun yanında hayat pahalılığı nedeniyle halıcılığın yok olmaya başladığı da Türkistan'dan gelen haberler arasında olduğu anlaşılmaktadır.

"Türkistan'da Türk Amele Hayatı," *Yeni Türkistan*, sayı 33, Mart 1931, s. 10-11. Kazakistan'da, Türk işçilerine karşı Rus işçilerin kötü muamale ettiklerine dair bir haber yazısıdır.

"Türkistan'da Maarif İşleri," *Yeni Türkistan*, sayı 33, Mart 1931, s. 11-12. Alma-Ata'da açılan bir okulun öğretmen ve ders araçları açısından zorluklar çektiğini anlatan yazıda, okul binasının da harap bir halde olduğu belirtilmektedir.

"Türkistan'da Sağlık İşleri," *Yeni Türkistan*, sayı 33, Mart 1931, s. 12-13. Merv şehrinde bulunan bir dispanserdeki doktorların Rus olması nedeniyle, Türkistanlı Türklerin uğradığı haksızlıklar belirtilmektedir. Rus doktorların, yerli hastaların eline bir sıra numarası vererek saatlerce beklettikleri fakat Rus hastaların beklemeden muayene edildikleri anlaşılmaktadır.

"G.P.U.'nun Bir Casusu İstanbul'da Yakalandı," *Yeni Türkistan*, sayı 33, Mart 1931, s. 14. Daha sonraki sayıda detaylı olarak biyografisi verilmiş olan Ali Can isimli bir Rus casusunun yakalandığı haberi verilmektedir.

"Azerbaycan'da: Amele İğtişâşları," *Yeni Türkistan*, sayı 33, Mart 1931, s. 15. Bakü'de iş sözleşmeleri biten bazı işçilerin çalıştıkları işyerlerine geri alınmamasıyla ilgili bir haberdur.

"Kırım'da Son Vaziyet," *Yeni Türkistan*, sayı 33, Mart 1931, s. 15-16. Yazıda, Kırım'da açlığın baş gösterdiği ve ekmeğin kilosunun çok pahalı fiyatlardan satıldığı belirtilmektedir. Bu durum Kırım'ın 1922 yılındaki gibi bir açlıkla karşılaşacağını göstermektedir. Açlık haberinin yanında bir de Kırım Merkezi İcra Komitesi Başkanı Mehmet Kobayef'in tutuklanmış olduğunu anlamaktayız. Kırım'da 35 bine yakın Türk'ün Ural ve Sibirya'ya sürgün edilmesinden sorumlu tutulan Kobayef'in milliyetçilikle suçlanarak tutuklanması hayret verici bir durum olarak değerlendirilmektedir.

"İran'da: G.P.U. Faaliyeti, İhracaat ve İthalat," *Yeni Türkistan*, sayı 33, Mart 1931, s. 16. İran'ın Kuhan şehrinde, Kuzmin isimli Bolşevik karşıtı bir Rus'un, Sovyet ajanları tarafından kaçırılması ve öldürülmesiyle ilgili bir haberdur. Diğer haber ise, İran'ın ithalat ve ihracaat yaptığı ülkeler ile ilgilidir.

Kocaoğlu Osman, "Sovyetler-Avrupa-Amerika İhtilaflarının Hakiki Sebepleri ve Harp Tehlikesi," *Yeni Türkistan*, sayı 34, Nisan 1931, s. 1-3. Sovyetler Birliği, Avrupa ve Amerika ilişkilerinin tüm dünya ülkelerini etkileyebileceğinin ve bu ülkelerin, dünyanın geleceğine dair siyasetlerinin olduğu üzerinde durulan yazıda, 1929-1930 yılları arasında Sovyetlerin dünya piyasasına çıkardığı malları en ucuz fiyatlarla satması, kapitalist dünya için ekonomik zarar anlamına geldiği belirtilmektedir. Yazara göre, bu durum dünya devletlerinin tekrar bir gruplaşma içine doğru girebileceği anlamına gelmektedir.

Makaleden anladığımız kadarıyla, ekonomik bunalımlardan sonra meydana gelen savaşlar sonunda bazı devletlerin güçlenerek savaşlardan çıktığı, yazarın temel görüşünü oluşturmaktadır.

İlter, "Moskova'nın Kiyotenleri [Giyotinleri]," *Yeni Türkistan*, sayı 34, Nisan 1931, s. 3-5. *Türkmenistan* gazetesinde yayınlanan "pamuk planının yüzde yüz verimliliği için Bolşevik icra sisteminin tam olarak uygulanması gerekir" yazısına destek veren Özbekistan Cumhuriyeti Başvekili Feyzullah Hoca'nın düşüncelerine eleştirel bir yaklaşım şeklinde yazılmış bir makaledir. Yazar, Feyzullah Hoca gibi Moskova yanlısı kişileri Fransa Devrimi'nde bir idam aracı olarak kullanılan giyotine benzettiğini ifade etmektedir. Yazar, "bugünkü Feyzullahlar yarın Hıdır Ali gibi "Türkistan'ı Türkler mahvediyor" diyerek intihar edecekler veya bir Türk'ün elinde boğulacaklardır" diyerek bu durum karşısında yaşadığı duygularını da belirtmektedir.

Cafer Seyit Ahmet [Seydahmet], "Kırım'da Açlık...", *Yeni Türkistan*, sayı 34, Nisan 1931, s. 5-9. Eski Kırım İcra Komitesi Başkanı Mehmet Kubayef'in [Mehmet İsmail Kubayef (1928-1931)] "Moskova Kırım Cumhuriyeti'ni Mahvediyor!" cümlesi ile başlayan makalede, Rusya'nın Kırım üzerinde oynadığı açlık senaryosu ile ilgili düşünceler belirtilmiştir. Kırım'ın dağlık ve sahil kısmındaki köylerde açlıktan vücutları şişenlerin olduğunun anlaşıldığı yazıdan, Mehmet Kubayef'in bu köylülere un ve ekmek yardımıyla bulunması üzerine milliyetçilikle suçlanarak tutuklandığı belirtilmektedir. Yazar, Kubayef'in milliyetçilikle suçlanmasının şaşılacak bir şey olduğunu belirterek şu ifadelerde bulunmaktadır: "O Kubayef ki kendisine Türkçe hitap edenlere Rusça cevap verirdi. Kırım'da Türklerin diğer milletlerden daha fakir olduklarını bildiği halde 35 bin kişiyi zengin oldukları gerekçesiyle sürgüne gönderilmelerine hiçbir itirazda bulunmamıştır. Yazara göre Kırım, bir Türk mezarlığı haline dönüştürülmüştür.

"Türkistan Haberleri: Türkistan'da Kanlı Mübarezeler," *Yeni Türkistan*, sayı 34, Nisan 1931, s. 9-10. Paris'te çıkan *Barba za Rusiu* dergisinin haberine göre, Türkistan'ın Kaşka Derya vilayetinin Gusar bölgesinde Türkistan mucahitleri ile Kızıl Ordu arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır.

"Türkistan Haberleri: Türkistan'da Siyasi Hayat," *Yeni Türkistan*, sayı 34, Nisan 1931, s. 10-11. Özbekistan'ın 4. kurultayının 20 Şubat 1931 tarihinde toplanması ile ilgili bir haberdir. Habere göre, Özbekistan cumhurbaşkanlığına Ahunbabayef seçilmiştir. Başbakanlığa ise Feyzullah Hoca getirilmiştir.

"Türkistan Haberleri: Türkistan'ın İktisadi Hayatı," *Yeni Türkistan*, sayı 34, Nisan 1931, s. 11. *Kızıl Özbekistan*'dan alınan habere göre, Türkistan ipekçiliğinin pamuk kadar önemli olduğu vurgusu yapılmıştır.

"Türkiye'de: Rus İhracaatı ve Türkiye İktisadiyatı," *Yeni Türkistan*, sayı 34, Nisan 1931, s. 12. Türkiye'de çıkan *Yılmaz*, *Milliyet* ve *Akşam* gazetelerinden alınan habere göre, Rusların uyguladığı fiyat indirimi yüzünden Türkiye'de faaliyet gösteren çimento fabrikalarının kapandığı belirtilmiştir.

"Türkiye'de: Komünistler," *Yeni Türkistan*, sayı 34, Nisan 1931, s. 12-13. İstanbul'da komünistlerin kendi yayınlarının propagandalarını yaptıkları ve bu komünistlerin milletvekili adayları çıkardıkları bilgisi verilen haber yazısıdır. Habere göre, komünist milletvekili adayları şunlardır: Doktor Hikmet, Troçki Mehmet, Kavalalı Abbas, Demirci Laz İsmail, Mehmet Emin, Hasan Ali, Cemal Hasan, Reşat Fuat, Şevket Süreyya ve Hatice Hanım.

"Ali Can Meselesinin İçyüzü," *Yeni Türkistan*, sayı 34, Nisan 1931, s. 13-16. Sovyet casusu olduğu iddiasıyla İstanbul'da tutuklanan Ali Can'ın *Cumhuriyet* gazetesine verdiği demeç üzerine, idare tarafından yazıldığını düşündüğümüz bir makaledir. Yazı, Ali Can kim ve nereli? Ne maksatla

Türkiye'ye gelmiştir? sorularıyla başlamıştır. Anladığımız kadarıyla Ali Can, Türkistan'ın Hokant şehrinde doğmuştur. Semerkant'ta ilk ve orta eğitimini aldıktan sonra G.P.U.'da çalışmaya başlamıştır. Daha sonra Tüflis G.P.U.'su tarafından doğu ülkelerinde çalışmak üzere görevlendirilmiştir. Asıl ismi Ali Can-Mir Sıddık oğlu olduğu halde İran'da Sadıkof unvanı ile çalışmış, 27 yaşında Türkiye'ye aynı unvanla geldiği belirtilmektedir. İran'ın Meşhed şehrinde G.P.U.'nun "terör" heyetleri tarafından Türkistan mücahitlerinden Anna Kulu Bey'e, Afganistan'a giderken suikast yapmakla görevlendirilmiş, ancak bu görevinde başarısız olmuştur. Makaleden anlaşıldığına göre, bundan sonra Ali Can'ın İstanbul günleri başlamıştır. İstanbul'a Harbiye'ye girmek için geldiği ve okula girebilmek için *Yeni Türkistan* sorumluları olan Meceddedin ve Tevekkül'den referans almaya çalıştığı anlaşılmaktadır.

Çokayoğlu Mustafa, "Merkezi Asya Federasyonu Projesi," *Yeni Türkistan*, sayı 35, Mayıs 1931, s. 1-5. Makalede Türkistan Milli Komünistlerinin "Merkezi Asya Federasyonu" projesi üzerinde durulmuştur. Yazar, Türkistan komünistlerinin, bütün Türk halkının dahil olacağı bir federasyon kurulması kararlarına Moskova'nın sıcak bakmadığını belirtmektedir. Moskova Bolşevikleri, "Pantürkizm" ve "Panislamizm" düşüncelerine karşı Sovyet sınırları dışındaki bütün Türkleri ve Müslümanları tek bayrak altında ve Sovyet Rusyası etrafında toplamayı amaçlamışlardır. Rusya'daki Türk halkı içinse farklı bir sistem olan "parçala siyaseti"ni kullanmışlardır. Makaleye göre, "Merkezi Asya Federasyonu"nun oluşturulması Bolşevikler açısından hukuki olarak da mümkün görülmemektedir. Çünkü bir federasyon çeşitli hükümetlerin birleşmesi demektir. Ortada bir hükümet yokken nasıl böyle bir birleşme meydana getirilebilirdi? Yazara göre, Bolşevikler "milli" denilen Türk Cumhuriyetlerini ayrı ayrı muhafaza ederek "proleterya kültürü"nü devamı sayacaklardı. Bunuda Türkistan Cumhuriyetlerindeki ayrıştırma politikası ile sağlayacaklardı. Yazar bu ayrıştırma sisteminin sonuç vermeye başladığını belirterek şu ifadeleri kullanmaktadır: "Kazakistan'da herhangi bir Kazak, Özbek için "yabancı"

olarak algılanırken, herhangi bir Rus'u ise kendisinden saymaktadır". Yazar bu durumun birlik ve beraberlik ile aşılabileceğini düşünerek "Merkezi Asya Federasyonu" projesini desteklediğini belirtmektedir. İleride bu federasyonun bağımsız bir Türkistan'ı meydana getirmesini temenni etmektedir.

İlter, "Rus Emperyalizmi Hindistan Kapısında," *Yeni Türkistan*, sayı 35, Mayıs 1931, s. 6-8. Hindistan'daki İngiliz hakimiyeti yerine Kızıl Rus hakimiyetinin gelmesinin Türkistan'ın geleceği açısından olumsuz olabileceğinin vurgulandığı makalede yazar, Türkistan'ın çevresinin Rus ablukası altında bulunduğu sürece bağımsızlık hareketinin güçleşeceğini belirtmektedir.

M.Ç. [Mustafa Çokayoğlu], "Cemal Paşa'nın Katli Münasebetiyle," *Yeni Türkistan*, sayı 35, Mayıs 1931, s. 8-10. Tiflis'te bir suikast sonucu öldürülen Cemal Paşa'nın Ermeniler tarafından değil, Sovyetler tarafından öldürüldüğünü iddia eden makalede yazar, Cemal Paşa ile Paris'te tanışmasını ve düşünce olarak birbirlerine zıt görüşlerde olduklarını ifade etmektedir. Özellikle Enver Paşa'nın Sovyet dostluğundan Türkistan hareketinin başına geçmesi konusunda Cemal Paşa'nın karşı fikirde olduğu anlaşılmaktadır. Paşa'nın öldürülmesi ile ilgili Sovyet gazeteleri bu cinayetin "Cemal'den intikam almak isteyen Ermeni daşnaklarının işi" olarak gösterip, yazdıkları anlaşılmaktadır. Fakat eski Çekist Evgeni Dombadze ismindeki bir Gürcü, yazdığı *Çeka ve Komintern Hizmetinde (Na Slujbe Çekai Kominternu, Paris 1930)* adlı eserinde, "Cemal Paşa'yı Moskova'nın emriyle Gürcistan Çeka'sı tarafından ünlü terörist Lobadze öldürdü" demiştir.

Fehmi Lenk, "Millet Sesi [şiiir]," *Yeni Türkistan*, sayı 35, Mayıs 1931, s. 11. Rus boyunduruğuna karşı bağımsızlık bilinciyle hareket edilmesinin gerekliliğinin vurgulandığı şiiirde şair, "Hürriyet Türkün hakkıdır" ifadesini sık sık kullanmıştır.

Türkistanlı Ahmet Haki, "İstiklâl Uğrunda!," *Yeni Türkistan*, sayı 35, Mayıs 1931, s. 11. Bağımsızlık yolunda verilmesi gereken mücadele üzerinde durulan şiirde, bu uğurda insanların karşısına çeşitli zorlukların çıkabileceği üzerinde durulmuştur.

"Türkistan Haberleri: Umumî Vaziyet," *Yeni Türkistan*, sayı 35, Mayıs 1931, s. 12. Makale, Doğu muhabirinin verdiği haberler üzerine yazılmıştır. Buna göre, Türkistan'ın çeşitli yerlerinde ayaklanmaların devam ettiği anlaşılmaktadır.

"Türkistan Haberleri: Amele ve Yoksul Köylü Komünist Fırkasından Kaçıyor," *Yeni Türkistan*, sayı 35, Mayıs 1931, s. 14. 26 Nisan tarihli *Pravda* gazetesinin haberine göre, 1930 yılında Komünist Partisi'nde olan çiftçi ve yoksul köylünün oranının yüzde on azaldığı konusu üzerinde durulmuştur.

"Azerbaycan Haberleri: Kafkasya'da Harp!," *Yeni Türkistan*, sayı 35, Mayıs 1931, s. 16. *Daily Mail* gazetesinden alındığı anlaşılan haberde, Kafkasya'da bir savaşın meydana geldiği belirtilmektedir. Kafkasya'da meydana gelen karışıklıklar sonucu Sovyet hükümeti Gence, Karabağ ve Nahçıvan'a kırk bin kişilik kuvvet çıkarmıştır. Bu kuvvetlerin Gence şehrini bombardımana tutarak kadınlar ve kızlar dahil olmak üzere bir çok kişiyi öldürdüğü belirtilmektedir.

Kocaoğlu Osman, "Moskova, Türkistan Rençberlerini İğfal Ediyor!," *Yeni Türkistan*, sayı 36, Haziran 1931, s. 1-2. Bolşeviklerin, "İyi çalışan bir kimse çok kazanır" propagandasıyla başlattıkları yeni uygulamanın aslında Türkistan çiftçisini sömürme siyaseti olduğunun vurgulandığı bir yazıdır.

İlter, "Yeni Siyasî Mübarezeler," *Yeni Türkistan*, sayı 36, Haziran 1931, s. 2-4. Komünist Partisi içinde doğan muhabeletin çeşitli gazetelerde uyandırdığı yankı üzerinde durulan makalede, yazarın iddiası, gerçek komünistlerin kendi partilerine karşı cephe almış olması ve Türkistan'ın bağımsızlığı için çalışmış olmalarıdır. Yazar, makalede özellikle *Kızıl Özbekistan* gazetesinde yazan Baltayef ve İsmailof'un yazıları üzerinde görüş bildirmiştir. Makaleden anlaşıldığına göre, Baltayef yazısında, Mevlanbekof, İbrahim İşanhocayef ve İsa Muhammedof gibi komünistlerin en önemli prensiplerinin, hakimiyet için mücadele etmek olduğunu belirtmektedir. Muhalif lider komünistlerin ekonomik bunalımdan parti liderlerini sorumlu tuttuklarını anladığımız makalede, muhalif grubun mücadelesinin partinin siyasetine ve ilkelerine karşı yapıldığını görmekteyiz. Adı geçen eski komünistlerin "Türkistan'da Kemalizm'i ihya edeceğiz!" sözlerinin yazar tarafından tepkiyle karşılandığını anladığımız makalede yazar, "daha dün Kemalizm idealinin karşısında duran Moskova yandaşları nasıl oldu da bugün bu fikri savunmaktadır?" diyerek düşüncelerine şu şekilde devam etmektedir: "Bu değişimin nedeni gayet basittir. Kendilerinin dedikleri gibi 'memleketimizi felakete sürüklüyor!' gerçeğidir." Elter tüm bu siyasi değişimlerin sevindirici olduğunu belirterek bu durumun bir kazanç olmasını temenni etmektedir.

Çağatay [Tahir Şakir Çağatay], "Türkistan'ın Tabii Zenginlikleri," *Yeni Türkistan*, sayı 36, Haziran 1931, s. 4-8. Türkistan'ın doğal kaynaklarının tanıtıldığı makalede yazar, bu zenginliklerin Rusların rahatı için kullanılmasından dolayı duyduğu rahatsızlığı belirtmektedir.

"Türkistan Haberleri: Şehir İsimleri Türkçeleştirileceği Yerde," *Yeni Türkistan*, sayı 36, Haziran 1931, s. 10. Yazıdan anlaşıldığına göre, Türkistan'ın birçok şehir ve köylerinin ismi değiştirilmekte ve Ruslaştırma politikası uygulanmaktadır. Bu uygulamanın "Millileştirme" siyasetine uygun olmayan bir hareket olduğunun belirtildiği yazı, "Duşanbe" isminin "Stalinabat" olarak değiştirilmesini örnek olarak vermektedir.

"Türkiye Haberleri," *Yeni Türkistan*, sayı 36, Haziran 1931, s. 12-14. Türkiye'den çeşitli haberlerin verildiği bu kısımda ilk haber "Eski Borçlar Meselesi" başlıklı haberdur. Habere göre, Ankara'da görüşmeleri süren borçlar meselesi olumlu bir sonuç alınamadan görüşmeler durdurulmuştur. "Bütçede Tasarruf" başlıklı yazıda ise, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurumlarında tasarrufa gidilmesi yolunda önemli kararlar alınmıştır. Ardından verilen yazı, İsmet Paşa'nın devlet kurumlarında uygulanacak tasarrufa dair tezkeresidir. Türkiye'den verilen son haber Hamdullah Suphi Bey'in İsveç sefirliğine ataması ile ilgilidir.

"Azerbaycan Haberleri: 28 Mayıs Bayramının Yıl Dönümü, Azerbaycan'da Vaziyet," *Yeni Türkistan*, sayı 36, Haziran 1931, s. 14-15. İlk haber Azerbaycan'ın bağımsızlığının yıldönümü kutlamalarına ayrılmıştır. Diğer haber ise, Bakü hapishanelerinin durumu ve Bolşeviklerin Azerbaycan'da uyguladıkları haksız tutumlarla ilgilidir.

"İdil-Ural Elinde: Bir Kadirşinaslık," *Yeni Türkistan*, sayı 36, Haziran 1931, s. 15. *Yeni Türkistan* dergisi idaresinin yaptığı açıklamaya göre, İdil-Ural bölgesi için son derece önemli olan Ayaz İshaki *Yeni Milli Yol* dergisinde hatıralarını neşretmeye başlamıştır.

"İdil-Ural Elinde: Komünist Kadınlar," *Yeni Türkistan*, sayı 36, Haziran 1931, s. 15-16. Kazan'da çıkan *Kızıl Tataristan* gazetesine göre, 1928 yılında Komünist Partisi'nde bulunan kadınların sayısı 788'dir. 1931 yılında ise bu sayı, 1011 olmuştur.

"İdil-Ural Elinde: Kolhozcu Kadınlar," *Yeni Türkistan*, sayı 36, Haziran 1931, s. 16. Bu habere göre, Sovyet yönetimi kolektif ziraatte çalıştırılmak üzere eğitilmiş kadınlar alma uygulaması başlatmıştı. Bunun için bir okul bile açılması gündeme gelmişti.

"İdil-Ural Elinde: Ruslaştırma Siyaseti," *Yeni Türkistan*, sayı 36, Haziran 1931, s. 16. *Azat Sibir* Sovyet gazetesinden alınan habere göre, Sibirya'nın birçok bölgesinde Türk çocuklarının zorla Rusça eğitime alındığı bildirilmektedir.

"Kırım'da: Tütün Plânı," *Yeni Türkistan*, sayı 36, Haziran 1931, s. 16. Haber, Kırım'da ekilecek tütün planının büyük tehlike altına girdiğini belirtmektedir. Yazıdan anladığımız kadarıyla planı tehlikeye sokan önemli neden, tütün işlerinde haksız kazanç sağlayan bir teşkilatın varlığıdır. Bu teşkilatın ortaya çıkması üzerine bir çok memurun görevden alındığı anlaşılmaktadır.

Kocaoğlu Osman, "Beynelmilel Demokrasi Ağır Bir İmtihan Devresi Geçirmektedir," *Yeni Türkistan*, sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 1-4. I. Dünya Savaşı'nın bitiminde Almanya'da meydana çıkan ekonomik bunalımın Avrupa devletlerine sıçraması ve yönetim biçimlerine etki etmenin önüne geçebilmek için ortaya atılan görüşlerin sunulduğu makalede yazar, "bugünkü dünya durumuna göre, diğer demokrasiler Almanya demokrasisine yardım ellerini uzatmak zorundadırlar. Aksi halde onların da Almanya'nın düşeceği o uçuruma yuvarlanmaları kesin gibidir" ifadelerini kullanarak konuya bakışını ortaya koymaktadır. Sovyetlerin, Almanya bunalımına bakışı tamamen kendi siyasi yapısı içindendir. Moskova, Almanya'nın kurtuluşunu "Kapitalizm" rejiminin devrilmesi ve "Sosyalizm" usullerinin uygulanmasında görmektedir. Yazara göre, Almanya'nın içinde bulunduğu bu felaketten kurtulması bütün dünya demokrasilerini kurtaracaktır. Bu anlamda "demokrasi ağır bir imtihan devresi geçirmektedir."

İlter, "Anormal Mefkûre (Komünizm)'nin Âkibeti," *Yeni Türkistan*, sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s.4-7. Lenin'in ve ardından Stalin'in mülkiyet ve şahsi serveti tanımakla komünizmden uzaklaşmaları yolunda aldıkları kararlara ilişkin yazılmış bir makaledir. Yazara göre, Lenin'in vergi usulüne

geçmesi Stalin'in işçi ücretlerinde eşit aylık uygulamasından vazgeçmesi komünizmden ayrıldıklarının açık kanıtını oluşturmaktadır. Yazarın bu kanıtlardan yola çıkarak şu tespitlerde bulunduğunu görmekteyiz: "Marks'ın komünizm ideali doğanın kanunlarına zıt bir idealdir. Bu idealleri taşıyanlar tabiatın kayalarına çarparak parça parça olacaklardır." Makaleden anladığımız kadarıyla bir sınıfın diğer bir sınıf tarafından istismarına meydan vermemek komünizmle değil, demokrasiyle olacaktır. Elter, demokrasinin hızla yayılmasını göz önünde bulundurarak "demek ki Rusya'da rejim değişmeye mecburdur. Çünkü Rusya'da yaşayanlar doğanın bir parçası olduklarında tabiat kanunları orada da kesinlikle hâkim olacaktır" tespitinde bulunmaktadır.

Yüğürük, "Edebi Bir Tenkide Cevap," *Yeni Türkistan*, sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 7-9. Makalede, *Yaş Türkistan* dergisi yazarlarından Azimzade'nin yazmış olduğu bir eleştiri yazısı üzerine yazarın ortaya koyduğu fikirler üzerinde durulmuştur. Yazara göre, Azimzade'nin yazısı iki cepheli olarak ele alınmalıdır. Birinci cephe, Abdullah Kadiri, Batu ve Mir Temurların milliyetçi veya komünist olmaları, diğer cephe ise milli edebiyat cephesidir. Yazara göre, Abdullah Kadiri, Batu ve Mir Temur komünistlikten vazgeçerek milli yola dönme hususunda geç kalmışlardır. Ancak yazar bir taraftan da Abdullah Kadiri'nin *Mihraptan Çayan* adlı eserinin, Azimzade tarafından milli edebiyat sayılamayacağı yönündeki eleştirilere karşı çıkmaktadır. Bunu da "eserin milli bir eser olmadığı haklı bir iddia mıdır?" sorusuyla açmaya çalışmıştır. Yazar, milli edebiyat mefhumunun doğru anlaşılmadığını iddia ederek tüm bunlar edebiyattaki millet ile siyasi sahadaki milletin birbirine karıştırılmasından ileri gelmektedir" diyerek savunmaktadır. Makaleden anlaşıldığına göre, yazar Abdullah Kadiri'nin eserinin milli edebiyat sayılması gerektiğini ve hatta kendisinden sonra gelecek olanlara örnek olabileceğini belirtmektedir.

San'an, "Vatan Hasreti [şiiir]," *Yeni Türkistan*, sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 10. Vatan hasretinin işlendiği şiirde şair, bağımsızlık mücadelesini tıpkı sevgiliden kalan bir hatıra gibi düşünmektedir.

Süreyya Selçuk, "Vatandaşlarıma [şiiir]," *Yeni Türkistan*, sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 10-11. Türkistan mücadelesinde acele edilmesinin gerekliliğinin vurgulandığı şiirde, bağımsızlığın gerçekleşebilmesi için Rusların, Türkistan topraklarından çıkartılması gerektiği belirtilmektedir.

Hususî Muhabirimizden, "Türkistan'ın Bugünkü Hayatı," *Yeni Türkistan*, sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 11-13. Haberden anlaşıldığına göre, Türkistan'ın her tarafında mücadeleler tüm şiddetiyle devam etmektedir. Bu mücadele karşısında Ruslar, direnişçilere zehirli gazla karşılık vermekteydiler. Yazıdan anladığımız kadarıyla, Münevver Kari, Abdülvehap Muradi, Azim Bey Birimcan gibi aydınların hapsedildiği görülmektedir. Şair Çolpan ve Fitreti'n Özbekistan Cumhurbaşkanı başvekili Feyzullah Hoca tarafından halkın tepkisini çeker gerekçesiyle son anda tutuklanmaktan kurtuldukları anlaşılmaktadır.

"Türkistan'ın İktisadi İşleri," *Yeni Türkistan*, sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 13-14. Türkistan'ın döneme dair iktisadi durumunun yansıtıldığı haberde, Kazakistan'da yeni yeni ortaya çıkan yer altı zenginliklerinin önemi vurgulanırken bir yandan da bu zenginliklerin Kazakistan halkının ne denli işine yarayacağı sorgulanmaktadır. *Pravda Vostoka* gazetesinden alınan bir başka haberde, Sovyet yönetimi Türkistan'a buğday yardımında bulunmuştur. Dergi yönetimi bu durumun nedenini Sovyetlerin pamuk ekimini kurtarma girişimine bağlamaktadır.

"Türkistan'ın Demir Yolları ve Ameleleri," *Yeni Türkistan*, sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 14-15. *Enbekçi Kazak* gazetesinden alınan haberde, Kazakistan demiryollarında çalıştırılan işçilerin çoğunluğunun Ruslar arasından seçildiği üzerinde durulmaktadır.

"Türkistan'da Komönist [Komünist] Düşmanları," *Yeni Türkistan*, sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s.15. *Kızıl Özbekistan* gazetesinden alındığı anlaşılan haberden, Türkistan'da bir komünist aleyhtarlığının arttığından bahsedilmektedir. Buna kanıt olarak Fergane vilayetinin Hanabat ilçesinde bir komünist kadının öldürülmesi gösterilmektedir.

"Türkiye'de," *Yeni Türkistan*, sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 15-16. Türkiye'den üç haberin verildiği yazıda ilk haber, 21 Temmuz günü Mustafa Kemal'in İstanbul'a gelişiyle ilgilidir. İkinci haber, Ankara'da çıkarılan *Hız* adlı bir gazeteyle ilgili. Anlaşıldığına göre bu gazete komünist karşıtlığı yayın yapan bir gazetedir.

"Azerbaycan'da," *Yeni Türkistan*, sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 16. *Bildiriş*'ten alınan habere göre, Azerbaycan'da su taşkınlarını önlemek için yapılan bendin yıkılması sonucu birçok Rus işçinin ölmesi Azerbaycan'ı Bolşevikler adına yöneten Polonski'nin tepkisini çekmiştir.

"Yaş Türkistan," *Yeni Türkistan*, sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 17. *Yaş Türkistan* dergisinin 19. ve 20. sayılarının yayınlanmış olduğunu duyuran bir yazıdır.

"*Rus İnkılâbı*," *Yeni Türkistan*, sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 17. Rus Devrimi ile ilgili bilgi edenmek isteyenlere Cafer Seyit Ahmet'in *Rus İnkılâbı* adlı eserinin tavsiye edildiği yazıdır.

"*Türk Dili İçin*," *Yeni Türkistan*, sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 17. Sadri Maksudi'nin adı geçen eserinin tanıtıldığı yazıdır.

"*Ukrayna ve İstiklâl Mücadeleleri*," *Yeni Türkistan*, sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 17. V. Murskiy'in adı geçen eserinin tanıtılmasına ayrılan yazıdır.

Kocaoğlu Osman, "Buhara Cumhuriyeti," *Yeni Türkistan*, sayı 39, Eylül 1931, s. 1-2. Eski Buhara Cumhuriyeti'nin kuruluş yıldönümü münasebetiyle yazılmış bir makaledir. Makale *Yeni Türkistan* ve *Yaş Türkistan* dergilerinde aynı anda yayınlanmıştır. 892 yılında ilk defa Buhara'da İsmail Samanoğlu'nun girişimleri ile Arapça ve Araplaşmaya karşı bir hareket başlamıştır. Bu hareket yazara göre, bütün Turan ve İran'ı Arap istilasından kurtarmıştır. 1920 yılından itibaren başlayan Buhara Cumhuriyeti'nin hedefi ise, Rus emperyalizmine karşı Türk kültürünün korunması girişimleri olmuştur. Fakat Ruslar, buna engel olarak Buhara Cumhuriyeti'ni Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan arasında paylaşmıştır. Yazara göre, Buhara Cumhuriyeti ortadan kaldırılrsa da onun yerine aynı fikri taşıyan teşkilatlar kurulmuştur. Buhara parçalanmış olsa da bağımsızlık fikri devam etmektedir. Yazarın temennisi, yakın zamanda Türkistan Cumhuriyeti'nin yeniden canlanması yönündedir.

"Buhara Cumhuriyeti'nin Teşekkülü," *Yeni Türkistan*, sayı 39, Eylül 1931, s. 3-11. Kocaoğlu Osman ve İdare tarafından yazıldığını düşündüğümüz makalede, Buhara Cumhuriyeti'nin kurulma aşaması ve yenilikçilerin eğitim faaliyetlerinden bahsedilmektedir. Buhara'nı Türkistan'ın siyasi ve sosyal hayatında önemli bir yeri olduğunun vurgulandığı makalede, bu cumhuriyetin kurulması tarihsel süreçte bir dönüm noktasıdır iddiası yer almaktadır. 19. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa medeniyetinin etkisinin görüldüğü yer Genç Türkler vatanı olan Türkiye olmuştur. Genç Türkler, İslam dünyasında liberal fikirlerin ilk temsilcileri olarak görülmektedir. Bu hareket Rusya müslümanları arasında da hızla yayılmıştır. İslam dünyasında ortaya çıkan bu

fikir hareketleri daha çok kuzey Türkleri arasında görülmektedir. Kuzey Türkleri, sadece İslamın yeniden yorumlanması değil, Türk devletinin tekrar kuvvetlenmesini de istiyorlardı. Buralarda yaşayan Türklerin fikirlerine İslam mekteplerinin durumlarının yardımcı olduğu anlaşılmaktadır. Kuzey, Kırım ve Kafkasya Türklerinin ileri gelen aydınları önce bu okulların ıslahı için çalışmışlardır. Bu ıslah çalışmalarından usulü cedid okulları doğmuştur. Bu sahada başlıca rol ise, İsmail Gaspıralı'ya aittir. İsmail Gaspıralı 1883 yılında Kırım'da, Türklere medeni ilim öğretmek için çalışmalar başlatmıştır. Böylece ilk defa 1884 yılında Bahçesaray'da ilk usûl-i cedid okulu açılmıştır. 1908 yılında Türkiye'de meydana gelen II. Meşrutiyet sonrasında Türk dünyasının aydınları İstanbul'daki gelişmeler ışığında Orta Asya'ya yöneldiler. Buralarda yeni okullar açılarak tahsillerinin devamı için bir çok öğrenci İstanbul'a gönderiliyordu. Rusya'daki Türk yayıncılığı da Türkiye ile yakınlaşmak amacı taşıyordu. Bu gelişmeler Buhara'da Emir Abdulahat (1885-1910) zamanından itibaren yankı bulmaya başlamıştır. 1905 yılı Rus Devrimi ile Buhara'ya çeşitli yayınlar girmeye başlamıştır. Böylece Buhara gençliği arasında bir hareket ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu hareket liberal bir yönetim isteyen Terakkiperverlerin oluşmasına ortam hazırlamıştır. "Cedit" adı verilen bu hareketin hedefinde eski mektep ve medreselerin ıslahı yer almaktaydı. 1908 yılında *Tercüman* gazetesi sahibi İsmail Gaspıralı, Buhara'ya gelerek usûl-i cedid okulunu kurmuştur. Kurulan bu okulun eski medrese hocalarının tepkisini çekmesi üzerine kapatılması gündeme gelmiştir. Fakat okulların kapatılması bu yeni akımın durdurulmasını engelleyememiş evlerde gizlice eğitim faaliyetleri devam etmiştir. Bu gizli okullar arasında Kocaoğlu Osman ve Mükemmelettin Bey'in okulları da bulunuyordu. Anladığımız kadarıyla Kocaoğlu'nun okulu daha ziyade yetenekli medrese öğrencileri arasından seçilerek edebiyat ağırlıklı bir müfredat uygulamıştır. Ekim Devrimi'nden sonra genç Buharalıların bir çoğu Emir Alim tarafından takip ettirilerek sert tedbirlerle karşılaşmışlardır. 1920 yılında Buhara Emiri ile Türkistan Sovyet Hükümeti arasında başlayan mücadele sonucu Buhara teslim olmuş ve Emir Alim Afganistan'a kaçmıştır. Aynı yıl Buhara Cumhuriyeti ilan edilerek makaleye göre, Türkistan'ın siyasi tarihinde yeni bir dönüm noktası başlamıştır.

İlter, "İstanbul'da Türkistan Günü," *Yeni Türkistan*, sayı 39, Eylül 1931, s. 11-14. Türkistan Türk Gençler Birliği'nin yıldönümü kutlamalarının anlatıldığı makalede, kutlamaların daha öncekilerden farkı İstanbul dışında yaşayan Türkistanlıların da katılmış olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Birliğin başkanı Mecdeddin Ahmet Bey'in açılış konuşmasıyla başlayan programda sırasıyla Kocaoğlu Osman ve Mirza Bala söz almışlardır. Mirza Bala'nın Azerbaycan milliyetçileri adına söz alarak, Türklerin bugünkü durumlarını ve Ruslar tarafından gördükleri hakaretleri heyecanlı bir şekilde ifade ettiği anlaşılmaktadır.

"30 Ağustos Zaferi Münasebetiyle," *Yeni Türkistan*, sayı 39, Eylül 1931, s.14-15. İdare tarafından yazıldığı anlaşılan bir tebrik yazısıdır. Yazıda, zaferlerle dolu Türkiye milliyetçileri ve Türkiye ordusu, bağımsızlığını Gazi Mustafa Kemal Paşa ile kazanarak mücadelesini yerine getirmiştir denilmiştir. Özbeklerin ünlü şairi Çolpan'ın Tufan isimli şiirini bugünlerde yazdığını anladığımız tebrik yazısında Zafer Bayramı'nın, kutlamaların en büyüğü olduğu belirtilmektedir.

Hususi Muhabirimizden, "Türkistan Haberleri: Türkistan'ın Bugünkü Hayatı: Mücahide Harekâtı," *Yeni Türkistan*, sayı 39, Eylül 1931, s. 15. Türkistan'ın bağımsızlığı için uzun süredir mücadele eden, birliklerin Fergane başta olmak üzere Yedisu, Sırderya ve Doğu Buhara ile Türkistan vilayetinde mücadelelerini artırdıkları belirtilmektedir. Yazıda, lider İbrahim [Lakay] ve adamlarının Doğu Buhara'da kuvvetli direnişlerde bulundukları anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Fergane direnişçilerinin lideri Ak İşan Korbaşı'nın yaralanması üzerine yerine adı zikredilmeyen oğlunun geçtiği belirtilmektedir.

"Türkistan Haberleri: İbrahim Bey Nasıl Yakalandı?," *Yeni Türkistan*, sayı 39, Eylül 1931, s. 16. Buhara direnişçilerinin eski lideri İbrahim Bey'in yakalanmasının belirtildiği haberden anladığımız kadarıyla, İbrahim Bey'in

yakalanması büyük bir şaşkınlık uyandırmıştır. İbrahim Bey'in yakalanmasının Rus planı olduğunun belirtildiği yazıda yakalanış öyküsü şu şekilde aktarılmaktadır: "İbrahim Bey, Afganistan'da iken, Ruslar sınırda ve Doğu Buhara'da teşkilatlanarak İbrahim Bey'i isyana teşvik etmişlerdir. Hatta para ve silah yardımıyla bulunmuşlardır. İbrahim Bey bunun üzerine Afganistan'dan Buhara'ya geçmiştir. Karşısında Rus ordusunu görünce tekrar Afganistan'a dönmek isteyen İbrahim Lâkey, kuşatma altında olduğunu anlayınca teslim olmuştur.

"Türkistan Haberleri: Ruslar, Türkistanlı Ameleyi Linç Ediyorlar," *Yeni Türkistan*, sayı 39, Eylül 1931, 16. Pravda Vostoka gazetesinden alınan haberde, Rusların Karşı şehrinde çalışan bir işçiyi linç etme girişimi yer almaktadır.

[Matbuat], *Yeni Türkistan*, sayı 39, Eylül 1931, s. 17. Yaş Türkistan (Paris), Odlu Yurt (İstanbul), Bildiriş (İstanbul), Yeni Milli Yol (Berlin), Emel (Bazargiç-Romanya), Prométhée (Paris) ve Tuna (Silistre-Romanya) dergilerinin okuyucuya tavsiye edildiği kısa tanıtım yazılarıdır.

SONUÇ

5 Haziran 1927 'de İstanbul'da çıkmaya başlayan *Yeni Türkistan* dergisi, siyaset adamı, aydın, memur ve öğrencilerden oluşan birçok Türkistanlıyı biraraya getirmeyi başaran, Türkistan bağımsızlık hareketinin muhacerette bayraktarlığını yapan en önemli dergidir. Bu anlamda taşıdığı misyonun yanında muhaceretteki Türkistanlıların teşkilatlı bir şekilde çıkardıkları ilk dergi olma özelliği taşımaktadır.

Dergiyi meydana getiren kişilerin çoğu ceditçi düşüncenin tesirinde kalmış ve iyi bir eğitimden geçmiş kişilerdir. *Yeni Türkistan*'ın saç ayağı olarak niteleyebileceğimiz Osman Kocaoğlu, Mustafa Çokayoğlu ve Zeki Velidi Togan, kendi dönemlerinde ve günümüzde büyük etkiler bırakmışlardır. Osman Kocaoğlu, eski Buhara Cumhuriyeti cumhurbaşkanı, Mustafa Çokayoğlu eski Hokand Muhtariyeti başkanı, Zeki Velidi Togan ise, siyasi faaliyetlerinin ötesinde çok önemli bir tarihçiydi.

Yeni Türkistan, Türkistan Milli Birliği adlı gizli bir teşkilatın yayın organıydı. Dergi aynı zamanda Polonya'nın başını çektiği Doğu Avrupa bloğu ülkelerinin Rusya'ya karşı kurdukları Promethe birliğinden de destek almıştı. Bu nedenle dergi, ilmi ölçülerden ziyade, Sovyet Rusya'ya karşı faaliyet gösteren bir yayın organı olma özelliği taşımıştır.

Dergide yazıları yayınlananların büyük bir çoğunluğu İstanbul ve Avrupa'da faaliyet gösteren doktor, siyasi mülteci, tarihçi ve asker olmakla beraber aynı zamanda *Yeni Türkistan* idare ve yönetiminde bulunan kişilerdi. Diğerleri ise, Türkistan'da Basmacı hareketine katılmış direnişçiler, şairler ve okuyuculardan oluşmaktaydı.

İlk 17 sayısını Arap harfleriyle çıkaran dergi, 1928 yılından itibaren Latin harfleriyle çıkmaya başlamıştır. Bu durumda hiç kuşkusuz Türkiye'de meydana gelen harf devriminin etkisi söz konusu olmuştur. Fakat Latin harfleriyle yayınlanmaya başlaması, derginin etki alanını daralttığı gibi içerik ve hacim bakımındanda dergiyi bir hayli fakirleştirmiştir. Zaten bir süre sonra Sovyet hükümetinin Türkiye ile kurduğu olumlu ilişkilerin etkisiyle dergi 1931 yılında kapatılmıştır. Yerini Berlin ve Paris üzerinden yayın yapan ve *Yeni Türkistan*'ın devamı diyebileceğimiz *Yaş Türkistan* dergisine bırakmıştır.

Yeni Türkistan yayın hayatı boyunca milliyetçi, yenilikçi, komünizm karşıtı ve bağımsızlık taraftarı politikasından ödün vermemiştir. Ancak zaman zaman ele yazılarda, Sovyet yönetimine karşı Çarlık dönemine dair daha ılımlı politik düşünceler bulunmaktadır.

Dergide yayınlanan yazıların neredeyse tamamı Sovyet Rusya hükümetinin ve politikalarının eleştirildiği yazılardır. Çünkü Türkistan'da meydana gelen komünist rejimin dayatmalarının sonucu yepyeni bir dönem başlamıştı. Bu dönemde siyasi bağımsızlığı ellerinden alınan, iktisadi bağımsızlığı alınarak Moskova'ya bağımlı hale getirilen ve rejim muhalefeti yaptıkları gerekçesiyle yerlerinden edilen, en ağır cezalara çarptırılan bir Türkistanlı kalmıştı. Böyle bir ortamda asırlar boyunca bağımsız yaşamış bir Türk milletinin istiklal için mücadeleden başka bir harekette bulunması beklenemezdi. Bunların yanında halkı bilinçlendirmek adına kaleme alınan tarih, edebiyat, sağlık ve eğitim gibi yazılara da yer verilmiştir ancak bu yazılarda da mutlaka Sovyet karşıtı bir duruş sergilenmiştir.

İktisadi yazılara baktığımızda, öncelikle proleter düzenin Türkistan ekonomisini alt üst ettiği görüldü. Bu durum köylülerin ellerindeki toprakların alınması, yerlerine Rus muhacirlerin yerleştirilmesi ve zorunlu pamuk ekimi olarak karşımıza çıktı. Topraklarını vermek istemeyen ve belirlenen politikalara uymayanların ellerinden müsadere yoluyla mallarının alınmış olduğu görüldü.

İlmi yazılarda, Türkistan tarihi ve kültürünün canlı tutulması için yazılmış yazı ve şiirler karşımıza çıktı. Özellikle Türkistan kültürü ve edebiyatının korunması için gerekli tedbirler gözümüze çarptı. Bu anlamda Rusların alfabe değişikliğine gitmeleri sonucu Türkistan kültürünün büyük tehlikeye uğrayacağı endişeri görüldü. Latin alfabesine geçiş zorlamasına Zeki Velidi Togan tarafından gerekçeleriyle birlikte karşı çıkılmıştır. Çünkü, alfabe değişikliği ile Türkler arasındaki kültür birliğinin bozulması amaçlanmaktaydı. İstismar diyebileceğimiz bu duruma doğal olarak dergi yönetimi tepkisiz kalamamıştır.

Haber ve yorum yazılarında, Türkistan ve çevresinde meydana gelen olayların o dönemin güncelini takip etmek açısından son derece önemli olduğu görüldü. *Yeni Türkistan* böylece, Sovyet etkisiyle hareket eden basının Türkistan'daki etkilerini silme gayreti göstermiştir.

Son olarak, *Yeni Türkistan*, taşıdığı ilk olmanın misyonu ve etki alanı düşünüldüğünde Türkistan'ın en büyük temsilcisi olmuştur. Bu anlamda dergiyi anlamak ve dergi yazarlarını tanımak dönemi öğrenmek için son derece önemli bir kaynağı doğurmuştur. Çünkü derginin gerisinde, Sovyet Rusya'nın ilk yılları, ilk yansımaları ve bu etkilere karşı Türkistan'da ve muhacerette meydana gelen tepkiler bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

I. Birincil Kaynaklar

Yeni Kafkasya (İstanbul, 1923-1927)

Yeni Türkistan (İstanbul, 1927-1931)

Yaş Türkistan (Berlin, 1929-1939)

II. İkincil Kaynaklar

Adil Hikmet Bey. *Asya'da Beş Türk*, Hazırlayan, Yusuf Gedikli, Ötüken Yayınları, İstanbul 1998.

Andican, Ahat A. *Osmanlıdan Günümüze Türkiye ve Orta Asya*, Doğan Yayınları, İstanbul 2009.

_____. *Değişim Sürecinde Türk Dünyası*, Emre Yayınları, İstanbul 1996.

_____. *Cedidizmden Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi*, Emre Yayınları, İstanbul 2003.

Allworth, Edward. *Central Asia: 130 Years of Russian Dominance*, Duke University Press, New York 1994.

Altuğ, Nurcan. "18. Yüzyıl Tekkeleri ve Şeyhülislam Tekkesi," Yüksek Lisans Tezi, Y.T.Ü. F.B.E., İstanbul 2006.

Arai, Masami. *Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği*, İletişim Yayınları, İstanbul 2008.

Babakurban, Ziyaeddin. *Dış Türkler ve Türkistan Davası*, Doğan Güneş Yayınları, İstanbul 1962.

Bacon, Elizabeth E. *Esir Orta Asya*, Çev., Tansu Say, Tercüman Yayınları, İstanbul t.y.

Bademci, Ali. *Türkistan Milli İstiklal Hareketi ve Enver Paşa*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2008.

Bala, Mirza. "İşan," *İslam Ansiklopedisi*.

Baysun, Abdullah Recep. *Türkistan Milli Hareketleri*, İstanbul 1943.

Bezanis, Lowell. "Soviet Muslim Emigres in the Republic of Turkey," *Central Asian Survey*, cilt 13, sayı 1, 1994, s. 59-180.

Can, Adem. "Yeni Kafkasya Mecmuası," *Bilig*, sayı 41, Bahar 2007, s. 109-122.

Çağatay, Saadet. "Dr. Oktay (Abdülvahap, İshakoğlu)," *Türk Kültürü*, sayı 69, Ankara 1968, s. 674-676.

_____. "Abdülkadir İnan," *Türk Kültürü*, sayı 171, Ankara 1977, s. 147-152.

_____. "Prof. Dr. Tahir Çağatay," *Türk Kültürü*, sayı 261, Ankara 1985, s. 55-58.

Çağatay, Koçar. *Türkistan ile İlgili Makaleler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991.

Çağatay, Tahir. *Türkistan Milli Hareketleri ve Mustafa Çokay*, Yaş Türkistan Yayınları, İstanbul 1950.

_____. *Türkistan'da Türkçülük ve Halkçılık*, Yaş Türkistan Yayınları, İstanbul 1951.

Çokayoğlu, Maria. *Eşinin Ağzından Mustafa Çokayoğlu*, Çev. Türkistanlı, Yaş Türkistan Yayınları, İstanbul 1972.

Demirkan, Tarık. *Macar Turancıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000.

Demir, Abdullah. *Tarihten Günümüze Rus Yayılmacılığı ve Yeni Kurulan Cumhuriyetler*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1998.

Delil, Mecdeddin. *Türkistan Türklerinin Büyük Milliyetçi ve Yurtseverlerden Mustafa Çokayoğlu Albümü*, İstanbul 1942.

Devlet, Nadir. *Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.

Dişören, Esra. "İstanbul'daki Ahşap Cami, Mescit ve Tekkeler," Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü., S.B.E., İstanbul 1993.

Duman, Oğuz Şaban. *Doğu-Batı Meselesi ve Sultan Galiyev*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1999.

Erdoğan, Fahrettin. *Türk Elllerinde Hatıralarım*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

Eren, Hasan. *Türklük Bilimi Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

Esin, Emel. *Türkistan Seyahatnamesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997.

Evcı, Tevfik. "Yeni Türkistan (1927-1931)," Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç Dr. Seyfullah Yalın, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2006.

Görücü, Çağdaş. "Zeki Velidi Togan: Milliyetçilik ve Tarih Yazımı," Yüksek Lisans Tezi, Danışman, Doç. Dr. Ayhan Yalçınkaya, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2009.

Hayit, Baymirza. *Türkistan'da Öldürülen Türk Şairleri*, Kardeş Matbaası, Ankara 1971.

_____. *Komünizm Emperyalizmi Karşısında Türkistan*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1996.

_____. *Basmacılar: Türkistan Milli Mücadele Tarihi (1917-1934)*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1997.

_____. *Milli Türkistan Hürriyet Dâvası*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2004.

İnan, Abdülkadir. *Makaleler ve İncelemeler*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1987.

Kanlıdere, Ahmet. "Sovyet ve Türk Tarih Yazıcılığında Rusya Müslümanlarının Düşünce Tarihi," *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, cilt 2, sayı 1, İstanbul 2004, s. 149-163.

_____. "Rusya Türkleri ile Osmanlı Türkleri Arasında Eğitim İlişkileri (XX. Yüzyıl Başı)," *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, cilt 6, sayı 12, İstanbul 2008, s. 287-320.

_____. "XIX. ve XX. Yüzyıllarda Kazan Tatarları," *Türkler*, cilt 18, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 415-426.

_____. "Türkistan'ın Tarihi, Kültürel Gelişimi ve Rus Tesirleri," *YOM Türk Kültürü Dergisi*, Ankara, Yaz 2009, s. 29-45.

Kara, Abdulvahap. *Türkistan Ateşi: Mustafa Çokay'ın Hayatı ve Mücadelesi*, da Yayıncılık, İstanbul 2002.

Karakoç, Ercan. *Atatürk'ün Dış Türkler Politikası*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2002.

Kaymak, Erol. "Sultan Galiyev ve Sömürgeler Enternasyonalı," Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç Dr. Şükrü Hanioğlu, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1992.

Kırımer, Cafer Seyid. *Rus Yayılmacılığının Tarihi Kökenleri*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1997.

Kurat, Akdes Nimet. *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

_____. *Rusya Tarihi*, Ankara 1993.

Kurban, İklil. "Basmacılar," *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı 4, Konya 1997, s. 125-137.

Kutay, Cemal. *Anavatan'da Son Beş Osmanlı Türkü*, İstanbul 1962.

Kushner, David. *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu (1876-1908)*, Kervan Yayınları, İstanbul 1979.

Kocaoğlu, Timur. *Türkistan'da Yenilik Hareketleri ve İhtilaller, 1900-1924*, SOTA, Haarlem 2001.

Kocaoğlu, Osman. *Türkistan*, Türkistan Türk Gençler Birliği Yayını, İstanbul 1936.

Kocaoğlu, Timur. "Yaş Türkistan'ın Türk Basın Tarihindeki Yeri," *Yaş Türkistan: Türkistan Milli İstiklal Fikrine Hizmet Eden Aylık Dergi (1929-1939)*, cilt 1, Ayaz Tahir Türkistan İdil Ural Vakfı, İstanbul 1997, s. 13-30.

_____. "Türkistanlı Göçmenlerin Siyasi Faaliyetleri Tarihine Bir Bakış," *Baymirza Hayit Armağanı*, Turan Kültür Vakfı, İstanbul 1999, s. 159-169.

_____. "Sovyetler Birliği'nin Yayılma Siyaseti (1905-1991)," *Türkler*, cilt XVIII, s. 741-760.

_____. "Turkestan Abroad: The Political Migration From the Soviet and Chinese Central Asia (1918-1997)," *Migration in Central Asia: Its History and Current Problems*, Osaka: The Japan Center for Area Studies, 2000, s. 113-126.

Merhan, Aziz. *Abdullah Qodiriy ve Özbek Romanının Doğuşu*, Grafiker Yayınları, Ankara 2008.

Mir, Yahya. "Kendine Dönüşün Güzel Bir Örneği," *Türk Dünyası*, sayı 26, Temmuz-Ağustos-Eylül 1972, s. 27-28.

Özbay, Hüseyin. *Çolpan'ın Şiirleri*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Ankara 1994.

Özcan, Ömer. "Sovyet Mahkûmu Muhacir Türklerin Mücadeleleri," *Tophumsal Tarih*, Nisan 2000, s. 56-63.

Özgen, Tahir. *Türkistan'dan Türkiye'ye*, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1975.

Özgüler, Dursun. "17 Aralık 1925 Tarihli Tarafsızlık ve Saldırmazlık Antlaşması Çerçevesinde Türk-Sovyet Rusya Münasebetleri," Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Mesut Aydın, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1996.

Park, G. Alexander. *Bolshevism in Turkestan, 1917-1927*, New York: Columbia University Press, 1957.

Pipes, Richard. *The Formation of the Soviet Union: Communism and Nationalism, 1917-1923*, Cambridge, Massachusetts and London, 1980.

Potskhveriya, Boris B. "1920 ve 1930'lu Yıllarda Türk-Sovyet İlişkileri," *Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s. 189-195.

Saray, Mehmet. *Atatürk ve Türk Dünyası*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1998.

_____. *Türkistan Türkleri: Rus ve Çin İdaresinde Yaşayan Türklerin Milli Mücadele Tarihleri*, Veli Yayınları, İstanbul 1984.

Sarımay, Yusuf. *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları 1912-1931*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1994.

Seyyid Battaloğlu Abdullah [Abdullah Battal Taymas]. "Rusya'daki Türk Cumhuriyetleri: Türkmenistan Cumhuriyeti," *Türk Yurdu*, Tutibay Yayınları, cilt XVIII, sayı 180-19, s. 31-33.

_____. "Rusya'daki Türk Cumhuriyetleri: Özbekistan Cumhuriyeti," *Türk Yurdu*, Tutibay Yayınları, cilt XVIII, sayı 181-20, s. 71-75.

_____. "Rusya'daki Türk Cumhuriyetleri: Kazakistan Cumhuriyeti," *Türk Yurdu*, Tutibay Yayınları, cilt XVIII, sayı 182-21, s. 130-134.

Şamil, Said. *Dış Türkler ve Sosyalizm*, Hilal Yayınları, Ankara 1971.

Tanman, Baha. "İstanbul Tekkelerinin Mimari ve Süsleme Özellikleri Tipoloji Denemesi," Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü., S.B.E., İstanbul 1990.

Türkistan'ın Bağımsızlığına Hizmet Eden Yeni Türkistan'dan Seçilmiş Makaleler, Sorumlu ve Editörler: A. Ahat Andican ve Tülay Duran, Ayaz Tahir İdil Ural Vakfı, İstanbul 1997.

Togan, Zeki Velidi. *Hatıralar*, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1999.

_____. *Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981.

Yarkın, İbrahim. "Türkistan'ın Hürriyet Şairi Çolpan," *Türk Kültürü*, cilt 1, sayı 5, Mart 1963, s. 37-41.

_____. "Buhara Hanlığı'nın Sovyet Rusya Tarafından Ortadan Kaldırılması ve Buhara Cumhuriyeti'nin Kuruluşu," *Türk Kültürü*, cilt VII, sayı 76, Ankara 1969, s. 297-303.

_____. "Kocaoğlu Osman," *Türk Kültürü*, sayı 70, Ağustos 1968, s. 810-812.

Yerasimos, Stefanos. *Türk-Sovyet İlişkileri–Ekim Devriminden Milli Mücadeleye*, Gözlem Yayınları, İstanbul 1979.

_____. *Kurtuluş Savaşı'nda Türk-Sovyet İlişkileri (1917-1923)*, Boyut Yayınları, İstanbul 2000.

Yıldız, Hakan. *Özbekler ve Türkistan Milli Mücadelesi*, Ahmet Yesevi Yayınları, Ankara 1997.

Yiğit, Ali. *Türk Ülkeleri ve Türklerin Yaşadıkları Bölgelerin Coğrafyası*, Elazığ 1996.

Yücel, Celalettin. *Dış Türkler*, Hun Yayınları, İstanbul 1977.

Zürcher, Erik Jan. *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul 1993.

EK 1: İÇİNDEKİLER LİSTESİ

Sayı 1 (5 Haziran 1927)

Mecmua İdaresi, "İfade," s. 1.

Sükulu Kayoğlu, "Türkistan Meselesi," s. 2-8.

Kocaoğlu Osman, "Ey Tanrı [Şiir]," s. 8-9.

Mustafa Çokayoğlu, "Sovyetlerin Türkistan'da Tatbik Ettikleri Milliyet Siyasetinin Nazarî ve Amelî Cihetleri," s. 9-16.

F.S. Abdülkadir [İnan], "Kazakistan Ahvâli," s. 16-18.

Taşkendli Abdullahzade Tevekkül [Babür], "Özbekistan Ahvalı," s. 19-22.

Ahmed Zeki Velidi, "Şaybak Han'ın Şiirleri," s. 22-25.

Kocaoğlu Osman, "Türkistan'da Türk Edebiyatının Mefkûrevî Tahvillerine Umûmî Bir Nazar," s. 26-29.

"Şuûn-ı Siyasi," s. 30-32.

Sayı 2 -3 (Temmuz-Ağustos 1927)

Başmakale, "Türkistan'da Mefkûre Mücadeleleri," s. 1-5.

Mustafa Çokay, "Türkistan'da Siyasi İntibalar," s. 6-8.

Süyergul, "Bolşeviklerin Şark ve Müstemleke Siyaseti," s. 9-13.

Kocaoğlu Osman, "Milliyet ve Bolşevizme," s. 13-16.

Şahkuloğlu Mustafa, "Türkistan İktisadiyatı," s. 17-21.

Ferganalı, "Ey Güzel Fergana [şiir]," s. 22.

Faruk Nafiz, "Benimle Yürüyene," s. 22.

San'an, "Vatan Bekçisine," s. 22.

Sirboyluk, "Elem Künlerinden Bir Kün," s. 23.

Ahmed Zeki Velidi, "Türkistan ve İdil Havzasının Medenî [Kültürel] Münasebetleri Tarihinden," s. 25-30.

"İlmi Haberler: Özkend Hafriyatı Neticeleri," s. 31.

Türkistan Haberleri:

"Özbek İlinde: Kadın Hareketi," s. 31.

"Özbek İlinde: Genç Muallimler," s. 32.

"Başkurt İlinde," s. 32.

"Kazak-Kırgız İlinde: Arazi Meselesi," s. 33-34.

"Kazak-Kırgız İlinde: İlim Hayatı," s. 34-35.

"Karilerimizin Sahifesi: İdareye Gelen Mektuplardan," s. 35.

"Şuûn-ı Siyasi," [Özbekçe], s. 36-40.

Sayı 4 (Eylül 1927)

"Birleşen Üç," s. 1-3.

Türkmen, "Özbek İlinde Moskof Rezaletleri," s. 4-8.

Mustafa Çokayoğlu, "Türkistan'da Sovyet Hükümeti'nin Açlık Siyaseti (Turar Rıskulof'un İtirafı)," s. 8-11.

Kaf. Ayn., "Mefkûre Kanday Peydâ Buladır? [Ülkü Nasıl Ortaya Çıkar?]," s. 11-15.

Ahmed Zeki Velidi, "Türkistan İktisadiyatında Yerli ve Rus Nokta-i Nazarları ve Aris-Simi [Semipalatinsk] Hattı," s. 15-21.

San □an, "Mayıs Kızı" [şiiir], s. 21.

Çolpan, "Musâhebe" [şiiir], s. 21.

Magcan [Cumabay], "Aksak Temir'in Sözü" [şiiir: Şairin Taşkent'te basılan eserinden alınmıştır.], s. 22.

A. Z. V. [Zeki Velidi], "Mösyö [Albert von] Le Coq [1860-1930]'un Yeni Eserleri," s. 22-23.

Turab Bik [Töre Bik Oğlu], "Özbek Halk Edebiyatından," s. 24-25.

İlmî Haber:

“Tenbih,” s. 26.

Abdülkadir (Kaf. Sin), "Müderris Avram Galanti Bey: *Arabî Harfler Terakkîmize Mâni Değildir*, İstanbul 1927, s. 26-27.

Türkistan Haberleri:

"Özbek İlinde: Pamuk Fiyatı," s. 27-28.

"Kazak-Kırgız İlinde: Muhaceret Siyaseti," s. 28-29.

"Başkurt İlinde: Başkurt Teşkilatı," s. 29.

"Kârilerimizin Sahifesi," s. 30.

"Şûun-ı Siyasi," s. 30-32.

"Türkistan'da Zelzele," s. 32.

Sayı: 5-6 (Teşrîn-i evvel [Ekim] – Teşrîn-i sani [Kasım] 1927)

Sükulu Kayoğlu [Mustafa Çokayoğlu], "Türkistan İstiklâl Harekâtına Karşı Buhara Emiri," s. 1-7.

Mustafa Çokayoğlu, "Türkistan'ı Açlık Tehdit Ediyor," s. 7-10.

S. B. [Sin. Be.], "Kazan Komünistleri Arasında," s. 11-12.

Ahmed Naim [Öktem], "Türkistan: Dün ve Bugün," s. 13-15.

Canay [Abdolvahap Oktay], "Türkistan'da Müdafaa Haftası," s. 15-17.

Abdülkadir İnan, "Kazak-Kırgız İlinde Mefkûre Mücadelesi," s. 17-20.

Hacı Şemseddin, "Yeni Türkistan'ga Şarkî Türkistan'ın Tebriknâmesidür [Özbekçe]," s. 20-22.

Aydın, "Horasan'dan Mektup," ss. 22-24.

İlter, "Şunday mı? [Özbekçe]," s. 24-27.

İlsüyer, "Türkistan Yaşlarının Âvâzı [Özbekçe]," s. 27-28.

Âdil Hikmet, "Koca Türkistan," s. 28-29.

Başkurt Süyergul, "Fergana'da Yazgan Hattımdan[Özbekçe]," s. 29.

Ahmed Zeki Velidi, "Türkistan İsmi, Hudûdu ve Mesâhası Hakkında," s. 30-36.

"Türkistan Medeniyet Tarihinden: Von Le Coq'un *Orta Asya Sanayi-i Nefise ve Medeniyetine Aid Resimler Atlası Nâm* Eserinden," Tercüme eden: Râgıb Hulûsi, s. 36-39.

İlmi Haberler:

"Âsâr-ı Atîka," s. 40.

"Sağnak Harabesi," s. 40.

"Müstakil Ural," s. 40.

"Narin İlmi Seferi," s. 40.

"İslam Dünyasında," s. 41-42.

Türkistan Haberleri:

"Özbek İlinde: Fergana Zelzelesi," s. 43-46.

"Özbek İlinde: Üç Kurgan Arığı," s. 44.

"Özbek İlinde: Yeni Dargam Arığı," s. 44-45.

"Özbek İlinde: Türkistan'da Taş Kömürü," s. 45-46.

"Özbek İlinde: Fergana'da Pamuk," s. 46.

"Kazak-Kırgız İlinde," s. 46-47.

"Başkurt İlinde," s. 47-48.

"Türkistan Türk Gençleri Birliği," s. 48-49.

"Azeri Türk Gençleri Birliği'nde," s. 49.

Matbuat:

"Yusuf Bey'in Neşrettiği Makale," s. 50-53.

"Şûun-ı Siyasi," s. 53-56.

Sayı: 7 (Kânun-ı evvel [Aralık] 1927)

"Yeni Türkistan ve Ruslar," s. 1-7.

Çokayoğlu Mustafa, "Hokand Muhtariyeti Hakkında," s. 7-11.

Ayn. Calkıbay, "Türkistan Milli Birliği'ni Takip," s. 11-15.

Şahkulu Mustafa, "Türkistan'da Moskova İktisadi Siyasetinin Neticeleri ve Amele Meselesi," s. 20-24.

"İran'da Şimendifer İnşaatı," s. 24-26.

Burhaneddin Belhî, "Yengi Türkistan Şerefiga Pîr-i Türkistan Hazreti Hoca Ahmed Yesevi'nin Gazellerinin Tahmîsidür [Özbekçe]," s. 26-27.

Ahmed Zeki Velidi, "Şarki Türkistan'da Kadim Kuçalıların Medeniyeti," s. 29-39.

Türk Dünyasında:

"Cumhuriyet Halk Fırkası Kongresi," s. 39-40.

Türkistan Haberleri:

"Özbek İlinde," s. 41.

"Türkmen İlinde: Yamut-Türkmen İsyanı," s. 42-43.

"Kazak-Kırgız İlinde," s. 43-44.

"Karilerin Sahifesi," s. 44-45.

"Şuûn-ı Siyasi," s. 45-48.

Sukuli Kayoğlu [Mustafa Çokayoğlu], "Türkistan Meselesi (Ek).

Sayı: 8 (31 Mart 1928)

Sükuli Kayoğlu [Mustafa Çokayoğlu], "Rus Muhaceret Siyasetinin Yeni Devresi Muvâcehesinde Türkistanlıların Vazifesi," s. 1-7.

Süyergul, "A'lâ-i Hazret Amanullah Han'ın Avrupa Seyahati," s. 7-11.

İdare, "Basmacılık," s. 11-16.

Türkistan Haberleri:

"Türkmen İlinde," s. 16.

"Özbek İlinde," s. 17.

"Şuûn-ı Siyasi," s. 17-20.

Kitabiyat:

"Azeri Türk," s. 21.

Sayı: 9 (30 Nisan 1928)

"Türkistan'da Askerlik Meselesi," s. 1-6.

Mustafa Çokayoğlu, "Rusların Muhaceret Siyaseti Hakkında," s. 6-10.

Abdullahzade Tevekkül, "Fergana Mücahitleri," s. 10-11.

Şirmuhammed Bek, "Şirmuhammed Beg'in Hatırasından," s. 12-13.

Kocaoğlu Osman, "Türkistan'da Mesleki Ahlak Ne Merkezdedir?," s. 14-15.

Abdulkadir [İnan], "Rus Menşeviklerinin Rusya'nın İstikbâline Dair Fikirleri," s. 15-17.

Türkistan Haberleri:

"Özbek İlinde," s. 17.

"Şuûn-ı Siyasi," s. 18-20.

Sayı: 10-11-12 (Mayıs-Haziran-Temmuz 1928)

"Türkistan Milli Bayrağı," s. 1.

Elbek, "Milli Bayrak," s. 1.

"İki Nutuk," s. 2-4.

Ayn. Calkıbay, "Kazak-Kırgız Ülkesinde Toprak Meselesi," s. 5-11.

Mamur Niyazi, "Fergana'da Basmacılık Hareketi," s. 11-12.

Semerkindli Hemrahkul, "Hemrahkul Bey'in Mücahede Hatıraları," s. 13-17.

Tozoğlu, "Feyzullah Hoca'nın Dakladı [Konuşması]," s. 17-18.

Tahran Muhabirimizden, "Afganistan Kralı Tahran'da," s. 18-20.

"Rusya'da Vaziyet," s. 20-22.

San'an, "Turgut'un Sualleri" [şiir], s. 26.

"Şuûn-ı Siyasi," s. 27-32.

"Kitabiyat: Resulzade Mehmed Emin Bey, *Milliyet ve Bolşevizm*, İstanbul 1928," s. 33.

Sayı: 13 (Ağustos 1928)

"İki Enternasyonal Kongresi Münasebetiyle," s. 1-3.

Abdulkadir [İnan], "Yine Pamuk Meselesine Dair (Hacıbayof'un Makalesine Cevap)," s. 3-5.

Mecdeddin [Delil], "Türkistan Gençlerinin Macaristan Seyahati(2-20 Ağustos)," s. 6-7.

Cılkıbay [Abdullah Kadiri], "Komsomol Ahlâkı," s. 7-8.

Türk Dünyasında:

"Türkiye'de: Cumhuriyet Abidesi," s. 11-12.

"Türkiye'de: Türk Harfleriyle Yeni Alfabe," s. 12.

"Azerbaycan'da: Bakü'de Vaziyet," s. 12-13.

"Kırım'da: İbrahimof Faciasının İçyüzü," s. 13.

Türkistan Haberleri:

"Özbek İlinde Pamuk İttihadının Faaliyeti," s. 13-14.

Seyyidcan Dâd-hah, "Şarkî Buhara'da Basmacılık Hareketleri Tarihinden," s. 15-17.

"Şuûn-ı Siyasi," s. 17-21.

Sayı: 14-15 (Eylül - İlkteşrin [Ekim] 1928)

"Rusya'nın İstikbâline Nazarlar," s. 1-4.

Mecdeddin Ahmed, "Türkistan Gençlerinin Macaristan Seyahati," s. 4-7.

Ekrem, "Türkistan Türk Gençleri Birliği'nde Bir Müsamere," s. 8-9.

"28 Eylül Münasebetiyle Osman Bey Tarafından İrad Edilen Nutuk," s. 9-12.

Kazanlı, "Ahmed Salikatini Bey'in Vefatı," s. 12-13.

Seyidcan Dâd- hah, "Şarkî Buhara'da Basmacılık Hareketleri Tarihinden," s. 14-17.

Abdulkadir (F. S.) [İnan], "916 Senesi Türkistan Umumi Kıyamı," s. 17-20.

Ahmed Naim, "Türkistan'da Kızıl Ruslar," s. 20-25.

Hüseyin Nihal [Atsız], "Türkistan İhtilalcilerinin Türküsü [şiiir]," s. 26.

"Dağıstan'da İstiklâl Mücadeleleri," s. 29-30.

Türkistan Haberleri:

"Özbek İlinde: Halk Maarifi," s. 30-31.

"Özbek İlinde: Pamukçular Kurultayında," s. 31.

"Özbek İlinde: Pamuk İçin," s. 31.

"Kazak-Kırgız İlinde: Amele Hayatı," s. 32.

"Kazak-Kırgız İlinde: Komünistlerin Emri," s. 32.

"Kazak-Kırgız İlinde: Askeri Komünizm," s. 32-33.

"Türkmen İlinde," s. 33.

"Şuûn-ı Siyasi," s. 33-37.

Sayı 16 (Teşrin-i sani 1928)

"Kazakbay'a Cevap," s. 1-7.

Kırımlı Cafer Seydahmed, "Ukrayna Milli Hareketi ve Kırım-Ukrayna Münasebeti," s. 8-12.

Sin. Be. Elif. Ayn., "Bugünkü Rusya," s. 13-16.

Ahmed Naim, "Türkistan İktisadi Hayatına Bir Bakış," s. 17-21.

Mecdeddin Ahmed, "Türkistan Gençlerinin Macaristan Seyahati," s. 24-32.

Türkistan Haberleri:

Tacik İlinde," s. 32-33.

Özbek İlinde: İktisadi İnkişafı," s. 33.

"Özbek İlinde: Taşkent Şehir İdaresi," s. 33.

"Kazak-Kırgız İlinde: Yağma,," s. 33-35.

"Şûun-ı Siyasi," s. 35-38.

Ahmed Zeki Velidi, "18. ve 19. Asır Türk Tarihine Ait İki Eser," s. 38-44.

"Türkistan'ı ve Azerbaycan'ı Öğrenme Derneği," s. 45-48.

Sayı 17 (Kânun-ı sâni [Ocak] 1929)

Abdülkadir [İnan], "Komünist Fırkasında Buhran," s. 1-4.

M. [Mehmet] Kâzım, "Afganistan'da Son Vaziyet," s. 4-5.

Türkistan Haberleri:

"Özbek Elinde: İstiklal Mücadelesi," s. 5-6.

"Özbek Elinde: Sıhhiye İşleri," s. 5-6.

"Kazak-Kırgız Elinde," s. 6.

"Siyasi Şuûn," s. 6-8. .

Sayı 18 (Şubat 1929)

"Afganistan Müşkilâtı," s. 1-3.

Türkistan Haberleri:

"Özbek Elinde,"Kolonizatörlüğe Karşı," s. 3-4.

"Kazak-Kırgız Elinde, Zahire Vergisi," s. 4.

"Kazak-Kırgız Elinde: Kadınlar Hareketi," s. 4.

"Kazak-Kırgız Elinde: Yağmayı Kimler Yaptı?," s. 4.

"Kazak-Kırgız Elinde: Çin'e Hicret Edenler," s. 5.

"Siyasi Şuûn," s. 5-8.

Son Haberler:

"Afgan Zabıtları Gittiler," s. 8.

"İlkbaharda Şiddetli Hareket," s. 8.

"Sefir Hazretleri Ne Diyor?," s. 8.

"Rusya'da Vaziyet," s. 8.

Sayı 19-20 (Nisan-Mayıs 1929)

Kocaoğlu Osman, "Troçki, Troçkizm ve Bizim Nokta-i Nazarımız," s. 1-5.

Abdülkadir [İnan], "Mamur Niyazi," s. 6.

Abdülkadir [İnan], "Mamur Niyazi'ye Ait Bir Hatıram," s. 7-8.

A. Culkunbay [Abdullah Kadiri], "Rusya'da Millî İstiklâl Hareketi ve Beyaz Rus Matbuatı," s. 8-10.

Abdullahzade Tevekkül [Babür], "Min ve Başkalar [şiir]," s. 10-11.

Tuygun [Abdulvahap Oktay], "Arkadaşlarıma [şiir]," s. 11-12.

İlter, "Bugünkü Türkistan ve Türk Âlemi," s. 12-14.

Türkistan Haberleri:

"Özbek Elinde: Zorla Ektiriyorlar," s. 14-15.

"Türkistan'da Kıyam: Talebe Arasında Gizli Teşkilat Keşfedilmiş," s. 15.

"Matbuat: *Odlu Yurt*," s. 15-16.

Sayı 21-22 (Haziran-Temmuz 1929)

Kocaoğlu Osman, "Afganistan'da Terakkî ve İngiliz-Rus Rekâbeti," 1-11.

"Azerbaycan İstiklâl Günü," s. 12-13.

Baykara [Hüseyin], "İstiklâl Uğrunda!," s. 14-17.

İlter, "Rus Kılıcı Altında : Türkistan Yiğitleri ve Türkistan'ın Geleceği," s. 17-20.

İdare, "Orta Asya'da Bolşevikler Nezdinde," s. 20-23.

"Özbek İlinde Alla[h]sızlar Cemaati," s. 23-24.

Matbuat:

"*Gortsı Kavkaza*," s. 24.

"*Ayın Tarihi*," s. 24.

"*Milli Yol*," s. 24.

Sayı 23 (Birinciteşrin [Ekim] 1929)

Kocaoğlu Osman, "Afganistan ve Türkistan," s. 1-3.

M.Ç. [Mustafa Çokayoğlu?], "Rus-Çin İhtilâfına Dair," s.3-7.

Çokayoğlu Mustafa, "Türkistan'da Pagrom [Pogrom]," s. 7-10.

"Türkistan Gençleri Birliğinin Yıldönümü Bayramı," s. 11-14.

Afganistan Haberleri:

"Kâbil'in İşgali," s. 15.

"Efganistan Eski Londra Sefiri," s. 16.

"Habibullah Kâbil'den Tayyare ile Kaçtı," s. 16.

Sayı 24-25 (Teşrîn-i sâni - Kânun-ı evvel [Kasım - Aralık] 1929)

Kocaoğlu Osman, "Nasiyonalizm Önünde Bolşevizm İnihilâl Ediyor [Parçalanıyor]," s. 1-4.

M. [Mehmet] Kâzım, "Nadir Han Kimdir?," s. 5-6.

İlter, "Dünya Cennetinin İçyüzü!," s. 7-10.

Tuygun [Abdülvahap Oktay], "Türkistan'da Milliyetçilik Neden İleri Geliyor?," s. 10-16.

Türkistan Haberleri:

"Hükümetin Pamuk Siyasetine Karşı," s. 18-19.

"Muhaceret Siyasetinde Yeni Oyunlar," s. 19.

"Mihnet (çalıştırma) Komiserliğinde," s. 19-20.

"Bu Nasıl Zorbalık?," s. 20.

Rusya Haberleri:

"Ukrayniya Milliyetperver Talebelerinin Protestoları," s. 20-21.

"Rusya'da Türkçülük," s. 21.

İran Haberleri:

"İran Demiryolları," s. 22-23.

"Irak'ta İranlı Hacılar Yüzünden Bir İhtilaf Çıktı," s. 23.

"Türkiye'de," s. 23.

"Afganistan'da," s. 24.

"Yeni Türkistan'ın Avrupa Mümessili," s. 24.

"Yaş Türkistan," s. 24.

Sayı 26 (Kânun-ı Sâni [Ocak] 1930)

Kocaoğlu Osman, "Bolşevikler ve Rençberler," s. 1-5.

Mustafa Çokay[oğlu], "Turan Devleti Hakkında," s. 6-10.

[Mehmet] Kâzım, "Felek [şiiir]," s. 10.

Baykara [Hüseyin], "Kızıl Özbekistan'da Edebiyat Münakaşası," s. 11-13.

"İran'da Yeni Teftiş İdaresi," s. 13.

Sürgün, "Hasret İllerinde [şiiir], s. 14.

Türkistan Haberleri:

"Türkistan'da Köylü İsyanları," s. 15.

"Köylü Muhalefeti," s. 15-16.

"Fabrikada Yangın," s. 16.

"Yeni Özbek Alfabetesi," s. 16.

"Amerikan Mühendisleri Türkistan'da," s. 16.

"İdamlar Devam Ediyor," s. 17.

"Türkistan Bütçesi," s. 17.

"Pamuk Hazırlığı," s. 17.

"İdam Kararı," s. 17-18.

Kafkasya Haberleri:

"Kafkasya'da Büyük Yangın," s. 18.

Azerbaycan'da:

"Bakü Darülfünunu'nda Milliyetçilik," s. 19.

"Komünistler Öldürölüyor," s. 18.

Şimali Kafkasya'da:

"Dağlıların Taarruzu," s. 20.

Ukrayna'da:

"Mühim Bir Protesto," s. 20-21.

"Ukrayna'da," s. 21.

"Amerika Senatosu'nda Ukrayna Meselesi," s. 21.

"Köylülerin Taarruzu," s. 22.

Sovyet Rusya Haberleri:

"Sovyet Rusya," s. 22.

"Komünistlerin Hali," s. 22-23.

"Proje Tahakkuk Etmiyor," s. 23.

"Kremlin'de Gizli Teşkilat," s. 23-24.

Sovyet Matbuatı ve Ermeniler:

"Daşnaksutuyun Kongurası [Taşnak Sütyun Kongresi]," s. 24-25.

Afganistan Haberleri:

"Nadir Han Ne Diyor?," s. 26-27.

"Veziriler ile İngilizler Dövüşüyorlar," s. 27-28.

"İran Haberleri," s. 28-29.

"*Yeni Türkistan*," s. 29.

"Türkiye Haberleri," s. 29-30.

Hindistan Haberleri:

"İngiltere-Hindistan Konferansına Ait Davetname Reddedildi," s. 31-32.

Sayı 27 (Şubat 1930)

"İstikbal! [şiir]," s. 1.

Kocaoğlu Osman, "Müstakil Tacikistan Şûrâlar Cumhuriyeti'nin İçyüzü," s. 1-5.

Abdülkadir [İnan], "Müessif Bir Ziya [Üzücü Bir Kayıp]," s. 6.

Baykara Hüseyin, "Kızıl Özbekistan'da Edebiyat Münakaşası," s. 7-10.

[Mehmet] Kâzım, "Türk Güzeline [şiir]," s. 10.

Çokayoğlu Mustafa, "Türkistan'da Pamuk Etrafında Güreş [Mücadele]," s. 11-17.

Ahmed Zeki Velidi, "Mevlâna Beqa'î," s. 18-21.

Sovyet Rusya Haberleri:

"Troçkilerle Mücadele," s. 22.

"Troçki'nin Kitabı," s. 22.
"GP.U.'ya Taarruz," s. 22.
"Köylüler Hayvan Vermiyorlar," s. 23.
"Rusya'da Katiller," s. 23.
"Milisler Arasında Yolsuzluklar," s. 24.
"Kolçamakları İmha Projesi," s. 25.
"Kolhozların Vaziyeti," s. 26.
"Yahudi Kolçomakları," s. 27.
"Rusya'da Pahalılık," s. 27.
Kazanlı, "Siyasî Şuun, " s. 27-32.
Kocaoğlu Osman, "*Yaş Türkistan*," s. 32.

Sayı 28 (Teşrinievvel [Ekim] 1930)

İdare, "İtizar," s. 1.
Kocaoğlu Osman, "Bolşeviklerin, Türkistan Kültürasına [Kültürüne] Karşı Olan İmhakâr Siyasetleri Akamete Uğramak Arefesindedir," s. 2-4.
Sencer, "Türkistanda Son Zamanlarda İsyânlar Münasebetiyle," s. 4-7
İlter, "Çar'ın Bendeleri ve Biz," s. 7-10.
Tuygun [Abdulahap Oktay], "Türkistan'da Milliyet Mücadeleleri," s. 10-14.
Yaş Türkistanlı [Tahir Çağatay], "Alman Muharrirlerinin Türkistan İntibaatı [İzlenimleri]," s.14-18.
M. Fehmi Lenk, "Gençliğe, Vatana, Düşmana," s. 19.
Tuygun [Abdulahap Oktay], "Yurduma Doğru," s. 20-21.
Türkistan Haberleri:
"Türkistan Matbuatı," s. 22.
"Beş Yıllık Pamuk Planı," s. 22.

"Linç Edilen Bir Komünistin İtirafı," s. 23.

"Türksip-Türkistan Sibirya Hattının İçyüzü," s. 23.

"Kafkasya'da Umumî Vaziyet," s. 24-25.

Kırım'da:

"Kırım İcra Komitesi'nin İçtimai," s. 25-26.

Ukrayna'da:

"Evlere Taarruz," s. 26.

"Köylü Mukavemeti," s. 26.

Rusya'da:

"Müthiş Buğday İhracaatının İçyüzü," s. 27.

"Türkiye'de," s. 28.

E. "Siyasî Şuun," *Yeni Türkistan*, sayı 28, Teşrin-i evvel [Ekim] 1930, s. 28-32.

Sayı 29 (Teşrin-i sâni [Kasım] 1930

İdare, "Cumhuriyet Bayramı," s. 1.

M. Çokayoğlu, "Türkistan'da Milli Mücadele," s. 2-4.

İlter, "Hint Harekâtının Tehlikeli Cihetleri," s.5-9.

İdare, "Hamdullah Suphi Bey'in Çok Mühim Bir Nutku," s. 9-11.

Sencer, "Pamuk Siyaseti ve Halkımız," s. 11-14.

Tuygun [Abdulahap Oktay], "Tükistan'da Milliyet Mücadeleri," s. 14-17.

"Ecnebi Matbuatından: Türkistan'da Sovyet İdaresi," s. 17-20.

"Türkistan Türk Gençler Birliği'nin Üçüncü Sene-i Devriyesi," s. 20-22.

İlter, "Türkistan, [şiiir]" s. 23.

Türkistan Haberleri:

"Vesaiti Nakliyeden İstifa," s. 24.

"İş Komiserliği'nin İçyüzü," s. 24.
"Mektep İşleri," s. 24.
"Mekteplerde Yerli Türkler," s. 25-26.
"Buhara Emiri'nin Yeni Hülyaları," s. 26-27.
"Fabrikalardan İşçiler Kaçıyorlar!," s. 27.
"Azerbaycan Haberleri," s. 27-28.
"Türkiye Haberleri," s. 28-29.
"İsmet Paşa Hazretlerinin Nutku," s. 29.
"M. Venizelos'un Cevabı Nutku," s. 29-30.
"Macar Başvekili Ankara'da," s. 30.
"Dostluk Yılları," s. 30-32.
"Büyük Millet Meclisi," s. 33.
"İzmir Felaketi," s. 33.

Sayı 30 (Kânun-ı evvel [Aralık] 1930)

Kocaoğlu Osman, "Bolşevik Saflarında Millî Temayüller," s. 1-2.
İlter, "Çin İnkılâbı Muvacehesinde Şarkî Türkistan," s. 2-5.
Çokayoğlu [Mustafa], "Cellatlar Provakosyonu!," s. 4-5.
B.E. Ağaoğlu, "Solovki Menfasında [Solovetski Sürgününde]Türkistan Mücahitleri," s. 5-8.
Fehmi Lenk, "Gençliğin Emeli" [şiir], s. 8.
Türkistan Haberleri:
"Kusurlarını Örtmek İçin," s. 9.
"Hububat Toplanamadı," s. 9.
"Türk-Sip Türklere Hizmet Ücreti Vermiyor," s. 9-10.
"Güya Talebe Gönderiyorlar," s. 10.

"Eltay Ernazaroğlu'nun Yalanı," s. 10.

Türkiye Haberleri:

"Gazi Hazretlerinin Tetkik Seyahatleri," s. 11.

"Tahdidi Teslihat," s. 11.

"Harici Borçlar Meselesi," s. 11.

"Serbest Cumhuriyet Fırkası Dağıldı," s. 12.

"Komünistlerin Tevkifi," s. 12.

"Türkiye-İran Hududunun Tashihi," s. 12.

Azərbaycan Haberleri:

"Maden ve Fabrikalarda," s. 12-13.

Sovyet Rusya Haberleri:

"Son Hadiseler," s. 13.

"Mahut Muhakeme Meselesi," s. 14-15.

"Buğday İhracaatı," s. 15.

Gazetelerden:

Sovyet Rusya'nın İktisadi Ahvali Bozuktur," s. 15-16.

"Türk Köylüleri Çok Feci Vaziyettedir," s. 16.

Sayı 31 (Kânun-ı sâni [Ocak] 1931)

Kocaoğlu Osman, "Sovyet Merkezinde Değişmeler," s. 1.

İlter, "Şovenist Rus Tababeti ve Türkistan," s. 2-5.

M. Çokayoğlu, "Mefkûre Meydanında Güreş [Mücadele]," s. 5-9.

"Türkistan Haberleri," s. 9-11.

"Erzak Vaktinde Verilmiyor!," s. 11.

"Rençberleri Nasıl Himaye Ediyorlar?," s. 11-12.

"Yerlileştirme Derdi!," s. 12.

"Hastalara Bakan Yok!," s. 12.

"Pamuk Tarlasını Dağıtıyorlar!," s. 12.

"Olmuyor Vesselam!," s. 12-13.

"Kuvvetlendirilmesi Lazımken," s. 13.

Türkiye Haberleri:

"Çirkin Bir Hadise!" s. 13-14.

"Menemen Hadisesi Münasebetiyle," s. 14.

Muhtelif Haberler:

" Bir Türk Ülkesi Tehlikededir!," s. 14-15.

"Kafkasya'da İsyân," s. 15.

"Azerbaycan'da," s. 15.

Rusya Haberleri:

"Rusya'da İhtilaflar Neticesinde Tebeddül," s. 15-16.

"Sovyetler Artık Merkezileşiyor!," s. 16.

"M. Ramişvili'nin Ölümü," s. 16.

"Afganistan'ın Taşkent Sefiri," s. 16.

Sayı 32 (Şubat 1931)

İlter, "1931 İstismar Plânı," s. 1-3.

[Akagündüz], "Enver Paşa'nın Şehadeti," s. 3-9.

Çokayoğlu Mustafa, "Mefkûre Meydanında Güreş [Mücadele]," s. 10-14.

Hususi Muhabirimizden, "Türkistan'da Bugünkü Vaziyet," s. 14-16.

Sayı 33 (Mart 1931)

Çokayoğlu Mustafa, "Beyaz-Kırmızı," s. 1-4.

İlter, "Türkistan Gençliği, Şarkın İhtilâli ve Moskova," s. 4-7.

"Müessif Bir Ziya!," s. 7-8.

Haberler:

"Türkistan'da İktisadî Mübarezeler," s. 9-10.

"Türkistan'da Türk Amele Hayatı," s. 10-11.

"Türkistan'da Maarif İşleri," s. 11-12.

"Türkistan'da Sağlık İşleri," s. 12-13.

"Türkiye'de Tecdidi İntihap," s. 13.

"CHF Grubu Reisliği'ne," s. 13-14.

"G.P.U.'nun Bir Casusu İstanbul'da Yakalandı," s. 14.

Azerbaycan'da:

"Amele İğtişâşları," s. 14-15. .

"Kırım'da Son Vaziyet: Açlık Başladı, Mühim Bir Tevkif," s. 15-16.

İran'da:

"G.P.U. Faaliyeti, s. 16.

"İhracaat ve İthalat," s. 16.

Sayı 34 (Nisan 1931)

Kocaoğlu Osman, "Sovyetler-Avrupa-Amerika İhtilaflarının Hakiki Sebepleri ve Harp Tehlikesi," s. 1-3.

İlter, "Moskova'nın Kiyotenleri [Giyotinleri]," s. 3-5.

Cafer Seyit Ahmet [Seydahmet], "Kırım'da Açlık," s. 5-9.

Türkistan Haberleri:

"Türkistan'da Kanlı Mübarezeler," s. 9-10.

"Türkistan'da Siyasi Hayat," s. 10-11.

"Türkistan'ın İktisadi Hayatı," s. 11.

Türkiye'de:

"Rus İhracaatı ve Türkiye İktisadiyatı," s. 12.

"Komünistler," s. 12-13.

"Ali Can Meselesinin İçyüzü," s. 13-16.

Sayı 35 (Mayıs 1931)

Çokayoğlu Mustafa, "Merkezi Asya Federasyonu Projesi," s. 1-5.

İlter, "Rus Emperyalizmi Hindistan Kapısında," s. 6-8.

M.Ç. [Mustafa Çokayoğlu], "Cemal Paşa'nın Katli Münasebetiyle," s. 8-10.

Fehmi Lenk, "Millet Sesi [şiir]," s. 11.

Türkistanlı Ahmet Haki, "İstiklâl Uğrunda!," s. 11.

Türkistan Haberleri:

"Umumi Vaziyet," s. 12.

"Türkistan'da İktisadi Hayat," s. 12-14.

"Amele ve Yoksul Köylü Komünist Fırkasından Kaçıyor," s. 14.

"Türkiye Haberleri," s. 14-15.

Azerbaycan Haberleri:

"Azerbaycan'da Zelzele," s. 15.

"Azerbaycan İsyanları," s. 15.

"Kafkasya'da Harp!," s. 16.

İdare, "Adresimiz Değişmiştir," s. 16.

Sayı 36 (Haziran 1931)

Kocaoğlu Osman, "Moskova, Türkistan Rençberlerini İğfal Ediyor!," s. 1-2.

İlter, "Yeni Siyasî Mübarezeler," s. 2-4.

Çağatay [Tahir Şakir Çağatay], "Türkistan'ın Tabii Zenginlikleri," s. 4-8.

Türkistan Haberleri:

"Şehrisbz," s. 9.

"Taşkent M.T.S. 'sinde Yolsuzluklar," s. 9.

"Bauman," s. 9.

"Rametan," s. 9.

"Mergilan," s. 9.

"Fırkalardan Çıkarılan Ziyancılar," s. 9-10.

"Cebren Satılan Dahili İstikraz(zayum)!", s. 10.

"Vergiler," s. 10.

"Havas'ta Seylâp!," s. 10.

"Şehir İsimleri Türkçeleştirileceği Yerde," s. 10-11.

"Özbekistan," s. 11.

"Kolhozdan Rücu," s. 11.

"Haksızlığa Boyun Eğmeyenlerin Cezası," s. 11.

"Namagandaki," s. 11.

"Sayram," s. 12.

Türkiye Haberleri:

"Eski Borçlar Mes'elesi," s. 12.

"Bütçede Tasarruf," s. 12.

"Başvekâlet Tezkeresi," s. 12-13.

"Vergiler," s. 13.

"Maarifte," s. 13-14.

"H. Suphi B." s. 14.

Azerbaycan Haberleri:

"28 Mayıs Bayramının Yıl Dönümü, s. 14.

"Azerbaycan'da Vaziyet," s. 14-15.

İdil-Ural Elinde:

"Bir Kadirşinaslık," s. 15.

"Komünist Kadınlar," s. 15-16.

"Kolhozcu Kadınlar," s. 16.

"Başkırdistan İcraiyesinde," s. 16.

"Ruslaştırma Siyaseti," s. 16.

Kırım'da:

Tütün Plânı," s. 16.

Sayı 37-38 (Temmuz-Ağustos 1931)

Kocaoğlu Osman, "Beynelmilel Demokrasi Ağır Bir İmtihan Devresi Geçirmektedir," s. 1- 4.

İlter, "Anormal Mefkûre (Komünizm)'nin Âkibeti," s. 4-7.

Yügürük, "Edebi Bir Tenkide Cevap," s. 7-9.

San'an, "Vatan Hasreti [şiir]," s. 10.

Süreyya Selçuk, "Vatandaşlarıma [şiir]," s. 10-11.

Türkistan Haberleri:

Hususî Muhabirimizden, "Türkistan'ın Bugünkü Hayatı," s. 11-13.

"Türkistan'ın İktisadi İşleri," s. 13-14.

"Türkistan'ın Demir Yolları ve Ameleleri," s. 14-15.

"Türkistan'da Komönist [Komünist] Düşmanları," s.15.

Türkiye Haberleri:

"Türkiye'de," s. 15-16.

Azerbaycan Haberleri:

"Azerbaycan'da," s. 16.

Matbuat:

"Yaş Türkistan," s. 17.

"*Rus İnkılâbı*," s. 17.

"*Türk Dili İçin*," s. 17.

"*Ukrayna ve İstiklâl Mücadeleleri*," s. 17.

Sayı 39 (Eylül 1931)

Kocaoğlu Osman, "Buhara Cumhuriyeti," s. 1-2.

"Buhara Cumhuriyeti'nin Teşekkülü," s. 3-11.

İlter, "İstanbul'da Türkistan Günü," s. 11-14.

"30 Ağustos Zaferi Münasebetiyle," s. 14-15.

Türkistan Haberleri:

Muhabirimizden, "Türkistan'ın Bugünkü Hayatı: Mücahide Harekâtı," s. 15.

"İbrahim Bey Nasıl Yakalandı?" s. 16.

"Ruslar, Türkistanlı Ameleyi Linç Ediyorlar," s. 16.

EK 2: YAZAR ADLARINA GÖRE MAKALE DİZİNİ

Abdolvahap Oktay [Canay, Tuygun], "Türkistan'da Müdafaa Haftası," sayı 5-6, Ekim-Kasım 1927, s. 15-17.

_____, "Arkadaşlarıma (şiir)," sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 10-11.

_____, "Türkistan'da Milliyetçilik Neden İleri Geliyor?," sayı 24-25, Kasım-Aralık 1929, s. 10-16.

_____, "Türkistan'da Milliyet Mücadeleleri," sayı 28, Ekim 1930, s. 10-14.

_____, "Yurduma Doğru (şiir)," sayı 28, Ekim 1930, s. 20-21.

_____, "Türkistan'da Milliyet Mücadeleleri," sayı 29, Kasım 1930, s. 14-17.

Abdullahzade Tevekkül [Babür], "Özbekistan Ahvalı," sayı 1, Haziran 1927, s. 19-22.

_____, "Ferhane Mücahitleri," sayı 9, Nisan 1928, s. 10-11.

_____, "Min ve Başkalar," sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 10-11.

Abdullah Kadiri [Cılkıbay], "Komsomol Ahlâkı," sayı 13, Ağustos 1928, s. 7-8.

_____, "Rusya'da Milli İstiklâl Hareketi ve Beyaz Rus Matbuatı," sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 8-10.

Abdülkadir İnan [F. S.], "Kazakistan Ahvalı," sayı 1, Haziran 1927, s. 16-18.

_____, "Mefkûre Kandı Peyda Buladır?," sayı 4, Eylül 1927, s. 11-15.

_____, "Müderriş Avram Galanti Bey: *Arabî Harfler Terakkîmize Mâni Değildir*, İstanbul 1927," sayı 4, Eylül 1927, s. 26-27.

_____, "Kazak-Kırgız İlinde Mefkûre Mücadeleri," sayı 5-6, Ekim-Kasım 1927, s. 17-20.

_____, "Rus Menşeviklerinin Rusya'nın İstikbaline Dair Fikirleri," sayı 9, Nisan 1928, s. 15-17.

_____, "Yine Pamuk Meselesine Dair," sayı 13, Ağustos 1928, s. 3-5.

_____, "916 Senesi Türkistan Umumi Kıyamı," sayı 14-15, Eylül-Ekim 1928, s. 17-20.

_____, "Komünist Fırkasında Buhran," sayı 17, Ocak 1929, s. 1-4.

_____, "Mamur Niyazi," sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 6.

- _____, "Mamur Niyazi'ye Ait Hatıram," sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 7-8.
- Abdülhamit Süleyman [Çolpan], "Musâhebe," sayı 4, Eylül 1927, s. 21.
- Âdil Hikmet, "Koca Türkistan," sayı 5-6, Ekim-Kasım 1927, s. 28-29.
- Ahmed Naim [Öktem], "Türkistan: Dün ve Bugün," sayı 5-6, Ekim-Kasım 1927, s. 13-15.
- _____, "Türkistan'da Kızıl Ruslar," sayı 14-15, Eylül-Ekim 1928, s. 20-25.
- _____, "Türkistan İktisadi Hayatına Bir Bakış," sayı 16, Kasım 1928, s. 17-21.
- Ahmed Zeki Velidi Togan, "Şaybak Han'ın Şiirleri," sayı 1, Haziran 1927, s. 22-25.
- _____, "Türkistan ve İdil Havzasının Medeni Münasebetleri Tarihinden," sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 25-30.
- _____, "Türkistan İktisadiyatında Yerli ve Rus Nokta-i Nazarları ve Aris-Simi Hattı," sayı 4, Eylül 1927, s. 15-21.
- _____, "Mösyö Le Coq'un Yeni Eserleri," sayı 4, Eylül 1927, s. 22-23.
- _____, "Türkistan İsmi, Hudûdu ve Mesâhası Hakkında," sayı 5-6, Ekim-Kasım 1927, s. 30-36.
- _____, "Şarkî Türkistan'da Kadim Kuçalıların Medeniyeti," sayı 7, Aralık 1927, s. 29-39.
- _____, "Türk Dünyasında Alfabe Meselesi," sayı 10-11-12, Mayıs-Haziran-Temmuz 1928, s. 33-50.
- _____, "18. ve 19. Asır Türk Tarihine Ait İki Eser," sayı 16, Kasım 1928, s. 38-44.
- _____, "Mevlâna Beqa'î," sayı 27, Şubat 1930, s. 18-21.
- Cafer Seydahmet, "Kırım'da Açlık," sayı 34, Nisan 1931, s. 5-9.
- Ekrem, "Türkistan Türk Gençleri Birliği'nde Bir Müsamere," sayı 14-15, Ekim 1928, s. 8-9.
- Faruk Nafiz, "Benimle Yürüyene (şiir)," sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 22.
- Fehmi Lenk, "Gençliğe (şiir)," sayı 28, Ekim 1930, s. 19.
- Ferganeli, "Ey Güzel Fergane (şiir)," sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 22.

Hacı Şemseddin, "Yeni Türkistan'ga Şarkî Türkistan'ın Tebriknamesidür," sayı 5-6, Ekim-Kasım 1927, s. 20-22.

[Hüseyin] Baykara, "İstiklâl Uğrunda!," sayı 21-22, Haziran-Temmuz 1929, s. 14-17.

_____, "Kızıl Özbekistan'da Edebiyat Münakaşası," sayı 26, Ocak 1930, s. 11-13.

_____, "Kızıl Özbekistan'da Edebiyat Münakaşası," sayı 27, Şubat 1930, s. 7-10.

Hüseyin Nihal [Atsız], "Türkistan İstiklalcilerinin Türküsü (şiir)," sayı 14-15, Eylül-Ekim 1928, s. 26.

Kazanlı, "Ahmet Salikatini Bey'in Vafatı," sayı 14-15, Eylül-Ekim 1928, s. 12-13.

Magcan [Cumabay], "Aksak Temir'in Sözü (şiir)," sayı 4, Eylül 1927, s. 22.

Mamur Niyazi, "Fergane'de Basmacılık Hareketi," sayı 10-11-12, Mayıs-Haziran-Temmuz 1928, s. 11-12.

Mecdeddin Ahmed [Delil], "Türkistan Gençlerinin Macaristan Seyahati," sayı 13, Ağustos 1928, s. 6-7; sayı 14-15, Ekim 1928, s. 4-7; sayı 16, Kasım 1928, s. 24-32.

Mehmet Kâzım, "Afganistan'da Son Vaziyet," sayı 17, Ocak 1929, s. 4-5.

_____, "Nadir Han Kimdir?," sayı 24-25, Kasım-Aralık 1929, s. 5-6.

_____, "Felek (şiir)," sayı 26, Ocak 1930, s. 10.

_____, "Türk Güzeline (şiir)," sayı 27, Şubat 1930, s. 10.

Mustafa Çokayoğlu [Sükulu Kayoğlu], "Türkistan Meselesi," sayı 1, Haziran 1927, s. 2-8.

_____, "Sovyetlerin Türkistan'da Tatbik Ettikleri Milliyet Siyasetinin Nazarî ve Amelî Cihetleri," sayı 1, Haziran 1927, s. 9-16.

_____, "Türkistan'da Siyasi İntibalar," sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 6-8.

_____, "Türkistan'da Sovyet Hükümeti'nin Açlık Siyaseti," sayı 4, Eylül 1927, s. 8-11.

_____, "Türkistan İstiklal Hareketine Karşı Buhara Emiri," sayı 5-6, Ekim-Kasım 1927, s. 1-7.

- _____, "Türkistan'ı Açlık Tehdit Ediyor," sayı 5-6, Ekim-Kasım 1927, s. 7-10.
- _____, "Hokand Muhtariyeti Hakkında," sayı 7, Aralık 1927, s. 7-11.
- _____, "Rus Muhaceret Siyasetinin Yeni Devresi Muvâcehesinde Türkistanlıların Vazifesi," sayı 8, Mart 1928, s. 1-7.
- _____, "Rusların Muhaceret Siyaseti Hakkında," sayı 9, Nisan 1928, s. 6-10.
- _____, "Rus-Çin İhtilafına Dair," sayı 23, Ekim 1929, s. 3-7.
- _____, "Türkistan'da Pogrom," sayı 23, Ekim 1929, s. 3-7.
- _____, "Turan Devleti Hakkında," sayı 26, Ocak 1930, s. 6-10.
- _____, "Türkistan'da Pamuk Etrafında Güreş," sayı 27, Şubat 1930, s. 11-17.
- _____, "Türkistan'da Milli Mücadele," sayı 29, Kasım 1930, 2-4.
- _____, "Cellatlar Provakasyonu!," sayı 30, Aralık 1930, s. 4-5.
- _____, "Mefkûre Meydanında Güreş," sayı 32, Şubat 1931, s. 10-14.
- _____, "Beyaz-Kırmızı," sayı 33, Mart 1931, s. 1-4.
- _____, "Merkezi Asya Federasyonu Projesi," sayı 35, Mayıs 1931, s. 1-5.
- _____, "Cemal Paşa'nın Katli Münasebetiyle," sayı 35, Mayıs 1931, s. 8-10.
- Mustafa Şahkuli, "Türkistan'da Moskova İktisadi Siyasetinin Neticeleri ve Amele Meselesi," sayı 7, Aralık 1927, s. 20-24.
- _____, "Türkistan'ın İktisadiyatı," sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 17-21.
- Osman Kocaoğlu, "Ay Tanrı," sayı 1, Haziran 1927, s. 8-9.
- _____, "Türkistan'da Türk Edebiyatının Mefkûrevi Tahvillerine Umûmi Bir Nazar," sayı 1, Haziran 1927, s. 26-29.
- _____, "Milliyet ve Bolşevizm," sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 13-16.
- _____, "Türkistan'da Mesleki Ahlak Ne Merkezdedir?," sayı 9, Nisan 1928, s. 14-15.
- _____, "Troçli, Troçkizm ve Bizim Nokta-i Nazarımız," sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 1-5.
- _____, "Afganistan'da Terakki ve İngiliz-Rus Rekâbeti," sayı 21-22, Haziran-Temmuz 1929, s. 1-11.
- _____, "Afganistan ve Türkistan," sayı 23, Ekim 1929, s. 1-3.
- _____, "Nasîyonalizm Önünde Bolşevizm İnihilâl Ediyor," sayı 24-25, Kasım-Aralık 1929, s. 1-4.
- _____, "Bolşevikler ve Rençberler," sayı 26, Ocak 1930, s. 1-5.

- _____, "Müstakıl Tacikistan Şûrâlar Cumhuriyeti'nin İçyüzü," sayı 27, Şubat 1930, s. 1-5.
- _____, "Bolşeviklerin Türkistan Kültürasına Karşı Olan İmhakâr Siyasetleri Akamete Uğramak Arefesindedir," sayı 28, Ekim 1930, s. 2-4.
- _____, "Bolşevik Saflarında Milli Temayüller," sayı 30, Aralık 1930, s. 1-2.
- _____, "Sovyetler-Avrupa-Amerika İhtilâflarının Hakiki Sebepleri ve Harp Tehlikesi," sayı 34, Nisan 1931, s. 1-3.
- _____, "Moskova, Türkistan Rençberlerini İğfal Ediyor!," sayı 36, Haziran 1931, s. 1-2.
- _____, "Beynelmilel Demokrasi Ağır Bir İmtihan Devresi Geçirmektedir," sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 1-4.
- S. B., "Kazan Komünistleri Arasında," sayı 5-6, Ekim-Kasım 1927, s. 11-12.
- Salih Erinkol [İlter], "Şunday mı?," sayı 5-6, Ekim-Kasım 1927, s. 24-27.
- _____, "Bugünkü Türkistan ve Türk Âlemi," sayı 19-20, Nisan-Mayıs 1929, s. 12-14.
- _____, "Rus Kılıcı Altında," sayı 21-22, Haziran-Temmuz 1929, s. 17-20.
- _____, "Dünya Cennetinin İçyüzü!," sayı 24-25, Kasım-Aralık 1929, s. 7-10.
- _____, "Çar'ın Bendeleri ve Biz," sayı 28, Ekim 1930, s. 7-10.
- _____, "Hint Harekâtının Tehlikeli Cihetleri," sayı 29, Kasım 1930, s. 5-9.
- _____, "Türkistan," sayı 29, Kasım 1930, s. 2-3.
- _____, "Çin İnkılâbı Muvacehesinde Şarkî Türkistan," sayı 30, Aralık 1930, s. 2-5.
- _____, "Sovyet Merkezinde Değişmeler," sayı 31, Ocak 1931, s. 1-5.
- _____, "İstismar Plânı," sayı 32, Şubat 1931, s. 1-3.
- _____, "Türkistan Gençliği," sayı 33, Mart 1931, s. 4-7.
- _____, "Moskova'nın Giyotinleri," sayı 34, Nisan 1931, s. 3-5.
- _____, "Rus Emperyalizmi Hindistan Kapsında," sayı 35, Mayıs 1931, s. 6-8.
- _____, "Anormal Mefkûrenin Âkîbeti," sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1928, s. 6-7.
- _____, "İstanbul'da Türkistan Günü," sayı 39, Eylül 1931, s. 11-14.
- San'an, "Mayıs Kızı (şiir)," sayı 4, Eylül 1927, s. 21.

_____, "Turgut'un Sualleri (şiiir)," sayı 10-11-12, Mayıs-Haziran-Temmuz 1928, s. 26.

_____, "Vatan Hasreti (şiiir)," sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 10.

Sencer, "Türkistan'da Son Zamanlarda İsyânlar Münasebetiyle," sayı 28, Ekim 1930, s. 4-7.

_____, "Pamuk Siyaseti ve Halkımız," sayı 29, Kasım 1930, s. 11-14.

Süyergul, "Bolşeviklerin Şark ve Müstemleke Siyaseti," sayı 2-3, Temmuz-Ağustos 1927, s. 9-13.

_____, "A'lâ-i Hazret Amanullah Han'ın Avrupa Seyahati," sayı 8, Mart 1928, s. 7-11.

Süreyya Selçuk, "Vatandaşlarıma (şiiir)," sayı 37-38, Temmuz-Ağustos 1931, s. 10-11.

Tahir Çağatay [Yaş Türkistanlı], "Alman Muharrirlerinin Türkistan İntibaatı, sayı 28, Ekim 1930, s. 14-18.

_____, "Türkistan'ın Tabii Zenginlikleri," sayı 36, Haziran 1931, s. 4-8.

Turab Bik, "Özbek Halk Edebiyatından," sayı 4, Eylül 1927, s. 24-25.

Türkmen, "Özbek İlinde Moskof Rezaletleri," sayı 4, Eylül 1927, s. 4-8.

ÖZGEÇMİŞ

1 Ağustos 1977 tarihinde Amasya'da doğdu. İlkokulu burada bitirdi. Ortaokul ve lise öğrenimini Çorum'un Osmancık ilçesinde tamamladı. Ardından Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarih bölümünde lisans eğitimine başladı. 2001 yılında lisans eğitimimi bitirdikten sonra Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nden aldığı kurs sonrası, TRT ve İstanbul Büyükşehir Belediyesi işbirliğiyle başlayan yetişkin eğitiminde Diksiyon ve spikerlik eğitimi verdi. 2008 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü'nde Genel Türk Tarihi programında yüksek lisansa başladı. Şu an özel bir kurumda Tarih öğretmenliği yapmakta. Evli ve bir çocuk babası.